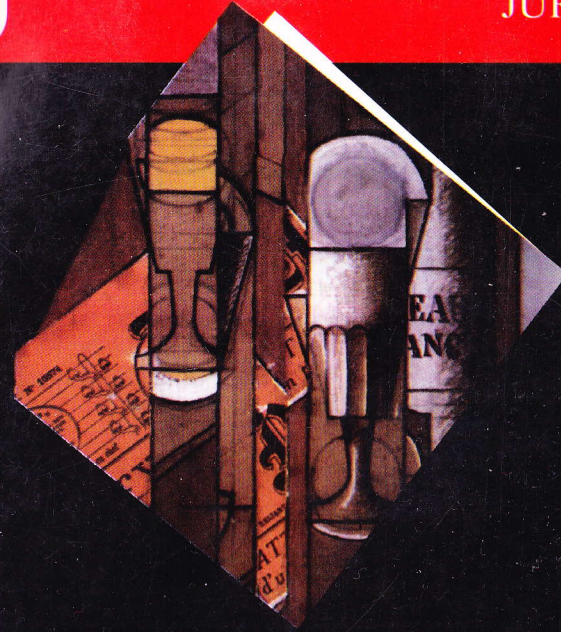

U

JURNALISM

SĂ ÎNTELEGEM JURNALISMUL

JOHN WILSON

INSTITUTUL EUROPEAN

Volumul de față este expresia reflecției critice asupra jurnalismului englez contemporan a unui profesionist ce a acumulat peste treizeci de ani de experiență. O astfel de abordare din interiorul breslei are un avantaj major – ea oferă posibilitatea relevării interdependențelor și constrângerilor profesionale, precum și a soluțiilor găsite de o comunitate matură diferitelor disfuncții apărute în exercitiul profesional.

Din cuprins:

- *Valori editoriale*
- *Evenimente violente*
- *Practici contestate*
- *Interese de stat*
- *Audiența*

INSTITUTUL EUROPEAN

ISBN: 973-611-251-9

Pe coperta: Juan Gris, *Pahare,*
un ziar și o sticlă de vin

Pret: 228.000 lei

John Wilson este în prezent consultant media independent. El are o vastă experiență jurnalistică atât în radio, cât și în televiziune, ocupînd pentru o perioadă postul de supraveghetor al politicii editoriale în cadrul companiei BBC.

John Wilson, *Understanding journalism*

Prima ediție aparține editurii Routledge (1996)

© 1996 by John Wilson

© 2004 by Editura Institutul European, pentru prezenta traducere

www.euroinst.ro

Editura INSTITUTUL EUROPEAN

Iași, str. Cronicar Mustea nr. 17, C.P. 161, cod 700198

euroedit@hotmail.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

WILSON, JOHN

Să înțelegem jurnalismul / John Wilson; trad. Areta Voroniuc;
pref.: Marian Petcu. - Iași: Institutul European, 2003
ISBN 973-611-251-9

I. Voroniuc, Areta (trad.)

II. Petcu, Marian (pref.)

070

Reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți, fără acordul Editurii, constituie infracțiune și se pedepsește în conformitate cu Legea nr. 8/1996

Printed in ROMANIA

JOHN WILSON

Să înțelegem jurnalismul

Traducere de Areta Voroniuc

Prefață de John Wilson

Cuvînt înainte de Marian Petcu

INSTITUTUL EUROPEAN

2004

Cuprins

Prefață / 11

Cuvînt înainte / 12

Capitolul 1. Conflictul / 15

Capitolul 2. Reglementări / 25

Prea multe sau nici una / 25

Guvernatorii BBC / 27

Comisia televiziunii independente / 28

Autoritatea radio / 31

Autoritatea din Țara Galilor / 34

Comisia de reclamații privind presa / 35

Comisia de reclamații privind posturile de radio și tv / 39

Consiliul de standarde de emisie / 42

Capitolul 3. Valori editoriale / 45

Știrile / 45

Editarea / 46

Stabilirea agendei / 46

Interesul public / 48

Independența / 50

Interese puternice / 55

Imparțialitatea / 56

Echilibrul / 61

Obiectivitatea / 63

Codul de practică jurnalistică / 65

Abordarea directă / 67

Acuratețea / 70

Știri bune, știri proaste / 72

Birtism / 73

Identificarea / 75

Portretizarea / 76
Corectitudine politică / 79
Stilul gazetăresc / 80
Drepturile și privilegiile jurnalistice / 81
Interese exterioare / 83
Plăți / 85
Opinii personale / 86
Programe dedicate opiniilor personale / 86
Publicitatea / 88
Spoturile publicitare / 89
Industria și afacerile / 89
Specialiștii / 90
Materiale de arhivă / 91
Reconstituiri / 93
Accesul la informații / 93
Consultări / 96
Anticipări / 96
Producători independenți / 97
Programele prin cablu / 98
Programele prin satelit / 98

Capitolul 4. Situații dificile / 101

Intimitatea / 101
Surse confidențiale / 106
Off-the-record / 111
Infrațiuni / 113
Numărul infrațiunilor / 114
Relațiile cu infractorii / 117
Arestări / 119
Frontul de eliberare a animalelor / 120
Bombe și amenințări cu bombe / 122
False amenințări / 122
Documentare dramatice / 123

Necrologuri / 125
Sondaje de opinie / 126
Sondaje prin telefon / 128
Organizații paramilitare / 129
Federația poliției / 132
Solicitări de materiale jurnalistice / 133
Agresiuni sexuale / 136
Statistici / 138
Denumiri comerciale / 139

Capitolul 5. Evenimente violente / 141

Efectele violenței / 141
Terorism / 144
Deturnări / 148
Revolte / 150
Comportamente imitate / 151
Sinucideri / 154
Accidente și dezastre / 154
Acțiuni militare / 157

Capitolul 6. Tratamente speciale / 159

Anonimatul / 159
Identificare tip puzzle / 162
Urgențe / 164
Interdicții / 165
Alarme de contaminare / 166
Asedii / 168
Răpiri / 169
Condiții / 170
Înțelegeri / 173
Vizionări în avanpremieră / 173
Embargouri / 177

Capitolul 7. Practici contestate / 179

Licențe jurnalistice / 179
Trucuri jurnalistice / 180
Înregistrări secrete / 183
Abordări forțate / 184
A trage cu urechea / 186
Jurnalism de „lobby” / 187
Conflicte de interese / 189
Freebies / 191

Capitolul 8. Politică / 193

Intervievarea / 193
Favorizarea guvernului / 197
Probleme cu guvernul / 198
Miniștri / 199
Alegeri / 200
Legea pentru reprezentare populară / 207
Parlamentul / 211
Politicieni / 213
Partide politice / 214
Partidul Conservator / 215
Partidul Laburist / 218
Liberal-democrații / 222
Naționaliști / 225
Etichetări politice / 227
Spin doctors - Consilieri de imagine / 228
Apariții cronometrate / 229

Capitolul 9. Interese de stat / 231

Cenzura / 231
Instrucțiuni privind apărarea / 236
Secrete de stat / 238
Securitate națională / 240

Război / 241
Interdicții privind Irlanda de Nord / 247
Libertatea informației / 254

Capitolul 10. Audiența / 257

Telespectatori, ascultători și cititori / 257
Consiliile audiovizuale / 260
Tragerea la răspundere / 261
Dreptul la acces / 263
Apeluri telefonice / 266
Jurnalismul în slujba consumatorilor / 267
Corespondența / 269
Reclamații / 271
Rectificări / 272
Dreptul la replică / 273
Scuze / 275

Capitolul 11. Valori sociale / 277

Minoritățile / 277
Rasismul / 279
Discriminarea sexuală / 281
Handicapuri / 282
Copiii / 284
Drepturile animalelor / 285
Nume / 286
Obscenitățile / 287
Ofensa și ultrajul / 288
Apeluri caritabile / 290
Hipnoza / 291

Capitolul 12. Valori regionale / 293

Scotia / 293
Irlanda de Nord / 294

John Wilson

Irlanda / 297

Nordul / 298

Insulele Scilly / 299

Capitolul 13. Legea / 301

Eludarea și încălcarea legii / 301

Avocații și consultanța juridică / 302

Sfidarea instanței judecătorești / 303

Injoncțiuni / 307

Calomnierea / 312

Confidențialitatea / 314

Relatări de la tribunale / 315

Relatări de la tribunale: ordine judecătorești / 316

Relatări de la tribunale: titluri / 319

Relatări de la tribunale: declarații riscate / 320

Legea pentru prevenirea terorismului / 322

Plata martorilor / 323

Prefață

Ideea mea a fost să transmit cititorilor ceea ce mi-a luat mai mult de treizeci de ani pentru a acumula. Rezultatul este o comemorare critică a jurnalismului. Multe dintre experiențele unei vieți de reporter și editor au fost obținute în mod agreabil, pentru altele m-am luptat, unele au fost rezultatul unor circumstanțe neplăcute, dar nici una nu a fost efectul plictiselii sau al indifferenței; toate au fost produsul unei activități captivante.

Să scriu această carte a fost pentru mine o satisfacție. Să o organizez, pe de altă parte, a fost o problemă. Temele sînt abordate una cîte una sub formă de eseu, fiecare în parte, clare, de sine stătătoare, ca să poată fi citite fără a se apela la materiale suplimentare. Nu puteam să folosesc capitole tradiționale, conținînd pagini de proză continuă, curgătoare, deoarece înglobarea unei varietăți atît de mari de subiecte ar fi necesitat niște artificii forțate, care nu ar fi fost convingătoare pentru nimeni. O simplă ordonare alfabetică nu implica ideea de prioritate. Așa că, după capitolul introductiv, temele sînt grupate. Identitatea fiecărui grupaj este, în oarecare măsură, arbitrară, după cum este și includerea temelor. Unele s-ar fi potrivit în mai multe grupe. Cîteva nu sînt la locul lor nicăieri, dar merită totuși un loc undeva. Fiecare grup începe cu o aserțiune generală sau cu o temă importantă. Unele teme se succed, pentru că între ele există conexiuni. Altele sînt încadrate în ordine alfabetică pentru că nu necesită o ordine prioritară.

Așa cum sînt aranjate și tratate eseurile, sper să fie ușor de citit și de înțeles, de ajutor tinerilor care aspiră la jurnalism, noilor-veniți în meserie, observatorilor interesați precum și clienților – cititorilor de ziare, telespectatorilor și radioascultătorilor – și poate chiar și celor încărcăți din plin cu propriile experiențe în domeniu.

John Wilson,
1996

Cuvînt înainte

Euforia eliberării de constrîngerile ideologice pe care au trăit-o media din România a adus cu sine o mare varietate de manifestări – mai mult sau mai puțin profesionale –, între care și căutarea de modele. A urmări sincronizarea cu zone profesionale cărora le asociei performanța este un act legitim și presupune, aproape întotdeauna, o aderență relativă la un model. Numai că în jurnalism, ca de altfel și în alte profesii, există o reprezentare oarecum mitologizantă asupra practicilor profesionale vestice, lucru sesizabil prin analiza sumară a discursului jurnalistic (îndeosebi al jurnaliștilor despre ei înșiși), dar mai ales prin lectura acestei lucrări și raportarea permanentă la realitățile autohtone.

Volumul de față este expresia reflecției critice asupra jurnalismului englez contemporan a unui profesionist ce a acumulat peste treizeci de ani de experiență. O astfel de abordare din interiorul breslei are un avantaj major – ea oferă posibilitatea relevării interdependențelor și constrîngerilor profesionale, precum și a soluțiilor găsite de o comunitate matură diferitelor disfuncții apărute în exercițiul profesional.

Comparațiile dintre media britanice și cele românești nu sînt întotdeauna defavorabile celor din urmă. Este de prisos precizarea că ne referim la două sisteme media inegale ca tradiție, amploare, diversitate și evoluție din punct de vedere juridic și politic. Mai întîi, lectura lucrării ne ajută să înțelegem că nu există jurnalism perfect, ci „jurnalisme”, practici profesionale mai mult sau mai puțin apropiate de standardele pe care profesia însăși le stabilește în timp, prin raportare la normele juridice și la feed-back-ul generat de beneficiarii activității jurnalistice. Observăm apoi că problemele lor sînt și problemele noastre, iar, pe alocuri, probleme specifice lor pot deveni și ale noastre (terorismul, discriminarea etc.), ceea ce face cu atît mai utilă studierea perspectivei oferite de John Wilson.

Să înțelegem jurnalismul

Și unii și ceilalți constatăm inexistența libertății absolute de expresie, precum și faptul că forme de influență asupra conținuturilor media, mai evidente ori mai subtile, se manifestă la ei, ca și la noi. Constatăm, de asemenea, că reproșurile jurnaliștilor privind reglementarea activității editoriale (mai pronunțată în zona audiovizualului decît în cea a presei scrise), privind instituția secretului (comercial, militar ori judiciar) ca și cele privind cenzura, pe de o parte, precum și reproșurile publicului în legătură cu intruziunea în viața privată, nerespectarea regulilor echilibrului și independenței editoriale, absența protecției anumitor minorități, dramatizarea excesivă etc. sînt aproape „ambientale” în toate societățile cu sisteme media liberale, prin urmare și în cele britanică și românească.

Diferențele apar în zona standardelor profesionale cristalizate în timp, a mijloacelor de asigurare a responsabilității sociale a media. Spre deosebire de noi, jurnaliștii britanici au instituit **reguli funcționale**, coduri de practică jurnalistică ale căror prevederi sînt respectate, manifestă preocupări și reacții profesionale (și mai puțin emoționale) față de orice tentativă de limitare a libertății lor de mișcare. Să ne amintim că, recent, celor care doreau să legeze activitatea practicanților jurnalismului „de senzație”, organizațiile profesionale le-au răspuns cu o promptă și adecvată revizuire a codului jurnalistic – după accidentul prințesei Diana, breasla însăși a decis că intruziunea în viața privată este legitimă doar atunci cînd vizează un „interes public **major**”.

Mai buna înțelegere a faptului că „drepturile jurnaliștilor se bazează pe drepturile cetățenilor”, a realității că nu există profesie mai expusă judecății critice permanente cum este a lor, în condițiile în care publicul are întotdeauna dreptate, i-a făcut pe jurnaliști să adere la norme care fac profesia mai omogenă, mai unită și mai respectată. Apreciem în acest context numeroasele exemple prezentate de autor, precum și absența sentințelor moralizatoare.

Prin raport cu cel britanic, jurnalismul românesc, chiar aflat la vîrsta adolescenței – faza profesionalizării, cum o numește Peter Gross – are meritul de a fi parcurs în numai zece ani etape importante în sensul responsabilizării, al asimilării standardelor profesionale ce îl fac compatibil cu jurnalismul european. Cu toate că se manifestă destul de inegal uneori, serviciile pe care le-a adus comunității naționale – vezi decomunizarea, instituirea spațiului public, democratizarea societății românești ș.a.m.d. – sînt de necontestat, spre lauda practicanților acestui jurnalism „de tranziție”.

Lucrarea lui John Wilson conține implicit și o invitație în sensul valorizării tradițiilor jurnalismului național – în ultimii ani au apărut la noi lucrări de jurnalism, multe dintre ele laudabile, cel mai adesea însă au un cusur – lipsesc referințele la realitățile profesionale din România. De aceea, cel ce va reuși să elaboreze o lucrare despre sistemul media din România, cu o structură asemănătoare celei de față, va binemerita aprecieri atât din partea jurnaliștilor prezenți și viitori, cât și din partea publicului larg.

Marian Petcu

CAPITOLUL 1 – Conflictul

Printre multe lucruri puse sub semnul întrebării în Anglia anilor 1980, în timpul doamnei Thatcher, a fost și faptul că guvernul, indiferent de nemulțumirile privind programele de radio și televiziune, nu accepta răspunderea editorială pentru emisiuni. Guvernul și partidul aflat la guvernare, conservator, au inițiat atacul asupra tradiției, iar ziarele naționale de aripă-dreapta – majoritatea ziarelor naționale – au încurajat acest lucru. Ziarele au dovedit o ostilitate permanentă față de BBC, într-un amestec de interes comercial și convingere ideologică. Această critică se extindea uneori și asupra altor difuzori de programe din Marea Britanie. Ziarele nu-și dădeau încă bine seama de efectele atitudinii lor. La sfârșitul anilor 1980 au fost chiar ele amenințate de însuși spiritul de critică politică pe care îl încurajaseră. Ele contribuise-ră din plin la acceptarea ideii de interferență a politicului în jurnalism.

Schimbarea a fost pe cât de subtilă, pe atât de importantă. Înainte de aceasta, forma obișnuită de răspuns la criticile aduse programelor de către membrii din băncile din spate ale parlamentului era ca ministrul de resort să declare Camerei Comunelor că „programele sînt problema BBC-ului”. Același răspuns era valabil și pentru plîngerile împotriva televiziunilor și radiourilor independente. Ele erau problema Autorității emițătorilor independenți (IBA – Independent Broadcasting Authority), legiuitorul lor în acea perioadă. Tradiția nu interzicea guvernului să critice programele. Acestea au fost criticate deseori, încă de la început, dar guvernul nu putea să întreprindă nimic în privința lor. Cîteva crize naționale au amenințat uneori modalitatea lor tradițională de abordare, mai ales după ce liderul egiptean, colonelul Nasser, a naționalizat Canalul Suez, în 1956, și cînd guvernul din Londra s-a gîndit serios să preia BBC-ul pentru că transmitea pe post critici asupra invadării Egiptului de către englezi, francezi și evrei.

Atitudinea tradițională a fost în oarecare măsură falsă, pentru că politica oficială de *hands-off* („nu e treaba noastră”) era însoțită frecvent de presiuni politice, adesea mascate, însă alteori fățișe. Harold Wilson, ca prim-ministru al guvernului laburist la sfârșitul anilor 1960, a încercat să preia controlul asupra BBC prin numirea unui fost ministru de cabinet conservator, Lordul Hill, ca președinte al consiliului de conducere, ca apoi să constate că Hill era un apărător fervent al independenței editoriale, calitate de care se folosisese cât timp condusesese primul organism de reglementare a televiziunii independente, Autoritatea televiziunii independente (ITA – Independent Television Authority).

S-a vorbit de multe alte cazuri de presiuni generale sau particulare din partea guvernului. Pretenția de neamestec a fost, totuși, importantă, și nu lipsită de sens. Se spunea că, orice ar face guvernul, nu era obligația sa oficială să intervină în programe, după cum nu era obligația sa să intervină în problemele publicațiilor.

Această tradiție și-a pierdut din importanță sub premieratul lui Margaret Thatcher, care se angajase într-o campanie de schimbări radicale ale modului de gândire și acțiune al politicii și instituțiilor Angliei. Emițătorii, și în mod deosebit BBC-ul, erau recalcitranti, prost organizați, înapoiți, susținători ai culturii de dependență exemplificate prin presupunerea că problemele sociale trebuiau rezolvate de guvern prin finanțarea lor – o presupunere întreținută, se spune, cu ajutorul programelor de știri, precum *Today*, programul matinal emblematic de știri și actualități al BBC, difuzat de Radio 4. Guvernul se plîngea în public și în particular și ataca BBC-ul pentru modul de prezentare a politicii sociale, inclusiv a cheltuielilor din bugetul public, pentru felul în care trata războiul din Falklands din 1982, pentru atitudinea editorială referitoare la prelungitele greve ale minerilor din 1984-1985, pentru reportaje privind raidurile aeriene americane asupra Libiei, lansate de la bazele din Anglia, în 1986, pentru prezentarea problemelor din nordul Irlandei, pentru dramele bazate pe incidente din viața reală, despre violență, sex și înjurături, și pentru o listă nesfârșită de programe nereușite difuzate de-a lungul anilor. În plus, susținătorii politicii Thatcher declarau că BBC nu-și câștiga existența pe piață, că se întreținea dintr-un impozit, taxa de licență, că ar trebui divizat, determinat să

accepte să transmită reclame și să concureze cum va putea mai bine cu noile programe comerciale prin satelit și cablu, care-și câștigau propria existență.

În timp ce guvernul nu se implica în denigrarea emițătorilor, conducerea Partidului Conservator era foarte activă, iar publicațiile de aripă-dreapta contribuiau cu vehemență. Nu trecea nici o săptămână fără acuzații aduse tipului de jurnalism și întocmirii programelor practice de BBC. Televiziunile independente sufereau mai rar, deși uneori erau atacate foarte sever. Unul dintre cele mai puternice atacuri ale guvernului și ale presei a fost acela îndreptat împotriva postului Thames Television pentru un reportaj-anchetă, *Death on the Rock*, privind omorîrea în 1988 a trei teroriști nord-irlandezi, în Gibraltar, de către forțele de securitate secrete britanice. Abia multe luni mai târziu, folosindu-se de prerogative ce nu mai fuseseră folosite timp de treizeci de ani, guvernul și-a confirmat intenția de a interveni în activitatea editorilor printr-o acțiune directă de cenzură sub forma unei interdicții privind Irlanda de Nord, prin care a fost interzis radioului și televiziunii să difuzeze vocile teroriștilor irlandezi și ale partizanilor lor. Ca o restricție suplimentară, guvernul înființase deja Consiliul pentru standarde de emisie (BSC – Broadcasting Standards Council), creat pentru a supraveghea problemele privind bunul-gust și decența în cadrul programelor.

Zelul unui guvern reformist stimulat de ideologia de partid s-a combinat cu entuziasmul publicațiilor pentru a destabiliza audiovizualul britanic. Nemulțumirile profunde față de programele difuzate erau însoțite de problema comercială a reformei structurale. Pe tot parcursul acestei controverse, care a luat amploare de la începuturile BBC, în primele decenii ale anilor 1920, audiovizualul nu fusese niciodată supus unui asalt atât de susținut și de înverșunat. Subtilitățile convenționale au fost abandonate. Nu mai conta dacă era vorba de BBC sau de IBA. Era cât se poate de clar că guvernul și partidul, stimulate de aclamațiile ziarelor interesate, cereau reforma editorială.

BBC a supraviețuit furtunii, organizându-se încet, dureros și cu mai multe neliniști printre reporteri decât rezultate concrete în programele sale. Televiziunea independentă a fost zguduită de decretul din 1990 privind transmisiunile, iar gălăgioasele reproșuri politice și-au

îndreptat atenția spre ziarele de scandal, care își atrăseseră criticile prin violarea intimității, în același mod în care huliganii fotbalului englez invadau terenul de joc.

În anii de fricțiuni, ziarele au atacat televiziunile Granada sau Thames, știrile televiziunilor independente sau BBC-ul; oricare dintre ele se afla în vizor într-o anumită săptămână, și, deoarece publicațiile își considerau justificată critica, nu recunoșteau că erau în alianță cu guvernul împotriva independenței editoriale a transmisiunilor. În felul acesta, ele nu considerau că fac ceva rău, ci că se comportau conform specificului lor. O parte din atribuțiile lor constau în a dezvălui și a critica. Pe lângă dreptul de a critica emisiunile, precum și orice alt aspect al vieții naționale, mai exista și o necesitate de interes public de a face aceasta. Din punctul lor de vedere, emițătorii nu reușiseră să se apere unii pe alții când fuseseră atacați și nu veniseră să-i salveze pe ziariști când aceștia din urmă fuseseră amenințați cu reglementări și sancțiuni usturătoare. Aceia care au reflectat asupra acestor lucruri au putut trage concluzia că, așa cum programele radio și tv erau supuse unor reglementări, nici ziarele nu puteau fi scutite total de orice cadru de control. În orice caz, radioul și televiziunea nu au voie să fie părtinitoare. Prin urmare, organizațiile care constituiseră mass-media au acționat independent, fie atacându-se reciproc, fie manifestând indiferență față de soarta semenilor lor.

Ideea unei presei libere în Anglia, așa cum a fost ea acceptată de cei ce o practică, se bazează în mare măsură pe convingerea că agențiile de știri trebuie să acționeze independent, precum și liber, așa încât să poată fi auzite mai multe voci. Jurnaliștii sînt în cel mai bun caz suspicioși și adesea ostili ideii de a fi uniformizați în cadrul unor standarde editoriale comune, pentru că ei cred că aceasta va limita individualitatea și varietatea în abordarea știrilor și a opiniilor. Ei văd standardizarea ca pe o constrîngere, chiar și atunci cînd aceasta este recomandabilă datorită faptului că în jurnalism cele mai bune reguli sînt urmate curînd de excepții, fapt recunoscut de Consiliul presei, predecesorul Comisiei de reclamații privind presa, care mai mulți ani refuzase să întocmească un cod de practică.

Comportările inadecvate din realitatea jurnalistică ignoră de multe ori decența teoriei. O parte din problemele anilor 1980 au fost determinate de faptul că jurnaliștii, acționînd independent unul de altul, se îndreptau cu toții în aceeași direcție, pentru că puneau accentul pe aceleași interese politice și comerciale și pentru că, puternic stimulați de cerințele competiției, ceea ce se putea concretiza într-un reportaj de calitate pentru unul dintre ei trebuia să se concretizeze într-un reportaj de calitate din partea tuturor. Unul dintre cele mai bune materiale de presă de-a lungul anilor a fost *Beeb bashing*, o poveste la care BBC a contribuit în mod neinspirat cînd a avut greutăți și se poticnea din cauza mai multor probleme rezolvate greșit. Obosiți de aceste evenimente care duraseră prea mult și văzînd că guvernul Thatcher aborbase o atitudine mai relaxată față de transmițători și simțind că BBC, acum mai stăpîn pe sine, va supraviețui, jurnaliștii s-au îndreptat spre un alt domeniu, atacarea imoralității. Ei s-au implicat astfel în dezvăluiri nesfîrșite privind viața privată, în special indiscrețiile sexuale, fraudele financiare și lăcomia în afaceri. Victimele acestor valuri de dezvăluiri și de comentarii dure au fost miniștrii, politicienii și personalitățile publice, precum și unii membri de marcă ai familiei regale. Criticii din parlament și din țară au considerat că presa depășise orice limită și cereau punerea ei sub control.

Această chestiune reflectă contradicțiile permanente în care sînt prinși jurnaliștii. Ei ocupă o poziție incomodă într-o societate liberă, fiind o parte esențială a acesteia, dar în același timp se distanțează de aceasta atît cît consideră ei că le convine, acționînd adesea împotriva a ceea ce pare a fi în interesul lor și aflîndu-se în contradicție unul cu altul, cu autoritățile și cu anumite segmente ale publicului privind modul cum ar trebui să-și facă datoria.

Jurnaliștii serioși pot susține, și o fac cu convingere, că dreptul de a avea o atitudine condamnabilă este fundamental pentru jurnalismul de calitate. Ei susțin că jurnaliștii trebuie să pună sub semnul întrebării chestiuni pe care mulți oameni ar prefera să nu le abordeze. Mai mult decît atît, jurnalismul cere dreptul să amenințe valorile coezive ori de cîte ori este posibil ca acestea să fie puse la îndoială, afirmă că este just să distrugi reputația cuiva atunci cînd nu este meritată, să „zdruncini”

instituțiile pe care se bazează stabilitatea societății dacă se dovedește că acestea au lipsuri, să evidențiezi probleme greu de rezolvat, chiar dacă acestea creează tot mai multe dificultăți guvernului, și să distrugi indivizi nemerituosi. Jurnaliștii din școala cea mai dură spun că acei colegi care aspiră la respectabilitate sînt mai puțin demni de încredere decît jurnaliștii care, din convingere sau din perversitate, refuză să respecte limitele convenționale asupra a ceea ce trebuie scris sau cum trebuie să fie spus sau scris. Dar sînt destui critici în jurnalismul scris care recunosc faptul că unii jurnaliști din presa de scandal au mers prea departe. Sînt puțini cei care doresc legi speciale pentru jurnaliști. Unii cred că legile speciale sînt inevitabile pe termen lung. Alții, mai numeroși, speră că autodisciplina va avea efecte pozitive, opinie ce a fost întărită în 1995, cînd guvernul s-a declarat împotriva unei legi a dreptului la intimitate. Realizatorii de programe radio și TV, în general, nu se amestecă, nu pentru că sînt interesați de sex și bîrfe, ci pentru că știu că o lege privind intimitatea, încă o amenințare de viitor, va afecta și munca lor, ca și pe aceea a presei scrise. O astfel de lege va stînji seri jurnalismul de investigație, aproape la fel de mult pe cît va reduce intruziunile excesive.

Mult discutata idee a unei legi care să asigure oamenilor dreptul la intimitate, aplicabilă în tribunalele civile, dar care să implice poate și sancțiuni penale, este de obicei considerată ca cea mai importantă dintre sugestiile privind controlul jurnaliștilor în Anglia, în cazul în care aceștia nu se comportă așa cum spun criticii lor că ar trebui. Mai sînt și alte idei, avansate în mod firesc ca restricții suplimentare, dar care pot fi aplicate și separat. Ar putea fi garantat dreptul la replică, pentru ca mijloacele mass-media să poată rectifica ceea ce au înțeles greșit, așa cum se întîmplă în multe țări europene. Și încă o idee, care ar trebui să fie cea mai neplăcută editorilor de jurnale, pentru că este cea mai cuprinzătoare și cu adevărat cea mai importantă, ar fi înființarea unui organism statutar pentru știrile tipărite. În forma sa cea mai cuprinzătoare, am putea spune cea mai haină, aceasta va stabili standarde și reguli editoriale care să fie respectate de toate ziarele și periodicele, ar supraveghea instruirea jurnaliștilor, ar analiza plîngerile și ar avea puterea de a pedepsi atît ziare și reviste, cît și indivizi. Pedepsele ar

consta în amenzi cît se poate de usturătoare sau, la nevoie, în interzicerea publicației pentru o vreme. Forța acestor idei, enunțate cu seriozitate și contestate zgomotos de ziare, care se bucură de o mai mare independență decît posturile de radio sau TV, demonstrează că mass-media din Anglia a fost rareori, sau niciodată, mai controversată ca în timpul anilor 1980-1990.

Controversele referitoare la intimitate și la folosirea tehnicilor de intruziune, precum dispozitivele de ascultare și fotografierea de la distanță cu teleobiectiv, au omis un fapt paradoxal privind media din Marea Britanie. Ziarele, televiziunea și radioul din Regatul Unit funcționează în condițiile unor restricții considerabile. În comparație cu acelea din Statele Unite, mijloacele de comunicare din Marea Britanie sînt serios stînjenite. Drepturile jurnaliștilor americani sînt protejate prin Constituție. În America, jurnaliștii beneficiază de dreptul oricărui cetățean de a avea acces la toate informațiile în afară de cele strict secrete, drept garantat de legile libertății de informare. Legile împotriva calomniei sînt blînde, împiedicînd personalitățile publice să-i dea cu ușurință pe jurnaliști în judecată. Ceea ce numesc americanii drept „restricție prioritară” – imputerniciri legale de a împiedica publicarea sau transmisia – este aproape imposibil de aplicat. Nici Președintele și nici Congresul nu au puterea de a interveni pentru interzicerea transmiterii. Pedepsa pentru insultă adusă instanței judecătorești este mult mai blîndă decît în Anglia, probabil mai blîndă decît ar fi benefic pentru justiția americană. În contextul acestor libertăți, legea privind dreptul la intimitate din America este o restricție minoră, mai favorabilă oamenilor obișnuiți, ale căror indiscreții nu merită a fi mediatizate.

În condițiile de mai mare libertate de care se bucură, jurnaliștii presei scrise americane au o atitudine în general mult mai echilibrată decît jurnaliștii britanici din presa scrisă. Aceasta nu înseamnă că jurnalismul lor este de mai bună calitate. Se spune că ei jignesc mai puțin. Sînt criticați mai rar și cu mai puțină duritate. Ei au mai multă libertate de a acționa în mod condamnabil și folosesc această libertate pentru a dovedi o atitudine mai echilibrată.

Unii jurnaliști britanici ar fi tentați de avantajele americane dacă li s-ar oferi un pachet de reforme utile în locul unei legi a dreptului la

intimitate. În primul rând, jurnalismul serios, precum și cel popular, s-ar bucura de libertatea informațiilor. Le-ar fi înlesnit accesul la multe informații deținute de Whitehall, de primării și prefecturi, ceea ce ar însemna o contribuție neprețuită la înțelegerea problemelor și a modului lor de rezolvare. Dar așa cum stau lucrurile acum, în ciuda tuturor încercărilor de a face concesii venite din partea miniștrilor, guvernul din Anglia este foarte secretos, încurajând un sistem protecționist care pune comoditatea modului de guvernare mai presus de necesitatea de a ști a celor guvernați. Pachetul de reforme ar trebui să includă o relaxare importantă a legii britanice privind defăimarea, astfel încât personalitățile publice să nu poată ascunde chestiuni care ar putea dezvălui adevărul. Toți jurnaliștii care au avut de a face cu cazuri de calomniere știu că mulți oameni cîștigă despăgubiri pentru acuzații juste, pentru că nu au putut fi aduse împotriva lor dovezi care să corespundă legii. Pachetul de reforme menit să îmbunătățească șansele unui jurnalism de calitate în Anglia va trebui să abordeze ușurința cu care programele și articolele de ziar pot fi interzise prin ordin judecătoresc, adică prin injoncțiune. Sînt prea multe ordine de acest fel, și ele sînt acordate prea ușor. Lipsa de respect față de instanță constituie și aceasta o restricție prea cuprinzătoare, iar efectele sale nu sînt luate deloc în considerare de public și prea puțin de politicieni. Este de remarcat faptul că lipsa de respect față de instanță este concretizată în ordine menite a restricționa știrile referitoare la procesele din instanțe, dar care sînt de obicei retrase sau modificate cînd sînt contestate de mass-media. Dar multe dintre ele nu sînt contestate pentru că procesul durează mult timp și poate costa mult. Reforma ar putea înfrîna înclinația judecătorilor de a impune restricții. Ca o măsură importantă, parlamentul ar putea amenda Legea poliției și a infracționalității pentru a îngreuna posibilitățile poliției de a-și însuși material jurnalistic cu scopul de a-l utiliza în investigații și anchete penale. În ceea ce privește puterea nelimitată a guvernului de a restricționa difuzarea de informații, așa cum s-a întîmplat în Irlanda de Nord, parlamentul ar putea limita folosirea acestei puteri în cazul problemelor celor mai grave de urgență națională – sau ar putea să o desființeze complet. Ar putea face legea prevenirii terorismului mai puțin oneroasă pentru jurnaliști. Ar putea, în continuare,

să ridice puterea de veto asupra programelor acordată candidaților la alegerile politice prin Legea de reprezentare populară și ar putea elimina alte restricții din legea privind programele de prezentare a alegerilor.

Lista reformelor cerute ar putea sugera că jurnalismul britanic este o creatură timidă, cînd de fapt lucrurile nu stau deloc așa. Este un jurnalism mai îndrăzneț, deși nu neapărat de mai bună calitate decît cel din Franța, unde există de mult o lege generală pentru mass-media. Și jurnaliștii din alte țări europene beneficiază de protecție constituțională și de libertatea de acces la informații, fără să aibă o presă sau emisiuni mai bune. Transmisiunile pentru serviciul public sînt dezvoltate în Anglia, atît în cadrul sectorului comercial cît și al BBC, într-o măsură ce nu se mai întîlnește nicăieri, dar au întîmpinat probleme mai ales în fostele țări ale Commonwealth-ului, unde guvernul nu a dorit să acorde fonduri adecvate. În comparație cu confuzia din majoritatea țărilor foste comuniste din Europa, în care mulți jurnaliști ignoră regulile de credibilitate sau sînt constrînși de restricții motivate politic, Anglia este un paradis al ordinii și al libertăților mass-media. Totuși, comparat cu versiunile mai permissive, jurnalismul britanic are de înfruntat dezavantaje considerabile.

Restricțiile care s-au adunat una cîte una în decursul anilor și care nu s-au constituit într-un întreg consistent reflectă în multe privințe șiretenia caracterului britanic. Reporterii care întîlnesc informatori răuvoitori, reținuți, recunosc la mulți englezi preferința ca informația să rămîină confidențială, în afară de cazul în care există motive puternice ca aceasta să devină publică. Deși jurnaliștii de scandal găsesc o justificare pentru cele mai incorecte atitudini ale lor, opinia publică constituie o restricție pentru jurnalism. Ziarele mari, ca și cele locale, sînt sensibile la ceea ce li se spune în colțul lor de piață, și așa și trebuie să fie, dacă doresc să reflecte interesele cititorilor lor, care sînt cei care le sprijină. Transmisiunile naționale, deși nu pot acoperi toată gama de preferințe, așa cum mulți și-ar dori, satisfac, în mare, spectrul social cu programele de știri și actualități, difuzînd informații pentru care ar fi necesare altminteri mai multe ziare la un loc. Așa cum mass-media sînt mai controversate ca niciodată, publicul este mai virulent ca niciodată. Mijloacele de comunicare care cer justificări autorităților sînt și ele în

situația de a se justifica – față de cititori, telespectatori sau abonați. Ele sînt mai importante în ceea ce privește influența exercitată decît politicienii. Novicii și studenții în jurnalism și-ar putea imagina că tot ceea ce jurnaliștii au de făcut este să înțeleagă bine. Există, de fapt, multe alte chestiuni și răspunsuri acceptabile. Unul dintre cele mai rele lucruri care s-ar putea întîmpla unui jurnalist ar fi să se lovească de ele pe nepregătite și din senin.

CAPITOLUL 2 – Reglementări

Prea multe sau nici una

Oamenii care funcționează în cadrul radiodifuziunii britanice se plîng din cînd în cînd că trebuie să răspundă în fața prea multor autorități înființate prin lege. Ziariștii britanici, dimpotrivă, nu răspund în fața nici unei autorități, și o caracteristică esențială a Comisiei de reclamații privind presa, organismul care primește și examinează plîngerile împotriva ziarelor, este că aceasta face parte dintr-un program voluntar de autoreglementare. Scopul său primar este acela de a preveni reglementările legale prin autoreglementări eficiente.

S-ar putea spune că cei din domeniul radiodifuziunii au mai puține organisme de reglementare decît afirmă criticii. Căci, pentru ca orice organism să fie cu adevărat o autoritate, acesta trebuie să răspundă în fața unei alte autorități mai generale cu privire la activitățile pe care le reglementează. Comisia pentru televiziunea independentă (ITC – Independent Television Commission) și Autoritatea radio sînt cu siguranță organe de reglementare. Ele sînt înființate prin lege, Legea audiovizualului, și exercită o autoritate generală: acordă licențele pentru emisiunile televiziunilor independente, adică ceea ce înseamnă în general televiziune în Anglia, în afară de BBC, și pentru posturile de radio independente, adică pentru emisiunile radio din Anglia care nu sînt ale BBC; ele supraveghează sistemul prin stabilirea de condiții concordante cu legea, pe care stațiile trebuie să le respecte; ele fixează taxe, analizează plîngerii și pot impune sancțiuni. Consiliul de conducere al BBC este un organ de reglementare prin aceea că trebuie să se asigure

că BBC, prima și cea mai mare organizație în domeniul audiovizualului britanic, își respectă obligațiile legale, aceasta fiind o problemă de autoritate generală. Autoritatea din Țara Galilor, S4C, este și ea un organ de reglementare, dar și furnizor de servicii de televiziune, programul în limba velșă ce poate fi vizionat pe Canalul 4, în Țara Galilor. Comisia de reclamații împotriva programelor (BCC – Broadcasting Complaints Commission) și Consiliul pentru standarde de emisie – cele două organisme de obicei criticate pentru reglementări excesive – sînt înființate prin lege, Legea audiovizualului, dar nici una dintre ele nu are autoritate generală asupra nici unui emițător. BCC analizează plîngerile din partea persoanelor și a organizațiilor care consideră că au fost nedreptățite, iar BSC analizează problemele referitoare la bun-gust și decență, mai ales în ceea ce privește radioul și televiziunea. Ambele își pot exercita autoritatea privind reclamațiile, mai precis pot cere emițătorilor să coopereze în cercetările privind plîngerile și să publice deciziile lor. Dar puterile lor nu sînt generale sau definitive. BSC are un cuvînt greu de spus prin codurile sale privind violența, bunul-gust și decența, autoritate pusă în practică la cererea parlamentului și pe care emițătorii trebuie să o aibă în vedere la stabilirea programelor, o cerință ușoară de altfel. Oricît de slabă ar fi autoritatea lor, BSC și BCC sînt considerate în mod oficial organisme de reglementare, o atitudine adoptată de guvern în mare parte pentru a satisface cerințele Uniunii Europene privind politica de emisie. Cele două organisme au, desigur, rolul de supraveghetori și fac parte din organismele față de care emițătorii sînt răspunzători.

Înțelegerea ostilității editorilor de ziare față de orice formă de reglementare aplicabilă în mod legal poate fi găsită în diferitele nivele de responsabilitate cu care se confruntă realizatorii de programe de radio și televiziune. Înainte sau după o transmisiune, producătorul se poate să fie nevoit să consulte și un editor sau șef de departament, un inspector, un director general, un consiliu director, un consiliu de conducere sau autoritatea care acordă licența, iar în final trebuie să răspundă în fața BCC sau a BSC, poate chiar în fața ambelor.

Guvernatorii BBC

Guvernatorii BCC sînt personalități notabile din afara BBC trimise din interes politic pentru a exercita constrîngeri asupra profesioniștilor audiovizualului din serviciul public. A spune că ei sînt mai apropiați de interesul politic, ceea ce este adevărat, nu înseamnă a spune că ei se comportă într-un mod părtinitor. Ca oameni de bună-credință care au atins un nivel mai înalt ca organism decît acum două sau mai multe decade, neajunsul lor este că sînt aleși de guvern, că, la fel ca și Curtea Supremă din Statele Unite, ei pot fi grupați într-un mod care să nu reprezinte o gamă destul de largă de atitudini și o gamă mult mai puțin largă de experiențe sociale. Aceste limitări fac funcția lor – aceea de a reprezenta interesele întregului public în reglementările lor referitoare la BBC – mai dificilă. Cu toată hotărîrea lor de a acționa independent, ei vor reflecta, foarte probabil, interesele statului, adică interesele impuse lor de instituțiile statului, în mod oficial sau neoficial, mai mult decît interesele oamenilor obișnuiți.

În același timp, și acest lucru este foarte important, ei constituie un scut împotriva interferențelor politice, fapt ce fie că nu este acceptat, fie că este atît de mult acceptat încît ajunge să fie cu totul subestimat. Dacă nu ar exista guvernatorii, ar fi ceva mai rău în locul lor.

Ei nu au o muncă de invidiat, deoarece răspund de un număr foarte mare de servicii: televiziunile BBC1, BBC2, BBC World-Wide, BBC World Service Radio, rețelele de radio BBC interne, cunoscute ca Radio 1, 2, 3, 4 și 5 Live, radioul și televiziunea BBC pentru Scoția, Țara Galilor și Irlanda de Nord, televiziunea regională BBC pentru Anglia, mai mult de treizeci de stații de radio BBC locale în Anglia și în Channel Islands și un număr de servicii comerciale în BBC Worldwide. Dar ei nu sînt conducătorii de fiecare zi ai BBC, și nimeni nu poate spune cu certitudine unde încetează răspunderile lor generale, strategice și unde încep acelea ale conducătorilor profesioniști. Spre deosebire de Comisia televiziunii independente, care constituie organul de reglementare al televiziunii independente, guvernatorii BBC nu posedă un organism important format din personal profesionist aflat la dispoziția lor. Ei nu provin din

BBC, așa cum membrii ITC provin din ITV. Deși guvernatorii sînt mai apropiați de organizația lor, realizatorii de programe BBC nu au deseori de-a face cu ei, deoarece guvernatorii au putere în principal în domeniile financiar, al structurilor de corporație, al politicii de programe în linii mari și al întîlnirilor la vîrf. Rar se întîmplă ca un guvernator să intervină sau să încerce să intervină direct într-o problemă legată de programe, ca atunci cînd defunctul Stuart Young, președintele Consiliului, a sugerat editorului emisiunii *Today*, programul național de știri și actualități de la Radio 4, că rabinul Lionel Blue, starul de atunci al spotului religios „Un gând pentru azi”, nu prea corespundea, pentru că își crease o imagine care nu era pe placul multor evrei. Sugestia a fost ignorată.

Influența guvernatorilor asupra programelor se filtrează de obicei la diferitele niveluri ale conducerii editoriale a BBC, așa că aceasta este oprită înainte de a ajunge la creatorii de programe sau se modifică pînă ajunge la ei. Deși evită să impună diferite direcții editoriale, guvernatorii au o influență asupra atmosferei editoriale a BBC, mai mult acum și după anii 1980 decît în perioadele anterioare. În vremurile de criză ale programelor, de exemplu cînd guvernul înscenează o campanie împotriva relatărilor BBC, opiniile guvernatorilor se vor face cunoscute. Se poate ca ei să îi apere în mod public pe realizatorii de programe, așa cum o fac de obicei, făcîndu-și cunoscute rezervele la nivelele cele mai înalte ale BBC.

Acum, cînd BBC are sisteme corporative oficiale, cu scopuri, obiective, sarcini și rapoarte către conducere și, în plus, are și o politică privind reclamațiile și despăgubirile, guvernatorii îndeplinesc un rol mai mult formal, ca arbitri finali în așa-zise nereușite. Aceasta, în timp, e posibil să sporească influența lor editorială. Dar guvernatorii sînt departe de a da dovadă de asprimea pe care ITC o manifestă din cînd în cînd.

Comisia televiziunii independente

Comisia Televiziunii Independente – care acordă licențe și reglementează activitatea companiilor cu programe independente cum sînt London Weekend, Carlton și Granada – este foarte apreciată de

oamenii de televiziune, așa cum a fost și Autoritatea emițătorilor independenți înaintea ei și Autoritatea televiziunii independente înaintea acesteia. ITC se bucură de o independență de care nu beneficiază guvernatorii BBC. Nimeni nu poate spune cu certitudine că acest fapt este în totalitate justificat, iar una dintre obiecții este că ITC a prezidat un declin al calității și ambițiilor jurnalismului din sistemul televiziunii independente. Disputa dovedește că tradiția televiziunii independente, constînd într-un jurnalism popular și de bună calitate, a făcut loc unui sentimentalism siropos, mai ales în documentare și articole de fond.

În mod justificat sau nu, reputația ITC prosperă, sfidînd aceeași metodă de numire care îngreuează conducerea BBC. Membrii ITC sînt aleși de guvern, au program redus, „se numără printre cei mai mari și cei mai buni din țară”, oameni care nu se implică profesional în emisii, dar care sînt asistați de personal profesionist cu normă întreagă. Trebuie să menționăm că cel mai apreciat director BBC din ultimele decenii, Lordul Hill, a fost numit în acest post după ce fusese președintele predecesoarei ITC, ITA. Lordul Hill, fost ministru de cabinet în guvernul conservator și devenit cunoscut ca unchiul din emisiunea *Radio Doctor* transmisă de BBC, a fost ales de primul-ministru Harold Wilson, la sfîrșitul anilor 1960, pentru a domoli independența pe care BBC și-o asumase sub regimul prea îngăduitor al directorului general Hugh Greene. Numirea a avut un efect contrar așteptărilor, deoarece Lordul Hill s-a dovedit a fi un apărător al independenței editoriale. Un alt politician de frunte care a devenit președinte IBA, Lordul Thomson, fostul George Thomson, ministru de cabinet în guvernele laburiste și comisar european la Bruxelles, și-a creat și el reputația de susținător al independenței jurnalistice.

Respectul pentru ITC se explică, în parte, datorită poziției sale semidetășate în sistemul televiziunii independente. Așa cum se întîmplase și cu IBA, ITC nu face parte din sistemul independent în același mod în care guvernatorii BBC fac parte din BBC, astfel încît imperfecțiunile televiziunii comerciale nu se reflectă atît de puternic asupra ITC precum imperfecțiunile de la BBC asupra conducerii sale.

Mai mult, există doi factori mai noi care contribuie la această reputație atât de bună. Primul constă în faptul că, prin Legea audiovizualului din 1990, guvernul și parlamentul au redus prerogativele ITC în comparație cu acelea ale IBA, deși i-au fost sporite răspunderile, de exemplu în ceea ce privește programele prin cablu. ITC nu mai are acum autoritate asupra programelor înainte ca acestea să fie difuzate. Nu comisia este „emițătorul”, cum era în termenii legislației anterioare. ITC stabilește termenii licențelor pe care le acordă, inclusiv ai licențelor pentru serviciile prin satelit inițiate în Marea Britanie, urmărește respectarea acestor termeni în programele prezentate, apreciază performanțele, impune un cod pentru programe, face mustărări și, dacă este necesar, impune sancțiuni și amenzi vinovaților. Dar, dacă se fac greșeli, răspunderea revine ITV și în mod deosebit companiei de programe, Yorkshire, Anglia etc., nu ITC. Aceasta nu se găsește în situația de a apăra vreo decizie de program, pentru că nu este implicată într-o astfel de decizie.

Al doilea factor ce contribuie la solida reputație a ITC constă în faptul că termenii pentru acordarea licențelor de televiziune, care favorizează în mod deosebit pe cel care licitează mai mult, oferă comisiei mai puține posibilități de analiză decât înainte. Cu alte cuvinte, politicienii și nu ITC se fac vinovați de presiunile în favoarea televiziunii comerciale, ceea ce distruge calitatea, fiind acuzați pentru aceasta de către comentatorii din mass-media.

Cu toate acestea, sau din cauza acestei poziții rezervate, ITC este importantă în viața celor ce întocmesc programe ITV. Codul său pentru programe, cerut prin Legea audiovizualului, trebuie respectat. Acesta oferă îndrumări și, mai important, unele reguli referitoare, fără excepție, la probleme incluzând imparțialitatea, violența și sexul pe ecran, bunul-gust și decența programelor, înregistrările secrete, intimitatea, terorismul, crima, atitudinea referitoare la familie și emisiunile din campania electorală. ITC primește plângeri din partea telespectatorilor, pronunțându-se asupra acestora conform codului său propriu. ITC îi admonestează public pe realizatorii de programe când aceștia nu respectă codul. Amenda mare impusă televiziunii Granada, în decembrie 1994, pentru promovarea insistentă și inacceptabilă a unor produse

comerciale în cadrul unui program a constituit o pedeapsă mai mare decât au administrat vreodată guvernatorii BBC împotriva vreunui program BBC.

Comisia pentru televiziunea independentă (ITC) se declară categoric împotriva companiilor de televiziune considerate a nu-și fi respectat promisiunile din ofertele pentru licențe și este încă mai drastică, depășindu-i adesea în severitate pe guvernatorii BBC, cu neajunsurile programelor corporației. ITC s-a dovedit foarte severă în criticile sale împotriva realizatorului programului matinal GMTV, în primul său an ca succesor al TV-AM, și ostilă un timp emisiunilor Carlton, compania care a luat locul renumitei Thames Television.

Cînd Thames a fost sever condamnată de către guvern, în 1988, pentru *Death on the Rock*, prezentarea documentară a omorîrii teroriștilor nord-irlandezi de către forțele de securitate britanice în Gibraltar, IBA a ieșit cu bine din controversă. Calea spre succes a ITV pare să se explice prin cele două direcții ale independenței sale: independență față de realizatorii de programe și independență față de guvern.

Autoritatea radio

Autoritatea radio este cel mai bine cunoscută pentru licențele pe care le acordă sau le retrage uneori deținătorilor inițiali, așa cum a făcut printr-o decizie din 1993 cu LBC, postul de știri și comentarii din Londra, aflat printre primele stații independente din Anglia. Toate posturile de radio care emit în Regatul Unit sînt subordonate acestei Autorități, organul de reglementare împuternicit de Legea audiovizualului din 1990. Înainte de această lege, radiourile comerciale se aflau sub controlul departamentului radiofonic din IBA. Ca și în cazul Comisiei pentru televiziunea independentă (ITC), al guvernatorilor BBC și al autorității pentru Țara Galilor, membrii Autorității radio sînt numiți de guvern, dar ca organism funcționează independent.

Autoritatea este răspunzătoare pentru o creștere semnificativă a numărului de posturi de radio independente, adică altele decât BBC, de la puțin peste 90 de stații în 1990 la 150 plus trei rețele naționale cu

numai 5 ani mai târziu. O altă extindere va avea loc atunci când va fi creată o nouă bandă de frecvențe.

Autoritatea anunță noi drepturi de emisie, acordă licențe, stabilește termenii pentru fiecare stație – de exemplu, pentru transmisiunile muzicale – și urmărește funcționarea acestora, analizează reclamațiile, impune un cod întocmit din ordinul parlamentului și ia măsuri împotriva stațiilor care nu se conformează acestuia, măsuri care merg de la muștrări la penalizări și chiar pînă la retragerea licenței. Ca și ITC, dar spre deosebire de guvernatorii BBC, Autoritatea radio nu are o răspundere editorială directă pentru programele difuzate. Ea este un organ de reglementare, nu un „emițător” în sensul curent al cuvîntului. Nu cere să i se prezinte programele sau grilele de programe înainte de a fi difuzate pe post și nu trebuie să răspundă pentru ele. Dacă aprobă sau critică programe sau grile de programe, o face numai după ce acestea au fost difuzate, ca răspuns la reclamații, și după evaluarea înregistrărilor puse la dispoziție de către stație. Avînd mai mult de 150 de licențe sub tutela sa, sarcina Autorității radio este destul de dificilă. Aceasta depinde în mare măsură de comentariile venite din partea publicului, deoarece o monitorizare totală, de rutină, pentru a decide dacă stațiile își respectă „angajamentele de funcționare”, ar fi imposibil de realizat. În oarecare măsură, posturile independente de radio care nu-și respectă „obligatiile de funcționare” pot foarte bine să scape neobservate.

Codul Autorității radio de la începutul anului 1995 referitor la ceea ce se transmite pe calea undelor are trei segmente. Unul se ocupă de reclame și sponsorizări. Celelalte două reprezintă reguli pentru programe privind violența, sexul, copiii, religia și alte probleme sensibile și, respectiv, pentru programele de știri și prezentarea controverselor politice sau industriale sau problemele curente ale populației. Ambele coduri de programe sînt relevante pentru jurnalismul practicat de radioul independent. Ambele reprezintă un ghid călăuzitor și stabilesc o serie de reguli.

Codul privind violența și o gamă de alte probleme nu face nici un fel de excepții. El atrage în mod deosebit atenția asupra scenelor care pot cauza traume, care pot fi dăunătoare sau imitate. Subiectele la care se referă sînt terorismul (directorul general al postului trebuie să analizeze, de la început, toate programele care pun accentul pe violența în scopuri

politice în întreaga Anglie), subiectele medicale (preveniți orice durere ce poate fi evitată tratînd problemele cu atenție), înregistrări secrete (acestea trebuie aprobate în prealabil de directorul general) și interviuri cu infractori (acestea trebuie să se justifice prin interesul public).

Codurile creează impresia că au în vedere mai mult binele publicului decît pe acela al jurnalismului. De exemplu, o regulă privind interviurile cu persoane din cadrul populației cere ca posturile să garanteze că acțiunile sau cuvintele unor indivizi, în locuri publice, constituie o chestiune de interes public pentru ca să fie justificată transmiterea lor pe post fără o permisiune expresă. Jurnaliștii cei mai duri critică această regulă pe motiv că ceea ce are loc în public poate fi transmis public și că adevărata problemă este dacă publicul se cuvine să afle despre acel lucru, și nu dacă indivizii consimt la mediatizarea sa. Spre beneficiul publicului, Autoritatea este foarte clară în privința efectuării rectificărilor. În codul pentru programele de știri se spune: „Rectificările erorilor săvîrșite trebuie transmise cît de repede posibil după difuzarea acestora din urmă”, o indicație precisă care, dacă este respectată de stații, le asigură acestora înțietate față de restul radiourilor britanice și față de televiziune.

Codul pentru programele de știri se ocupă și de chestiunea imparțialității, de apeluri telefonice, interviuri, programe pentru exprimarea opiniilor personale, de materiale pentru biblioteci, de prezența unor politicieni în programe și alte probleme politice. Acesta prezintă o abordare funcțională a imparțialității, abordare încurajată de Legea audiovizualului prin clauza imparțialității, în care s-a simțit mult influența membrilor de aripă-dreapta din Camera Lorzilor, care s-au arătat obsesiv îngrijorați de pretense influențe de stînga sau antiautoritare din radio și televiziune. Codul din 1955 stabilește o regulă pentru stațiile independente naționale, conform căreia „Imparțialitatea într-o serie zilnică trebuie realizată în două săptămîni, într-o serie săptămînală în trei săptămîni, iar într-o serie lunară în trei luni”.

O altă regulă a codului este că posturile trebuie să țină o evidență scrisă a prezenței membrilor parlamentului în programe, o condiție obligatorie, în afară de cazul cînd scopul nedeclarat al acestora nu are efecte editoriale rigide. Unele posturi pot include în programe mai

puțini membri ai parlamentului, altele mai mulți, dar aceste intervenții trebuie să fie justificate. Unele partide pot fi incluse în programe în anumite perioade mai des decât în altele, situație ce-i poate irita pe oponenții lor, dar care poate fi justificată dacă, de exemplu, în cadrul partidelor respective au existat puternice dispute interne. Lucrurile depind foarte mult de felul în care este interpretat codul. Un document acceptabil, cum este acela al Autorității radio, ar putea pune piedici jurnalismului dacă regulile ar fi interpretate ca fiind mai restrictive decât sînt ele în realitate.

Autoritatea din Țara Galilor

Dintre toate posturile emițătoare și dintre organele de reglementare a emisiilor, Autoritatea velșă – oficial și în original Sianel Pedwar Cymru (Canalul 4 Wales) – este cel mai puțin cunoscută în afara Țării Galilor. Aceasta se explică prin adoptarea limbii galeze, pe care Canalul 4 galez de televiziune a acceptat-o în urma unei campanii de nesupunere civică și a amenințării unui popular naționalist galez cu greva foamei în cazul în care limba galeză nu era folosită în emisii. Ca și în cazul celorlalte organe de reglementare – Comisia televiziunii independente, Autoritatea Radio, guvernatorii BBC, Comisia de reclamații și Consiliul pentru standarde de emisie –, membrii S4C pot funcționa independent după ce au fost numiți de guvern, numiri făcute oficial, ca și în toate celelalte cazuri, de către primul secretar de stat, ministrul de Interne sau de către ministrul Patrimoniului național.

Autoritatea velșă este mai asemănătoare grupului de guvernatori BBC decât oricareia dintre comisiile din sistemul de televiziune independentă. Ea asigură și reglementează funcționalitatea S4C, întocmai cum guvernatorii o fac în cazul serviciilor BBC, spre deosebire de ITV și ITC, care reglementează, dar nu îngădesc. Pentru canalul 3 ITV, companiile sînt acelea care întocmesc programele, iar pentru Canalul 4 din afara Țării Galilor Corporația Canal 4 este furnizor, și nu organ de reglementare. Cele două funcții sînt strîns asociate Autorității velșe. Ea conduce în mod legal S4C și este și emițător. Are legături strînse cu

programele și cu grilele de programe deși, spre deosebire de BBC, nu are personal pentru realizarea de programe. Ea închiriază programe pentru orele pe care le întocmește. Cel puțin zece ore pe săptămîină din programele sale sînt furnizate de BBC – gratuit. Și programele de la Canalul 4, din afara Țării Galilor, sînt primite pe gratis.

Cea mai mare parte a veniturilor S4C provine de la guvern. Suma este calculată anual ca un procent din totalul încasărilor televiziunii independente. Guvernul se consideră conducta prin care S4C primește bani de la televiziunea independentă, și nu furnizor de fonduri, ceea ce nu este valabil în cazul celui alt emițător britanic, care-și primește venitul de la guvern, postul internațional de radio BBC World Service. S4C își asigură o parte mai mică din venit din reclame.

Canalul velș se supune aceluiași reguli ale jurnalismului ca și ITV, așa cum au fost acestea exprimate în Legea audiovizualului din 1990 și așa cum sînt prezentate în codul întocmit de ITC. Știrile trebuie să fie obiective și exacte. Problemele publice trebuie tratate cu imparțialitate. Complicațiile jurnalistice provin din politica Țării Galilor. Deși nu se compară cu forța naționalistă din Scoția, partidul național velș, Plaid Cymru, trebuie recunoscut și tratat ca atare de către toți emițătorii. Ca și în Scoția, problema este complicată de programarea politică venită de la Londra, dar este ușurată prin aceea că programele în limba velșă pot fi considerate, în oarecare măsură, ca fiind separate de programele în limba engleză. Rămîn deciziile foarte dificile, acelea referitoare la gradul de reprezentare acordat naționalismului la o apreciere imparțială, la cîte apariții pe post merită partidul naționalist, cînd, în ce emisiuni și pe ce durată. Acestea cad în sarcina realizatorilor de programe ai S4C, a BBC Wales, care furnizează știrile și actualitățile companiei ITV pentru Țara Galilor, a HTV și a producătorilor independenți.

Comisia de reclamații privind presa

Industria jurnalistică a răspuns amenințărilor politice ale unor reglementări statutare și ale unei legi care pedepsea încălcarea dreptului la intimitate prin înființarea Comisiei de reclamații privind presa (PCC –

Press Complaints Commission) și prin desfătarea sa, în mai mare măsură ca pînă atunci, în relatarea aventurilor amoroase ale personalităților publice. Comisia, codul de practică jurnalistică aprobat de aceasta și sentințele date în cazul reclamațiilor reprezentau autoreglementări defensive. Kilometrii de însemnări privind infidelitățile sexuale la niveluri înalte constituiau, în fapt, chiar dacă neprogramate, ofensiva. Ofensiva s-a bucurat la început de mai mult succes decît amenințările. În timp ce aceasta crea impresia că intervenția politicianilor asupra presei îi va discreditat tot pe aceștia din urmă, Comisia de reclamații pierdea timpul în controverse referitoare la respectarea intimității.

Comisia a fost înființată în 1991. Ea a apărut în urma nemulțumirilor provocate de Consiliul presei, care, la sfîrșitul anilor 1980, se dovedise a nu fi la înălțimea luptei pe care o avea de purtat și care ani de zile rezistase presiunilor de a întocmi un cod al practicii jurnalistice, deși în ultimul moment cedase asupra acestui punct. Înființarea Comisiei de reclamații, căreia i s-au acordat 18 luni pentru a-și dovedi eficiența sa și pe aceea a autoreglementărilor sale, a fost propusă de Comitetul Calcutt numit de guvern, care îl avea ca președinte pe David Calcutt, de profesie avocat. Ziarele au acceptat faptul că era necesar ca propriile reglementări să fie întărite și s-a crezut că cel mai bun semnal al acestei hotărîri era înființarea unui organism nou, mai puternic. Lipsa de acțiune din partea ziarelor ar fi stimulat acțiunea din partea politicianilor.

Autoreglementarea însemna că această comisie fusese creată voluntar și nu prin lege, așa cum sînt „cîinii de pază” și alte organe de reglementare a transmisiunilor. Comisia urma să fie finanțată prin contribuții de la industria presei, iar această finanțare era voluntară și organizată de un alt organism voluntar, Consiliul de finanțare al standardelor de presă. Pînă și codul practicii jurnalistice avea să fie autoimpus. Comisia nu urma să aibă nici o putere executivă, doar înputernicirea de a cerceta, de a aproba sau de a condamna ceea ce făcuseră ziarele și de a-și face publice deciziile. Ziarele împotriva cărora aveau să existe reclamații erau obligate să publice deciziile Comisiei, ceea ce era valabil și înainte, deoarece toate deciziile luate de fostul Consiliu al presei fuseseră și ele publicate. În Comisie au fost numite personalități publice cu oarecare renume și care nu aveau legături cu ziarele, precum și un

număr de editori de ziare. Aceștia, împreună cu primul lor președinte, lordul McGregor de Durris, au întâmpinat cîrînd numeroase dificultăți. Lordul McGregor, un om integru, universitar, fost președinte al Comisiei regale pentru presă din 1975 pînă în 1977 și care înțelegea mai mult despre libertatea presei decît toți ceilalți, a fost criticat ca nepotrivit pentru această funcție de către politicianii de mîna a doua și de alți critici doritori să impună constrîngeri asupra a ceea ce ei considerau a fi o presă scăpată de sub control. Un timp, a existat convingerea că guvernul avea să urmeze recomandările Comitetului Calcutt, care cereau restricții legale, și anume ca nerespectarea intimității să fie pasibilă de trimitere în judecată. Dar cu cît era mai mult dezbătută, cu atît această recomandare părea mai necorespunzătoare.

Strategia ziarelor părea să dea roade. Comisia de reclamații privind presa a continuat să-și vadă de treabă cum putea mai bine. Criticile politicianilor, îndreptate împotriva sa și a președintelui său, reflectau mai mult imposibilitatea de a controla problemele în cazul unor personalități decît zădărnicia eforturilor generale ale Comisiei. Marea majoritate a plîngerilor împotriva ziarelor erau rezolvate fără zgomot. Deciziile îi satisfăceau pe cititorii reclamanți, iar editorii, la rîndul lor, făceau reclamații împotriva acestora. În pledoaria sa pentru autoreglementări, Comisia susținea că reclamațiile reprezentau doar un aspect minor în raport cu miile de reportaje publicate.

La începutul anului 1995, Comisia a căpătat un nou președinte – Lordul Wakeham, fost secretar de stat în guvernele Thatcher, apreciat și stimat de mulți ca un politician perspicace; acesta fusese rănit de o bombă IRA la Brighton, în 1984, care ucisese aproape întregul Cabinet, printre victime numărîndu-se și soția lordului Wakeham. Omul ales să prezideze judecarea ziarelor a intrat imediat în foarfeca ziariștilor, constituind subiectul a numeroase pagini din diferite ziare într-o controversă intens mediatizată, care nu avea însă nici o legătură cu poziția sa în PCC, ci fusese cauzată de o funcție lucrativă pe care o acceptase în afaceri. Toată presa era plină de întrebări referitoare la măsura în care oameni ca lordul Wakeham, intrat de cîrînd în guvern, aveau dreptul să se folosească de experiența lor în serviciul public pentru propriul interes.

La sosirea lui Wakeham, Comisia avea 15 membri, din care 9 erau din afara industriei presei. Printre ei se afla și un împluternicit pe chestiunea intimității, profesorul Robert Pinker de la Institutul Economic din Londra, a cărui menire era aceea de a investiga cazurile de presupusă violare a intimității. Membrii Comisiei l-au inclus și pe Peter Preston, editor de centru-stînga la popularul cotidian „The Guardian”. El a demisionat în timpul unui scandal cu politicienii privind falsificarea unui fax de către ziar în campania sa de demascare a unui ministru și a sponsorului unui weekend costisitor petrecut de acesta la Paris, deși „faxul codificat” prezentat de Preston putea să fi fost justificat de codul practicat de ziar. O încălcare recunoscută a codului nu a constituit o piedică pentru Brian Hitchen, editor al popularului și bătaiosului susținător al conservatorilor, „Sunday Express”, care a devenit membru al Comisiei. Comisia îl condamnase pe Hitchen pentru comentariile sale din ziar, pe cînd era editor al spontanului și senzaționalului „Daily Star”.

Lordul Wakeham a provocat agitație în cadrul Comisiei, la scurt timp după numirea sa, cînd a exercitat presiuni pentru numirea ca membru a lui Sir Bernard Ingham, binecunoscut ca irascibil secretar de presă al doamnei Thatcher, în anii 1980, cînd aceasta ocupase funcția de prim-ministru. Efortul lui Wakeham a fost zadarnic, dar, mai tîrziu, el a reușit să impună un număr mai mare de membri din afara presei în Comisie, dovadă, spunea el, a independenței sporite a Comisiei vizavi de publicații. Lui i s-a atribuit succesul privind o chestiune de respectare a intimității, cînd directorul agenției internaționale de știri News Corporation, Rupert Murdoch, l-a muștrat sever pe editorul unuia dintre ziarele sale britanice, „The News of the World”. Muștrarea a survenit în urma invadării intimității lui Lady Spencer, cumnata Prințesei de Wales, pe cînd aceasta era tratată pentru o indigestie. Comisia a acuzat ziarul, iar Lordul Wakeham i-a scris lui Murdoch despre aceasta. Wakeham a cîștigat încă și mai mult respect cînd guvernul a respins introducerea unei legi privind intimitatea, dar a cerut să se înăsprească codul jurnalistic și ca PCC să dispună de un fond pentru despăgubirea victimelor.

Disputa privind autoreglementarea continuă, tensiunea depinzînd de modul cum s-au comportat ziarele naționale în ultimul timp. Acestea consideră reglementările statutare un atac asupra libertății presei.

Criticii lor, mai ales din parlament, doresc o comisie împluternicită prin lege, numită public – ceea ce, de obicei, înseamnă numită de guvern –, care să aibă în sarcină mai mult decît analizarea reclamațiilor și care să aibă puterea de a amenda și chiar de a suspenda ziarele care încalcă limitele decenței. Puterea, spun criticii, ar trebui să se facă simțită. Disputa este fundamentată și importantă din punct de vedere constituțional. Pledoaria împotriva unui regulament al presei, spune Comisia de reclamații privind presa, cu toate defectele sale, afirmă principiul de necontestat că parlamentul și guvernul trebuie să păstreze distanța față de ziare ca libertatea presei să însemne ceea ce ar trebui să însemne.

Comisia de reclamații privind posturile de radio și TV

BCC nu este prea populară printre emițătorii de radio și TV. Unele critici la adresa sa au fost justificate, deși argumentele prezentate la sfîrșitul anilor 1980 și după aceea, precum și anumite schimbări în conducere, au pus capăt unora dintre cele mai controversate procese ale sale. Comisia întrunește aprecierea realizatorilor de programe, fiind un organism important atît pentru aceștia, cît și pentru public, și este posibil să devină și mai importantă cînd, după cum intenționează guvernul, va fuziona cu Consiliul pentru standarde de emisie.

Spre deosebire de Comisia de reclamații privind presa, Comisia de reclamații privind posturile de radio și TV este înființată prin lege. Puterile sale se bazează pe Legea audiovizualului. Legea din 1990 stabilește clar scopurile, prerogativele și alcătuirea sa generală. Este finanțată de către organisme din domeniul audiovizualului, care nu au nici un cuvînt de spus în această chestiune. Prima comisie de reclamații a fost înființată de BBC, ca răspuns la unele cereri, și se numea Comisia de reclamații privind programele.

În mare, obligațiile BCC constau în a primi, a analiza și a decide asupra reclamațiilor din partea publicului referitoare la anumite chestiuni prezentate în programele de radio și televiziune. Reclamațiile pot fi

făcute de indivizi sau de grupuri, precum și de organizații care se consideră direct afectate de modul în care au fost tratate.

Reclamația trebuie să afirme clar că ceea ce a fost prezentat pe post reprezintă o invadare a intimității sau ceva nedrept sau incorect în alt sens. Reclamațiile impersonale sau generale privitoare, de exemplu, la modificarea orarelor nu vor fi luate în seamă, oricât de îndreptățite ar fi. Pentru ca o astfel de reclamație să fie considerată îndreptățită, o schimbare de program ar trebui să implice o nedreptate personală, ceea ce ar fi foarte neobișnuit. Reclamațiile privind scenele sexuale, limbul vulgar sau violența prezentate pe ecran cad în sarcina Consiliului pentru standarde de emisie. Cu alte cuvinte, Comisia de reclamații există pentru a lua măsuri în cazul în care programele au tratat necorespunzător persoanele care apar în ele sau ale căror interese sînt direct afectate de conținutul programelor.

Există, de asemenea, dispute privind validitatea anumitor reclamații. Aceasta deoarece legea vorbește de tratarea „în programe” și nu „prin intermediul programelor”. Deși tratarea „nedreaptă sau incorectă” trebuie să aibă loc în programe, există și posibilitatea ca materialul neinclus să determine calificarea programului ca incorect. Un alt aspect discutat este dacă materialul adunat pentru un program, dar nefolositor, poate fi considerat o invadare nepermisă a intimității. Și mai neclară este chestiunea încercărilor nereușite de a culege materiale, mai precis dacă acestea ar putea fi considerate invadări nepermise ale intimității. Persoanele care fac reclamații consideră toate acestea ca fiind detalii tehnice, iar realizatorii de programe încearcă uneori să se ascundă în spatele lor.

Un alt domeniu de dispute aprinse se referă la oportunitatea ca membrii Comisiei să ia în considerație reclamațiile unor oameni al căror interes nu a fost lezat în mod direct. Un bun exemplu în acest sens a fost reclamația primarului din Milford Haven, care afirma că un program fusese nedrept cînd spusese că prețurile la restaurantele din oraș fuseseră mărite în sezonul concediilor. Reclamația din partea proprietarilor de restaurante sau a vânzătorilor de sandvișuri ar fi fost adecvată, iar implicarea primarului ar fi fost trecută cu vederea dacă programul ar fi spus că populația a avut mult de suferit de pe urma măririi prețurilor. Comisia a susținut că, deoarece primarul și consiliul

orășenesc erau interesați de problema turismului în oraș, aceștia ar fi fost direct implicați în cazul în care comentariile despre prețul mîncării ar fi fost incorecte. Pentru emițători, aceasta a însemnat că s-a permis ca un interes relativ indirect să fie considerat ca „suficient de direct”.

Un mare dezacord între Comisia de reclamații și BBC referitor la implicarea directă a avut loc în septembrie 1994 în legătură cu un program Panorama despre mamele necăsătorite, *Babies on Benefit* (Copii beneficiari ai alocațiilor). Comisia a analizat situația și a luat partea reclamanților, un grup de presiune, Consiliul național pentru familiile cu un singur părinte. BBC a protestat, a respins critica și a lansat o contestație legală, motivată de faptul că în acest caz Comisia de reclamații își depășise atribuțiile. Ea nu ar fi trebuit să aprobe reclamația, deoarece Consiliul național nu apărea deloc în program și nu reprezenta pe nimeni dintre cei care apăruseră. Curtea Supremă a dat dreptate BBC.

Comisia pentru reclamații se găsește în dificultate în această problemă generală: emițătorii protestează și amenință cu trimiterea în judecată dacă vor considera că într-un anumit caz Comisia și-a depășit atribuțiile, iar, pe de altă parte, dacă reclamația nu este luată în seamă pentru că este considerată a fi în afara obligațiilor comisiei, reclamanțul poate protesta la rîndul său și amenința cu darea în judecată.

O problemă serioasă pentru realizatorii de programe o constituie timpul pe care trebuie să-l acorde reclamațiilor vizînd BBC. Comisia a mai eliminat o parte din reclamanții, dar producătorii au totuși parcurs multe pagini, multe probleme și multe documente anexe. Nu au încotro. Legea cere ca această muncă să fie făcută.

Comisia poate impune posturilor de radio sau de televiziune în cauză să transmită pe post rezumatul deciziilor sale asupra reclamațiilor, proces numit adjudecare. De asemenea, ea poate cere ca rezumatul să fie publicat în revistele speciale conținînd programele posturilor. Concluziile care se cer publicate sînt doar acelea în care reclamația este considerată ca fiind valabilă. Formularea rezumatului are menirea de a-i pune de acord pe emițători și reclamanți. Transmiterea sa se face la ora de difuzare a programului care a determinat reclamația.

Deoarece multe reclamații sînt complexe, conținînd uneori obiecții numeroase, există șansa ca cel puțin un aspect al acestora să fie considerat ca întemeiat. Dacă realizatorii de programe nu răspund la toate problemele ridicate, ei pot să piardă prin invocarea neîndeplinirii obligațiilor.

Criticii din domeniul audiovizualului susțin că BCC, generoasă cu reclamanții, spun ei, este în pericol de a inhiba dezbaterile pe probleme controversate de interes public. În mod inevitabil, au existat cîteva adjudecări îndoielnice, dar nu sînt dovezi că realizatorii de programe ar fi inhibați de perspectiva unor decizii ale BCC. Este un sistem blînd, fără puteri prea mari și fără posibilitatea de a influența, cu atît mai puțin de a restricționa programele înaintea difuzării lor, mai degrabă iritant decît obstructionist atunci cînd se dovedește nerezonabil.

Consiliul pentru standarde de emisie

BSC (Consiliul pentru standarde de emisie – Broadcasting Standards Council) are în vedere probleme referitoare la sex, violență și bun-gust, la decență în general, inclusiv la limbajul vulgar difuzat la televiziune și la radio. Ca și Comisia de reclamații privind posturile de radio și TV, dar spre deosebire de Comisia de reclamații privind presa, acesta este înființat prin lege. Legea audiovizualului din 1990 stabilește termenii săi de funcționare, deși consiliul fusese înființat anterior, ca un gest al guvernării Thatcher de contracarare a unui lobby care învinuia televiziunea pentru declinul standardelor sociale. Este în mod oficial considerat un organ de reglementare, cum sînt și BCC, ITC, Autoritatea radio, Autoritatea velșă și guvernatorii BBC. Ca și în cazul celorlalte autorități, membrii săi sînt aleși de guvern, dar acționează independent. Costurile sînt suportate direct de guvern.

Consiliul pentru standarde de emisie poate iniția investigații referitoare la diferite programe sau chestiuni legate de anumite programe care intră în sfera sa de acțiune. Nu trebuie să aștepte să primească reclamații, deși oamenii sînt gata oricînd să protesteze.

Domeniile de răspundere ale BSC sînt mult mai extinse decît ale celorlalți „cîini de pază”. Spre deosebire de BCC, BSC are obligația de a monitoriza programele pentru a putea raporta asupra standardelor de care răspunde. O altă deosebire față de BCC constă în faptul că acest consiliu poate întreprinde cercetări și studii în problemele importante. Mai semnificativ, și din nou deosebit de BCC, Consiliul întocmește un cod pentru aprecierea activității emițătorilor. În termenii impuși de Legea audiovizualului, acest cod oferă o orientare în legătură cu prezentarea problemelor de violență și de conduită sexuală în programe și în ceea ce privește standardele de bun-gust și decență, în general.

Consiliul decide modul în care trebuie făcute publice concluziile sale referitoare la reclamații. Poate cere ca acestea să fie transmise pe post sau publicate, sau ambele. Dar ele ajung să fie făcute publice oricum, pentru că ziarele culeg totdeauna știri din buletinele Consiliului, care apar regulat, problemele legate de sex, violență și calomnie fiind oricînd demne de luat în seamă.

BSC are o sarcină mai ușoară decît BCC, deoarece se preocupă în general de jigniri și aprecieri calitative, și nu de flecăreala obișnuită asupra faptelor și de acuzațiile inerente reclamațiilor privind incorectitudinea. Reclamațiile privind programele supuse judecății BSC necesită mai puțin timp de soluționare, deoarece ele nu implică decît o analiză serioasă, și nu o ripostă punctuală. Realizatorii de programe sînt mai dispuși să-și recunoască o greșeală în fața BSC decît în fața BCC, strecurînd, desigur, și unele justificări. Aceste diferențe de abordare ale celor două tipuri de reclamații s-ar putea să se coreleze cînd cele două organisme vor fuziona.

CAPITOLUL 3 - Valori editoriale

Știrile

Jurnalismul informativ are o reputație proastă în Anglia, mai proastă decît în alte țări civilizate, dar, cu toate acestea, programele de știri sînt mai intens urmărite și mai ascultate și mai multe ziare sînt citite cu mare aviditate de un număr mai mare de oameni decît în multe alte țări. Acest fapt sugerează că știrile sînt o necesitate stringentă. Oamenii care le furnizează sînt suspecți, nedemni de încredere, iar ceea ce oferă ei trebuie tratat cu suspiciune, dat fiind că o mare parte din informații sînt total incorecte, celelalte sînt înșelătoare, iar restul dau dovadă de o indiscreție dezgustătoare. Toți vînătorii de știri îi urmăresc pe oamenii demni de a face subiectul știrilor fără a le respecta intimitatea și poziția socială.

Școala dură a jurnalismului spune că așa trebuie să fie. Jurnalismul respectabil nu reușește să-și îndeplinească toate atribuțiile. Dacă acesta își asumă obligația de a face societatea să-și cunoască toate relele, oriunde ar fi ele, nu va avea deloc prieteni. Jurnalismul va fi urît îndeosebi de oamenii aflați la putere, pentru că acestora li se cere să răspundă la problemele ridicate de mass-media, nu numai la acelea incluse în agenda politică. Atitudinea acestora este rezumată în comentariul: „Relația corectă dintre un jurnalist și un politician este aceeași ca și relația dintre un cîine și un stîlp de telegraf”.

Nimeni nu crede, totuși, că știrile și jurnalismul sînt exclusiv în serviciul democrației. Ele sînt produse, mărfuri privite din punct de vedere comercial, chiar și atunci cînd, cum e cazul BBC, sînt plătite prin impozitare, nu prin bani obținuți pe piața de schimb. Jurnalismul este o cale de a face bani, așa cum este și vînzarea de pîine. În mîinile unora, el este o modalitate de exercitare a puterii. Mai există și importanța socială a știrilor. În societatea industrială, care poate fi numită

societate științifică, știrile sînt, cu toate lipsurile lor, o ramură majoră a afacerii de informare; nu reprezintă o opțiune, ci o necesitate de bază. Civilizația occidentală are nevoie de o bună circulație a informației, așa cum are nevoie de o bună circulație a aerului pentru a respira.

Editarea

Editarea începe imediat ce un jurnalist vede și aude ceva demn de comunicat. Procesul de selectare, de eliminare și de prezentare începe și acesta imediat. Nici un reporter nu transmite tot ce se știe despre un anumit subiect și nici în ordinea în care s-au desfășurat lucrurile. Acesta este procesul de editare. Reporterul editează materialul, subeditorul participă și el, așa cum o fac și paginatorul și video-editorul. Procesul continuă pînă cînd pagina este publicată sau programul transmis. Rezultatul este că, deși toți cei implicați în proces sînt foarte instruiți și pricepuți și nu sînt răuvoitori, ceea ce ajunge la public este adesea foarte departe de realitate, fără ca cei care și-a adus contribuția să-și dea seama. Nesiguranța devine ambiguitate, iar ambiguitatea devine falsitate, din neatenție de cele mai multe ori, dar uneori premeditat. Persoanele care au fost implicate în evenimentul prezentat, fie activ sau ca martori, sesizează problema cînd spun că relatarea de la știri este complet eronată.

În general, jurnaliștii subestimează amploarea procesului de falsificare. Multe reportaje de știri conțin greșeli importante privind faptele sau însemnătatea acordată lor, iar procesul jurnalistic nu trebuie condamnat pentru toate acestea. Alt factor tributar erorilor sînt informațiile neadevărate provenite din diferite alte surse, cînd jurnalistul nu este martor ocular. Dar slăbiciunile jurnalismului sporesc aproape totdeauna lipsa de încredere.

Stabilirea agendei

Conceptul de stabilire a agendei este unul foarte frecvent întîlnit în discuțiile despre mass-media. El iese în evidență cu precădere atunci cînd teoreticienii, jurnaliștii și politicienii afirmă, așa cum o fac uneori,

că presa decide ce subiecte trebuie să discute națiunea și cît sînt acestea de importante. Aceasta a fost o prerogativă susținută adesea la BBC de către cei ce lucrau la *Today*, un program de știri și actualități transmis la ora micului-dejun de postul Radio 4, program ce a trebuit să facă față competiției cu programul de televiziune de la aceeași oră, fiind unicul program pe care toată lumea îl ascultă și la care toată lumea dorește să fie interviuată, rol confirmat de notabilitățile care așteaptă rîndul să fie invitate în studio sau care urcă, uneori în pijamale, în mașina radioului, studioul mobil parcat în fața casei lor. Recordul înregistrat de programul *Today* a făcut-o pe Margaret Thatcher, prim-ministru la acea vreme, să devină o ascultătoare obișnuită, fidelă și activă din punct de vedere editorial, care, cel puțin o dată, a solicitat să se dea telefon la program pentru a spune că dorește să fie interviuată, ceea ce s-a și întîmplat. Cu două decenii în urmă, cînd guvernul lui Harold Wilson avea o majoritate atît de mică încît ar fi încăput într-un taxi, acesta obișnuia să sune din cînd în cînd la programul național de știri BBC de la reședința sa din Downing Street nr. 10, pentru a corecta o relatare sau pentru a sugera ca textul să se refere la persoana sa cu titlul de prim-ministru, și nu pur și simplu, ca dl. Wilson. Dar aceste intervenții politice evidențiază influența pe care o au mijloacele de comunicare și nu puterea lor de a stabili, de a determina agenda. De asemenea, cînd preocuparea politică pentru stabilirea agendei discuțiilor este foarte mare, așa cum se întîmplă în timpul alegerilor parlamentare din Anglia și din multe alte țări, inclusiv din Statele Unite, este o exagerare să spui că ziarele și emisiunile, cele de televiziune mai ales, hotărăsc ce probleme trebuie să fie considerate mai importante de către alegători sau modul de interpretare a acestora. Statisticile privind opinia publică în perioada alegerilor arată că alegătorii își fac ei înșiși agende, care diferă de prioritățile jurnaliste.

Ideea stabilirii agendei este, în cel mai bun caz, o jumătate de adevăr banală. În societățile deschise, nici o organizație, nici un grup sau categorie de oameni, jurnaliști sau politicieni, și cu atît mai puțin o emisiune sau un ziar, nu fixează agenda unei națiuni. Simpla idee a unei liste fixe de subiecte urmărite este în oarecare măsură falsă. Aceasta ar presupune că toată lumea se preocupă de aceeași listă, că toți oamenii din țară urmăresc subiectele de pe listă în aceeași ordine. Ar trebui să

presupunem că importanța pe care oamenii o acordă fiecărui subiect face abstracție de înclinațiile și problemele personale ale acestora. Analizat în felul acesta, conceptul pare cât se poate de neadecvat.

Problemele de care se ocupă o țară de oameni interesați, bine informați și bine intenționați și modurile diferite prin care le rezolvă sînt rezultatul unor influențe complexe, dintre care unele sînt îndreptate către cetățenii – alegători de la distanță, prin programe, ziare, politicieni etc., iar altele sînt specifice individului și apar într-o combinație specifică acestuia. Presupușii organizatori ai agendei nu dețin de fapt puterea deplină de a-și fixa propria agendă, ca să nu mai vorbim de multitudinea de agende menite a fi adoptate de multitudinea de cititori și ascultători. Forțele rivale sau naturale care schimbă cu adevărat agenda de știri nu pot fi considerate ca intenționate. Ceea ce programele de știri numesc „ordinea de desfășurare”, lista de reportaje, editorialele și interviurile care urmează a fi difuzate, are rareori în vedere o anumită agendă generală. Unele subiecte sînt înlăturate din start. Se renunță la unele reportaje pentru că altele sînt prea lungi sau pentru că există altele mai bune. Jurnalismul apreciază neprevăzutul, reportajul despre care nimeni nu știa că va apărea, ceea ce în agenda unei întâlniri de afaceri s-ar numi „AO” (Alte oportunități). Într-o zi de grație pentru jurnalism, „AO” sar repede la punctul principal din program, detronînd alte multe puncte de pe agendă, și acoperă majoritatea primei pagini a ziarului, așa că ceea ce se crezuse a fi „articolul de fond” trece în josul paginii prescurtat, iar alte reportaje devin „știri pe scurt”, dezvoltate în paginile din interior. Așa că, în intimitatea căminelor lor sau la locurile de muncă, unii oameni absorb fără să judece ideile sugerate de jurnaliștii care au avut prea puțin timp să analizeze un anumit material, alții protestează considerînd că știrile au făcut prea mult caz de un anumit subiect, iar alții, copleșiți de problemele proprii, rămîn indiferenți.

Interesul public

„În interesul public” este scuza obișnuită cu care se apără jurnaliștii cînd sînt atacați. Este argumentul de bază în disputa privind măsura în care reporterii indiscreți și aparatele de filmat au dreptul să invadeze

intimitatea unei persoane. Jurnaliștii invocă interesul public cînd sînt acuzați de dezvăluirea secretelor oficiale, de obicei pe motiv că secretul ar ascunde un scandal. Jurnaliștii condamnați pentru folosire de „documente furate”, adică documente care le-au parvenit pe ascuns, spun că publicul are dreptul să cunoască ce conțin acestea. Reportajele care zădărnicesc, sau amenință să zădărnicească, tratative secrete prin dezvăluiri premature sînt apărute în același fel. Teoria de bază afirmă că jurnalismul îndeplinește o funcție fundamentală în interesul public.

Această apărare este folosită adesea în mod bizar, fiind afirmată mai curînd decît contestată, deși toată lumea pare să fie de acord că interesul public nu înseamnă tot ceea ce interesează publicul. Este vorba de probleme serioase în care publicul are sau ar trebui să aibă un interes legitim, mai bine zis în care publicul este în mod legitim implicat. Cu toate acestea, ceea ce este „serios” și ceea ce este „legitim” sînt puncte de dispută. Se fac încercări de a defini zonele de implicare care sînt cuprinse în „interesul public” în domeniul jurnalismului. O versiune clară este inclusă în codul jurnalismului, ratificat de Comisia de reclamații privind presa. Codul, întocmit de ziare și periodice în toiul debaterilor asupra intimității, specifică acțiunile jurnalistice care nu sînt admise în afară de cazul în care slujesc interesul public. Una dintre aceste acțiuni este invadarea vieții personale a unui individ fără consimțămîntul său, cu ajutorul aparatelor de fotografiat cu obiectiv, care surprind oamenii în interiorul caselor lor, sau al sistemelor de ascultare. Mai putem menționa aici declarațiile false și subterfugiile, trucurile folosite pentru a obține informații și imagini, încercările insistente de a vorbi cu oamenii sau de a-i fotografia cînd aceștia refuză, rămînerea pe o proprietate privată după ce li s-a cerut să o părăsească și plătirea oamenilor implicați în infracțiuni sau în procese penale aflate în desfășurare.

Pentru a-i ajuta pe jurnaliști să decidă cînd aceste acte nepermise devin tolerabile în interesul public, codul oferă o definiție a interesului public, care este apărut atunci cînd eforturile jurnalistului detectează sau dezvăluie crime sau infracțiuni grave sau cînd reportajul contribuie la protejarea sănătății și siguranței publice. De asemenea, se consideră că jurnalistul servește interesul public atunci cînd, urmărind cu ochii editorialistului personalități publice ce trăiesc din imagini adesea trun-

chiate sau descoperind afirmații contrare propriului stil de viață al acestora, reportajul său îi împiedică pe oameni să se lase induși în eroare de afirmațiile sau acțiunile unor indivizi sau organizații. Codul recunoaște că interesul public include mult mai multe aspecte. Așadar, dacă editorii care răspund la reclamații consideră că anumite reportaje servesc interesul public în alte moduri, ei trebuie să-și prezinte argumentele în fiecare caz în parte.

Pledoaria pentru interesul public este categoric onorabilă. Jurnaliștii sinceri cred în el cu adevărat. Interesul public este păgubit, dar nu este negat de acei jurnaliști care se folosesc de el în mod necinstit. Totuși, uneori noțiunea de interes public poate fi prea cuprinzătoare, și acesta nu este un lucru bun. Prea multă libertate în folosirea acestui argument reprezintă un comportament jurnalistic total neadecvat – pericol recunoscut de Lordul Wakeham, președintele Comisiei pentru reclamații privind presa, când, în 1945, în discuțiile privind nerespectarea intimității, acesta afirma că, în numele Comisiei, nu va tolera „falsa” întrebuintare a noțiunii de interes public.

Independența

Jurnalismul devine suspect dacă aprecierile editoriale nu sînt făcute în mod liber și independent de către jurnaliștii „din teren”, de echipele editoriale sau de editorii de încredere. Jurnaliștii din țările care au scăpat recent de sub dictatura din fostele țări comuniste din estul Europei sînt entuziasmați de independența jurnaliștilor care acționează individual. După decenii de restricții, ei au tendința de a considera orice act editorial restrictiv dictat de un funcționar sau șef ca un amestec nepermis – prin șef înțelegînd orice oficial care nu este implicat în mod normal în luarea de decizii editoriale concrete. Această atitudine se regăsește și la unii jurnaliști exasperați din sisteme în care libertatea se practică de mult, când sînt iritați de subredactori, de editori sau de producători. Nemulțumiri de acest fel apar în toate echipele de știri, deoarece nici o organizație jurnalistică rezonabilă, de nicăieri din lume, nu acceptă ca ceea ce hotărăsc oamenii care în mod normal iau

decizii să rămînă valabil. În general, aproape toate deciziile sînt luate la nivelul de jos, de către reporterii care culeg știrile, de către subredactorii care le pun în pagină sau de către producători, care le dau forma finală. Nici o altă mașină editorială nu poate funcționa altfel: deciziile sînt luate, în mod normal, la nivelul competent cel mai de jos. Această stare de lucruri firească trebuie, totuși, să cedeze uneori în fața editorilor și a altor persoane cu puteri editoriale superioare, care au autoritatea de a interveni. Ei răspund, de obicei, pentru ceea ce ziarul sau programul a făcut și nu sînt dispuși să accepte orice răspuns pe care cei inferiori lor îl consideră corespunzător.

Editorii de ziare se luptă aprig pentru dreptul lor de a prezenta materialul așa cum cred ei de cuviință. Adesea ei cer asigurări din partea proprietarilor și a celor implicați că nu se vor amesteca în treburile lor. În același timp, ei își asumă răspunderea pentru cei aflați sub controlul lor, pentru personalul editorial. Uneori, independența lor față de proprietari este pusă la îndoială. Îndoilei de acest fel sînt adesea exprimate, și tot atît de des negate, în ceea ce îi privește pe editorii ziarelor al căror proprietar este Rupert Murdoch, creatorul giganticei rețele mass-media multinaționale News Corporation, care s-a născut în Australia și este american naturalizat. Astfel de îndoilei au existat și în legătură cu *The Observer*, ziarul de duminică, când acesta făcea parte din imperiul lui Tiny Rowland, care a fost mulți ani șeful conglomeratului Lonrho. Robert Maxwell, ca proprietar al *The Daily Mirror* și al multor altor ziare, s-a comportat într-un fel care a determinat pe toată lumea să creadă că el era forța editorială conducătoare care lua orice decizie.

Indiferent de aranjamentele sau asigurările pe care le obțin, nici chiar cei mai independenți editori de ziare nu sînt liberi să facă orice doresc. Ei trebuie să funcționeze în cadrul poziției stabilite a ziarului lor. Editorul ziarului popular celui mai devotat tendinței conservatoare, *The Daily Telegraph*, de exemplu, are probabil tot atît de multă independență ca și ceilalți, fără a avea libertatea de a folosi ziarul, împotriva voinței proprietarului, în sprijinirea pe termen lung a partidului laburist sau de a consacra știrile sau articolele de fond exclusiv problemelor oamenilor săraci, pentru a fi pe placul grupurilor socio-economice ale celor neinstruiți, cu salarii mici sau care trăiesc din alocații, care sînt

înghesuiți în zonele urbane deprimante de la periferiile orașelor englezești. Pentru editorii de ziare cu astfel de asigurări de independență, teoria este că proprietarii le permit acestora să efectueze tipul de muncă care este cerut de conduita editorială stabilită pentru ziar și le lasă libertatea pînă cînd aceștia trădează încrederea acordată, fiind concediați. Teoria corespunde realității, cu condiția să se înțeleagă că și cei mai îngăduitori proprietari îi sîcîie uneori pe editorii lor.

Îndoieli serioase privind independența și integritatea jurnaliștilor apar și sub alte aspecte. Amestecul direct al celor care își fac publicitate în presă este negat puternic, însă se suspectează o influență editorială discretă. În jurnalismul financiar, cititorii alertați devin suspicioși în săptămînile de dinaintea începutului anului financiar, în aprilie, cînd planurile de investiții personale sînt intens prezentate în presă – investitorilor permițîndu-li-se cîte un anunț în fiecare an financiar –, dacă anunțurile sînt însoțite de articole care recomandă planurile după o perioadă în care lucrurile au mers prost. Aceeași suspiciune planează asupra paginilor de reclame pentru proprietățile de vînzare. Agenții imobiliari investesc mulți bani în anunțurile din ziarele locale, iar cititorii sceptici privesc cu neîncredere exagerarea anumitor aspecte ale vînzărilor de proprietăți, articolele din ziar fiind văzute ca o momeală pentru ei.

Problemele și structurile din domeniul audiovizualului sînt mai puțin clare. Un editor de ziar poate parcurge toate articolele importante, iar la unele ziare chiar fiecare cuvînt, înainte de publicare. Mai-marii organizațiilor de radio și televiziune nu au nici o posibilitate de a verifica toate programele înainte de a fi transmise. Și chiar dacă ar putea, ar rămîne problema programelor în direct, care nu au un scenariu scris. Se obișnuia ca directorul general al BBC să fie numit și „editor-șef”, titlu care nu însemna mare lucru dar care implica o răspundere de care persoana respectivă putea fi eliberată doar în momente excepționale și critice privind un număr restrîns de probleme editoriale. Responsabilitatea de a fi editor-șef nu poate fi pusă în practică nici de directorii executivi ai stațiilor independente de radio, de moderatorii televiziunilor regionale sau de controlorii de canale. Nici unul dintre aceștia nu are posibilitatea de a exercita un control editorial care să justifice denumirea de editor. În cel mai bun caz, ei sînt solicitați în probleme speciale, pe care

realizatorii de programe le doresc cît mai puține. Autoritatea editorială revine, în mod necesar, editorilor și producătorilor de programe, truditörilor obișnuiți din birourile de știri, de la mesele editoriale pentru programe și din sălile de montaj.

Viteza cu care televiziunea și, mai ales, radioul pot trece de la primirea știrii la difuzarea ei, combinată cu numărul emisiunilor de știri, implică decizii editoriale momentane, și aceasta, deși nu reprezintă o garanție a independenței, înseamnă că oamenii care realizează programele trebuie lăsați să se descurce singuri. Posibilitatea ca cineva să intervină este foarte mică. Dacă așa stau lucrurile în ceea ce-i privește pe directorii și controlorii de canale, posibilitatea de intervenție este și mai mică, minimă chiar, pentru membrii organismelor guvernamentale sau pentru alți împuterniciți despre care se spune că intervin în procesul editorial.

Ziarelor și unor critici politici de stînga le place să spună despre emisiuni că sînt controlate, influențate incorect de către agenți numiți de guvern sau că depind de deciziile politice, în afară de cazul în care televiziunea îi calomniază pe critici, ceea ce face ca ființele acestea docile să devină fiare scăpate de sub control. Aceasta este o imagine caricaturală. Termenii declarați public ai cadrului de conducere în care funcționează televiziunea britanică, dar care nu este valabil pentru ziare, nu împiedică și nu descurajează televiziunea și radioul să abordeze orice problemă și nu direcționează eforturile lor editoriale în nici un fel. În esență, ziarele și emisiunile sînt în egală măsură influențabile, dar și refractare la influențe. Ele sînt în egală măsură pasibile a fi supuse presiunilor politice, rugămintilor speciale confidențiale, prin telefon sau la un dineu mai intim. Editorii de ziare sînt curtați insistent de prim-miniștri și de alte persoane din cabinet cu un efect care nu poate fi calculat, în timp ce șefii televiziunii sînt insultați și trași la răspundere tot cu efecte ce nu pot fi calculate.

Caricaturistii controlului spun că, dacă președintele Partidului Conservator ar telefona unui șef de emisiune pentru a-i face o dezvăluire, în ajunul alegerilor, privind anumite afaceri dubioase ale unui consiliu local controlat de conservatori, programul ar fi modificat, așa cum s-a întîmplat cu un program *Panorama* pe acest subiect, la BBC1,

în 1994. Adevărul este mai nuanțat. Astfel de telefoane se primesc, dar presiunea politică nu este suficientă pentru a opri difuzarea unui program. Chiar și decizia politică a guvernatorilor BBC din 1985 de a opri programul *Real Lives: At the Edge of the Union* – prezentarea a doi activiști nord-irlandezi, unul republican și unul loialist, cu vederi total opuse – nu poate fi considerată în mod categoric o concesie făcută presiunilor politice și, aproape sigur, nici nu a fost. Presiunile din partea ministrului de Interne i-au făcut într-adevăr pe guvernatori să verifice programul înainte de a fi prezentat pe post, dar deciziile lor greșite de a-l viziona înainte de emisie și apoi de a-l opri par să fi fost bazate pe obiecții ce au fost considerate corecte. Presiunile pot crea confuzii privind unele adevărate dileme editoriale și pot face să se creadă că influențează decizia finală, din cauză că un program suspect care creează o tulburare politică este mult mai greu de apărat decât un program foarte bine constituit care creează o tulburare politică. Astfel de posibilități rămân ipotetice, imposibil de dovedit în cazuri specifice, deoarece este imposibil să știm secretele din mințile oamenilor care au luat deciziile. În multe cazuri, presiunile politice au fost neluate în seamă, și mulți reprezentanți nu au reușit să-și croiască drum spre aceia care iau decizii editoriale.

Adevărul despre efectul presiunilor politice asupra ziarelor este și el obscur, dar relațiile dintre proprietarii ziarelor naționale, editorii de ziare și politicieni sînt adesea mai strînse și mai puțin transparente decât relațiile dintre șefii din audiovizual și politicieni. Oricît de greu ar fi de crezut că un ziar important ar opri un articol privind un scandal guvernamental sau l-ar restrînge serios din cauză că editorul a luat masa pe Downing Street nr. 10, a fost înnobilit sau că are relații prietenești cu un ministru din cabinet, undeva, pe parcurs, sau cîndva, o favoare editorială tot va exista. Ca și în cazul emisiunilor, acestea se fac fără zgomot. Efectul intervenției ministrului, proprietarului ziarului sau a editorului este clandestin, uneori iluzoriu.

Cu toate legăturile care lasă loc dubiilor, jurnalismul britanic se bucură de exact atîta independență de cîtă are nevoie. Atîta timp cît există o varietate atît de mare de canale editoriale, atîta timp cît există dorința de a demasca și atîta timp cît jurnaliștii sînt gata să sape cu sîr-

guință pentru a descoperi fapte, jurnalismul poate face tot ceea ce presupune codul editorial. Trei factori se opun voinței lor, dacă aceasta este slabă. Unul este într-adevăr influența secretă care se exercită confidențial prin contacte, de care editorii se pot lăsa afectați, care există în toate societățile și care nu poate fi desființată. Al doilea este controlul pe care oficialitățile britanice îl au asupra informațiilor, care pot ascunde cu eficacitate adevărul. Al treilea este puterea inhibitorie a sistemului de justiție britanic, care poate da sentințe imediate pentru a interzice publicații suspecte, fiind un scut pentru personalitățile publice cînd suspiciuni grave nu pot fi mediatizate din cauză că nu pot fi dovedite în amănunt.

Interese puternice

Este ușor de spus că deciziile editoriale trebuie luate numai pe baza unor imperative strict jurnalistice și că lîngușirile, presiunile și amenințările trebuie respinse. Problema este că, în timp ce anumite presiuni – numite eufemistic reprezentări – pot scoate în evidență niște aspecte reale, a face concesii acestor aspecte poate părea o decizie lașă, în timp ce a respinge un aspect de dragul respingerii poate însemna un drum direct spre lipsă de obiectivitate și incorectitudine. Deoarece presiunile sînt legate mai curînd de modul de interpretare decât de faptele în sine, există totdeauna loc pentru contradicții; un jurnalist poate vedea problema ca nerezonabilă, un altul o poate vedea ca fiind justă.

Problema devine foarte acută din punct de vedere psihologic cînd sînt în joc interese puternice. Și aceasta nu se întîmplă foarte rar. Zilnic li se cere ziariștilor să „corecteze” anumite lucruri. Uneori, li se cere să corecteze o greșeală reală referitoare la un fapt sau o omisiune importantă. Alteori, li se cere să nege sau să mascheze un adevăr important și jenant. Cererile vin atît direct, cît și pe ocolite din multe centre puternice – departamente guvernamentale, sedii de partide politice, membri ai parlamentului, consilieri locali, șefi de companii, de la poliție, de la autoritățile medicale, de la cei care dau anunțuri și plătesc mulți bani ziarelor autofinanțate și care amenință să înceteze colaborarea. Jurnaliștii

slabi modifică reportajele la cererea unor persoane importante. Jurnaliștii mai puternici modifică uneori reportajele pentru că așa consideră ei că trebuie – și nu contează de unde vine cererea. Singura cale acceptabilă este ca jurnalistul să decidă. Aceasta presupune izolarea sugestiei făcute, analizarea ei, fără a ține cont de sursa importantă sau modestă, și acceptarea sugestiei dacă pare rezonabilă sau respingerea ei în caz contrar – precum și suportarea scepticismului sau a miniei, după caz.

Jurnaliștii obișnuiți nu au întotdeauna posibilitatea de a se opune când sînt abordați discret. Un comerciant important căruia îi este frică să nu piardă din cauza unui reportaj indiscret sau un membru popular al parlamentului se vor duce direct la editorul aflat în postul cel mai înalt și, deoarece acest pericol există mai curînd în presa locală decît în cea națională, poate fi recompensat cu o modificare a reportajului făcută tot atît de discret ca și abordarea sau chiar cu o totală eliminare a articolului respectiv – sau, poate, într-o zi norocoasă pentru jurnalism, cu un refuz de amestec în reportajul respectiv.

Imparțialitatea

Imparțialitatea este impusă emițătorilor britanici pentru care există prevederi legale în acest sens, dar nu și publicațiilor, care nu sînt astfel îngrădite de lege. Ascultătorii și telespectatorii, care, în general, sînt mai puțin omogeni din punct de vedere politic decît cititorii de ziare, sînt sensibili la parțialitate. Fiindu-le promisă o abordare imparțială, ei o așteaptă, depășind uneori limita rezonabilului. La începutul campaniei electorale generale britanice din 1992, BBC a avut sute de reclamații privind decorul de culoare albastră al studioului din care se transmiteau știrile de la ora 9, program care prezenta multe știri electorale. Spectatorii care au dat telefoane spuneau că albastrul favoriza Partidul Conservator, pentru că era culoarea acestuia. Unul dintre ei a spus: „Fundalul albastru nu poate fi considerat imparțial.” În consecință, culoarea decorului a fost schimbată.

Pentru BBC, „imparțialitatea convenită” a fost ani de zile stipulată într-o anexă constituțională atașată autorizației și licenței sale de

funcționare, aceeași cerință fiind valabilă și pentru radiourile și televiziunile independente, așa cum prevede Legea audiovizualului din 1990. Formulările complete nu erau identice. Sectorului comercial i se cerea și i se cere prin lege să prezinte știrile și, în general, să trateze problemele controversate cu imparțialitatea cuvenită, în timp ce BBC, prin guvernatorii săi, a promis să se comporte cu imparțialitatea cuvenită în acest fel de probleme. Diferența nu conta, în linii mari. Ambele părți aveau aceleași obligații față de conceptul respectiv. Diferența devenea importantă în cazul unei acuzații legale, în parte pentru că cerințele de imparțialitate adresate radioului și televiziunii independente sînt exprimate mai clar în Legea audiovizualului decît sînt în Anexa pentru BBC. Dar anul 1996 a adus schimbări constituționale. Noua autorizație și noul contract de funcționare ale BBC tind să pună postul pe aceeași poziție cu sectorul comercial.

Există totuși încă o diferență de statut legal. Actul, ca lege statutară, impune o obligație de imparțialitate exercitată legal asupra emițătorilor independenți, în timp ce autorizația BBC nu prevede îngrădiri legale. Problema nu a fost încă rezolvată, în ciuda controverselor din aprilie 1995, când tribunalul scoțian a interzis ca un interviu cu prim-ministrul John Major, inclus în programul BBC *Panorama*, să fie prezentat în Scoția cu cîteva zile înainte de alegerile locale scoțiene. BBC a fost acuzat de partidele politice din opoziție, care l-au dat în judecată sub acuzația de a nu-și fi respectat obligația de imparțialitate. Argumentul lor a fost că, deoarece se apropiau alegerile, interviul cu liderul conservator trebuia însoțit de interviuri similare cu alți lideri de partide. Pronunțînd o sentință de interdicere temporară a programului în Scoția, tribunalul scoțian a decis doar că BBC era obligat să se conformeze. Dacă s-ar fi ajuns la un proces în toată regula, tribunalul ar fi putut ajunge la concluzia că, deși BBC nu-și respectase obligația, nu se putea face nimic, deoarece BBC, cu autorizația sa regală (Royal Charter), se bucură de o situație specială. Schimbările din 1996 în modul de funcționare al BBC vor încuraja, totuși, tribunalele să decidă în viitor dacă postul poate fi tras la răspundere în mod legal, pe baza propriilor principii de conduită.

Lăsînd la o parte statutul legal, similaritatea angajamentelor de bază privind imparțialitatea ascundeau diferențe substanțiale de detaliu între BBC și sectorul independent. BBC a făcut o declarație foarte generală prin promisiunea că știrile și alte programe ale sale care vizează relațiile cu publicul vor trata subiectele controversate cu imparțialitatea cuvenită. Între timp, Comisia pentru televiziunea independentă și, într-o mai mică măsură, Autoritatea radio primesc dispoziții detaliate de la parlament în legătură cu ceea ce trebuie să impună celor cărora le acordă licențe. De exemplu, ambele autorități trebuie să întocmească un cod al programelor care să prevadă și imparțialitatea, printre altele. Parlamentul spune că ITC trebuie să explice, în ceea ce privește chestiunea imparțialității, în ce vor consta „o serie de programe”. Aceasta pentru a se putea aprecia dacă aceste programe au fost total imparțiale. Codul trebuie să explice ce înseamnă „imparțialitatea cuvenită” în diferite împrejurări. El trebuie de asemenea să menționeze cum se poate obține imparțialitatea în anumite tipuri de programe. Schimbările din 1996 au obligat BBC, prin mijloace politice, să-și prezinte mai în detaliu angajamentele privind imparțialitatea.

Pentru o mai mare claritate în forma sa legală, cu aplicare doar în sectorul comercial, s-a renunțat la cerința de „imparțialitate cuvenită”, care a fost înlocuită cu interzicerea evidențierii excesive a anumitor programe ale serviciilor locale sau de alt fel. Trebuia ca știrile, la toate nivelurile, să fie totdeauna imparțiale, iar varianta cu evidențierea excesivă era aplicată altor programe locale, care aveau ca subiect controversele politice sau industriale sau anumite probleme publice. În acest sens, radioul independent local și serviciile televiziunii independente trebuie să se asigure că nu acordă o evidențiere excesivă „opiniilor și punctelor de vedere ale anumitor persoane sau organisme”. Distincția nu apărea în declarațiile BBC, deși programele o aveau în vedere cînd era necesar. Pentru realizatorii de programe de oriunde nu a existat aproape niciodată o diferență reală între tratarea problemelor cu imparțialitate și neevidențierea excesivă a anumitor opinii. Dar aceste două formulări nu înseamnă totuși același lucru. Diferența diminuează problemele unor posturi locale care, deși bine intenționate, nu pot repera reprezentanți ai anumitor puncte de vedere. Se poate ca

un program, în ciuda tuturor eforturilor, să nu reușească să fie imparțial pentru că cineva lipsește. În aceste situații, evidențierea opiniei care apare pe post nu este automat „excesivă”. Aceasta reprezintă o concesie semnificativă de care se pot bucura toate programele.

Cu ceva timp în urmă, reglementările pentru emițători nu mergeau atît de departe ca acum. Cel mai important aspect, totuși, constă în faptul că parlamentul nu încearcă să spună explicit ce înseamnă imparțialitate. Se lasă să se presupună că, în general, emițătorii vor înțelege, chiar dacă nu vor cădea de acord asupra amănuntelor și a modului de aplicare pentru fiecare caz. De fapt, parlamentul recunoaște că legea nu are sarcina de a defini imparțialitatea și, încă și mai semnificativ, că politicienii nu trebuie să influențeze în detaliu, prin legile pe care le fac, modul în care trebuie prezentate știrile. Rămîne în sarcina celor mari și generoși care vor fi numiți în ITC, Autoritatea radio și în corpul de guvernatori ai BBC să stabilească reguli și să aprecieze programele în concordanță cu acestea. În felul acesta, realizatorii de programe au aproape întotdeauna libertatea să procedeze cum găsesc ei de cuviință.

Parlamentul s-a apropiat de o definiție sau o descriere a imparțialității cînd a afirmat că „nu este necesară o neutralitate absolută în orice problemă, dar nici o îndepărtare de la principiile fundamentale ale democrației”. Acesta este limbajul indicațiilor. Linia a fost urmată sau preluată de codul de programe al ITC, de codul de programe al Autorității radio și de ghidul producătorilor BBC.

Cînd se referă la imparțialitate, acești politicieni vorbesc despre „echilibru”, insistînd, în același timp, pe faptul că aceasta nu trebuie înțeleasă în termeni matematici; ei recomandă obiectivitate, „onestitate” și prezentare „nepărtinitoare”, cerînd programelor să prezinte o gamă largă de puncte de vedere privind problemele în cauză și să nu „editorializeze” – în afară de cazul punctelor de vedere personale, declarate ca atare și prezentate într-un cadru rezonabil. Codurile și îndrumările afirmă că imparțialitatea, în sensul prezentării tuturor punctelor de vedere importante, poate fi adoptată în mod acceptabil pe o perioadă mai lungă de timp, și nu doar într-un program sau o emisiune de știri. Ele afirmă că editarea interviurilor trebuie să fie imparțială, în sensul că ceea ce rămîne după montaj trebuie să reflecte în mod

corect opiniile persoanei intervievate. Imparțialitatea în legătură cu aparițiile pe post ale politicianilor presupune acordarea unui spațiu de emisie corespunzător fiecărui partid sau fiecărui grup de opinie. Reconstituirea evenimentelor reale în anumite programe trebuie de asemenea să respecte principiul imparțialității. Același lucru trebuie să-l facă și documentarele dramatizate.

Autoritatea radio este în mod vizibil mai severă în legătură cu dramatizările care tratează superficial controversile de actualitate. În timp ce ITC și BBC favorizează talentele creatoare, Autoritatea este foarte categorică. Ea afirmă că „deținătorii de licențe nu trebuie să transmită narațiuni sau dramatizări cu intenția de a susține una din părțile implicate în controversă politică sau industrială, în afară de cazul în care este programată în interval de trei luni o altă emisiune asemănătoare care să susțină o opinie contrară”. Cuvântul „cu intenția” ar putea fi o portiță de scăpare pentru șmecheri, oferind posibilitatea de justificare pe baza unui artificiu tehnic. Codul Autorității interzice narațiuni stilizate părtinitoare având la bază probleme controversate care se dezbăt în parlament, o variantă modernă a „regulii celor 14 zile”, discreditată și dispărută de mult, acceptată sub presiune de BBC și apoi impusă de guvern în anii 1950, care interzicea emițătorilor să trateze probleme care urmau să fie dezbătute în parlament în următoarele 14 zile. Autoritatea radio continuă să interzică ficțiunile „părtinitoare referitoare la orice aspect al relațiilor industriale cît timp sînt în desfășurare dispute importante”. Dacă Autoritatea radio ar fi deținut controlul asupra radiourilor britanice, așa cum a afirmat în mai multe rînduri, această regulă, aplicată strict, ar fi împiedicat difuzarea unui număr de dramatizări relevante plasate în regiunile carbonifere, care au fost difuzate de BBC Radio 4 în timpul grevelor minerilor din 1984-1985. Nemulțumirile i-au făcut pe scriitori să ia partea nenorocitelor comunități miniere și nu partea guvernului, care încuraja închiderea minelor, și nici pe aceea a poliției, care încerca să controleze liniile de pichetare. Simpatia imaginației creatoare nu a fost atrasă de Ian Macgregor sau de Ministerul Cărbunelui pe care-l conducea și care urmărea reducerea costurilor. Zelul Autorității radio în această problemă permitea ca imparțialitatea să înăbușe creativitatea și să meargă mai departe de intențiile parlamentului, deși aceasta era doar

dorința unui grup restrîns de parlamentari neînsemnați de aripă-dreapta, mai ales din Camera Lorzilor, care se implicaseră în această problemă și încercau să obstrucționeze ceea ce ei considerau a fi influențe de stînga în transmisii.

Dintre toate codurile, regulile și îndrumările, Autoritatea radio folosește, totuși, expresia care surprinde cel mai bine spiritul de imparțialitate: aceasta înseamnă a nu fi părtinitor. Este modul cel mai simplu de a o defini. Ca și noțiunea de echilibru, nu este dusă prea departe. Face parte din categoria de percepții care spune că elefantul este greu de descris, dar ușor de recunoscut. Este unanim acceptat faptul că imparțialitatea totală nu poate fi atinsă, deoarece jurnalismul în totalitate este afectat de percepții personale, bune sau rele, de ignoranță individuală, de perspicacitate, prejudecăți și preferințe personale, de lobby-uri și alte influențe indirecte. Imperfecțiunea gândirii umane neagă posibilitatea imparțialității totale. Pentru aceia care cred, totuși, că ea este posibilă, acesta este un ideal la care pot aspira, privit ca spirit de onestitate în realizarea programelor, un mod de a încerca să fii corect în condiții foarte complexe. Dacă jurnaliștii din serviciul public nu ar încerca să fie imparțiali și, în schimb, ar da frîu liber preferințelor personale, programele n-ar fi altceva decît polemici.

Echilibrul

Echilibrul nu este un concept care să le creeze prea multe probleme jurnaliștilor, deși acestora le place să spună cu emfază că abordează problemele în mod echilibrat. Acesta este, totuși, un concept de bază după care emisiunile britanice sînt judecate. Nu este menționat în Legea audiovizualului, dar cu mulți ani în urmă a căpătat o autoritate oficială prin apariția sa în noua Anexă la Autorizația și Acordul BBC, în Ghidul producătorilor BBC și în codul pentru programe pe care parlamentul a cerut Comisiei televiziunii independente și Autorității radio să-l întocmească. Apare frecvent în discuțiile despre calitatea prezentărilor factuale și în reclamațiile privind programele care nu se ridică la standardele la care ar trebui.

Echilibrul nu a însemnat niciodată „treizeci de secunde pentru ei și treizeci de secunde pentru ceilalți” și nici o frază, un paragraf sau un articol pentru fiecare dintre opiniile existente în ceea ce privește publicațiile. Împărțirea egală a timpului de emisie, versiunea stop-cronometru a echilibrului în emisiuni, este preferată de partidele politice care cred că șansele lor electorale ar spori dacă ar beneficia de un număr egal de prezențe în programe. Alte interese care suferă din cauza publicității nefavorabile din programe au și ele tendința de a interpreta conceptul într-un mod mecanicist. Realizatorii de programe privesc toate acestea cu scepticism.

Echilibrul este de fapt o noțiune simplă și clară. Nu este profundă și nici precisă. Este asociată îndeaproape cu imparțialitatea și nepărținirea și este folosită adesea cu aceleași sensuri. Aceste calități ale serviciilor publice din domeniul audiovizualului sînt toate cît se poate de comune, și ele împiedică în loc să susțină eforturile editoriale eficiente dacă li se cere să producă rezultate exacte. Uneori stop-cronometrul este util, ca în timpul alegerilor generale, cînd se difuzează zilnic atît de multe comentarii politice, încît modul cel mai potrivit de abordare a chestiunii este respectarea programărilor. Chiar și atunci, stop-cronometrul este oprit dacă știrile justifică acordarea unei atenții mai mari unui partid în defavoarea altuia, creatorii de programe experimentați fiind capabili să aprecieze ceea ce persoanele intervievate nu pot – că un argument convingător prezentat în treizeci de secunde este mai valoros decît unul neconvîngător prezentat într-un minut și jumătate. În astfel de cazuri, intervalele egale nu au prioritate. A decide dacă un program este suficient de echilibrat, pentru a decide cît de mult poate fi evidențiată o contribuție, cum să fie introdusă, ce urmează după ea sau dacă cineva ripostează imediat, toate acestea sînt mult mai importante decît repartizarea de intervale egale.

Pentru desfășurarea normală a grilei de programe și a muncii de reporter în presa scrisă, tratarea echilibrată înseamnă a fi imparțial, a nu acorda unei părți aflate în dispută o atenție nejustificată, care poate fi spre avantajul sau dezavantajul său. Aceasta presupune analiza problemelor cu nepărținire, în așa fel încît telespectatorii, ascultătorii sau cititorii să aprecieze toate ideile importante, precum și gradul în care

acestea sînt sprijinite. O tratare echilibrată a problemei avorturilor, de exemplu, va admite că există foarte multe atitudini înverșunate și pro și contra, dar fără a pretinde că argumentele ambelor tabere au aceeași greutate și fără a le acorda aceeași durată de emisie sau articole egale de ziar. Jurnalistul va recunoaște că unele opinii privind avortul sînt împărțite de un număr mai mic de oameni, dar din cînd în cînd el poate să acorde opiniilor minoritare o atenție mai mare, avînd în vedere faptul că ele sînt noi, că se răspîndesc tot mai mult, că sînt deosebit de periculoase etc. Dimensiunile intereselor editoriale eficiente, valide, sînt nelimitate. De asemenea, a respecta echilibrul nu înseamnă a acorda timp de emisie sau spațiu în pagină în funcție de intensitatea convingerii.

Echilibrul nu înseamnă reflectarea argumentelor tuturor părților implicate într-o dispută de fiecare dată cînd problema este examinată pe post. Un articol de fond dintr-un ziar sau un program ar putea să analizeze foarte bine creșterea opoziției militante împotriva avortului, care caută să convingă persoane vulnerabile la intrarea sau ieșirea din clinici, și ar putea foarte bine să încerce să înțeleagă forța convingerilor acestora fără nici un cuvînt din partea susținătorilor avortului. Chiar dacă programul, postul sau ziarul nu a mai explorat nici un alt aspect al avortului și nici nu intenționează să o facă, se poate să îi fi tratat pe militanți într-un mod echilibrat. Întrebarea principală ar fi dacă militanții au obținut un avantaj sau dacă au fost dezavantajați în mod incorect de modul în care au fost prezentați, dacă publicul a fost bine sau prost deservit.

Obiectivitatea

Obiectivitatea este unul din parametrii imparțialității, considerat uneori sinonim al acesteia. Este o calitate impusă serviciilor publice, dar care nu este cerută ziarelor. Realizatorii de programe afirmă că nu există obiectivitate totală, dar aceasta nu le permite să abandoneze ideea că trebuie să încerce să prezinte evenimentele în așa fel încît să reziste criticilor. Mai bine să încerci să fii cît mai obiectiv cu puțință decît să sufoci oamenii cu părținirea.

Ideea aceasta este ușor de combătut. Scepticii afirmă că ea este periculos de înșelătoare, determinându-i pe unii oameni să creadă că anumite agenții de știri sînt mai de încredere decît altele pentru că încearcă să fie mai obiective și mai imparțiale cînd, de fapt, aprecierile lor sînt la fel de selective și la fel de influențabile ca și ale celorlalți. Publicațiile părtinitoare în mod fățiș sînt, conform anumitor păreri, mai oneste, pentru că nu pretind a fi altceva decît sînt, iar prejudecățile lor sînt evidente și pot fi ușor remarcate.

Și activitățile concrete ale organizațiilor care pretind a fi obiective ridică multe semne de întrebare. Un mare număr de telespectatori și ascultători consideră că obiectivitatea înseamnă a nu vedea sau auzi ceva făcut într-un mod care să fie contrar propriei lor idei despre cum trebuie făcut acel lucru. Pretențiile de obiectivitate se pare că încurajează intoleranța consumatorilor. Cînd anumite chestiuni divid profund societatea, mulți oameni se plîng că acestea sînt tratate părtinitor, nu cu obiectivitate, și că aceasta contribuie și mai mult la divizarea societății. Aceste critici au fost aduse mass-media britanice în timpul anilor de tulburări din Irlanda de Nord. Ceea ce satisfăcea comunitatea naționalistă părea să îi supere pe loialiști, iar ceea ce era pe placul loialiștilor de pe străzile cu același stil de case ordonate din Belfastul de Est era batjocorit în Bogside din Derry și în zonele catolice din Belfastul de Vest.

În același mod au fost întîmpinate și emisiunile avînd ca subiect greva minerilor din 1984-1985, cea mai mare, mai amară și mai îndelungată răzvrătire a muncitorilor din Anglia din ultima perioadă. Puțini oameni au fost neutri și mulți au fost suspicioși în privința programelor de știri. Liderul minerilor, Arthur Scargill, i-a încurajat pe mineri în a considera că mass-media făceau parte din rîndul dușmanilor, că acționau în cadrul unei conspirații menite a-i prezenta eronat pe mineri și a induce în eroare publicul. Această convingere a fost întărită cînd, în programul de știri al televiziunii BBC, au fost inversate, din greșeală, imaginile prezentînd succesiunea de evenimente din timpul unor pichetări violente la uzina de cox din Orgreave. Din aceste imagini reieșea că pichetele îi atacau pe poliștii care au ripostat, cînd de fapt lucrurile se petrecuseră invers. Greșeala a fost ulterior corectată, iar BBC și-a cerut scuze. Dar greșeala umană survenită în procesul

stresant de editare rapidă a fost prezentată ostentativ, repetat, ani de zile, ca dovadă a părtinirii, a nerespectării dăunătoare a obiectivității, care au dirijat, se spunea, opinia publică împotriva minerilor. Cei care pretind că sînt obiectivi sau cărora li se cere să fie obiectivi nu au voie să facă nici cea mai mică greșeală.

Codul de practică jurnalistică

Frica de amenințarea cu legislația, în mod deosebit în legătură cu chestiunea intimității, i-a forțat pe ziariști și pe editorii de reviste să adopte un cod al practicii profesiei lor, la începutul anilor 1990. Ei l-au întocmit, iar Comisia de reclamații privind presa l-a ratificat. Comisia, un organism nestatutar sprijinit de industria presei scrise, folosește codul atunci cînd analizează reclamațiile împotriva ziarelor. Și ca un nou element de mare importanță, un număr tot mai mare de editori de ziare au inclus codul în contractele lor; astfel, condițiile de angajare impun respectarea acestuia. Acesta este un simplu document – o declarație de principii și de bună comportare, cu un preambul și 18 clauze pe două pagini – aflat la dispoziția publicului.

Codul este corect din punct de vedere profesional, așa cum se cuvine din partea unei autorități, și, în cea mai mare parte, realist. Mai puțin convingătoare și oarecum simpliste sînt cele trei clauze de la început privind „Acuratețea”, „Dreptul la replică” și „Comentariu, ipoteză și faptă”. Ca toate documentele de acest fel, codul trebuie să folosească formulări restrictive precum „cu evidențierea cuvenită”, „de cîte ori se cuvine” și „cînd este rezonabil necesar”, căci altfel ar conține o multitudine de posibilități editoriale. Aceste restricții decente, bine intenționate, devin căi de eludare pentru jurnaliștii care nu doresc să se supună spiritului codului. Cînd codul spune că anumite lucruri „se vor publica ori de cîte ori se cuvine”, acesta lasă loc la multe discuții, de la caz la caz.

Clauza privind „comentariile” susține standardele demodate înaintea bunului-simț, cînd afirmă că „ziarele, deși sînt libere să fie părtinitoare, trebuie să facă o distincție clară între comentariu, ipoteză și faptă”. Jurnalismul modern din presa scrisă, mai mult decît acela din

radio și televiziune, confundă comentariul cu ipoteza și cu fapta, fiind necesare perspicacitate profesională și cunoștințe speciale pentru a le detecta și separa. Amestecul, dacă este realizat în mod decent, îi ajută pe jurnaliști să facă față în mod corespunzător unor probleme jurnalistice complexe. Dar există și multe abuzuri. Reportajele de larg interes care par a fi cele mai clare se dovedesc de multe ori a nu fi bazate pe declarații adevărate. Domeniul știrilor politice, în care se manifestă cel mai puternic parteneriatul ziaristic, este notoriu pentru prezentarea unor aparențe drept fapte reale, așa cum Partidul Laburist, unul dintre cele mai mari partide politice britanice, a declarat în ceea ce privește modul de prezentare a politicii sale în ziarele de scandal înainte de alegerile generale din 1992. Unii alegători au fost grav induși în eroare de un amestec grosolan de comentarii, ipoteze și fapte din reportajele privind planurile de impozitare ale Partidului Laburist.

Codul se pronunță ferm împotriva intruziunilor asupra intimității bolnavilor din spitale, împotriva intimidării și hărțuirii ziaristice, împotriva referirilor la rasă, religie, sex și handicapuri și recomandă simpatie și discreție față de oamenii necăjiți și multă grijă în abordarea copiilor. Este specific și categoric referitor la cazurile de sex în care sînt implicați copii. Clauza 13 a Codului spune: „Presa nu trebuie, chiar în cazurile în care legea nu o interzice, să divulge numele copiilor sub 16 ani care sînt implicați în cazuri referitoare la acte sexuale ilegale, indiferent dacă sînt victime, martori sau inculpați”.

Sînt menționate multe variante de relatare a actelor sexuale ilegale ale căror victime sînt copiii. Codul spune că identitatea adulților poate fi dezvăluită, că termenul „incest” nu trebuie folosit și că ar trebui folosite exprimări precum „atacuri grave împotriva copiilor mici”. Acestea corespund unei vechi practici, mai ales din ziarele locale, unde există multe reportaje despre astfel de cazuri. Dezavantajul este că în felul acesta publicul britanic nu este informat imediat din ziare despre dimensiunile abuzului sexual în familii, din cauza prezentărilor disimulate, iar cînd opinia publică nu este bine informată privind o nedreptate, ea nu poate cere ca aceasta să fie îndreptată.

Jurnaliștii care se află în conflict cu legile țării privind sursele confidențiale ale informațiilor se bucură de sprijinul total al codului pentru

presă. Acesta spune clar: „Jurnaliștii au obligația morală de a nu divulga sursele confidențiale de informare”.

Codul insistă mult asupra interesului public, concept care se află în centrul disputelor privind etica jurnalistică, în mod deosebit al disputelor privind intimitatea personalităților publice și metodele de intruziune. Conceptul apare ca o justificare a comportării oarecum dubioase în cinci clauze ale Codului privind „Intimitatea”, „Mijloacele de ascultare”, „Declarațiile false”, „Hărțuirea” și „Plata pentru articole”. Se spune despre subterfugiiile jurnalistice, de exemplu, că „pot fi justificate numai de interesul public și numai cînd materialul nu poate fi obținut prin alte mijloace”.

Problema interesului public este considerată a fi atât de importantă, încît codul dedică clauza sa finală unei definiții a acestuia. Clauza afirmă că interesul public este servit atunci cînd se demască o crimă sau un delict grav, atunci cînd există un risc pentru sănătatea sau siguranța publică și, printr-o prevedere de o mare importanță, cînd „se împiedică inducerea în eroare a publicului prin declarațiile sau acțiunile unor indivizi sau organizații”. Persoanele oficiale care propovăduiesc valorile familiei, dar în același timp întrețin o amantă, se numără printre cei care încalcă această prevedere.

Abordarea directă

Jurnaliștii investighează deseori probleme despre care oamenii nu vor să vorbească, și din această cauză ei apelează la metode de abordare indirecte, demersuri ocolite sau vicleșuguri. Ca să-și atingă scopul, ei pun întrebări la telefon fără să spună cine sînt, iar dacă sînt întrebați își atribuie altă profesie decît aceea de ziarist. Acest mod de comportare nu este adoptat de toți jurnaliștii și nu este folosit permanent, dar majoritatea, din cînd în cînd, au acționat în moduri pe care oricine le-ar considera incorecte. Acesta este unul dintre motivele proastei reputații a jurnaliștilor, care concurează cu politicienii și agenții imobiliari pentru ultimele locuri pe lista popularității. Astfel s-a creat imaginea tipică a individului insistent, lingușitor, cu pălărie cafenie, cu țigara în gură, cu trenciul ponosit, cu înfățișarea mohorîtă și cu trăsături de bețiv.

Fenomenul își are originea la începuturile jurnalismului. Inițial era specific ziariștilor, apoi s-a extins și la cei din domeniul audiovizualului, deși aparatele vizibile ale reporterilor de radio și televiziune s-ar putea să reducă posibilitățile viclene de abordare. Îngrijorarea BBC determinată de faptul că anumiți realizatori de programe nu sînt atît de sinceri pe cît ar trebui să fie în legătură cu intențiile lor în privința celor intervievați și a altor colaboratori a avut ca rezultat stabilirea unor reguli pentru tratarea directă și includerea lor în primul capitol din două ediții succesive ale Ghidului producătorilor. Această preocupare a fost generată de reclamații. La examinarea acestora s-a constatat că un număr relativ mic de producători, reporteri și redactori fuseseră mai puțin decît onești sau poate chiar mai rău, această minoritate compromițînd reputația tuturor celorlalți. Îngrijorarea nu se limita doar la BBC. Ea apărea și în reclamațiile referitoare la alte instituții, mai mult posturi de televiziune decît de radio.

Necesitatea ca toate comentariile din transmisii să fie literalmente îndosariate a amplificat problema. În timp ce un ziarist se poate descurca cu un comentariu de la o sursă nedivulгатă care se vrea convingătoare, fiind prezentată, de exemplu, ca „o sursă din interiorul companiei”, televiziunea se străduiește să o înregistreze pe bandă video. Uneori se folosesc căi ocolite pentru a-i convinge pe oameni să se lase înregistrați cînd ei nu vor, chiar dacă scopul real nu este declarat în mod deschis. După transmiterea programului, reclamațiile repetate ale celor intervievați susțineau că nu li se arătase clar scopul interviului și al programului, că subiectul emisiunii le fusese explicat în linii generale. Într-un caz binecunoscut, o emisiune despre un viol, producătorul a fost acuzat de a-i fi înșelat pe oameni să coopereze spunîndu-le că programul avea ca subiect traumele posibile. În mod tipic, reclamațiile se refereau la interviuri lungi de jumătate de oră sau mai mult din care era folosit doar un mic extras, un extras care atunci cînd s-a făcut înregistrarea părea doar ceva neînsemnat, dar care a căpătat o mare importanță în contextul diferit al întregului program. Oamenii și-au dat seama că adevărata intenție le fusese ascunsă în mod intenționat, că fuseseră păcăliți să vorbească despre ceva despre care ei ar fi refuzat să vorbească sau ar fi vorbit cu mai mare atenție dacă realizatorii de programe ar fi fost onești cu ei.

Cînd aceștia din urmă și-au recunoscut viclenia, ceea ce nu s-a întîmplat prea des, ei s-au justificat spunînd că astfel au descoperit adevăruri importante care altfel n-ar fi ajuns să fie cunoscute.

Un alt factor care face ca producătorii și reporterii să pară mai puțin onești este că mulți oameni nu își dau seama de stricta repartizare a „timpului de emisie” (*sound-bite*). Unii politicieni experimentați și alte personalități publice o fac. Ei cunosc jocul. Dar oamenii care nu sînt obișnuiți cu interviurile se simt adesea înșelați cînd se folosesc numai 30 de secunde dintr-un interviu care a durat 30 de minute. Lor le este imposibil să înțeleagă realitatea dură că au fost necesare 30 de minute de ambiguități pentru 30 de secunde de material succint.

Oamenii care fac reclamații nu trebuie întotdeauna crezuți. Și ei au scopuri ascunse, mai ales cînd dețin poziții însemnate. Ei nu înțeleg uneori decît după ce evenimentul s-a produs că răspunderea de a fi spus un adevăr dur este mai mare cînd o faci în văzul milioanelor de oameni care te privesc la televizor. Comentariul scăpat sau remarca pe care o regreți nu poate fi negată în această situație. O mențiune într-un ziar este mai ușor de negat sau se poate pretinde că a fost folosită în afara contextului sau că a fost făcută *off-the-record* (neoficial), o expresie care are un sens cît se poate de neclar, ceea ce poate conferi încredere unor reclamații false, deoarece ea poate însemna atît „a nu fi folosită deloc”, cît și „a nu fi atribuită”. Presupusele victime ale televiziunii trebuie să aducă probe mai serioase împotriva jurnaliștilor. Problema este că, de obicei, jurnaliștii i-au înșelat de la început, într-un fel sau altul.

S-ar putea crede că programele pentru consumatori, care în mod curent îi au în vedere pe escroci și pe cei care comit fraude în domeniul comercial, sînt acuzate pentru folosirea tertipurilor și vicleșugurilor mai mult decît altele. De fapt, ele se confruntă cel mai puțin cu riscul de fi acuzate. În afară de metodele secrete aprobate în mod oficial, și anume înregistrările secrete, reporterii obișnuiesc să-și confrunte țintele în mod deschis și să le ofere ocazia de a răspunde la problemele dificile, inclusiv prin declarații, deși aceste situații pot implica metoda „cu piciorul în ușă” sau întîlniri gălăgioase pe trotuar. Programele pentru consumatori primesc reclamații, dar se încearcă mai ales oprirea sau tergiversarea difuzării, acestea fiind tacticile victimelor, de obicei companii și cor-

porații, anunțate uneori de foști reporteri ai programului care au devenit specialiști în consiliere, un fel de lupi ajunși paznici la oi.

Acuratețea

Acuratețea nu ar trebui să fie o problemă editorială. Ea este o valoare editorială care nu trebuie pusă sub semnul îndoielii și care trebuie folosită de reporteri și editori cât mai riguros posibil. Dar în domeniile importante ale jurnalismului aceasta este manipulată cu cinism și este înlăturată cu vechea glumă că faptele nu ar trebui să stea în calea unui reportaj de calitate.

Chiar și atunci când există intenții bune, acuratețea este adesea mult mai greu de realizat decât ar putea crede cei care nu au legătură cu jurnalismul. În mod frecvent, reporterii depind, în cel mai bun caz, de mărturiile ale unor persoane fără experiență și care în situații specifice jurnalismului se emoționează și nu mai prezintă siguranță sau, și mai rău, depind de zvonuri transmise din gură în gură uneori cu bună-credință și, încă și mai rău, depind de persoane care doresc ca versiunea lor asupra evenimentelor, uneori parțială, să fie acceptată ca singurul și întregul adevăr.

Știrile sînt urmărite de profesioniști printr-o mare varietate de canale, pierzîndu-și cîte puțin din autenticitate cu fiecare etapă parcursă, înșelînd experiența celor care le mînuiesc, a jurnaliștilor. Știrile pot fi culese, mai întîi, de către un jurnalist independent experimentat, dintr-un zvon șoptit, adaptate cu pricepere după o convorbire telefonică cu un post de poliție îndepărtat, înfrumusețate încă mai mult cînd sînt transpuse în stil jurnalistic și predate agențiilor, rescrise în grabă o dată ajunse în rețelele agențiilor de știri, remodelate încă o dată de subeditorii din redacții și apoi îmbunătățite pe alocuri prin formulări judicioase de către un editor mai important, înainte de a ajunge la publicul încrezător ca o relatare exactă a unui eveniment real. În felul acesta, iubitorii de adevăr au transmis doar o formă aproximativă a acestuia, dacă nu chiar o distorsiune crasă.

Din cauza acestei tendințe de a transmite prost știrile, unii jurnaliști americani folosesc „controlori de fapte”. Ei verifică faptele

esențiale într-un material care urmează a fi publicat mergînd înapoi la sursele primare sau cît mai aproape de ele. Ei au în vedere toate elementele, de la cele mai semnificative pînă la cele mai banale și nu se rezumă la faptele în sine, ci și la aprecierile care trebuie justificate de fapte. Cercurile americane de studiere a mass-media vorbesc despre un „fetișism al faptelor” și despre o „obsesie a descoperirii faptelor”, ceea ce este ca și cum un doctor ar fi acuzat de obsesia vindecării.

În comparație cu ce se întîmplă în Statele Unite, jurnalismul britanic și din alte țări europene pare să neglijeze faptele și să fie scandalos de inexact în prezentarea lor. Aceasta este o impresie exagerată și se impun unele precizări. Prezentarea corectă este mult mai dificilă decât își imaginează publicul și categoric mai dificilă decât își dau seama unii jurnaliști. Este remarcabil faptul că în cazul revistelor americane de știri controlorii de fapte verifică articolele scrise de editori sau de scriitori în birourile revistei la intervale mari față de evenimentele respective, deși folosesc grămezi de materiale scrise de reporteri și de corespondenți din toată lumea. Acest lucru este posibil în ceea ce privește revistele de știri. Posibilitatea apariției unor erori în publicațiile ale căror materiale sînt verificate este semnificativ redusă în comparație cu acele publicații care se bazează în întregime pe obiectivitatea reporterului inițial. Procedeele care funcționează în cazul revistelor săptămînale de știri care au timp să analizeze fiecare rînd scris nu corespund cu modul de prezentare imediată a știrilor zilnice în ziare, la radio sau la televiziune. Iar cînd s-a discutat posibilitatea introducerii controlorilor de fapte pentru BBC, personalul a luat în derîdere ideea, spunînd că singurul lucru pe care l-ar accepta ar fi doar niște cecuri consistente.

Aceasta este o problemă serioasă. Situațiile simple pot fi în mod nesemnificativ denaturate prin reportaje, însă situațiile complexe sînt în pericol de a fi grav denaturate. Într-o măsură mai mare sau mai mică, jurnaliștii transcriu. Ei îmbunătățesc fragmente neelegante din reportaje și, fără a-și da seama, introduc ambiguități. În redactările ulterioare, ambiguitățile devin erori destinate consumului public. În plus, cînd aceste inadvertențe și informații false apar în ziare, ele pot fi răspîndite încă și mai mult, fiind, uneori, reciclate de jurnaliștii din domeniul audiovizual care le acceptă fără să le analizeze, considerînd ceea ce apare în ziare ca

fiind automat de încredere. Într-o lume perfectă, nici un jurnalist nu ar accepta faptele înregistrate de un alt jurnalist fără a efectua verificări independente. Un alt dușman este faptul de fond, pe care jurnalistul îl ia de bun sau de care e sigur și nici nu-i trece prin cap să-l verifice. Acesta poate fi un nume, vârsta cuiva, zona de reprezentare a unui membru în parlament. Greșeala apare pentru că nu s-a făcut o verificare simplă, precaută. Într-o lume perfectă irealizabilă, jurnaliștii ar trebui să-și verifice propriile afirmații cu aceeași sîrguință cu care verifică reportajele celorlalți jurnaliști. Aspectul principal al problemei este că verificarea și reverificarea necesare în mod ideal ar încetini procesul în așa măsură, încît unele știri de astăzi n-ar putea fi difuzate decît poimîine.

Știri bune, știri proaste

Un aflax continuu de reclamații din partea publicului afirmă că știrile sînt prea sumbre, că sînt prea multe știri proaste și că jurnalismul este de vină pentru că ignoră evenimentele pozitive. Guvernul amplifică uneori plîngerile, susținînd că știrile proaste subminează moralul publicului prin exagerarea nereușitelor și prin subestimarea succeselor. Și oamenii de afaceri susțin, din cînd în cînd, ideea că excesul știrilor proaste strică serios imaginea țării, zădărnîcind eforturile lor comerciale în exterior.

Și posturile de radio și televiziune sînt o țintă frecventă a acestor critici, probabil pentru că impactul cuvîntului vorbit și puterea imaginii în mișcare provoacă neliniștea oamenilor cu mai mare eficiență decît cuvîntul scris sau imaginile fixe. Din cînd în cînd, posturile fac eforturi deosebite de a prezenta aspectele pozitive, difuzînd chiar programe de „știri bune”. Prezentatorul știrilor de la televiziunea BBC, Martyn Lewris, a produs vîlvă la începutul anilor 1990 cînd a trecut de partea criticilor. Aceste eforturi protestatare se irosesc în zadar. Nimic nu se schimbă. Un efort pentru încurajarea „știrilor pozitive” la Radio 3 BBC, din anii 1970, s-a năruit cînd producătorul a renunțat la căutarea fără speranță a știrilor corespunzătoare. Și alte inițiative au avut aceeași soartă. Dar criticile persistă și, din cauza lor, realizatorii de programe încearcă să mai includă și reportaje pozitive la știri, atunci cînd pot.

În mare parte criticile nu sînt fundamentate. Chiar și știrile cele mai proaste conțin elemente pozitive. Foametea și genocidurile din Africa au produs mari îngrijorări și enorme eforturi de ameliorare a situației. Omenirea a suferit mereu din cauza unor dezastre zdrobitoare, dar abia în ultimul timp forurile umanitare au reușit să influențeze conștiințele și să ofere ajutoare așa cum o fac în zilele noastre. Reportajele privind accidentele arată cum oamenii demonstrează curaj și spirit de sacrificiu. Există și alte modalități prin care emisiunile de știri oferă cu perspicacitate adevărate progrese umane – în reportaje despre descoperiri medicale epocale, despre mari contracte comerciale sau privind activități publice menite să îmbunătățească soarta a milioane de oameni, în reportaje referitoare la istoria omenirii și la inovații tehnologice care ușurează munca grea și reduc pericolele. Toate acestea se regăsesc în programe la îndemîna celor dornici să le descopere fără prejudecăți.

Un factor psihologic natural creează impresia că toate știrile sînt proaste. Majoritatea știrilor proaste au un impact mai mare decît știrile bune. Imaginile dezastrurilor și ale nereușitelor persistă în minte, în timp ce imaginile și informațiile referitoare la evenimente pozitive au un impact redus și se estompează rapid. Aceste lucruri nu s-ar schimba nici dacă jurnaliștii ar acorda o mai mare importanță elementelor pozitive, așa cum solicită formele simpliste de critică. Știrile pozitive scoase excesiv în evidență ar fi neconvingătoare, ar trece drept propagandă, și tot știrile proaste ar rămîne cele mai puternice și ar continua să persiste mai mult în memoria publică.

În consecință, atunci cînd oamenii afirmă că sînt prea multe știri proaste, ei își critică în mare parte propriul mod de a percepe. De asemenea, ei nu iau în seamă influența pe care programele de știri, în mod deosebit cele ale televiziunii, o au ca forță în favoarea omenirii împotriva autorităților ostile sau indifferente.

Birtism

Nimeni nu știe exact la ce se referă termenul „birtism”. Chiar și omul al cărui nume a fost preluat de către acest termen, John Birt, ar avea greutăți în a-l defini, spunîndu-se chiar că el îl dezaprobă. Cuvîn-

tul a început să apără mai frecvent după ce Birt a fost numit adjunct al directorului general al BBC, în 1987, fiind folosit în mod critic de personalul din BBC – mai ales în legătură cu problemele curente din cadrul instituției, care nu agreea ideile sale.

Dacă ar fi să i se aplice un sens editorial, el ar desemna o abordare metodică neobișnuită în realizarea programelor serioase, probabil chiar și a celor de divertisment. Se pare că metoda constă în a acorda o mai mare atenție calculării detaliilor decât originalității inițiativelor profunde. Ea presupune cu siguranță o mai mare obiectivitate a faptelor și perspectivei generale, punând accentul pe explicarea a ceea ce înseamnă lucrurile și de ce sînt așa cum sînt, adică pe încercarea de a scăpa de „prejudecata împotriva înțelegerii”, acuzația adusă știrilor televizate pe care au avut-o în vedere Birt și jurnalistul specialist în economie Peter Jay, în anii 1970.

O parte din metoda de calcul a birtismului constă în a se asigura că programele „construite” – acelea pregătite timp mai multe zile, săptămîni sau luni – se bazează pe idei clare, stabilite dinainte și că nu se pleacă niciodată de la o idee generală pentru ca apoi programele să evolueze în direcții întîmplătoare. Această metodă implică vaste cercetări înainte de înregistrarea emisiunii. Acesta este aspectul împotriva căruia au obiectat cel mai virulent criticii birtismului editorial. Ei consideră că acesta neagă jurnalismul robust, în sensul că reporterii și producătorii ar trebui să adopte o orientare în concordanță cu faptele pe care le demască, și nu să urmeze mecanic o direcție determinată de cercetările anterioare. Conflictul de opinii este, în mod cert, steril, bazat pe neînțelegeri, unele premeditate. Problema nu este dacă jurnalismului de televiziune trebuie să i se permită să urmeze faptele oriunde ar duce ele. Adevărata disensiune apare în legătură cu momentul în care trebuie ca acestea să se concretizeze într-un material difuzat pe post. Metoda lui Birt impune clarificarea concluziilor posibile înainte ca programul să înceapă interviurile și alte înregistrări și limitarea la minimum a direcțiilor imprevizibile. Mulți jurnaliști sînt foarte siguri că nu-și pot face munca în mod corespunzător dacă nu dispun de un grad sporit de libertate de a face orice mișcare editorială ar crede ei de cuviință.

Conceptul de birtism a căpătat sensuri manageriale înainte ca Birt să devină directorul general al BBC, în 1993. El a ajuns acum să desemneze orice atitudine încurajate de acesta, fie manageriale sau editoriale, și care nu displac tradiționaliștilor – de exemplu, modul liber de administrare a resursele pentru programe, cunoscut ca preferință a producătorului.

Identificarea

Dezavantajele de a fi identificat prin intermediul ziarelor sau al știrilor de la radio și televiziune sînt mult mai intens resimțite acum decât înainte. Unul dintre motive este și faptul că, fie și cel mai mic interes arătat de mijloacele de comunicare înseamnă, în zilele noastre, să fii acostat, atacat cum se spune, de un batalion de reporteri, fotografi și echipe de filmare înarmați cu armele indiscrete ale breslei. Cînd interesul este mare, ca atunci cînd sînt urmărite personalități de marcă sau iubitele lor, presupuse sau reale, batalionul devine o armată întreagă, iar armele breslei se înmulțesc, ajungînd să includă scări de frînghie, mijloace secrete de ascultare și supraveghere.

Un alt motiv, poate mai puternic, este că televiziunea a arătat cît de neplăcute sînt toate acestea. În trecut, cînd ziariștii alergau în toate părțile după știri, cînd BBC nu se deranja prea mult și cînd nu existau posturi independente de radio și televiziune, doar victimele știrilor știa cît de neplăcut era. Ziarele nu prezentau urmărirea, sau o făceau foarte rar. Acum, milioane de oameni care nu au apărut la știri și nu vor apărea niciodată văd ei înșiși, pe ecran, insistența amenințătoare a vîntătorilor de știri și incredibila adunătură de microfoane și aparate de filmat. Multora nu le place să vadă așa ceva, iar uneori atacul ziariștilor distrage atenția de la știrea în cauză.

Toate acestea au contribuit la convingerea că, din cauza comportării autointeresate a mijloacelor de comunicare, adesea nejustificată de un interes pentru public, oamenii trebuiau protejați. Posturile de radio și televiziune și ziarele sînt destul de cinstite pentru a anunța această preocupare, astfel încît oamenii care au fost în atenția publică pentru cîteva zile sau săptămîni pot fi văzuți și auziți depunînd mărturie despre neca-

zurile prin care au trecut. Dezbaterile despre dreptul la intimitate reflectă și ele această preocupare. Un alt aspect este că tribunalele acceptă tot mai mult dorința de anonimat din partea victimelor și a martorilor – și chiar din partea inculpaților în curs de judecare –, astfel încît principiul proceselor publice devine tot mai restrîns. Au existat sugestii ca, după cum se întîmplă în alte cîteva țări europene, numele persoanelor inculpate în procese juridice să nu fie făcute cunoscute publicului nici dacă acestea se dovedesc a fi vinovate. Grupuri de sprijin vorbesc despre cele îndurate de victimele crimelor sau accidentelor, încercînd să le ajute să controleze modul în care experiențele lor sînt folosite de către jurnaliști și, implicit, să decidă dacă acestea să fie folosite. Dacă victimele infracțiunilor nu consimt, mulți polițiști nu dezvăluie identitatea acestora jurnaliștilor cînd le dau informații despre crime. Pe timp de război, ca în timpul Războiului din Golf din 1991, cînd forțele americane, britanice, franceze și arabe au acționat împotriva Irakului care invadase și pusese stăpînire pe Kuwait, ministrul Apărării din Anglia și serviciile armate au protejat puternic familiile celor morți, răniți sau dispăruți.

Identificarea, hărțuirea și intruziunea formează o singură problemă complexă. Dacă nu se dau nume, oamenii nu pot fi abordați și, deci, hărțuiți. Dacă acceptă să vorbească, impactul organelor de presă este mult redus, deoarece un martor anonim este mai puțin interesant decît un martor în carne și oase și cu lacrimi în ochi. Dacă aceste presiuni vor crește ca urmare a exceselor colective împotriva cărora mijloacele de comunicare nu iau nici o măsură, ele vor dăuna contribuției, în general desconsiderate, pe care știrile o aduc cunoașterii. Ele vor reduce elementul uman din știri, iar fără acest element reportajele despre crime și dezastre devin reci, lipsite de suferințele persoanelor identificabile care ar putea evoca înțelegere și compasiune.

Portretizarea

Este un fapt binecunoscut că jurnalismul creează indivizilor sau grupurilor de indivizi impresia că au fost prezentați eronat, nu atît prin prezentarea greșită a faptelor, deși se întîmplă și aceasta destul de

frecvent, cît prin evidențierea anumitor fapte și excluderea altora. Jurnaliștii independenți sînt de părere că trebuie să îi portretizeze pe oameni după cum le dictează interesele, așa cum ei îi văd, și nu așa cum aceștia se văd ei înșiși sau cum ar dori să fie văzuți de către ceilalți. Chiar fără a lua în considerare corectitudinea politică, acesta este un domeniu de conflict între independența jurnalistică și sensibilitatea socială.

Oricît de premeditată ar fi uneori parțialitatea jurnaliștilor, aceasta este rezultatul căutării cu insistență a „evenimentelor”. Informațiile despre persoane sînt relevante doar în măsura în care acestea au legătură cu evenimentele. Persoanele care apar în reportaje sînt portretizate parțial, pentru că numai anumite aspecte ale personalității lor sînt relevante. Reporterii de știri nu sînt, în mod normal, interesați de povestea vieții lor sau de o imagine completă a lor. Dacă o persoană imobilizată într-un scaun cu rotile este, să spunem, victimă a unui furt din domiciliul său, faptul că ea este imobilizată este aproape întotdeauna mai important pentru reporter decît activitatea pe care poate să o desfășoare efectiv. Scaunul cu rotile va fi menționat în reportaj pentru că prezintă mai multă importanță și interes în contextul respectiv decît funcția persoanei, care poate fi menționată doar tangențial. Acesta pare să fie un aspect comun pentru toate nivelurile jurnalismului – schimbările sînt lente și adeseori nesemnificative. După cîteva ani de experiențe dure, jurnaliștii ajung să urască faptul că situațiile prezentate în reportajele lor servesc unor scopuri ulterioare, nejurnalistice, fie pentru a potoli anumite presiuni politice sau comerciale, fie pentru a face o concesie unui lobby bine intenționat care militează pentru o mai bună imagine a părinților singuri, a pensionarilor, a homosexualilor sau a oricărui grup care se simte reprezentat eronat, neînțeles – ca rezultat, se spune – a slabei atenții acordate lui.

În felul acesta, clișeele și stereotipurile sînt inevitabile și au ca efect dispute și proteste viguroase. Rezistența jurnaliștilor la presiuni este justificată, deoarece există mulți „corectori de imagine” dornici să-i influențeze pe jurnaliști spre propriul interes. De asemenea, sensibilitatea socială decentă, deși pasibilă a fi disprețuită în privința corectitudinii politice, este de multe ori discriminată în mass-media pe motive de sex

și caracteristici sexuale, rasă, handicap și vîrstă, toate aceste erori fiind cauzate de prejudecățile generale ale tuturor jurnaliștilor.

Problemele ar putea fi mai importante pentru posturile de radio și televiziune decît pentru ziariști, pe de o parte din cauză că oamenii sînt auziți și văzuți în programe, ceea ce dă impresia de autenticitate, și, pe de altă parte, din cauză că structura radioului și a televiziunii îi forțează pe realizatorii de programe să asculte mai atent criticile; de asemenea, există convingerea că televiziunea, fiind un serviciu public, trebuie să fie un exemplu. De aceea, producătorii de programe au probleme în ceea ce privește poziția femeilor. Tensiunile provin din faptul că discriminarea femeilor înseamnă discriminarea unei jumătăți a populației. Portretizarea lor excesivă ca mame, gospodine, casnice contribuia într-o mare măsură la consolidarea dominației masculine, bărbații fiind aceia prezentați ca ocupînd exclusiv nu numai funcțiile superioare, ci chiar și pe acelea medii și sub-medii. Există presiuni și din partea organizațiilor și a indivizilor privind situația negrilor. Ei apăreau în mod disproporționat în articole și programe de fond ca indivizi-problemă, și ei încă mai suferă din cauza unor generalizări nedrepte promovate de prejudecățile albilor. Negrii nu au fost prezentați prea adesea în funcții de răspundere, și chiar și acum aceasta se întîmplă foarte rar. Există lobby-uri ce susțin cauza celor care suferă de un handicap. Aceste persoane încă mai sînt prezentate prin prisma handicapului lor, de parcă ar trebuie excluse din preocupările „normale” și de parcă ar fi toate incapabile de a desfășura o activitate normală. Acesta este cazul prin care imaginea mass-media confirmă discriminarea: oamenii cu handicap sînt semnificativi doar prin invaliditatea lor. Și oamenii în vîrstă – salutați cu respect în America cea corectă din punct de vedere politic ca „seniori” – își au combatanții lor, care susțin că persoanele de vîrstă a treia sînt desconsiderate, uneori înjosite, pensionarii fiind considerați niște „poveri sociale”. SIDA și creșterea intoleranței sexuale în timpul anilor 1980 au sporit perseverența grupurilor de presiune în favoarea homosexualilor și lesbienelor. Acestea susțin că disprețul, cuvintele ostile și ironice precum și imaginile unilaterale încurajează homofobia.

Aceste presiuni îi determină pe jurnaliști să ia anumite decizii în toate problemele menționate mai sus. Argumentele trebuie mai curînd recunos-

cute decît acceptate. Recunoașterea lor înseamnă a fi atent mai puțin la prejudecățile dure, care apar numai intenționat, cît la mesajele obscure, neintenționate sau la aluziile subtile, indirecte în cadrul reportajelor.

Corectitudine politică

Corectitudinea politică se luptă să supraviețuiască în Anglia. Ea s-a dezvoltat într-o anumită perioadă, ajungînd să fie cunoscută ca o „sminteală” a autorităților locale, care prin atitudinile lor au favorizat puternic necesitățile minoritarilor, ale celor dubioși precum și ale celor mai puțin meritorii. În alte părți, aceasta a devenit un import rudimentar din America, unde noțiunile de egalitate și corectitudine sînt prevăzute mai categoric prin reguli, reglementări, coduri, procente și polițe decît pot admite englezii. A fost de la bun început un termen peiorativ în contextul britanic, o expresie contraproductivă care prejudiciază ceea ce promotorii reformelor sociale încearcă să realizeze. În mod pervers, a obstrucționat cauza feminismului și a drepturilor minorităților. Ostilitatea față de această noțiune a favorizat rasismul, sexualismul și alte prejudecăți. Rezervele jurnaliștilor în folosirea limbii – de a evita cuvîntul „policeman”¹ pentru că poate fi vorba de o „policewoman”², de a evita referirile la culoarea pielii atunci cînd nu este necesar, de a vorbi despre, să spunem, „dykes”³ sau „queers”⁴ în context ostil – este acum luată în derîdere, invocîndu-se „blestemul” corectitudinii politice.

Îngrijorarea arătată și de comentatorii americani cărora nu le place să împărtășească opinia majorității este că determinarea politică a corectitudinii împiedică în totalitate discutarea anumitor probleme sau discutarea lor deschisă, așa cum ar trebui. Oricît de bine intenționată ar fi, ea este cenzură. Sensibilitățile create încurajează un consens puternic în mass-media și în alte locuri, o „revărsare” de faceri de bine care

¹ policeman = polițist (n.t.)

² policewoman = femeie-polițist (n.t.)

³ dykes = bețivi (n.t.)

⁴ queers = homosexuali (n.t.)

merge tot înainte, fără să-i pese de îndoieli. Ceea ce este acceptabil în limbaj, atitudine, comportament social sau atitudine colectivă și ceea ce nu este ajuns să fie atât de ferm stabilite încît, precum chestiunile de credință, nu sînt puse la îndoială. Problemele conexe devin tabu pentru discuții. În felul acesta, „țara celor liberi” stabilește limite pentru exprimarea liberă în cercurile rafinate, liberale, doar pentru a constata că a stabilit și o reacție corectivă, exprimată de intoleranții din aripa dreaptă împotriva „tratamentelor preferențiale” acordate minorităților dezavantajate.

Stilul gazetăresc

Stilul gazetăresc este considerat ca fiind de calitate inferioară, un abuz asupra limbajului, bogat în clișee, contribuind mult la promovarea anumitor exprimări neacceptate în vorbire și în scriere, o influență funestă asupra tinerilor, o sursă de exasperare pentru oamenii de vîrstă mijlocie și pentru clasa de mijloc, o formă banală de a scrie care suprasimplifică și care vădește o concepție suprasimplificată asupra lumii. Cuvîntul este scos din drepturi. Totuși, stilul gazetăresc nu ar supraviețui dacă nu ar avea succes. El justifică un alt șir de termeni, fiind o formă viguroasă de exprimare simplă, directă, calculată să capteze atenția oamenilor, care altfel ar putea ignora evenimentele aflate în afara experiențelor lor personale, o formă care redă în mod simplu faptele și împrejurările pentru că nu găsește nici o valoare în convoluțiile care diminuează interesul.

În ziare, stilul simplu face lectura ușoară, iar în transmisii, exprimarea firească în programele de știri și de actualități are menirea să transmită sensul fără distorsiuni. Linearitatea transmisiilor înseamnă că ascultătorii și telespectatorii nu au nevoie să revină asupra a ceea ce nu au înțeles sau le-a scăpat pentru că atenția le-a fost atrasă de altceva. Acel „altceva” poate fi limbajul folosit. Dacă acesta este ieșit din comun, excepțional de atractiv sau excepțional de urît, ascultătorii vor acorda mai multă atenție limbajului, iar mesajul va fi pierdut. Un program de actualități, necreativ, nu va avea succes dacă ascultătorii se vor concentra mai mult asupra felului în care știrile sînt enunțate decît asu-

pra a ceea ce li se spune. Limbajul programului trebuie să fie simplu, astfel încît să facă transmiterea ușoară.

Articolele de știri ale majorității ziarelor sînt și ele scrise pentru a fi ușor absorbite, deși cititorii pot vedea ușor ceea ce au citit. Jurnaliștii de la știri consideră o nereușită personală ca munca lor să solicite mental destinatarii. Editorii de știri și subeditorii principali, pe care nu ai voie să-i contrazici, afirmă că un reportaj de știri cu un limbaj dificil nu-și atinge scopul.

Stilul gazetăresc are un scop, o funcție. Nu este așa cum este pur și simplu pentru că nu poate să fie mai bun. Poate, fără îndoială, să meargă prea departe și să devină o parodie. Se întîmplă. Dar stilul gazetăresc induce cîteodată în eroare și cultivă excesul, mai ales în ziarele de scandal, care se vînd cel mai bine, în care populismul exagerat glumește profitabil pe seama legăturilor dintre limbaj și clasa socială. Unele programe radio folosesc limba cam în același mod pentru a încînta generația mai tînără. La cealaltă extremă, și de mulți ani fără concurență directă, BBC Radio 3 a cultivat o modalitate lugubră de vorbire, presupusă a-i încînta pe ascultătorii care apreciază o limbă corectă din punct de vedere gramatical folosită pentru discutarea unor teme de înalt nivel cultural, dar care a devenit atât de stranie, încît criticii au condamnat-o, asemănînd-o cu vorbirea unui grup de oameni care discută între ei, în timp ce ascultătorii trag cu urechea. Aceasta constituie o reacție disproporționată împotriva stilului gazetăresc, un leac la fel de rău ca și boala.

Stilul gazetăresc se bucură de sprijinul experților lingviști, care neagă ideea de „folosire bună” și „folosire rea” a limbii. Dacă se verifică eficiența comunicării, acest stil trece testul, căci funcționează pentru că transmite bine mesajul.

Drepturile și privilegiile jurnalistice

O școală veche a gîndirii jurnalistice afirmă că jurnaliștii nu au drepturi și privilegii speciale și că nici nu ar trebui să le aibă. Argumentul este că drepturile jurnalistice au la bază drepturile cetățenilor și nimic mai mult. Un reporter care urmărește un proces la tribunal, de

exemplu, face ceea ce și o persoană obișnuită din sala de tribunal are dreptul să facă, ceea ce, de fapt, și face. Dacă reporterul scrie apoi despre proces într-un ziar sau dacă vorbește despre acesta în cadrul unui program de știri este doar o diferență de funcție, nu o diferență de drept. Dreptul reporterului de a spune oamenilor ce face parlamentul, deși, cu mulți ani în urmă, acesta era un drept foarte controversat, este de asemenea ceva normal. Și nici nu este privilegiată în mod special prezența unui reporter la locul unui accident.

Argumentul elementar este susținut cu pasiune și are implicații puternice, devenind un punct împotriva acreditării jurnaliștilor și jurnalismului, un aspect care a stîrnit numeroase dispute atunci cînd Legea poliției și a probelor criminalistice trecea prin parlament în 1984. Dezbaterea s-a transformat în controversă din cauza propunerii din proiectul de lege care cerea ca poliția să aibă acces la materialele jurnalistice cînd acestea puteau constitui dovezi în procesele penale. Acestui aspect din proiect i s-au opus organismele de presă. Drept concesiune, guvernul s-a oferit să introducă niște prevederi speciale pentru astfel de cazuri. Vechea școală s-a opus și acestei oferte, pe motiv că plasează jurnalismul pe o poziție ingrată. Materialele lor ar fi tratate altfel decît mărturiile oamenilor obișnuiți, ceea ce ar constitui o pantă alunecoasă, spuneau cei din școala veche, o îndepărtare istorică și nedorită de la statutul jurnaliștilor.

Discuția s-a înfierbîntat. Dacă materialul jurnalistice urma să fie supus unui tratament special, el trebuia să fie definit, ceea ce implica și o definiție a statutului jurnalistului. În curînd, avea să apară teama că legea avea să decidă cine era și cine nu era jurnalist, indiferent de ceea ce gîndeau jurnaliștii și organizațiile lor profesionale. Alții pledau pentru un tratament special, pentru degrevare chiar, pe motiv că accesul imediat al poliției la materialele jurnaliștilor menite a fi folosite în investigațiile și în procesele penale era mult mai periculos decît lanțul de îngrijorări teoretice privind statutul jurnaliștilor, care nu prea era posibil să se concretizeze. În ciuda acestor divergențe, guvernul a mers mai departe. Legea poliției și probelor criminalistice prevedea un tratament special pentru materialele jurnalistice. Poliția trebuia să urmeze o procedură specială pentru a obține carnetele de însemnări, înregistrările,

fotografiile și alte elemente printr-o dispoziție a tribunalului dacă, așa cum se întîmplă adesea, jurnalistul nu voia să le predea în mod voluntar.

Cu toate acestea și în ciuda ineficienței tratamentului special aplicat de către judecători, care decid în favoarea poliției în cel puțin 90% din cazuri, jurnaliștii din Marea Britanie au acum drepturi legale neacordate cetățenilor obișnuiți. Și în alte privințe, ideea că jurnalistul este doar un cetățean obișnuit cu o funcție specială este falsă. Ei se bucură de multe privilegii, poate nu confirmate prin lege, dar destul de reale. Reporterii nu stau la un loc cu publicul în sala de tribunal, ci au amenajări speciale, o boxă a presei. Ei au facilități și aranjamente speciale la Camera Comunelor și la Camera Lorzilor, acestea incluzînd accesul în locuri din Palatul Westminster unde intrarea publicului este interzisă. Ei se bucură de tratament preferențial sub multe alte aspecte datorită funcției pe care o îndeplinesc. Birourile guvernamentale, consiliile locale, poliția, spitalele, companiile comerciale și cele din show-business, toate reacționează în fața jurnaliștilor altfel decît în fața publicului. Cea mai înaltă apreciere a poziției lor speciale vine de la cele mai importante autorități legale, Curtea de Apel și Camera Lorzilor, care, în anumite situații, sînt dispuse să admită că recunoașterea jurnalismului este o funcție vitală în democrație.

Totuși, un aspect al vechiului argument care persistă constă în afirmația că jurnalismul se bazează de fapt pe drepturile civile și nu pe drepturi speciale. Ca orice convingere sănătoasă, ea poate fi limitată pe alocuri, dar fără a fi compromisă. Majoritatea jurnaliștilor ar putea îmbrățișa opinia că, de vreme ce activitatea lor trebuie să servească interesul public, poziția lor în societate trebuie să fie apropiată de aceea a cetățenilor.

Interese exterioare

Ziarele sînt mult mai liberale decît posturile de radio și televiziune în ceea ce privește activitățile din afara sferei editoriale ale personalului lor, această libertate decurgînd din faptul că publicațiile însele sînt adeseori pîrtinitoare. Un ziar poate foarte bine tolera ca unul dintre jurnaliștii săi să fie de partea unor controverse sau interese politice dife-

rite de acelea apărute de către publicația respectivă, cu condiția ca interesele respective să nu fie dezonorante și să nu facă munca jurnalistului contrară intereselor ziarului. Nu este prea neobișnuit ca ziare de aripă-dreaptă să aibă jurnaliști activi de aripă-stîngă sau ca unii dintre aceștia să fie aleși pentru Camera Comunelor pe locurile laburiștilor.

Și printre realizatorii de programe de radio și televiziune sînt mulți membri ai parlamentului și, cu toate că majoritatea criticilor condamnă emisiunile ca avînd în general o orientare de stînga, cei mai mulți dintre foștii realizatori de programe care au intrat în Camera Comunelor în anii 1980 și la începutul anilor 1990 au ocupat locuri ale conservatorilor. Diferența importantă este că, în comparație cu ziarele, atîta timp cît deține funcții în radio sau televiziune, nici un editor din conducere nu are voie să se angajeze în activitatea partidelor politice sau în susținerea oricărei alte cauze care ar diviza opinia publică. Astfel de activități ar pune mult sub semnul întrebării obligația jurnaliștilor de a fi imparțiali. Orice realizator care a optat să candideze pentru un partid politic într-o circumscripție electorală trebuie să renunțe la activitatea sa editorială din domeniul politicii sau al altor probleme publice. Profesionalismul și integritatea jurnaliștilor i-ar putea determina să fie imparțiali chiar și atunci cînd activează în cadrul unui partid politic, dar posturile de radio și televiziune doresc să nu trezească suspiciuni de părtinire politică. Atitudinea lor poate fi enunțată astfel: „Dacă nu dorești ca publicul să știe, nu o face, iar dacă nu vrei ca publicul să își facă idei greșite, nu o face”.

Aceste măsuri severe se aplică și multor activități din afara sferei jurnalistice. Un jurnalist de la un post de radio sau televiziune, fie că este producător, editor sau altă persoană cunoscută audienței, care scrie articole în ziare sau reviste nu are voie să-și exprime opiniile personale asupra unor probleme controversate. Același lucru este valabil și pentru conferințe sau prelegeri. Regulile acestea se răsfrîng și asupra activităților care implică relațiile cu publicul sau a activităților creatorilor de programe în cadrul oricărei organizații cu care aceștia ar putea avea contacte în vederea realizării programelor lor. Măsurile menite a proteja această virtute sensibilă, imparțialitatea, nu sînt atît de respectate de realizatorii de programe pe cît ar dori posturile de radio și televi-

ziune. Multe activități de natură îndoielnică se desfășoară nestingherite, nedeclarate și nedescoperite, uneori fără urmări, dar alteori erodînd treptat reputația postului respectiv. Unele personalități cunoscute din presă, bine plătite pentru eforturile lor jurnalistice, fac o grămadă de bani și în afara mass-media.

Plăți

Oricît de mult s-ar strădui „cîinii de pază” din mass-media, carnetele de cecuri nu pot fi înlăturate din jurnalism. Ca și în multe alte probleme editoriale, atitudinea predominantă în jurnalism este cea pragmatică. „Dacă trebuie să o faci, trebuie să o faci”. Dacă trebuie să plătești, plătește. Dar mai întîi încearcă să obții ceea ce dorești fără să plătești.

Ziarele și posturile de radio locale sînt probabil cele care plătesc cel mai rar, nu pentru că ar fi mai principiale, ci din lipsă de fonduri. Ele se străduiesc să obțină cît mai multe informații fără a-i plăti pe cei care le furnizează pentru timpul și efortul lor, iar cînd plătesc, nivelul remunerațiilor este mic. Cei mai mari plătitori sînt ziarele de scandal naționale. În comparație cu acestea, televiziunea națională este modestă. Ziarele de senzație plătesc regulat mii de lire pentru a acapara știri „fierbinți”, o investiție concretizată în pagini de relatări de interes exclusiv uman. Majoritatea plăților sînt mult mai puțin dramatice: cîteva sute ici și colo, uneori una sau două mii pentru un interviu foarte rîvnit, de cele mai multe ori 30 pînă la 50 de lire pentru o favoare sau un avantaj.

Membrii parlamentului care nu făceau parte din guvern primeau un mic onorariu, desigur, pentru interviuri difuzate în cadrul programelor de actualități de la radioul și televiziunea BBC, dar lucrurile s-au schimbat la începutul anului 1980. S-a decis că astfel de prezențe fac parte din viața politică și că plata acestora nu se justifică. Necesitatea economisirilor nu a fost recunoscută fătîș. BBC a scris tuturor membrilor parlamentului pentru a le explica schimbarea. Unii dintre ei, intervievații obișnuiți, s-au plîns un timp că nu și-au primit onorariul. Pe de altă parte, și unii realizatori de programe s-au temut că vor pierde interviurile de care aveau nevoie dacă nu plătesc. Ceea ce a fost și este

încă numit „onorariu pentru deranj” este acordat atunci când un membru al parlamentului a fost extrem de frecvent solicitat, această concesiune fiind foarte des folosită pentru a evita regula neplății. Posturile de radio și televiziune au primit indicația de a evita această situație.

Opinii personale

Publicațiile tolerează, în general, exprimarea publică a opiniilor personale ale jurnaliștilor; televiziunea și radioul nu. Diferența provine din cerința de imparțialitate impusă posturilor de radio și televiziune, cerință care nu se extinde asupra ziariștilor. Deși jurnaliștii de la radio și televiziune se străduiesc să evite orice aluzie la opiniile proprii în reportajele transmise, ascultătorii le vor detecta părerile dacă jurnalistul este cunoscut pentru poziția sa exprimată în articolele din reviste, în interviuri sau discuții. Suspiciunea aceasta îi urmărește pe jurnaliștii cunoscuți care ajung la un post de radio sau televiziune, mai ales pe aceia care și-au susținut foarte ferm opiniile în scris. Ei au fișă personală. Sînt cunoscuți pentru opiniile lor, o reputație care îi precede și îi urmează. Nu este o problemă insurmontabilă, dar dă naștere regulii ca orice articol de ziar, discurs sau carte ale unui jurnalist care lucrează în radio sau televiziune, și este prin urmare obligat să respecte imparțialitatea, să nu se îndepărteze de ceea ce este permis atunci când tratează aceleași subiecte ca și o emisiune transmisă pe post.

Programe dedicate opiniilor personale

Programele dedicate opiniilor personale, fie că acestea aparțin unui individ sau unui grup de indivizi cu aceleași orientări, sînt creații suspecte în emisiunile din serviciul public.

Punctul de vedere ieșit din uz este că orice opinie poate fi citată sau exprimată, dar că nici un program nu trebuie făcut din perspectiva celui punct de vedere. Această părere nu corespunde cu aspirațiile unor realizatori de programe moderni. Ei consideră că opiniile personale susținute

cu încăpăținare sînt o sursă valoroasă, demnă de exploatat. În consecință, se acordă adesea circulație liberă părerilor personale în programele înglobate în categoria „acces” sau „interes comunitar”. Ele pot fi difuzate sub formă de emisiuni scurte, cum ar fi de exemplu „Coloana a 5-a” de la BBC2, care oferea indivizilor zece minute de ecran pentru a susține un punct de vedere, ca documentare compacte sau ca rubrică specială.

Cînd sînt bine făcute, ele pot facilita clarificarea unui subiect, ceea ce adesea nu reușește unor programe bine echilibrate. Dar ele sînt la prima vedere o ofensă adusă imparțialității. De asemenea, ele pot încuraja suspiciunile că sînt surrogat ale creatorilor de programe de aripă-stîngă care-și pun în undă propriile opinii. Suspiciunile sînt întărite de pronunțata tendință a programelor de opinie personală de a se situa pe poziții opuse acelorale ale oficialităților și autorităților. Punctele de vedere din majoritatea acestor programe nu sînt familiare, căci, dacă ar fi, realizatorii de programe n-ar fi nici pe jumătate atît de interesați de ele – pentru simplul motiv că opiniile ortodoxe, familiare, au suficiente ocazii de a fi exprimate în celelalte programe.

Parlamentul s-a arătat interesat să se ocupe de programele de opinii personale în perioada în care Legea audiovizualului din 1990 trecea prin parlament. Pentru unii membri de aripă-dreapta din Camera Lorzilor, programele de opinii păreau a fi o amenințare insidioasă. S-au stabilit reguli pentru radiourile și televiziunile independente, reguli care acum sînt prezentate explicit în codurile Comisiei pentru televiziunea independentă și ale Autorității radio. Ele cer companiilor din domeniul audiovizualului ca toate programele de opinii personale să fie anunțate clar: ascultătorii și spectatorii trebuie să știe exact despre ce este vorba. Pot exista și programe părtinitoare, cu condiția ca acestea să nu fie bazate pe dovezi false. Dacă ele fac parte dintr-o serie, trebuie să se respecte echilibrul, acordîndu-se și altor puncte de vedere importante posibilitatea de prezentare egală în aceeași serie sau permițîndu-li-se să se facă auzite prin intervenții telefonice în cadrul emisiunii sau prin programarea dreptului la replică. Companiile de programe trebuie să poată demonstra organismelor care le reglementează activitatea că pe o perioadă de timp rezonabilă programele lor nu au favorizat nici o parte. În felul acesta, parlamentul a ajuns la o definiție a imparțialității care fusese anterior lăsată pe seama posturilor de radio și televiziune.

Publicitatea

Agenții comerciale acționează energic și inventiv pentru plasarea produselor prin publicitate editorială. Reporterii, editorii și realizatorii de programe trebuie să se asigure că munca lor face cunoscută adevărata lume a comerțului, ferindu-se în același timp să includă informații favorabile produselor, dar gratuite din punct de vedere editorial. Printre tentațiile mereu prezente sînt sondajele sponsorizate, ne semnificative și fără valoare sub raport statistic, ca și creditarea unui comentariu banal privind informațiile provenite de la un organism comercial.

Evenimentele sponsorizate sînt automat reușite, fără nici o pierdere editorială. În sport, companiile comerciale interesate cumpără spațiul de deasupra panoului de marcaj pentru a-și afișa numele, spațiul de pe marginea terenului și apar și în denumirea competiției. Organizatorii competițiilor, dornici să facă bani, au permis comercianților interesați să-și adauge numele la denumirea competițiilor noi sau ocazionale și, curînd, procedeul s-a răspîndit și la competițiile tradiționale. La știri, de exemplu, se vorbește despre „The Cornhill Test”, cînd „The Test” ar fi fost suficient. Acum spoturile comerciale se regăsesc din plin în materialele editoriale, iar justificarea este că fără ele ar fi mai puține competiții care ar merita a fi difuzate, pentru că încasările de la intrare nu ar putea acoperi cheltuielile.

Programele televizate de știri și actualități sînt mai puțin favorabile reclamelor pentru produse decît spectacolele sau alte activități creative, deoarece ele nu încearcă să stimuleze imaginația prin decoruri realiste. Cînd prezintă mărfuri adevărate, se poate verifica ușor dacă acestea sînt justificate editorial. Programele de actualități și paginile publicațiilor care se referă la produse comerciale în mod firesc, întîmplător, de exemplu la alimente, piese auto sau articole de călătorie, trebuie să se asigure că, pe o perioadă oarecare de timp, au prezentat o gamă destul de largă și fără favoritisme.

Spoturile publicitare

Funcționarii de la departamentele de relații cu publicul trebuie să se străduiască să realizeze spoturi publicitare, iar jurnaliștii trebuie să li se opună. Diferența dintre o referire editorială reglementară la un produs comercial și o reclamă poate fi atît de mică, încît nici cei mai experimentați nu pot uneori să o distingă. A face reclamă unei cărți este, de obicei, acceptabil. A face reclamă unei piese de teatru sau unui film este adesea tolerat. Reclama pentru un automobil într-un anumit context se face pe furiș. Reclama la un praf de curățat este o formă de plasare a produsului.

Cărțile, filmele și piesele de teatru se bucură de un tratament special, pentru că ele înseamnă divertisment sau au valoare culturală. Pentru emisiuni și pentru ziare, ele oferă și un conținut plăcut: interviuri cu autori renumiți sau originali, comentarii făcute de sau despre actori cunoscuți. Diferitele mijloace de comunicare se completează reciproc, făcîndu-și favoruri în beneficiul publicului. Dar, de fapt, noile tipuri de automobile sînt prezentate și discutate în mare parte la fel, probabil pentru că sînt considerate fascinante – cu toate că produc gaze de eșapament și sînt dăunătoare mediului. Noile tipuri de frigidere și mașini de spălat nu se bucură de aceeași atenție, iar noile produse de curățat ar trebui să fie cu adevărat revoluționare pentru a fi menționate.

Nu există o logică clară, poate nici una. Dacă referirea editorială la un produs comercial poate fi justificată, atunci este reglementar ca acesta să fie menționat. Cărțile, filmele și piesele de teatru pun probleme pe care jurnaliștii și realizatorii de programe le consideră demne de a fi examinate. Automobilele sînt atrăgătoare, dar produsele de curățat sînt plictisitoare.

Industria și afacerile

Mass-media, în special radioul și televiziunea, erau considerate de oamenii de afaceri ca nesimpatizînd cu industria și comerțul și, deci, erau considerate ca dăunătoare energiei creatoare de bogății a țării. Problema era că tinerii cultivați din universități, dorind să trăiască la un

nivel de valori mai înalt decât acela al industriei producătoare de bunuri și de bani, preferau să lucreze ca jurnaliști în radio, televiziune sau în presă decât în afaceri. Ei preferau artele, cultura și valorile intelectuale, valori care, la rândul lor, desconsiderau afacerile. Punctul de vedere pe care-l propagau a influențat programele și relatările în așa măsură, încât acestea inspirau ostilitate sau cel puțin indiferență față de afaceri.

Acestea erau opiniile din perioada disputelor industriale din anii 1960 și 1970, care reflectau nemulțumirea că emisiunile și ziarele se ocupau de greve și de tot felul de manifestări ale tulburărilor industriale și nu recunoșteau că existau și succese în acest domeniu. Organisme precum comitetul consultativ pentru afaceri al BBC, acum desființat, au primit cereri insistente pentru realizarea de programe speciale în vederea îmbunătățirii înțelegerii acestui domeniu de activitate, cerându-se chiar difuzarea unor seriale de ficțiune care să înfățișeze lumea afacerilor, așa cum programul de radio „The Archers” o făcuse în legătură cu agricultura și viața rurală. Nu s-a realizat nici un astfel de serial, probabil pentru că nici un creator talentat nu a fost stimulat de această idee, și nu era posibil să comanzi un astfel de proiect așa cum comanzi un meniu de fast-food, numai din dorința comitetelor de a face bine. Dar programele care tratează aspecte ale industriei, ale afacerilor și ale comerțului s-au înmulțit de atunci. Jurnalismul financiar serios, o apariție recentă în radio și televiziune, s-a dezvoltat, progresând de la reportaje seci privind prețurile pieței și cifrele de afaceri ale companiilor până la filme documentare și artistice incisive. Reporterii specializați în economie, industrie și afaceri dau dovadă de înțelegerea problemelor, nu de ignoranță sau ostilitate. Nemulțumirile au dispărut.

Specialiștii

Reporterii-specialiști, numiți în general corespondenți, care au o oarecare vechime sînt bine plătiți și avansați la gradul de „editori”, numărîndu-se printre jurnaliștii cei mai buni atunci cînd își cunosc cu adevărat domeniul de activitate. Cunoștințele lor de specialitate contracarează tendințele jurnalismului – care este, în general, a doua profesie –

de a nu înțelege și de a prezenta greșit oameni și evenimente. Perceperea a ceea ce se află în spatele faptului respectiv îi ajută să aprecieze ce este semnificativ în ceea ce pare obișnuit. Ei au acces liber la cele mai bune surse de informație, iar atunci cînd sînt cu adevărat profesioniști ei furnizează contextul, perspectiva și înțelegerea. Ca o recunoaștere a valorii lor, tot mai mulți specialiști sînt cooptați de emisiunile informative în general și de BBC în special.

Familiaritatea specialistului cu un anumit domeniu poate avea efecte adverse. Ceea ce un reporter entuziast, poate naiv, poate considera un material bun pentru un reportaj, poate fi considerat de un specialist ca fiind depășit, acesta nesusizînd lipsa de cunoștințe a publicului larg. Și mai rău încă, specialiștii pot cădea pradă intereselor lobby-urilor lor, sistemul care le acordă acces special pentru că se bucură de încrederea informatorilor confidențiali. Cînd se abuzează de sistem, ceea ce se mai întîmplă, specialiștii reciclează informațiile oficiale care li se transmit fără a le supune unei analize profunde.

Materiale de arhivă

Jurnaliștii folosesc un număr mare de arhive specializate. Arhivele care furnizează informațiile pentru știri se bazează în mare parte pe tăieturi din ziare și reviste. Arhivele de programe conțin emisiunile deja transmise, precum și materiale originale din care unele părți se poate să nu fi fost folosite. Fie că sînt scrise sau înregistrate pentru difuzare, materialele din aceste arhive datează de zile, săptămîni, luni și ani întregi. Tăieturile și înregistrările sînt o sursă de fond pentru jurnaliști, o avere. Ele pot fi folosite în mod onest sau nu. Unele reportaje și articole de fond nu sînt altceva decât materiale reactualizate.

Arhiva cu decupaje din ziare, cu reportaje de știri deja difuzate are un mare inconvenient: greșelile rămîn. În unele cazuri, vîrsta cuiva, un raport statistic, o succesiune de evenimente, toate acestea și multe altele pot fi eronate, și este posibil să fie repetate, ca elemente de încredere înregistrate. Chiar dacă s-ar fi publicat o corectură, se poate ca aceasta să nu fie atașată la materialul din arhivă. Mai mult, un citat care se poate să fi avut

o anumită semnificație în articolul original poate avea un sens diferit când este repetat într-alt context. Sau și mai rău, un citat care la prima sa apariție a fost o parafrază dubioasă sau un amalgam de comentarii separate poate constitui un fals într-o întrebuintare ulterioară. O ambiguitate nevinovată dintr-o emisiune de știri poate deveni ușor, dintr-o eroare, o afirmație falsă când este repetată mai târziu, cu alte cuvinte, pentru a reprezenta ceea ce jurnalistul care folosește tăieturile crede că era sensul inițial. Viața ne arată că nu toate acestea se întâmplă chiar așa, dar nimic nu elimină total posibilitatea ca unele erori să reapară.

Și redarea unui material cuvânt cu cuvânt în scris sau în înregistrări are anumite inconveniente. Informațiile nu continuă să reprezinte neapărat opiniile persoanei citate cu săptămîni, luni sau ani în urmă. Se poate ca persoana să-și fi schimbat radical modul de gîndire sau poate să fi adoptat o opinie corespunzătoare desfășurării evenimentelor. Reluarea unui comentariu în astfel de împrejurări, ca și cum acesta ar continua să fie o declarație de opinie validă, nu este recomandabilă. Singurele garanții sînt verificarea validității acestuia sau menționarea datei când a fost difuzat inițial. Data nu trebuie neapărat să fie precisă. Adesea este suficient să se spună: „DI Bloggs a declarat acum cîteva luni că...”. Înregistrările vocale sau de imagini din trecut sînt în mod normal prezentate astfel.

Televiziunea întîmpină o problemă specială în folosirea imaginilor din arhivă pentru ilustrarea unui anumit context. Imaginile filmate, să spunem, într-o casă de la țară a unor bătrîni, cu permisiunea lor, pot fi folosite de mai multe ori, într-o anumită perioadă, ca fundal al unor reportaje referitoare la reducerile de ajutoare sociale. Astfel de imagini pot deranja rudele mai tinere atunci când persoanele vîrstnice din imagini au decedat între timp. Același lucru se poate întîmpla și cu alte filme din arhivă – cu imaginile pacienților din saloanele de spital pentru emisiunile de știri privind modificările din sistemul medical, cu imaginile copiilor din școli pentru reportajele privind reforma învățămîntului, scenele prezentînd cumpărători în magazine ca fundal pentru știrile despre prețuri. Oricare dintre aceste scene vechi de zile, săptămîni sau luni poate constitui o amintire tristă pentru cineva, undeva. Adevărul din imagine este dureros depășit. Oamenii sînt supărați și furioși când

televiziunea îi afectează în felul acesta. Soluția – deși costă – este să filmezi (fotografiezi) astăzi o scenă pentru emisiunea de astăzi.

Reconstituirile

Televiziunea folosește frecvent reconstituirile, radioul mai puțin, iar pentru ziare termenul nu este valabil. Acestea reprezintă reproducerea unor evenimente reale, de obicei pentru a examina probleme controversate sau, în reportajele despre crime, pentru a încuraja martorii să-și amintească scene cărora poate nu le-au dat suficientă atenție și să-și reformuleze mărturiile. Primul lucru de care realizatorii trebuie să țină cont este că reconstituirea trebuie să fie onestă. Al doilea lucru este că ar trebui să nu-i facă pe oameni să creadă că o reconstituire este reală. Reprodusele trebuie etichetate ca atare. În al treilea rînd, trebuie să fie foarte atenți la detalii. Chiar în reconstituirile foarte simple unele detalii sînt trecute cu vederea, cum ar fi expresia unei fețe care ar putea prejudicia perceperea evenimentului. Dacă unele detalii au fost inventate, acest lucru trebuie făcut cunoscut. Realizatorii de astfel de programe nu trebuie să uite să fie corecți.

Programele despre crime au fost criticate pentru că reconstituie scene violente mai complet și mai detaliat decît este necesar, prin aceasta sporind frica și nesiguranța oamenilor. În consecință, producătorii de programe au redus reproducerea scenelor violente din casele oamenilor, din timpul unor furturi, de exemplu, atunci când aceasta nu putea stimula martorii să-și amintească amănunte. Violența din locuri publice unde s-ar fi putut afla martori este prezentată mai puțin explicit decît în anii trecuți.

Accesul la informații

Dacă știrile ajung de domeniul public, ele sînt accesibile în mod liber tuturor. Nimeni nu este proprietarul faptelor cunoscute public și nimeni nu are drept exclusiv asupra lor. Oricît de mult timp, oricît de mulți bani ar fi cheltuit sau oricît s-ar fi străduit o companie de știri

pentru a căpăta informația înaintea altcuiva, aceasta încetează să fie exclusivă de îndată ce este publicată sau transmisă pe post. Din aceste motive, ziarele naționale încearcă să rețină exclusivitatea pînă la edițiile mai tîrzii. În felul acesta, este redusă posibilitatea competitorilor de a prelua informația și de a o reproduce, în aceeași dimineață.

Deși faptele de domeniu public nu sînt proprietatea nimănui, legea dreptului de autor prevede o anumită protecție privind forma în care acestea sînt făcute cunoscute pentru prima dată. Informația poate fi folosită de alții, dar în general nu în forma în care a apărut inițial. „Forma” se referă la mai multe aspecte: pagină, așezarea în pagină, fotografie, film, înregistrare sonoră sau video, precum și cuvintele folosite într-o anumită ordine.

Protecția copyright-ului este oarecum limitată, pentru a se crea posibilitatea difuzării informațiilor. S-a renunțat la cerința formală de a solicita permisiunea pentru folosirea materialului, și nici nu este necesară menționarea locului unde acesta a apărut inițial. Este un domeniu neclar chiar și pentru juriștii specializați în copyright, pentru că foarte puține cazuri au ajuns în tribunale, așa că nu există precedente juridice și nici nu se cunoaște suficient măsura în care s-a renunțat la copyright.

Culegerea de fapte și rescrierea lor nu constituie probleme pentru mass-media. Faptele pot fi ușor prezentate în cuvinte diferite, dar renunțarea la copyright pentru redarea știrilor nu permite ziarelor să preia fotografiile competitorilor. Radiourilor și televiziunilor li se permite, totuși, să preia imagini filmate și sonore de la alții pentru prezentarea știrilor. Aceasta presupune, totuși, o atitudine onestă. Prevederea face ca problema să devină oarecum neclară. Deținătorul a ceea ce alții nu au poate susține că nu este onest ca un concurent să preia un material obținut cu greutate și adesea cu mari cheltuieli.

Organizațiile audiovizuale din Anglia nu sprijină renunțarea la drepturile de autor, în parte din cauză că este un drept legal neclar, și mai ales pentru că nu agreează perspectiva ca cele mai bune materiale ale lor să fie preluate de concurenți din programele de știri, ușor de înregistrat, lucru ce s-ar întîmpla în cazul în care oricine ar fi liber să folosească tot ceea ce alții au mai bun. Avantajele nu ar contrabalansa neajunsurile. ITN nu dorește ca BBC să preia cele mai bune materiale ale sale, deși la rîndul său ar beneficia prin preluarea a ceea ce BBC are mai bun.

Chestiunea privind preluarea liberă a materialelor de știri de la televiziune a fost lansată de Bruce Gyngell, șeful de la TV-AM, compania care realiza emisiuni matinale și care apoi și-a pierdut autorizația la licitația pentru licențe ITV. El susținea că nimeni nu are drept exclusiv asupra știrilor, iar de vreme ce televiziunea prezintă imagini filmate, aceasta ar însemna ca imaginile să fie disponibile în mod liber tuturor după ce au fost prezentate pentru prima dată. Au existat mai multe controverse decît entuziasm în legătură cu această idee.

Unele preluări tacite au loc la radio – mici frînturi de interviuri din alte înregistrări, prea scurte pentru a fi remarcate – neurmărite și, de obicei, nerecunoscute de stația de la care au fost preluate și urmate de scuze atunci cînd sînt depistate întîmplător. Deși s-ar putea încadra în lege, astfel de preluări sînt negate cu vehemență și indignare. Astfel de cazuri nu sînt întîlnite în televiziune, pentru că ar fi mult prea evidente. În schimb, companiile de televiziune au ajuns la un acord în 1991, strict limitat la sport și foarte clar definit. Prin acest acord li se permite televiziunilor să preia clipuri ale evenimentelor sportive de la televiziunile competitoroare, pe gratis, dar cu o creditare vizuală, pentru a fi folosite numai în programele de știri generale, de un număr clar specificat de ori și pe o durată maximă specificată. Acordul a prevenit ceea ce ar fi putut deveni o debandadă teribilă care s-ar fi sfîrșit, cu siguranță, la tribunal și care ar fi necesitat convenirea asupra unui procedeu pentru a se evita posibile controverse. Acordul între televiziuni privind accesul la materialele sportive pentru emisiunile de știri trebuie înțeles în sensul că drepturile televiziunilor de a prezenta evenimente sportive în direct sau înregistrate sînt în mod curent cumpărate și vîndute într-un mod care nu se aplică evenimentelor preluate pentru știrile generale. Nimeni nu cumpără dreptul exclusiv de a prezenta o dare de seamă a poliției, o vizită regală, o conferință de presă a guvernului, un discurs ministerial sau o ședință a Camerei Comunelor. Interviurile exclusive, plătite sau nu, și alte știri în primă audiție sînt rezultatul inițiativei jurnalistice, și nu se compară cu afacerile de milioane de lire care asigură difuzarea competițiilor clar mediatizate, cum ar fi prima ligă la fotbal sau meciurile de tenis de la Wimbledon, la care intrarea publicului se plătește.

Consultări

Toate companiile de știri se folosesc de „consultări” (*referral*) într-o formă sau alta. În varianta cea mai curentă, acestea se referă la adresarea către un coleg de rang superior sau mai în vîrstă pentru un sfat sau chiar pentru o decizie, cînd apare o problemă editorială. BBC a oficializat ideea în cadrul unui sistem în care producătorii trebuie să identifice problemele susceptibile de a crea dificultăți și să ceară îndrumări sau reglementări și, într-un număr mic de cazuri specificate – inclusiv excepțiile de la regula obișnuită de a plăti înregistrările secrete, interviurile cu teroriști sau criminali, de a folosi cuvinte indecente și chestiunile legate de cofinanțarea programelor –, ei sînt obligați să ceară în prealabil undă verde, uneori la niveluri foarte înalte. Comisia pentru televiziunea independentă și autoritatea radio au impus chiar un sistem similar în formă embrionară în posturile de care răspund. Codurile pentru programe ale acestora stipulează că trebuie să se obțină aprobarea de la membrii conducerii într-un număr însemnat de probleme, de exemplu pentru înregistrările cu microfoane ascunse.

Realizatorilor de programe mai independenți, cum sînt toți jurnaliștii, nu prea le pasă de consultările obligatorii. Cauza pentru care au fost impuse aceste consultări se află în numărul mare de scandaluri publice referitoare la programe. Unele probleme sînt atît de controversate, încît deciziile asupra lor trebuie calculate cu grijă și în profunzime.

Anticipări

Jurnaliștii entuziaști care se avîntă în neprevăzut ignoră ceea ce este foarte clar – că unele probleme pot fi evitate sau că pot fi soluționate mai ușor dacă sînt sesizate dinainte. De exemplu, unele situații prezintă o mai mare probabilitate în ceea ce privește necesitatea unor prezențe anonime: un program de televiziune în care sînt intervievați *joy-riders*, amatorii de plimbări cu mașini furate, va necesita aproape sigur interviuri. Acestea sînt ușor de realizat în prealabil, și tot atît de

ușoară este obținerea unui răspuns anticipat, în acest caz problema nefiind doar acceptarea anonimatului, ci și găsirea celui mai convenabil procedeu. Dacă toate aspectele sînt lăsate în întregime pe seama prezenței de spirit a oamenilor de la locul faptei, care s-ar putea confrunta cu chestiuni mai serioase, și deoarece materialele înregistrate pentru emisiuni nu pot fi editate ulterior în formă acceptabilă – s-ar putea ca materialul pregătit să fie defectuos pentru că a fost înregistrat în mod necorespunzător; acesta este totuși folosit, pentru că altfel, dacă nu ar fi difuzat, s-ar pierde un important efect editorial, ceea ce ar face ca emisiunea să nu-și atingă scopul.

Producătorii independenți

Problemele editoriale sînt destul de dificile atunci cînd o organizație este coerentă și ia toate deciziile editoriale în cadrul propriu. Dificultățile sporesc atunci cînd chestiunile sînt lăsate în seama unor echipe care lucrează independent în afara organizației, dar care furnizează programe sau reportaje pentru ziare. Aceste lucruri s-au întîmplat în televiziunea britanică, deoarece aceasta a trebuit să accepte o cotă, impusă de guvern, de producții independente, care a făcut multe dificultăți și publicațiilor, cînd ziariștii independenți s-au făcut răspunzători pentru anumite reportaje. Este aproape imposibil să existe o încredere deplină în toate detaliile unui reportaj sau unui program atunci cînd acesta nu a fost inițiat și verificat îndeaproape, etapă cu etapă dacă este necesar, în cadrul organizației. Mult prea adesea companiile de presă sînt confruntate cu „faptul împlinit” care trebuie acceptat în întregime sau respins în întregime, mai ales în cazul programelor audiovizuale, care nu pot fi schimbate atît de ușor ca materialele de publicat, în ciuda încercărilor de imputernicire și de urmărire prin care producătorii executivi țin legătura cu desfășurarea producțiilor independente. Prețul ar putea fi o notă mare de plată pentru despăgubiri. Compensația este că producătorii și jurnaliștii independenți au idei și inițiative pe care nu le-ar avea dacă nu ar fi stimulați de nevoia de a-și vinde talentul.

Programele prin cablu

Programele de radio și televiziune prin cablu nu scapă organelor de reglementare și „cîinilor de pază”. Deși Autoritatea pentru cablu nu mai există, funcțiile sale au fost realocate prin Legea audiovizualului din 1990, așa că programele ajunse în casele oamenilor prin cablu sînt supuse codurilor emise de Comisia pentru televiziunea independentă (ITC), de Autoritatea radio (RA), de Consiliul pentru standarde de emisie (BSC) și deciziilor privind intimitatea și corectitudinea impuse de Comisia de reclamații împotriva emițătorilor (BCC). Programele făcute special pentru cablu trebuie să corespundă standardelor impuse întregii game de probleme de către ITC, RA și BSC. Spectatorii și ascultătorii nemulțumiți pot adresa reclamațiile unuia sau mai multor din cele patru organisme, după cum e cazul. Un serviciu de cablu poate primi ordin să efectueze o sentință în urma unei reclamații și, dacă problema este foarte serioasă, poate fi amendat sau i se poate retrage licența de funcționare de către Autoritatea radio sau de ITC. În timp ce BSC și BCC au puterea de a ordona îndeplinirea unei sentințe de către serviciul de cablu sau prin publicarea în ziare, ele nu au puterea de a amenda sau de a revoca licențe de emisie.

Programele prin satelit

Mulți comentatori consideră televiziunea prin satelit din Anglia ca fiind „nereglementară”. Comentariile de acest fel sînt greșite. Serviciile prin satelit sînt, în mare măsură, la fel de „controlate” ca și canalele de televiziune tradiționale, terestre. Orice serviciu prin satelit care funcționează în Anglia trebuie să primească autorizație de la Comisia pentru televiziunea independentă, și pînă la mijlocul anului 1995 fuseseră acordate mai mult de 70 de astfel de autorizații, deși abia 50 dintre ele au furnizat servicii publicului. Cele mai importante și mai bine cunoscute au fost cele opt servicii Sky, incluzînd un canal de știri care difuzează 24 de ore pe zi, Sky News, oferit de British Sky Broadcasting. Ideea că aceste

50 sau aproape 50 de servicii nu sînt reglementate este încurajată de regimurile în care acestea funcționează, relativ lejere în comparație cu regimurile impuse televiziunilor terestre. Ele nu sînt supuse reglementărilor stricte de proprietate stabilite pentru canalele tradiționale: nu li se cere să ofere anumite tipuri de programe în anumite perioade, ca în cazul canalelor tradiționale; li se permite difuzarea mai multor reclame, deși s-ar putea ca acest aspect să se schimbe. Autorizațiile pentru transmiterea prin satelit sînt acordate la cerere, în timp ce autorizațiile tradiționale sînt supuse concurenței, cu cheltuieli mari, cu planuri de funcționare amănunțit întocmite, cu o prezentare detaliată a grilelor de programe.

Dar Sky News și toate celelalte 50 de canale prin satelit trebuie să respecte codurile de programe, precum și codurile pentru reclame și sponsorizări întocmite de ITC. Important este că jurnalismul practicat la Sky News și pe toate celelalte canale cu producții jurnalistice trebuie să respecte principiile serviciilor publice de „imparțialitate” și de exactitate în programele de știri și de actualități.

În mod similar, programele de radio prin satelit trebuie să respecte codul jurnalistic al Autorității radio. În Anglia, radioul și televiziunea prin satelit sînt supuse și prevederilor Comisiei de reclamații împotriva emițătorilor și Consiliului pentru standarde de emisie. Consiliul trebuie să analizeze programele cît se poate de atent pentru a le aprecia în privința bunului-gust și a decenței, în privința modului cum prezintă violența și sexul, și pentru a stabili dacă acordă suficientă atenție codurilor privind comportarea adecvată în cadrul programelor. Spectatorii și ascultătorii programelor prin satelit se pot adresa Comisiei de reclamații dacă ei consideră că au fost tratați nedrept sau incorect sau că le-a fost violată intimitatea în mod nejustificat.

Regimul reglementărilor, deși mai lejer decît acela impus serviciilor de programe tradiționale, este semnificativ. Este mai aspru decît acela al ziarelor. În același timp, toate legile care se aplică publicațiilor britanice – pentru defăimare, calomnie, secrete oficiale și altele – se aplică jurnalismului prin satelit, ca și tuturor jurnaliștilor din audiovizualul britanic.

CAPITOLUL 4 - Situații dificile

Intimitatea

Comportamentul din mass-media britanică, în mod deosebit din jurnalismul de senzație, a provocat debateri aprige în anii 1980 în legătură cu intimitatea, în privința căreia nici pînă la jumătatea anului 1990 nu se ajunsese la o adevărată soluționare, cu toată decizia guvernului de a nu emite o lege privind intimitatea. Esența problemei este măsura în care – dacă se poate vorbi despre o măsură – ziarele, programele, revistele și alte segmente ale mass-media au dreptul să aducă la cunoștința publicului fapte vizînd interesele și activitățile personale ale indivizilor care nu sînt de acord cu mediatizarea acestora. Neînțelegerile provenite din problema principală se referă la metodele folosite de jurnaliști pentru a descoperi aspecte intime: hărțuirea, fotografierea cu aparate cu teleobiectiv, microfoanele ascunse, înregistrările pe furiș, înșelăciunile, folosirea de documente furate sau sustrase, abuzurile, încălcarea proprietății, abordarea insistentă a rudelor, prietenilor și colegilor. Preocuparea privind intimitatea include grija pentru sentimentele oamenilor care au suferit pierderi grele sau care sînt implicați în alte evenimente supărătoare. Dreptul de a suferi în pace este un domeniu al intimității. Faptul că, în mod obișnuit, nu se dau publicității numele oamenilor uciși accidental sau deliberat înainte ca rudele lor cele mai apropiate să fie informate ține, de asemenea, de domeniul intimității. Tot astfel este privit și respectul pentru victime. Anonimatul persoanelor implicate în abuzuri sexuale este o altă dimensiune a intimității. Dorința de intimitate încurajează anonimatul și în alte contexte, de la donațiile personale către partidele politice pînă la cîștigurile mari la Loteria Națională sau din pariuri.

Televiziunea și radioul nu au fost scutite în timpul dezbatelor din anii 1980 și 1990, dar nici nu au fost prea des acuzate, în afară de unele cazuri de intruziune a televiziunii prin prezentarea unor scene de suferință în urma unor incidente tragice sau prin insistența prea mare pe unele imagini filmate de aproape. Atenția a fost, în oarecare măsură, îndreptată în altă parte, deoarece publicul avea deja un organism independent, statutar, Comisia de reclamații, căruia să i se adreseze în problemele legate de intimitate îndreptate împotriva programelor. Posturilor de radio și televiziune le plăcea să creadă că se aflau în fruntea jurnaliștilor britanici în ceea ce privește comportamentul. Problema, așa cum a fost percepută de majoritatea criticilor britanici, erau în principal ziarele naționale de senzație – *the tabloid newspapers*.

Primele preocupări au apărut în urma câtorva cazuri notorii de intruziuni dezagreabile, printre care și acela al actorului Gorden Kaye. Reporterii de la „Sunday Sport” au pătruns în salonul de spital unde acesta se afla în convalescență după o operație pe creier, făcând fotografii și înregistrând cuvintele incoerente ale bolnavului. Nu mult după aceea, în 1988, jurnaliștii de la unele publicații au fost reclamați pentru activitatea lor din săptămânile de dinaintea morții personalității din radio și televiziune Russell Harty. Cât timp acesta fusese imobilizat de boală, câțiva jurnaliști care aveau suspiciunea eronată că Harty suferea de SIDA s-au infiltrat printre prietenii și vecinii săi și au încercat să smulgă informații de la cei care-l îngrijeau. Ziarele de scandal au atacat apoi personalități publice mai importante, printre care un judecător scoțian homosexual care folosea locuri indiscrete de întâlnire sau un fost lider al democraților liberali, Paddy Ashdown, care în 1992 a dezvăluit că avusese cu ani în urmă o relație cu o secretară. Un ministru din cabinet, David Mellor, a fost forțat să demisioneze mai târziu, în 1992, după ce rezistase eroic, avînd de înfruntat nesfîrșite relatări siropoase privind relația sa amoroasă cu o actriță. Și alți câțiva politicieni mai puțin importanți au fost victime ale unor reportaje despre aventuri sexuale. Ziarele păreau decise să răstoarne oameni și să distrugă reputații. Ele au inițiat o orgie de dezvăluiri despre membrii mai tineri ai familiei regale – în mod deosebit despre ducesa de York și prințesa și prințul de Wales. Alte afaceri murdare din viața publică au constituit de asemenea

subiecte de reportaje: despre unii membri ai parlamentului care acceptau bani pentru a ridica anumite probleme în Camera Comunelor, despre concedii în străinătate plătite din afară și despre importante legături de afaceri care au provocat conflicte acute de interese, despre legături financiare dubioase și despre măsura în care membrii parlamentului ar trebui să-și declare interesele personale, care să fie examinate amănunțit în paginile ziarelor. O parte din aceste conflicte au fost preluate de o comisie oficială de anchetă, condusă de un judecător important, Lordul Nolan, și adoptate ca standarde în viața publică. În lumina cazurilor personalităților publice a căror reputație fusese întinată, injuriile aduse multor oameni obișnuiți au fost uitate, deși membrii unui select comitet al Camerei Comunelor care au examinat problema intimității și a intruziunilor mass-media afirmaseră cu insistență că se ocupau doar de neajunsurile provocate persoanelor fără funcții publice.

Departa de a cădea de acord asupra metodelor de soluționare a controversei, taberele adverse nu s-au înțeles nici măcar asupra dimensiunii problemei. Membrii mai puțin însemnați ai parlamentului, critici convinși, afectați de propriile probleme ca și de ceea ce citeau în presă, nu se îndoiau că presa fusese scăpată de sub control. Ei doreau o lege pentru protecția intimității și un organism statutar, cu autoritatea de a aplica sancțiuni, care să supravegheze presa. Oponenți redutabili din industria jurnalistică susțineau că, în comparație cu miile de reportaje din ziare, intruziunile nepermise asupra intimității erau foarte puține, și doar un număr mic de jurnaliști se făceau vinovați de acestea. Comisia de reclamații împotriva presei a adoptat următoarea orientare în legătură cu reclamațiile în general: acestea erau în număr relativ mic, și din acestea mai puțin de 10% se refereau la intimitate. Comisia a mai insistat asupra faptului că activitatea sa fusese desfășurată pentru public, nu „după părerea publicului”. Criticii au explicat că intruziunile, văzute ca număr absolut și nu ca proporție, sînt considerabile, că dimensiunile răului produs indivizilor contează tot atît de mult ca și numărul și că, asemenea celorlalte forme de prejudiciere, intruziunile serioase necesită acțiuni de reparare. Dacă numai câțiva oameni au fost atacați, nu înseamnă că trebuie să ne mai îndoim de faptul că legea trebuie să-i pedepsească pe atacatori. Adversarii legii intimității cerute de critici afirmau că nu se poate

discuta în termeni destul de riguroși în legătură cu astfel de probleme și că legea, fiind o armă imprecisă, ar împiedica jurnalismul serios în demersurile sale în favoarea interesului public mai mult decât ar ajuta victimele jurnalismului lipsit de etică, că ticăloșii ar folosi legea drept scut și că oamenii importanți ar beneficia cel mai mult.

Probabil că există un consens general privind faptul că problemele personale trebuie cunoscute dacă țin de obligații publice. Cu aceasta nu rezolvăm prea mult. Ne împiedicăm de întrebările cum, în ce măsură și când problemele particulare au de fapt legătură cu îndatoririle publice. „A ține de” este ambiguu. Ar putea să însemne că problemele personale au cu siguranță efecte negative asupra efectuării obligațiilor publice înainte ca ele să fie făcute publice. Ar putea însemna, de asemenea, că este posibil ca ele să aibă astfel de influențe nefaste. Dacă personalitățile publice, cu responsabilități publice, ar fi de cea mai înaltă probitate, ar putea însemna că orice problemă personală, favorabilă sau nefavorabilă, este relevantă pentru aprecierea lor publică. Personalitățile publice permit deseori ca aspectele favorabile ale vieții lor personale să fie cunoscute și uneori exploatare. Consimțământul lor nu ar trebui să fie necesar, se spune, pentru ca și aspectele nefavorabile să fie luate în considerație. Din acest considerent se spune că atunci când oamenii votează un politician ar trebui să poată vota întreaga persoană, nu numai imaginea publică prezentată, că atunci când alegătorii cîntăresc orice personalitate publică, ei ar trebui să țină cont, dacă doresc, de întreaga personalitate, nu numai de fațada publică. Așadar, orice activitate sexuală de durată a unui politician în afara căsătoriei ar trebui dezvăluită. Ziarele de scandal fac un serviciu în această chestiune atunci când pot și când este vorba de activitate heterosexuală. Ele nu pot, totuși, să demaște, în general, politicienii homosexuali – adică să-i categorisească drept homosexuali împotriva voinței lor –, deși oamenii care acordă voturile întregii persoane ar putea spune că trebuie să știe despre heterosexualitatea, homosexualitatea, bisexualitatea, asexualitatea, fidelitatea sau infidelitatea conjugală și despre orice altceva ce ei consideră semnificativ. Dacă anumite aspecte sînt protejate ca personale, ele nu pot fi luate în considerație pentru că, adesea, nu pot fi făcute cunoscute. În situații de acest fel, li se spune oamenilor că aspec-

tele protejate sînt lipsite de importanță, efectul fiind că li se spune oamenilor care sînt ideile pe baza cărora ei trebuie să ia decizii democratice.

Esența unanim recunoscută a întregii dispute este ideea de „interes public”. Când are publicul un interes legitim într-o problemă personală? Ziarele de senzație aduc prejudicii propriei cauze prin unele dintre argumentele lor. După ce, prin imagini luate cu teleobiectivul, a fost prezentat cel mai tânăr fiu al reginei, prințul Edward, sărutîndu-și prietena, la Balmoral, un editor de ziar a comentat că a prezenta „afecțiunea pe care cei doi o aveau unul față de altul” era în interesul public, căci, dacă aveau să se căsătorească, oamenii vor ști că o fac din motive corecte. Unul dintre ziarele care au dezvăluit numele celui mai mare cîștigător al Loteriei Naționale în 1994, cu toate că acesta era împotriva, a spus că acum toată lumea se poate bucura de bucuria lui. Alt ziar a afirmat că toți aceia care joacă la loterie au dreptul să știe cine este cîștigătorul.

Jurnaliștii își prejudiciază imaginea atunci când reportajele lor merg prea departe, cum se întîmplă de multe ori. Ziarele de scandal au reacționat ca și cum motivația interesului public s-ar întinde la nesfîrșit, justificînd orice în felul acesta. Dar un interes public legitim într-un anumit aspect al comportării publice a unei personalități nu poate justifica în mod automat dezvăluirea oricărei informații despre persoana respectivă. Interesul public legitim a justificat, desigur, reportajul care dezvăluia că moștenitorul tronului britanic, Charles, Prinț de Wales, a avut o relație amoroasă cu doamna Camilla Parker-Bowles după ce se căsătorise. Interesul public ar fi o justificare poate și pentru reportajul în care se arăta că Charles făcuse dragoste cu Camilla acasă la el, în timp ce soția sa se afla în reședință, la etaj, dacă acest lucru era adevărat. Cazul a fost compromis, totuși, prin publicarea imaginilor din interiorul casei Parker-Bowles și din dormitor, împotriva voinței persoanelor implicate. Această indiscreție nu era justificată de interesul public.

Președintele Comisiei de reclamații privind presa, lordul Wakeham, a dat un avertisment sever editorilor, în 1995, în legătură cu abuzul în folosirea interesului public ca justificare. El a afirmat că folosirea falsă a acestei justificări nu va fi tolerată cînd Comisia va analiza reclamațiile. Curînd după aceea, Comisia a criticat sever ziarul britanic care se vindea cel mai bine, tabloidul de duminică „The News of the World”, pentru

prezentarea bolii de care suferea Lady Spencer, soția fratelui prințului de Wales. Ziarul prezentase imagini dizgrațioase din perioada când doamna era tratată de o indigestie, evident, fără permisiunea sa. Cazul nu era de nici cel mai mic interes public, iar lordul Wakeham a luat măsura neobișnuită de a scrie proprietarului ziarului, Rupert Murdoch, de la News Corporation, despre acest lucru. Ca urmare, Murdoch l-a mustrat public pe redactorul-șef de la „The News of the World”.

Lăsînd la o parte cazurile dubioase și argumentele false, apărarea interesului public este recunoscută ca fiind validă în limite normale. Comitetul numit de guvern pentru a examina intruziunea mass-media, condus de un jurist, Sir David Calcutt, a acceptat interesul public ca justificare în difuzarea informațiilor și a sugerat că acestea pot fi folosite. Intruziunile jurnaliștilor pot fi justificate dacă informațiile culese dezvăluie infracțiuni și alte fapte reprobabile sau periculoase pentru public. Comisia de reclamații a adăugat o clauză suplimentară: intruziunea poate fi justificată dacă „împiedică publicul să fie indus în eroare de vreo declarație sau o acțiune a unui individ sau a unei organizații”. Aceasta ar putea fi în continuare susținută dacă se ia în considerare justificarea prin interesul public, care apărea deja în Legea privind publicațiile obscene. O intruziune putea fi apărută dacă materialul obținut dezvăluia o problemă de interes pentru publicul larg.

Criticii consideră excepțiile generalizate drept cuvinte echivoce menite să permită jurnaliștilor cu reputație proastă să acționeze nestințeriți. Dar, într-o interpretare onestă, o justificare mai cuprinzătoare, de felul celei prezentate mai sus, ar oferi o oarecare protecție personalităților publice, ar reduce riscul ca unii comercianți lipsiți de scrupule să se ascundă sub scutul legii privind intimitatea și nu ar dauna protejării intereselor oamenilor de rînd atunci cînd este cazul.

Surse confidențiale

Unul dintre puținele precepte absolute unanim acceptate în jurnalism este că sursele confidențiale trebuie protejate. O sursă confidențială este cineva care a dat informații sau care a apărut ca anonim într-un

interviu în urma promisiunii că identitatea sa va fi păstrată secretă. Se poate ca informația să fi fost dată verbal sau în scris, sau conținută într-un document înmînat jurnalistului. Numele sursei poate rămîne în mintea jurnalistului, neștiut de nimeni, sau poate fi scris undeva. Regula jurnalistică de protejare absolută a surselor de acest fel este sfînt respectată, oricît ar fi de puternice presiunile exercitate asupra jurnalistului. Deși în Anglia confruntările cu legea în această privință sînt rare, se aplică amenzi aspre atunci cînd acestea au totuși loc, așa cum s-a întîmplat cu reporterul Jeremy Warner de la „The Independent” și de la „The Times”, care a primit în 1988 o amendă de 20.000 de lire pentru că a refuzat să dezvăluie sursa unor informații financiare, iar pedeapsa cu închisoarea pentru un jurnalist este oricînd posibilă, cum a fost cazul lui Brendan Mulholland de la „The Daily Mail”, care a primit o sentință de șase luni, și al lui Reginald Foster de la „The Daily Sketch”, condamnat la trei luni, în 1963, în ambele cazuri pentru refuzul de a dezvălui o sursă în fața unui tribunal care investiga un caz de scandal în spionaj. Bernard Falk de la BBC a petrecut patru zile în celulă, în 1971, pentru că refuzase să spună în fața unui tribunal din Belfast dacă un membru IRA pe care îl intervievasse era același cu bărbatul aflat în boxa acuzaților.

Cînd jurnaliștii se opun legii în felul acesta, sînt condamnați aproape în toate cazurile pentru nesupunere față de lege, cu alte cuvinte culpa reală nu o constituie refuzul de a denunța sursa, ci mai degrabă sfidarea instanței. Pedeapsa este, teoretic, nelimitată, deoarece sfidarea se repetă la fiecare refuz. Un judecător poate impune o amendă de, să spunem, 5.000 de lire pentru primul refuz, cearîndu-i jurnalistului să se prezinte peste o săptămînă pentru a vedea dacă pedeapsa nu l-a făcut să se răzgîndească, și apoi, dacă jurnalistul își menține poziția, mai dictează o amendă, de data aceasta poate de 10.000 de lire, și așa mai departe. Același lucru se poate întîmpla și cu condamnările la închisoare. Falk ar fi primit de mai multe ori cîte patru zile sau mai mult de închisoare, în cazul în care curtea nu s-ar fi îmbunat. Presupunem, dar fără a putea garanta, că acțiunile punitive de acest fel nu vor fi lăsate să continue prea mult.

Acțiunile în justiție pentru a obliga la dezvăluiri pot fi inițiate de mai mulți agenți: de poliția aflată în căutare de probe, ca în audierile Canalului 4 în 1992, în urma unor programe ca *Dispatches* difuzat în octombrie

1991 sau *The Committee*, în cadrul căruia se invocau legături criminale în Irlanda de Nord între importanți ofițeri de poliție și ucigași loialiști; de o companie comercială păgubită în urma divulgării unor secrete financiare, ca în cazul jurnalistului practicant William Goodwin de la „The Engineer”, ale cărui necazuri cu legea au început în 1989 și au continuat și în 1990, când a fost amendat; de inspectori ai Ministerului Comerțului și Industriei care urmăresc infracțiuni financiare, ca în cazul lui Jeremy Warner; de un tribunal care are de-a face cu un martor recalcitrant, cazul lui Falk; sau de un tribunal cu puteri judiciare care, de asemenea, se confruntă cu martori recalcitranți, cazurile lui Mulholland și Foster.

Un aspect suplimentar în cazul lui Goodwin a fost că perseverenta companie care l-a purtat prin tribunale luni de zile a rămas necunoscută publicului în timpul înfățișărilor la tribunalele britanice. Goodwin aflase că acea companie negocia un împrumut pentru a scăpa de unele probleme financiare. Ca un bun jurnalist, el nu numai că a prezentat ceea ce auzise de la sursa lui confidențială, dar a și cerut companiei să comenteze. Desigur că aceasta s-a alarmat. A fost contactat redactorul-șef al revistei pentru care lucra Goodwin, și acesta a consimțit să nu publice materialul. Acesta ar fi putut să fie, și în multe cazuri a și fost, sfârșitul problemei. Dar compania nu a fost mulțumită. A insistat să afle cine îi furnizase informația lui Goodwin, pentru ca informatorul să fie pedepsit și să fie împiedicate astfel alte scurgeri de informații. Când Goodwin a refuzat să-și încalce promisiunea de confidențialitate pe care o făcuse sursei, compania și-a continuat presiunile la tribunal. În afară de ordinul judecătoresc prin care Goodwin era somat să declare sursa, a mai fost dat un ordin care interzicea menționarea numelui companiei în timpul audierilor lui Goodwin. Motivul era că, deoarece erau în joc interese financiare, dezvoltarea eforturilor companiei de a afla în instanță cine este informatorul ar fi produs exact aceleași probleme cu creditorii și clienții, ceea ce firma dorea cu disperare să evite. Dacă s-ar fi dat numele companiei care-l reclama pe Goodwin, ar fi fost identificată și compania care avea mare nevoie de sprijin financiar. Ordinul judecătoresc menționa că un tânăr jurnalist al cărui articol fusese oprit de la publicare de către redactorul său șef era dat în judecată de compania comercială respectivă, care nu este obligată să răspundă pu-

blic pentru acțiunile sale. Identitatea companiei nu a fost făcută publică decât atunci când cazul lui Goodwin a ajuns la Comisia Europeană a Drepturilor Omului, câțiva ani mai târziu.

Un aspect foarte sensibil al oricărui caz care implică o sursă confidențială este că jurnalistul sau realizatorul emisiunii se poate să nu fie în stare sau să nu dorească să treacă problema pe umerii mai puternici ai trustului de presă pentru care lucrează. Cazurile Goodwin, Warner Falk, Mulholland și Foster sînt toate de acest fel. Ele sînt exemple clasice de situații în care individul suportă singur toată povara. Cazul lui Falk este deosebit prin aceea că jurnalistul proteja identitatea unei persoane care apăruse anonim, în spatele aparatului de filmat, într-un interviu de televiziune înregistrat, în timp ce ceilalți primiseră informațiile „pe furiș”. Esența însă este aceeași: Falk a fost reporterul care obținuse informațiile, care promisese să nu dea publicității numele persoanei de la care le aflase și care a trebuit să-și asume răspunderea acestei promisiuni chiar sfidînd tribunalul, cum făcuseră și ceilalți.

Canalul 4 și producătorul independent Box Productions au reușit să-i disculpe pe realizatorii de programe la audierile principale privind programul *Dispatches* referitor la Irlanda de Nord, un lucru rar. Au reușit să facă acest lucru deoarece poliția căuta documente pentru care Canalul 4 și Box erau răspunzătoare, și nu un nume păstrat în mintea unui realizator individual de programe, cum s-a întîmplat în toate celelalte cazuri. Totuși, zelul poliției, the Royal Ulster Constabulary, a fost atît de mare, încît un cercetător a fost arestat mai târziu pentru depoziție falsă, deși, în cele din urmă, a fost eliberat fără a fi judecat.

În aproape toate cazurile, reporterul sau producătorul au fost nevoiți să suporte rigorile legii de la bun început, deși se bucurau de un sprijin important de la posturile de radio sau televiziune sau de la ziarul pentru care lucrau. Aceasta se întîmplă pentru că jurnaliștii cu experiență păstrează doar pentru ei sursa confidențială. Sînt singurii care o știu. Au făcut promisiunea de confidențialitate și și-o respectă. E mai bine să nu încredințeze informația nimănui. Și dacă nimeni altul nu o cunoaște, nimeni altul nu poate fi dat în judecată. În orice caz, cînd mai multe persoane știu despre sursă, nu înseamnă că altcineva poate fi dat în judecată în locul reporterului. Ar însemna că, dacă știu mai mulți, mai mulți vor fi

judecați, reporteri și colegi. Atunci când informația este în mintea reporterului, nu într-un document, a-l trece mai departe nu înseamnă a-l șterge din memoria reporterului, și deci acesta nu este absolvit. Un tribunal poate totuși să-i urmărească pe toți aceia bănuți a cunoaște identitatea sursei.

Perspectiva istorică vine să-i salveze, parțial, pe jurnaliștii înspăimîntați de această problemă. Un simț realist al proporțiilor o face mai puțin alarmantă decît pare. Foarte multe confidențe, semnificative sau nesemnificative, sînt implicate în jurnalism. Realizarea de reportaje ar fi mult periclitată dacă nu s-ar face promisiuni de protejare a identității oamenilor care sînt dispuși să dea informații, dar nu vor să fie cunoscuți ca sursă – și în puține cazuri se ajunge la confruntări serioase. Riscul ca unele din aceste promisiuni să ajungă să fie pedepsite de lege este mic, dar totuși există.

Pentru ca respectul pentru sursele jurnalistice care acționează în interesul public să devină mai puternic în justiția britanică, singura soluție care ar putea determina o schimbare ar fi ca apelul lui Goodwin la Comisia Europeană să obțină câștig de cauză. Dar, chiar dacă acest respect ar fi întărit, nu prea sînt șanse ca el să devină absolut, deoarece problema implică un conflict ireconciliabil între o lege rezonabilă care trebuie să se bazeze pe cele mai bune mărturii în interesul justiției și jurnalismul rezonabil, care trebuie să-și respecte promisiunile.

O opțiune aflată întotdeauna la îndemîna jurnaliștilor care doresc să evite confruntările judecătorești este aceea de a nu face promisiuni ce nu pot fi respectate. Mai bine rămîi fără o știre senzațională. Cu cît sînt mai mulți aceia care știu, cu atît este mai mare riscul ca promisiunea să fie încălcată. Pentru echipele de realizatori între membrii cărora s-au format relații foarte strînse, un pericol deosebit este ca numele sau alte informații relevante despre sursă să se strecoare în jos pînă la membrii cei mai tineri, căci un tînăr reporter sau o secretară nu pot fi obligați să reziste pînă la capăt într-un proces juridic pentru a păstra o promisiune pe care n-au făcut-o personal.

Uneori, documentele care ar putea divulga sursa sînt duse în străinătate, în afara jurisdicției, deoarece acestea pot fi confiscate. Uneori documentele sînt ascunse în locuri unde nimeni nu s-ar gîndi să le caute. Aceste precauții se iau în mod normal în fazele timpurii, înainte

de a se fi luat măsuri legale pentru prezentarea documentelor. Dacă nu s-au luat precauții timpurii, îndepărtarea prin distrugere a documentelor amplifică vinovăția în fața legii.

Un alt pericol este ca un document secret să fie pus în circulație din neatenție: numele unei surse confidențiale poate fi notat într-un carnetel, în hîrtii oficiale sau pe agende telefonice, pe o foaie de decont, înregistrat ca multe altele în mod curent la contabilitate și ușor de descoperit.

Jurnaliștii presați să dezvăluie un nume se pot întoarce oricînd la sursă să vadă dacă nu li se permite dezlegarea de promisiune. Cîteva surse au consimțit, în cele din urmă, să li se dea numele, dar aceste cazuri sînt foarte rare.

Off-the-record

Termenul care pare a fi cel mai simplu în jurnalism, *off-the-record* (neoficial), a cauzat multe probleme și va continua să cauzeze mult mai multe. Și termenii similari – „de neatribuit”, „a nu fi citat”, „strict confidențial” – sînt la fel de imprecisi. Jurnaliștii nu sînt unanim de acord asupra sensului lor, și nu există nici o concordanță între oamenii care le vorbesc jurnaliștilor în acești termeni. Cînd solicită informații sau cînd interviuează, unii jurnaliști fac eforturi să se pună de acord cu sursa asupra unui anumit sens; alții nu fac acest lucru deoarece nu-și dau seama că termenii pot avea sensuri diferite, iar alții nu o fac deoarece ambiguitatea le permite să se declare nevinovați atunci cînd citează o remarcă indiscretă care nu ar fi trebuit să fie atribuită sursei. Problemele sînt încă și mai serioase pentru jurnaliștii care lucrează pentru ziare și reviste, care interviuează persoane în detaliu, pe larg, în chestiuni care le privesc pe acestea sau pe alții, deoarece personalitățile publice, cînd își dau drumul la gură, pot fi deosebit de indiscrete, de parcă de-abia ar aștepta să se descarce de picanterii fascinante fără a-și asuma răspunderea pentru ele, în mare parte deoarece astfel de interviuri sînt în general citate doar parțial. Pentru a aplană conflictele, un interviu care este parțial *on-the-record* și parțial *off-the-record* se poate realiza cu adăugarea unei condiții: ca interviuatul să aibă permisiunea

de a verifica și aproba varianta finală. Și în cazul acesta pot apărea neclarități, jurnalistul putînd să se eschiveze de la o promisiune clară, lăsîndu-l pe interviueat să creadă sau să spere că s-au înțeles –, acesta din urmă reîncriminînd rezultatul cînd o destăinuire sinceră făcută în treacăt ajunge pe prima pagină a ziarelor.

Cînd o sursă spune că o remarcă ce exprimă o opinie sau că o anumită informație este *off-the-record* înseamnă că sursa nu trebuie dezvăluită. Dar nu este clar, în mod automat, dacă poate fi citată mascat, de pildă „un ministru din guvern declară...”, și mai mascat, „o sursă din guvern a spus...” – sau cu ajutorul unui vicleșug, de exemplu: „o sursă apropiată guvernului a spus” sau, și mai ambiguu, „susținători ai ministrului spun...”, sau dacă remarca nu trebuie citată în nici un fel și rămîne doar ca o afirmație a jurnalistului. Uneori, termenul *off-the-record* a fost folosit cu sensul „a nu fi publicat”, ceea ce îi face pe jurnaliști să se întrebe de ce li s-a mai dat informația sau opinia de la bun început.

Sursa care declară că o afirmație este strict confidențială trebuie supusă aceluiași întrebări. Este clar că nu poate fi atribuită sursei, dar nu este clar dacă poate fi făcută publică în mod anonim, de exemplu sub forma „o sursă guvernamentală a spus...”. Afirmația care poate aparent fi „atribuită” se poate să nu însemne „direct atribuită” – „puteți cita departamentul, dar nu pe mine direct”. Sintagmele „a nu fi citat” și „de folosit fără a fi atribuit” pot fi supuse aceluiași întrebări; „strict confidențial” poate însemna „a nu fi publicat” sau „a nu fi folosit deloc”, de fapt sub forma „Vă spun aceasta ca să puteți avea o perspectivă mai largă, dar nu trebuie să publicați nimic”. Este totdeauna greu să te lupți cu toate acestea. Chestiunile esențiale, fie că este vorba despre o informație sau un comentariu, trebuie să devină parte din relatare. Dacă acestea influențează evenimentele, ele sînt folosite implicit. Se întîmplă adesea ca jurnaliștii să caute confirmarea unor informații obținute de la alte surse – sau să pretindă că posibilitatea folosirii acestora le-a fost confirmată. Se mai întîmplă, de asemenea, ca informațiile de context să fie reținute pentru a fi folosite după un timp sau poate pentru a fi folosite cu abilitate într-un articol de opinie. Uneori, „doar pentru perspectivă” poate însemna „Folosiți-le pe propria voastră răspundere, nu în numele meu sau al departamentului”.

Infracțiuni

Relatările despre infracțiuni sînt o materie primă mai puțin folosită în reportajele de știri din domeniul audiovizual decît în presa scrisă și au creat nemulțumiri de la început față de radiourile locale din Anglia, cînd unele posturi transmiteau zilnic liste deprimante de delictе locale. În general, infracțiunile sînt mai greu de acceptat cînd se vorbește despre ele la radio sau la televizor decît atunci cînd sînt citate în ziarele locale. Dar înfăptuirea acestora, în general, și înmulțirea lor continuă în ultimele decade ale secolului al XX-lea, precum și cazurile izolate, atipice, de delictе serioase trebuie să fie în atenția oricărei organizații de știri care dorește să fie luată în serios. Infracțiunile sînt o sursă de mare îngrijorare socială. Ele trezesc curiozitatea legitimă a populației, constituind, în plus, un material bogat pentru programele documentare și articolele de fond care analizează cauzele, motivele, dimensiunile riscului, suferințele victimelor, acțiunile poliției și eficiența pedepselor.

Intimitatea cuvîntului vorbit, rostit de la persoană la persoană în casele oamenilor, îi determină pe reporterii din domeniul audiovizual să fie mai reținuți decît aceia din presa scrisă. O altă reținere care îi influențează pe emițători derivă din faptul că oamenii care urmăresc programele radiourilor și televiziunilor nu au o posibilitate prea mare de selectare a relatărilor, cum se întîmplă în cazul relatărilor din ziare: ei nu pot decide cu ușurință ce relatare să asculte și ce relatare să nu asculte. Ei sînt mai curînd victime ale deciziilor editorilor de programe. Ascultarea este o activitate pasivă, cititul este activ. Natura radioului și a televiziunii se combină cu bunul-gust și decența pentru a face reportajele emise pe post – despre violențele sexuale și de alt fel – foarte sobre. Scopul este de a spune suficient pentru a-i face pe oameni să înțeleagă ce s-a întîmplat fără să stimuleze curiozități obscene sau să cauzeze dureri inutile.

Diferențele dintre programele de radio sau televiziune și ziare sînt doar chestiuni de măsură. În ambele cazuri, prezentarea proceselor penale este dificilă, pentru că multe mărturii sînt însoțite de detalii oribile. Reporterul nu are altă alternativă satisfăcătoare decît de a nu include o mare parte din proces. Principiul conducător este de a prezenta doar atît cît este necesar pentru a înțelege esențialul.

Frica de infracțiuni este o problemă adusă în atenția mass-media doar în ultimii ani. Frica unor oameni depășește orice rațiune, și mijloacele de comunicare au fost îndrumate să trateze cu seriozitate această problemă. Programele și ziarele sînt presate să recunoască faptul că este de datoria lor să păstreze o viziune obiectivă. Unii jurnaliști simt că li se impune o perspectivă convențională. Ei recunosc că principala cauză a fricii de infracțiuni este frecvența acestora. Oamenilor le e frică de infracțiuni pentru că ele au loc. Observatorii informați știu de asemenea că perspectiva este personală. Pe vîrstnicul emoționat care stă înspăimîntat în casă nu-l liniștește faptul că în ziare victimele cele mai amenințate de violență sînt tinerii. O bătrînică ce a fost jefuită nu se simte cu nimic consolată dacă aude la radio că ea face parte dintr-o minoritate nereprezentativă. Perspectiva generală diferă și în cartierele unde peste jumătate din familii au fost victime ale unor infracțiuni grave.

Problema refuză generalizările. Dar deoarece prezența imediată a radioului și a televiziunii poate provoca impresii mai puternice decît presa, mai ales la persoanele singure pentru care emisiunile sînt singura companie, și avînd în vedere posibilitatea televiziunii de a crea panică, programele sînt acelea de la care se așteaptă în primul rînd să prezinte știrile despre infracțiuni în așa fel încît să nu-i afecteze pe oameni.

Numărul infracțiunilor

Numărul infracțiunilor care obțin cea mai mare mediatizare, acela anunțat de poliție, nu este neapărat cel real. Cifrele poliției se referă la „infracțiunile înregistrate”, ceea ce nu înseamnă totalitatea infracțiunilor. Același lucru este valabil și în cazul „infracțiunilor denunțate”, acelea anunțate de oameni la poliție. În contrast cu realitatea, procesele informative preiau cifrele poliției fără prea multe restricții. Realitatea exprimată clar este că se comit un număr „x” de infracțiuni, „x-minus” sînt denunțate la poliție, iar poliția înregistrează doar unele dintre ele, adică „x-minus-minus”. În felul acesta, numărul de infracțiuni din registrele poliției este mult diferit de numărul infracțiunilor care au avut loc într-adevăr în comunitate.

Nu toate crimele sînt anunțate la poliție deoarece, uneori, oamenii cred că nu are rost, că poliția nu va dori sau nu va putea face nimic. Acest lucru se întîmplă în mod deosebit în cazul furturilor din mașini, care nu sînt același lucru cu furturile de mașini, acestea din urmă fiind aproape toate anunțate. În zonele cu o rată ridicată a criminalității, nu toate furturile sînt anunțate la poliție, mai ales cînd acestea au loc de două, trei sau patru ori la aceeași adresă, de pildă la un apartament din unele cartiere aglomerate și neglijate ale Londrei sau într-o casă de pe terenurile virane din orașele aflate în expansiune de pe tot cuprinsul țării. Violurile erau într-un timp în mare parte neanunțate la poliție, în primul rînd pentru că victimele erau descurajate de procesele neplăcute, dar numărul denunțurilor a crescut. Nu sînt motive să credem că numărul mic de denunțuri ale anumitor infracțiuni echivalează cu un număr la fel de mare de reclamații false. Oamenii înclină mai mult să nu anunțe ce s-a întîmplat decît să anunțe ce nu s-a întîmplat, așa că, în ceea ce privește unele dintre informațiile care ajung la poliție, referitoare la anumite categorii de infracțiuni, de la martori sau de la victime, sînt cu mult sub numărul real de infracțiuni comise.

Cu toate acestea, din motive bune sau rele, poliția nu acceptă ca reale toate reclamațiile pe care le primește. Poliția nu are încredere în unele dintre ele, și acestea nu sînt înregistrate în registrele oficiale, statistice. Mai mult, forțele de poliție diferă în ceea ce privește modul de apreciere. Unele secții de poliție înregistrează mai multe reclamații decît altele și lasă neînregistrate mai puține, așa că nu există o concordanță între secțiile de poliție din diferitele părți ale țării.

Atîta timp cît „anunțarea” și „înregistrarea” crimelor sînt făcute pe districte individuale ale poliției, cifrele pentru acele zone pot prezenta variații destul de reale de la un an la altul. Ele pot arăta în mod corect că o anumită categorie de infracțiuni a crescut sau a scăzut și pot indica procentul respectiv. Dar chiar și acestea prezintă incertitudini cînd, din diferite motive, are loc o schimbare în atitudinea publicului privind anunțarea unui anume tip de infracțiuni, așa cum s-a întîmplat cu numărul de anunțuri de viol, care a înregistrat o creștere în ultima perioadă. Această creștere s-a datorat încrederii căpătate în urma atitudinii mult mai respectuoase față de victime cînd acestea apelau la

poliție. În concluzie, creșterea numărului de anunțuri de viol nu înseamnă că s-au comis mai multe violuri. Variabilele de acest fel afectează și alte tipuri de infracțiuni, din când în când, așa că mediatizarea crescută a acestora poate fi înșelătoare: sau nu există o creștere, sau aceasta este mai mică decât arată cifrele. Chiar și așa, înseamnă că nivelul anunțurilor și al înregistrărilor se apropie de nivelul ratei reale.

Unul dintre efectele neanunțării tuturor infracțiunilor este acela că, atunci când o tendință este înregistrată corespunzător de către poliție, aceasta este aproape sigur și aproape totdeauna sub nivelul la care tipul respectiv de infracțiune are loc în comunitate. Adevărata tendință, prezentată ascendent pe un grafic, va avea același profil, dar acest nivel real va fi mai înalt pe toată întinderea sa. Faptul pare să fi fost stabilit și de „Statistica infracțiunilor britanice” (nu chiar „britanice”, deoarece sondajul a fost efectuat doar în Anglia și Țara Galilor), autorizată de Ministerul de Interne. S-a folosit metoda eșantioanelor pentru a se ajunge la ceea ce experții consideră a fi mai aproape de nivelurile reale. Aproape 10 000 de oameni au fost chestionați pentru fiecare sondaj, reprezentând corect populația în privința răspîndirii geografice, a vârstei și sexului, a categoriei socio-economice și a altor factori. Numărul infracțiunilor pe care aceștia le-au declarat este apoi extrapolat în cifre pentru întreaga Anglie și Țară a Galilor.

Statistica infracțiunilor sugerează că, în anii 1980, numărul infracțiunilor a crescut cu aproximativ 50%, în timp ce cifrele poliției rezultate din infracțiunile înregistrate arată o creștere de peste 100%. Diferența poate fi justificată printr-un nivel mai mare al anunțurilor făcute de public și un mai mare nivel al înregistrărilor poliției la sfîrșitul decadei, față de începutul acesteia. Sau, altfel spus, infracțiunile înregistrate au fost și mai mult sub adevăratul nivel la începutul decât la sfîrșitul decadei. Înregistrarea infracțiunilor se apropie de realitate – dar e încă departe de aceasta.

Statistica indică un total de aproximativ 15 milioane de infracțiuni comise în fiecare an la începutul anilor '90, în timp ce cifra infracțiunilor înregistrate arată doar o treime din acest total, cam 5 milioane. Publicul a raportat doar jumătate din infracțiuni, aproape 7,5 milioane, la poliție, iar poliția a ignorat o treime din acestea. Una dintre infracțiunile cu o mare

frecvență dar rareori raportată este furtul din mașini. La poliție sînt anunțate ceva mai mult de jumătate dintre ele; poliția înregistrează nu mai mult de jumătate din infracțiunile raportate, așa că mai puțin de o treime din furturile reale de mașini sînt înregistrate. Printre categoriile rareori declarate sînt: agresiunea simplă, vandalismul în gospodării și furtul de la persoane. Din categoriile frecvent declarate fac parte: furtul de mașini, furturile prin efracție și furtul de biciclete.

Toate acestea constituie o problemă pentru știri. Pentru a inspira încredere în privința adevărului despre infracționalitate, reportajele referitoare la nivelul infracțiunilor înregistrate ar trebui să fie limitate și sceptice, ceea ce ar însemna să constituie știri banale, plictisitoare, care să producă apatie. Se presupune că ele ar trebui să efectueze comparații revelatoare cu cifrele din Statistica crimelor britanice și ar trebui să prezinte în întregime raportul statistic care se publică acum o dată la doi ani. Au existat cinci rapoarte statistice pînă acum: 1982, 1984, 1988, 1992 și 1994.

Relațiile cu infractorii

Jurnaliștii se aseamănă cu guvernanții în ceea ce privește contactele neplăcute, dar necesare, pe care le au. Atît unii cît și ceilalți trebuie să aibă de-a face cu șarlatani, cu hoți și cu criminali, și nici unii nu vorbesc prea mult despre aceasta. Deseori, jurnaliștii se aventurează în zone murdare ale societății și, în scopul de a obține „materialul” care reflectă un aspect al adevărului, intră cu bună-știință în niște situații pe care oamenii decenti le-ar evita. Jurnaliștii care fac cercetări profunde nu se bazează numai pe surse autorizate, pe tribunale, pe poliție și cifrele lor despre infracțiuni pentru a-i cataloga pe cei care le comit. Ei se amestecă printre aceștia.

A te ocupa de infractori și a face afaceri cu ei sînt două lucruri diferite, iar jurnaliștii sînt forțați de public să nu facă afaceri cu infractorii, în mod deosebit să nu-i plătească. A-i plăti pe infractori pentru informații despre faptele lor este un lucru aspru judecat în afara jurnalismului ca fiind o răsplată pentru fapta lor. Codul la care ziarele au consimțit sub auspiciile Comisiei de reclamații împotriva presei se opune

recompensării infractorilor, dar fără a o interzice în mod absolut. Orice plată trebuie justificată printr-o rațiune puternică în interesul public. Și directivele BBC prezintă aceleași îngrădiri. Codul Comisiei pentru televiziunea independentă și cel al Autorității radio nu spun nimic despre plăți. Dar, ca și în cazul directivelor BBC, acestea atrag și ele, totuși, atenția asupra interviurilor cu infractorii, indiferent dacă aceștia sînt plătiți sau nu.

Interviurile nu sînt interzise, și nici nu ar putea fi, bineînțeles. Dar jurnaliștii își atrag reproșuri cînd fac publicitate infractorilor. Acuzația este aceea că se „face platformă crimei” sau că se permite inamicului public să „trezească fascinația” pentru fapta sa. Interviurile, mai ales la televiziune, sînt considerate ca „legitimîndu-l” pe individul intervievat, chiar și atunci cînd interviul este imparțial sau chiar ostil.

Nu există multe posibilități de a-i intervieva pe criminali „în libertate”, adică în afara stării de arest, și încă și mai puține de a duce interviul la bun sfîrșit. De cele mai multe ori sînt intervievați infractorii care și-au primit pedeapsa și care acum „au devenit oameni corecți”. În aceste cazuri, se pune problema plății; în astfel de împrejurări plata este uneori necesară. Sumele sînt destul de mici și sînt trecute drept cheltuieli de transport, ca plată pentru timpul acordat sau ca simplă remunerație pentru cineva care înregistrează un interviu.

Interviurile cu infractori care nu au fost condamnați încă sau care au evadat s-ar putea să fie împotriva legii, în mod deosebit a Codurilor Penale din 1961 și 1967. Contactele anterioare realizării unui interviu ar putea fi categorisite drept „ajutor” dat criminalului, acestea constituind, ele însele, delict. Orice plată poate spori posibilitatea de delict, deoarece banii l-ar putea ajuta pe criminal să evadeze din arest.

Interviurile luate infractorilor căutați de poliție îi pot încuraja pe polițiști să solicite informații de la jurnaliști. Dacă jurnalistul și infractorul s-au înțeles, să spunem, să nu declare unde și cînd va avea loc interviul, jurnalistul s-ar putea să fie acuzat de sfidarea legii și pedepsit. Dacă înțelegerea a fost să se păstreze anonimatul infractorului, jurnalistul este, la fel, acuzat și pedepsit. Orice confidențialitate acordată unui infractor este foarte greu de justificat.

Atunci cînd acesta este un terorist, se aplică anumite considerații legale speciale și mult mai severe. Acestea sînt conforme cu Legea pentru prevenirea terorismului, care afirmă că nu numai refuzul de a da informații poliției este un delict, ci și lipsa inițiativei voluntare de a da informații care ar putea contribui la lupta împotriva terorismului.

Arestări

În lipsa informațiilor dacă cineva este arestat sau doar interogat, mass-media face uneori nedreptăți, menționînd oameni care sînt reținuți de poliție, dar care sînt apoi eliberați fără să fi fost acuzați și fără a li se atribui vreo suspiciune. Numele poate fi divulgat de o sursă de la poliție, sau poate fi furnizat neintenționat sau nepremeditat de vreo rudă. Uneori, poliția anunță detalii oficiale. Aceasta poate stimula atenția reporterilor, aducîndu-le la cunoștință că locuința și curtea unui individ vor fi percheziționate, ceea ce constituie o bună ocazie pentru fotografiat. Uneori, curiozitatea populației, impulsionată de o îngrijorare reală cauzată de anumite infracțiuni locale cunoscute, poate o serie de agresiuni, nu mai poate fi stăpînită. În astfel de cazuri, un anumit nume poate circula printre localnici și poate fi pătărit înainte ca mass-media să facă acest lucru. Și, cum se întîmplă foarte adesea, faptele reale prezentate de mass-media sînt mai obiective decît bîrfa nedemnă de încredere care ar putea implica mai multe nume cînd de fapt este vorba despre o singură persoană.

Inconvenientul de a-și vedea numele pătărit în felul acesta poate urmări o persoană nevinovată ani de zile, iar bîrfa are întotdeauna pe buze zicala „nu iese fum fără foc”. Jurnaliștii nu au încă o soluție clară pentru această problemă. Ce se potrivește unui caz nu se potrivește în alt caz. O opțiune decentă ar fi să nu se menționeze numele suspectilor pînă la acuzarea acestora – în afară de cazul în care există un motiv special pentru a-i identifica înainte. Presiunile competiției – „Ei l-au menționat, deci trebuie să o fac și eu” – nu reprezintă motive întemeiate, dar protestul public al unei familii, poate în înțelegere cu un avocat, privind o detenție nejustificată, cum s-a mai întîmplat, ar fi, în mod

normal, un motiv bun. După cum este cazul tuturor reglementărilor editoriale, nici aceasta nu este prea rigidă. Este, în cel mai bun caz, un domeniu în care abținerile ar trebui să derive din compasiune și considerații motivate de respect.

Frontul de eliberare a animalelor

Jurnaliștii tratează cu prudență Frontul de eliberare a animalelor (ALF – Animal Liberation Front), cel mai remarcabil dintre organisme active în mișcarea pentru drepturile animalelor. Acesta a încercat să inducă în eroare publicul și mass-media cu privire la temerile legate de contaminare și ar fi putut cauza multe pagube comerciale, și chiar pierderi de locuri de muncă, doar prin câteva telefoane la birourile de știri locale. Astfel de acțiuni sînt, în general, locale, deoarece ALF, ca multe organizații de acest fel, funcționează prin celule autonome locale și nu monolitic, cu planuri de acțiune detaliate provenite de la o autoritate centrală.

Problema pentru companiile de știri este de a-și da seama cînd o amenințare este falsă și cînd este adevărată. Ca și în cazul IRA, care plasa bombe false dar și bombe adevărate, ALF desfășoară acțiuni mixte, reale și false. A fost într-adevăr la baza unor incendii, dar a afirmat de asemenea că a contaminat unele produse, ceea ce nu era adevărat. Alteori, au existat produse contaminate, fie de membri ALF, fie de alte persoane. Dacă mass-media nu ar fi alertat populația în urma unei amenințări conform căreia anumite produse de pe rafturile unui magazin universal fuseseră contaminate, ar fi existat, poate, morți și răniți. La fel, dacă ar fi mediatizat o amenințare care s-ar fi dovedit falsă, s-ar fi produs pierderi comerciale, tulburarea sau panica populației, ceea ce, dacă se întîmplă de mai multe ori, duce la discreditarea mass-media pe motiv că nu servește populația cum trebuie.

Din această cauză, afirmațiile ALF și ale altor organizații similare sînt considerate suspecte în lipsa confirmărilor de la poliție sau din alte surse abilitate. ALF aduce adesea dovezi aparent convingătoare că, să spunem, a făcut o incursiune într-un laborator unde animalele sînt ținute pentru experiențe. Dovada este frecvent o înregistrare video,

făcută de ALF și oferită programelor de știri televizate. Înregistrarea poate fi contrafăcută, dar poate fi verificată ușor la laboratorul respectiv. Afirmațiile despre otrăviri sînt mai dificile, dar poliția și unii proprietari de magazine îi ajută, de obicei, pe reporteri și pe editori, deoarece tăcerea lor ar putea pune în primejdie populația în cazul în care amenințarea s-ar dovedi reală.

Interviurile cu ALF pot și ele să constituie o problemă. Organizația are acum purtători de cuvînt care pot apărea și se pot identifica în programe, dar interviurile cu „activiștii” care pretind că au făcut raiduri prin laboratoare sau că au plantat mecanisme incendiare nu au loc deschis, deoarece aceștia se tem să nu fie detectați. Cei care sînt intervievați insistă să rămîină anonimi. Reporterii, de obicei, sînt de acord cu anonimatul, cu condiția ca informația obținută să fie de o valoare reală, însă ei riscă să intre în conflict cu legea, deoarece cunosc identitatea infractorului. Jurnaliștii nu se bucură de nici un privilegiu în justiție dacă se emite un ordin judecătoresc care îi somează să dezvăluie numele interviuatului anonim căruia i-au promis confidențialitate. Etica jurnalistică nu permite ca promisiunile să fie încălcate.

În radio este ușor să acorzi anonimatul: nu se dezvăluie nume sau identități în interviuri. Imaginile din ziare pot fi ușor falsificate pentru a îndepărta indicațiile. În televiziune este mai greu, pentru că o serie de imagini trebuie prelucrate pentru a se elimina unele indicii. Poziționarea cu spatele la aparatul de filmat sau întunecarea imaginii sînt procedee acceptabile. Uneori, activiștii doresc să fie prezentați cu măști pe față sau în hanorace cu glugă. În felul acesta, ei arată mai periculoși, iar realizatorii emisiunilor nu sînt de acord. Dezvăluirea identității teroriștilor ar fi de mai mare folos scopurilor acestora decît interesului public.

Programele care permit purtătorilor de cuvînt ALF să apară în direct își asumă niște riscuri, căci unele remarci ale acestora pot instiga alți oameni la acțiune, dacă nu trec prin procesul de editare. Interviurile înregistrate elimină problemele și în același timp recunosc ALF ca parte a unui organism serios care se îngrijește de modul cum sînt tratate animalele, preocupare care are dreptul de a se face auzită.

Bombe și amenințări cu bombă

Bombele plasate în locuri publice reprezintă mai mult decât un material informativ. Populația trebuie alertată asupra lor, o misiune cel mai bine îndeplinită de mass-media, în mod deosebit prin intermediul imediat al radioului și al televiziunii, acestea fiind conștiente permanent de diferența dintre a alerta populația cu informații clare și panica-rea acesteia cu descrieri tulburătoare.

Deoarece avertizările despre existența bombelor pot fi false, intenționat sau inconștient, organizațiile de știri cer, de obicei, concursul poliției, care, în mod normal, poate spune dacă o amenințare trebuie luată în serios. Dacă aceasta este bănuită a fi falsă, posturile de radio și televiziune și ziarele, în general, acceptă obligația de a nu face jocul născocitorului. Dacă o avertizare trebuie luată în serios, ei au datoria importantă de a alerta publicul asupra posibilului pericol.

Teroriștii preferă adesea să-și lase amenințările la organizațiile de știri. Rezultatul a fost că multe posturi de radio și televiziune, ziarele naționale și locale și agențiile de știri și-au stabilit proceduri speciale pentru a face față unor astfel de apeluri telefonice. Prima regulă este de a nu pierde timpul luând legătura cu poliția, având în vedere că, în timpul anilor de violență din Irlanda de Nord, intervalul dintre avertizarea IRA și explozia bombei IRA, niciodată prea mare, s-a scurtat. Pentru a oferi poliției informații corecte, mesajul terorist trebuie notat întocmai, ceea ce înseamnă ca reporterul să poată repeta tot ce a spus cel ce a dat avertizarea telefonică. Codul pe care l-a folosit este important, ca și ora când a sunat. Este în interesul public ca jurnalistul să poată da cât mai multe amănunte posibil.

False amenințări

Atentatele reale cu bombă și amenințările par să îi încurajeze pe infractori și pe cei rău-intenționați să pretindă că sînt și alte bombe. Grupurile teroriste din Irlanda de Nord, în mod deosebit IRA, au inclus avertizările false ca parte a arsenalului lor pentru obținerea separării.

Mass-media s-a apărut împotriva acestora cum a putut mai bine. Pericolul cel mai mare este că, dacă există avertizări false repetate, amenințarea bombelor adevărate poate fi ignorată de public. Avertizările false pot contribui mult la starea de incertitudine și de frică pe care terorismul dorește să o creeze.

Mass-media depind inevitabil de poliție în această problemă, care, de obicei, indică dacă o avertizare trebuie să fie luată în serios sau nu. Avertizările false sînt adesea neînregistrate, în afară de cazurile cînd se produc tulburări importante, evidente pentru public, cum ar fi evacuarea unui centru comercial sau întreruperea traficului. În aceste împrejurări, radioul local și ziarele locale, în mod deosebit, găsesc de cuviință să aducă la cunoștința ascultătorilor și a cititorilor ce se întîmplă. Acest anunț se face fără să se folosească cuvintele „amenințare falsă”, ci mai degrabă: traficul a fost întrerupt din cauza unei „alerte de siguranță” sau centrul comercial a fost evacuat pentru o „verificare de siguranță”. Eufemismele sînt mai puțin susceptibile de a-i stimula pe răufăcători decât cuvintele „amenințări false”, care funcționează ca un stimulent psihologic.

Documentare dramatice

Neagreate de organismele de conducere din domeniul audiovizualului, căroră le e greu să-și asume răspunderea pentru ele, aproape exclusiv realizate pentru televiziune, care nu este totdeauna suficient de îndrăzneță ca să le folosească, rar auzite la radio, rareori văzute pe scenă și nepotrivite pentru presa scrisă, care are propria sa linie de inventivitate, documentarele dramatice (*docu-drama*) – amestec inedit de fapte reale și creativitate – au înregistrat succese remarcabile. Unul dintre cele mai apreciate a fost acela prezentat de Televiziunea Granada, *Who Bombed Birmingham?*, în martie 1990, care investiga condamnarea a șase oameni cunoscuți ca „Cei șase din Birmingham” pentru plasarea bombelor teroriste care au omorît 17 oameni în două localuri din Birmingham, în 1974. Programul făcea publice numele altor indivizi, afirmînd că aceștia erau adevărații vinovați, iar îndoielile pe care emisiunea le-a aruncat asupra condamnării celor șase au contri-

buit mult la campania pentru eliberarea lor. Pedepsele au fost scurtate la un an după program, pe motiv că sănătatea persoanelor respective era precară, iar cei șase au fost eliberați după 16 ani de închisoare.

Dar scurta istorie a *docu-drama* este și istoria controversei care planează asupra acestui tip de programe. Ele sînt rareori difuzate fără a se ridica serioase întrebări privind validitatea lor. Întrebările sînt justificate atît în cazurile generale, cît și în cele particulare. Unii producători care se ocupă de evenimente din realitatea contemporană nu înțeleg rigorile cercetărilor faptice. Alții nu doresc să accepte aceste rigori atunci cînd le înțeleg. Unii se joacă cu faptele, își schimbă mereu punctul de vedere și folosesc la întîmplare libertatea de creație.

Cu toate imperfecțiunile unora dintre aceia care practică acest tip de programe, documentarele pot ajuta mult la înțelegerea unor evenimente recente rămase confuze. Documentarul nu este același lucru cu „reconstituirea”, deși cele două sînt foarte apropiate, iar *docu-drama* implică reconstituiri. În forma sa cea mai reușită, *docu-drama* este o anchetă jurnalistică prin dramatizare, care recrează un scenariu în mod atractiv și cu fidelitate –, iar apoi, admitînd că faptele importante au rămas nedescoperite, folosește imaginația creatoare pentru a sugera ceea ce ar putea fi adevărul încă necunoscut. Speculațiile de acest fel despre ceea ce nu se știe, dar am dori să se știe, sînt perfect valabile pentru televiziune și pentru oricare alte mijloace de comunicare capabile să speculeze astfel asupra lucrurilor pe care nu le știm, dar pe care am vrea să le știm.

Problema rezidă în refuzul producătorilor de programe de televiziune de a marca în mod clar acele părți ale operei lor care se bazează pe fapte reale de cele care sînt speculative. Dacă nu se folosesc procedee speciale, poate impuse, nu se va putea ști cînd *docu-drama* se îndepărtează de faptele cunoscute cu certitudine și alunecă în probabilitate, posibilitate sau inventivitate. Telespectatorii nu-și pot da seama nici ei dacă „inventia” este rezonabilă. Aceste cusururi, care ar putea lipsi, continuă să prejudicieze genul, pentru că realizatorii de programe nu vor să le ia în serios. Atunci cînd faptele sînt amestecate cu presupuneri, oamenii doresc ca acestea să fie cunoscute, oricît de mult ar fi lezate convențiile creatorilor de programe.

Necrologuri

Necrologurile constituie și ele o problemă. Nu este ușor să fii pe deplin onest față de cineva care tocmai a decedat. Chiar și jurnaliștii mai aspri comentează defectele celor decedați de curînd cu blîndețe și insistă mai mult asupra calităților acestora. Regula impune o comportare generoasă față de morți, în afară de cazul în care aceștia sînt străini. Rareori se încalcă această regulă, și atunci, cu siguranță, vor apărea regrete, scrisori pline de reproș adresate editorilor sau ca un omagiu suplimentar față de decedat. Normal este a lăuda cînd este cît de cît justificat și a te abține de la critici chiar și atunci cînd acestea ar fi justificate. Oamenii care au fost aspru criticați în timpul vieții sînt pomeniți cu afecțiune, episoadele mai puțin plăcute sau mai sensibile sînt uneori trecute cu vederea, vag menționate, prezentate cu eufemisme. Cauzele decesului sînt pomenite cu ambiguitate, anii declinului și greutățile bătrîneții nu sînt menționate, modul de viață neconvențional nu este comentat ci doar indirect pomenit, în afară de cazurile în care acesta fusese afișat cu dezinvoltură în timpul vieții. Relatarea întregului adevăr rămîne în sarcina biografilor.

Marile ziare naționale acordă multă atenție articolelor de necrologuri, iar modul de prezentare a acestora s-a modificat în ultima decadă. Deși încă rareori sincere, ele sînt mai obiective în afirmații, mai puțin deferente decît erau cîndva. Sînt bine scrise, chiar deosebit de bune uneori, mai ample decît articolele de știri. Sînt adesea opera unor jurnaliști pensionari, iar cînd se referă la personalități de renume, ele sînt uneori, în anii care preced moartea acestora, lucrate cu grijă, aduse la zi, împrăspătate și finisate, gata pentru publicare imediat ce vestea proastă este anunțată. Deciziile referitoare la cine merită un necrolog sînt foarte controversate. Persoane mai puțin cunoscute, dar apreciate de autorul necrologului, pot obține un spațiu de ziar important, în timp ce personalitățile mai importante și mai meritorii au fost adesea neglijate sau li s-a oferit un spațiu mic.

Calitatea necrologurilor din marile publicații le plasează înaintea emisiunilor „biografice” din domeniul audiovizualului, deși și acestea se pregătesc dinainte pentru decesele notabile. Acestora le este rezervat

mult mai puțin timp de emisie decât spațiu în articolele de ziar, dar carierele importante sînt totuși prezentate. Decupajele de imagini sînt transmise concomitent cu comentariul întocmit cu grijă pentru a reaminti realizările importante ale celui decedat. Cînd este vorba despre o persoană renumită, se alcătuiesc programe speciale, cu actualizări din arhive și alte omagii din partea colegilor.

Foarte rar, unele personalități notabile doresc să-și pregătească propriile necrologuri. Acestea sînt percepute ca niște capricii și adăugate la emisiunea oficială ca o chestiune suplimentară, tangențială. Legea protecției documentelor din anul 1980 permite oricărei persoane căreia i s-a pregătit un necrolog înainte de deces să-l vadă și să ceară modificări dacă s-au făcut greșeli, dar numai în materialele înregistrate electronic, nu și în cele scrise pe hîrtie și păstrate în dulapuri. Nu există nici un caz cunoscut de exercitare a acestui drept.

Sondaje de opinie

Sondajele de opinie sînt mereu urmate de controverse. Cînd dau greș, cum s-a întîmplat în mod repetat în campania pentru alegerile generale din Anglia din 1992, ele sînt acuzate de a fi indus în eroare opinia publică – deși prezentările făcute sondajelor de către jurnaliști sînt cel puțin la fel de vinovate de influențarea negativă a opiniei publice. Cînd acestea sînt reușite și prezintă în mod obiectiv și anticipativ concurența, sînt acuzate că influențează rezultatul. Se spune că au un efect de bandă rulantă, încurajîndu-i pe oameni să voteze pentru cîștigătorul prezis. Cei cărora le este frică de sondaje cer ca publicarea acestora să fie interzisă cu cîteva săptămîni înainte de alegeri, așa cum se întîmplă în Franța.

Cazul interzicerii sondajelor este susținut pe baza intereselor democrației: oamenii trebuie lăsați să voteze programele și politica celor propuși, nu să fie derutați de evaluări și predicții care, oricum, pot fi înșelătoare. Permanenta folosire abuzivă a sondajelor de către jurnaliști ar putea încuraja motivarea politică a restricției. Dar interdicția n-ar împiedica partidele politice să facă sondaje în propriul beneficiu, cum fac acum. Acestea nu ar putea fi oprite să facă referiri publice la

rezultatele sondajelor lor, care afirmă totdeauna că sprijinul electoral de care se bucură este ferm și în creștere, niciodată în descreștere. Dar interzicerea sondajelor ar împiedica, totuși, ziarele, radioul și televiziunea să mediatizeze orice formă de control al afirmațiilor partidelor și ar lipsi cetățenii de dreptul de a alege pe baza considerentelor pe care le consideră viabile, relevante sau nu, de încredere sau nu.

Jurnaliștii dau dovadă de lentoare în atitudinea lor față de sondajele de opinie, în ciuda valabilității reduse a acestora. Perplexitatea mass-media în fața rezultatelor finale ale campaniei electorale din 1992, cînd previziunile din sondaje au fost date peste cap de victoria conservatorilor, nu le-a diminuat zelul în ceea ce privește folosirea pe scară largă a acestora. Ele continuă să fie comandate frecvent și raportate în detaliu. Dar, cu tot entuziasmul exagerat, cu toate reportajele jurnalistice și recunoașterea erorilor sondajelor – care nu sînt chiar atît de mari cum spun unii critici –, acestea continuă să prezinte cel mai bine situația din opinia publică, o alternativă la pretențiile îndrăznețe ale partidelor pe baza unor date parțiale și fragmentare privind opiniile cetățenilor. În unele sisteme politice, ca acela din Anglia, care permit populației să-și spună cuvîntul cu privire la desfășurarea problemelor naționale doar o dată la 4 sau 5 ani, cînd sînt alegeri, iar apoi reduc efectiv participarea la unul din doi sau trei cetățeni, sondajele de opinie sînt realmente singurele mijloace prin care persoanele de la conducere află cîte ceva despre adevărata stare a opiniei publice din țară.

Exactitatea limitată a sondajelor de opinie este binecunoscută de mult timp celor care le efectuează. Marja de eroare admisă poate ajunge pînă la 6 procente, iar posibilitatea unui sondaj mistificat poate depăși, din cînd în cînd, acest procent. Experții în sondaje se plîng adesea că ziarele și programele de radio și televiziune prezintă rezultatele neprelucrate, mai ales în ceea ce privește „intențiile de vot” din preajma alegerilor. Acestea sînt sondajele de opinie care încearcă să stabilească procentul de oameni care ar vota cu un partid sau altul în ziua cînd are loc sondajul. Rezultatele intențiilor de votare sînt sîrguincios analizate de partide și ulterior folosite ca arme pentru a-și ataca oponenții sau ca un îndemn pentru adepți, sînt publicate cu litere mari de ziarele cu anumite orientări politice și detaliate în programele de

televiziune de parcă ar fi cel mai captivant eveniment al zilei respective. Și populația este preocupată de ele. Ele par a fi adevărul precis și obiectiv în mijlocul unui talmeș-balmeș politic. Se poate spune că sînt obiective, dar precise nu sînt, iar specialiștii în programe știu că prezentarea părtinitoare în programe și ziare a cifrelor unui sondaj de opinie le face să pară – individual și cumulativ – mai semnificative decît sînt în realitate.

Precizia și lipsa de precizie sînt mult mai importante cînd se încearcă stabilirea procentajelor obținute de partide în întrecerea electorală decît atunci cînd se urmărește procentajul de opinie pentru anumite probleme politice. Dacă 70% din populație afirmă că starea economică este cea mai importantă problemă, nu contează prea mult dacă cifra reală este de 73% sau 67% – sau undeva între aceste cifre. Totuși, contează foarte mult atunci cînd marja de eroare sprijină cifra reală obținută de un partid (nu 40, de pildă, ci 43 sau 37), în timp ce cifra pentru oponentul principal ar fi de 40, nu de 37, sau undeva pe aproape.

Organizațiile care efectuează sondaje își verifică mereu metodele, le reverifică și le perfecționează în căutarea unei mai mari precizii. Este greu de crezut că instabilitatea electoratului, perversitatea și minciunile unor alegători cărora nu le place să spună ceea ce legile electorale le permit să țină secret, suprapunerea confuză a răspunsurilor „nu știu” și „nu răspund” sau posibilitatea schimbărilor de opinie în ultimul moment vor permite sondajelor de opinie să fie mult mai precise decît sînt acum sau decît au fost timp îndelungat. Problema se adresează mai mult jurnaliștilor, căci fără intermedierea lor publicul ar fi mult mai puțin dezorientat.

Sondaje prin telefon

Tehnologia a făcut ca sondajele prin telefon să devină foarte populare, fiind organizate atît de ziare, cît și de posturile de televiziune și de radio. Acestea ridică o problemă și anunță două numere de telefon, unul pentru răspunsurile afirmative și unul pentru răspunsurile negative, acordă suficient timp pentru ca mai mulți oameni să sune, și în scurt timp ziarul sau programul are o poveste „fierbinte” de spus.

Problema principală este tendința de a considera aceste sondaje mai semnificative decît sînt în realitate. Tentația de a declara, pe baza a cîtorva sute, poate mii de telefoane, că poporul englez și-a spus cuvîntul este puternică. Oricîte persoane ar fi telefonat, nu există nici un motiv să credem că acestea reprezintă publicul larg. Persoanele care telefonează se autoselectează, nu sînt alese științific. Ele nu corespund combinațiilor de vîrstă și sex din populația reală. Se poate ca mai multe telefoane să vină dintr-o anumită parte a țării. Ca cititori de ziare, persoanele respective vor reprezenta un segment restrîns al populației, deoarece cititorii oricărui ziar nu constituie întreaga societate. Ca ascultători sau spectatori ai programelor, cuprinderea lor socială poate fi mai bună, dar este puțin probabil că aceștia au sunat în număr reprezentativ. Oamenii care sună se reprezintă doar pe ei înșiși. Nu există, în realitate, nici un motiv valabil să credem că ei reprezintă întreaga categorie de persoane care au ascultat programul sau care au citit ziarul. Dar toate acestea nu invalidează sondajele prin telefon. Ceea ce afirmă spusele de mai sus este că rezultatele trebuie prezentate obiectiv.

Organizații paramilitare

Încrederea în puterea cuvintelor joacă un rol important în reportajele despre organizațiile secrete care folosesc violența pentru a contesta autoritățile. Acestea sînt adesea cunoscute ca „paramilitare”, iar membrii lor ca „teroriști”, numiți astfel mai ales de mijloacele de comunicare nesimpatizante, oficiale, din societățile democratice unde au loc violențele, foarte frecvent ca „rebeli”, atît timp cît ei sînt problema unei alte țări, uneori ca „gherile”, un cuvînt mai rar, rezervat în general rebelilor înarmați din alte țări și, din cînd în cînd, dacă se bucură de o simpatie puternică, ca „luptători pentru libertate”, apelativ folosit de obicei de către adepții lor și de către sponsorii din străinătate. Ultima denumire este adesea redusă la „luptători”, un eufemism frecvent aplicat grupărilor din Orientul Mijlociu în timpul perioadei de conflicte dintre evrei și arabi. Această abreviere este preferată de extrem de apreciatul BBC World Service de la Bush House din Londra și reflectă o evitare a ter-

menului „teroriști”, pe motiv că acest cuvânt exprimă totodată o atitudine și că teroriștii temuți de astăzi pot fi demnitarii populari de mâine.

Numărul grupărilor care operează în toate aceste situații tinde să crească la fel de mult ca acela al denumirilor lor. Ele se înmulțesc prin fragmentări și separări, pe măsură ce membrii nemulțumiți, care doresc rezultate mai bune, formează grupuri noi. Ei își dau nume dramatice, uneori misterioase, după cum arată lista ultimelor decenii. „Facțiunea Armatei Roșii” (RAF) din fosta Germanie de Vest, „Brigăzile Roșii” din Italia, „Tigrii Tamili” încă activi în Sri Lanka și „Calea Luminoasă”, ce activează în Peru. Ele pot adopta, pur și simplu, numele eroilor sau ale membrilor lor – „Banda Bader Meinhof” –, sau pot fi cunoscute ca descendente ale unui lider fanatic precum Bhindranwale, în numele căruia extremiștii siki au fortificat Templul de Aur din Amritsar în 1984, transformându-l în bază militară pentru acțiuni teroriste.

În Irlanda de Nord, unde autoritățile încrezătoare în „greutatea” cuvintelor au protestat adesea mai mult mediatic decât politic, membrii unor astfel de grupări nu au fost numiți public altfel decât „teroriști” și „paramilitari”. Toate organizațiile paramilitare din Irlanda de Nord au avut puternice legături cu trecutul, în concordanță cu nemulțumirile politice istorice. Gruparea care avea să devină organizația teroristă cea mai activă din lume, IRA, rar cunoscută sub numele său întreg – Armata Republicană Irlandeză –, s-a divizat în IRA Oficială și IRA Provizorie la începutul anilor 1970. „Oficialii”, cum au ajuns să fie cunoscuți primii, au dispărut complet, iar fondatorii săi au intrat în politica legală. „Provizorii”, cunoscuți adesea forțelor de securitate sub numele de „PIRA”, au devenit forța teroristă de bază. Această separație a cunoscut o nouă ramificare, astfel luând naștere și „Sinn Fein Republicană”, care se zbate să supraviețuiască, în timp ce „Sinn Fein” pur și simplu a prosperat ca aripă politică a „provizorilor”.

Alte grupări au apărut și au dispărut. INLA (Armata Irlandeză de Eliberare Națională) și-a atras un renume nefast prin asasinarea eminentului politician conservator Airey Neave, un colaborator apropiat al liderului opoziției în Parlamentul Britanic, la acea vreme Margaret Thatcher. Neave a murit când o bombă a explodat sub mașina sa în timp ce părăsea parcare subterană de la Camera Comunelor din Londra, în

martie 1979. INLA apăruse ca o facțiune a IRA, ajungând, în cele din urmă, la lupte violente între membrii săi. IPLO (Organizația de Eliberare a Poporului Irlandez) era o grupare provenită din INLA. Alte grupări mai puțin cunoscute, ca Irlanda Liberă și Mișcarea Tineretului, au avut existențe obscure, părăsind uneori că încetaseră să mai existe.

Toate aceste grupări republicane care preferau să fie cunoscute ca irlandeze și nu britanice aveau ca oponenți pe echivalenții lor din cealaltă latură principală, cunoscuți sub denumirea generală de unioniști – cei în favoarea unirii cu Marea Britanie –, sau loialiști – cei loiali coroanei, sau protestanți –, în semn de profundă desconsiderare a papalității și a influenței catolice tradiționale, deși în scădere, asupra unei mari părți din Irlanda. UDA (Asociația pentru Apărare din Ulster) a fost cea mai mare dintre organizațiile loialiste, și nu este prea clar cât de aproape sau cât de departe era de terorism. Până la urmă, a fost trecută în ilegalitate, interzisă, printr-o declarație în care autoritățile o considerau violentă, indiferent de celelalte aspecte. UVF (Armata Voluntară din Ulster) a recunoscut comiterea unor acte de violență în sprijinul cauzei loialiste, așa cum a făcut-o și UFF (Luptătorii Liberi din Ulster).

Mișcările rebele din toată lumea au legături complexe, unele la fel de complexe ca cele din Irlanda. Complicațiile din politica Orientului Mijlociu au produs legături încurcate. PLO (Organizația pentru Eliberarea Palestinei) are mai multe componente, unele dintre ele violente. Puțini jurnaliști pătrund dincolo de misterele acestor organizații. Nu se știe precis dacă un nucleu terorist aparține și este sub tutela organizației de bază. Grupările teroriste operează adesea autonom, în celule, fără legături clare cu conducerea generală. În felul acesta, capturarea unuia sau a mai multor membri conduce doar la celulă, neexistând nici o indicație referitoare la centrul organizației. Organizația centrală poate să răspundă pentru segmentele sale autonome, totuși, așa cum a făcut IRA, și își poate asuma denumirile și categoriile unei armate oficiale sub forma „brigăzilor”, „comandanților”, „unităților” și chiar a „intendenților”. Termenii reflectă încrederea paramilitarilor în puterea mass-media, din dorința de a crea o aură de importanță și legitimitate. Organizațiile nu sînt monolitice, așa cum vor să sugereze afirmațiile organizaționale. Ele sînt foarte slab organizate, uneori chiar dezorganizate.

Cînd procesul de pace din Irlanda de Nord era în pregătire, intervalul mare în care IRA a reușit să impună încetarea agresiunilor a arătat cît de slabă era organizarea sa și cît de greu puteau fi făcuți activiștii să fie de acord cu ordinele conducerii generale.

Federația poliției

Federația poliției – sindicatul ofițerilor de poliție – se ocupă serios de interesele membrilor săi. Ca parte a obligațiilor sale, îi sprijină pe ofițerii de poliție care sînt acuzați de comportare necorespunzătoare și-și extinde acțiunile și împotriva mass-media, cînd este solicitată. Federația a intervenit pentru oprirea unor programe pe care le considera prejudicioase cazurilor unor ofițeri acuzați de delict, chiar și atunci cînd acestea se ocupau de un caz diferit, dar similar. Asocierea indirectă a unui caz poate fi suficientă pentru ca Federația să introducă o acțiune legală, așa cum s-a întîmplat atunci cînd a adus – uneori cu succes – în fața justiției anumite publicații, deși articolele ofensatoare nu dădeau numele ofițerilor împotriva cărora se făcuseră reclamații de comportare necorespunzătoare. În mod tipic, se fac arestări, nu se aduce nici o acuzație, persoanele sînt eliberate, după care fac reclamații de arestare nejustificată și chiar de hărțuire și discriminare. Toate acestea sînt prezentate în ziarele locale fără a se da numele ofițerului de poliție, așa că publicul larg nu află despre cine este vorba. Plîngerea este investigată și respinsă, pentru ca apoi ziarul să fie dat în judecată pentru defăimare, acțiune susținută de Federație, care este de acord să plătească cheltuielile de judecată în locul ofițerului de poliție.

Federația susține că ofițerii sînt vulnerabili la acuzații de defăimare, atitudine corectă avînd în vedere natura muncii lor, care presupune numeroase pericole. Se susține în continuare că, deși numele ofițerului nu este dezvăluit într-un reportaj de știri defăimător, colegii săi știu, totuși, la cine se referă, și ofițerul respectiv poate avea neplăceri profesionale. Colegii pot să-l condamne, iar o reputație pătată poate dăuna perspectivelor individuale ale polițistului în cauză. Este o chestiune neclară care produce prejudicii, căci o imagine deja creată nu mai depinde de prezentarea

mediatică. În lumea închisă a unei secții de poliție, ca și în orice mediu închis, bîrfa nu ține cont de știrile făcute publice.

Puține din aceste acțiuni ajung la tribunal. Majoritatea ziarelor locale consideră că a pierde un proces costisitor este mai rău decît a plăti o sumă mică de la început. Unii editori afirmă că unele relatări despre comportarea necorespunzătoare a polițiștilor nu ajung să fie publicate din cauza amenințărilor cu trimiterea în judecată. Federația a replicat ferm în ziarul „The Guardian” că publicațiile pot evita această problemă demonstrînd „un minimum de profesionalism prin asigurarea că ceea ce tipăresc nu încalcă legea calomniei”. Jurnaliștii cu experiență consideră acest punct de vedere simplist. Dacă o reclamație împotriva unui ofițer de poliție se dovedește a nu fi fost corectă, ziarul care a prezentat-o pe bază de încredere este la fel de vulnerabil în fața acțiunilor de defăimare pe cît este și ofițerul respectiv în fața comentariilor defăimătoare. În astfel de condiții, singura posibilitate jurnalistică sigură este să nu se scrie despre reclamații decît după ce acestea au fost investigate oficial, și atunci numai despre acelea care au fost confirmate prin verdict, ceea ce nu este un mod corect de a informa publicul.

Solicitări de materiale jurnalistice

Jurnaliștii au o mare problemă cînd poliția are nevoie de materialele lor. Problema apare mai rar, totuși, cînd este vorba despre alte autorități care fac investigații oficiale – inspectorii financiari de la Ministerul Comerțului sau Poliția vamală. Aceștia pot obține ordine legale pentru a li se înmîna materiale, fie că jurnaliștilor le convine sau nu. De oriunde ar veni, cererea aceasta se poate referi la toată gama de material jurnalistic – carnetul de însemnări al reporterului, documentele obținute, numele cunoscute, fotografiile, înregistrările video sau audio. Cererile care vin de la persoane fără drepturi speciale de acces prin lege sînt mai ușor rezolvate, fie că sînt refuzate sau aprobate, cu toate că și acestea pot fi însoțite de un ordin judecătoresc dacă materialele sînt necesare instanței.

În mod obișnuit, jurnaliștii refuză cererile poliției când aceasta solicită materiale care nu au fost publicate încă. Uneori refuză și cererile de materiale deja publicate sau prezentate în programe. Jurnaliștii se confruntă cu o problemă suplimentară atunci când materialele predate încalcă o promisiune de confidențialitate. Fie că se referă la materiale deja publicate sau nu, fie că se referă la materiale confidențiale sau nu, cererile apar de obicei în legătură cu anchete și procese penale sau alte fapte pasibile de acționare în judecată, iar jurnaliștii, unii dintre ei, nu doresc să fie tratați ca o ramură a justiției. Ei spun că aceasta contravine obligației lor de a observa și prezenta evenimentele în mod independent. Când materialul lor este folosit pentru a condamna pe cineva la tribunal, ei spun că aceasta îi face să pară niște „turnători”. Reporterii și fotografii care au nevoie să fie tolerați ca observatori în situații violente, de exemplu încăierări pe străzi sau proteste ale unor manifestații, cred că pot fi atacați de demonștranti dacă munca lor este exploatată pentru scopurile proceselor penale. Ei se referă la violențe de stradă, ca aceea când, după un meci de fotbal, un cameraman a fost agresat și i s-a confiscat caseta video. În cele din urmă, culegerea de informații în folosul populației devine tot mai dificilă, uneori imposibilă. Interesul public referitor la accesul la informații corecte este prost deservit. Legea răspunde că oamenii de presă au obligații cetățenești, ca toți ceilalți. Ei trebuie să contribuie la marele interes al populației de a se face dreptate. Cel mai mare pericol pentru jurnaliști, în raționamentul cu tentă legală exprimat de fostul procuror, Lordul Denning, vine de la imaginile prezentate, nu de la cele pe care au ordin să le predea.

Puterea poliției de a obține materiale de la jurnaliști este oficializată prin Legea poliției și a evidențelor criminalistice din 1984. Aceasta este legea invocată în mod obișnuit, deși, uneori, în împrejurările speciale din Irlanda de Nord, jurnaliștilor li s-au cerut materiale și în baza Legii pentru prevenirea terorismului. Conform legii PACE din 1984, poliția va obține un ordin judecătoresc după ce va fi convins un judecător itinerant că cererea sa este conformă cu legea. Este un proces mai greoi în comparație cu etapele care trebuie parcurse pentru obținerea unui mandat de percheziție, în care caz este necesară doar semnătura unui magistrat. Dar poliția nu întâmpină dificultăți prea mari

în a-i convinge pe judecători. Ea trebuie doar să îi confirme judecătorului că se investighează un delict serios, că trebuie să se efectueze arestări, că materialul cerut prezintă o valoare „substanțială” ca probă, că acesta nu poate fi obținut în nici un alt fel și că este în interesul public ca poliția să-l obțină. Din zecile de cazuri din 1984, poliția a eșuat doar în câteva – trei sau patru, cel mult.

Avocații ziarelor locale și naționale, ai televiziunii independente, ai Sky News și ai televiziunii prin satelit, ai agențiilor de știri și ai BBC au pledat în mod repetat în favoarea mass-media la tribunale, așa cum au făcut și atunci când Scotland Yard-ul a cerut imagini filmate ale revolteilor împotriva impozitelor, care avuseseră loc în centrul Londrei, în 1990. Judecătorul a ordonat ca importante cantități de material să fie predate. Cîteva luni mai târziu, în procesul care a urmat unor demonstrații violente în legătură cu un atac rasist în partea de sud-est a Londrei, judecătorul a decis că materialul jurnalistic era „crucial”. În discuția privitoare la jurnaliști, el a spus: „Nu văd cum poate fi afectată integritatea și imparțialitatea celor implicați, când există un ordin al tribunalului”. Fotografii și reporterii care trebuie să fie martori ai violențelor stradale pledează altfel: ei întâmpină o ostilitate sporită din cauză că munca lor ajută poliția. Același judecător, Gerald Butler, a confirmat într-un proces determinat de un violent protest stradal antinazist că există un interes public „foarte mare” în prezentarea jurnalistică, liberă și totală, dar că interesul public reprezentat de arestarea și condamnarea răzvrătiților care agresaseră 200 de polițiști depășea cu mult ca importanță riscul sporit pentru fotografi, oricît de real era acesta.

Deciziile judecătorești înclină în mod invariabil de partea poliției. În cele câteva cazuri în care mass-media s-a opus cu succes – un proces al BBC din Southwark, în Londra, altul al Central TV la Oxford –, judecătorii nu au decis în favoarea interesului public reprezentat de jurnaliști în raport cu interesele justiției; ei au decis că poliția nu reușise să dovedească necesitatea absolută a materialului. Ideea jurnalistică are foarte rar cîștig de cauză, și aceasta doar pe baza unor elemente tehnice.

Organizațiile de știri continuă să obiecteze, deși sînt semne că dorința de a compărea în fața instanței slăbește: ziarele locale și posturile de televiziune regionale nu sînt dispuse să suporte cheltuielile, iar

o serie de ziare naționale se retrag și nu doresc să ia partea nimănui în confunțările legale, mulțumindu-se să predea materialele dacă s-a emis un ordin judecătoresc. Ele afirmă că nu doresc să împiedice actul de justiție, dar recunosc, de asemenea, că se confruntă cu o cauză pierdută.

Agresiuni sexuale

Mass-media britanică se comportă relativ bine cu victimele agresiunilor sexuale. Ceea ce jurnaliștii numesc „material jurnalistic de calitate” este prezentat succint, din dorința de a nu agresa și mai mult persoanele, mai ales copiii care au fost molestați sexual. Legea acordă protecții multiple, recomandând păstrarea anonimatului victimelor violurilor și al persoanelor care au fost supuse altor ofense sexuale, în special când este vorba despre copii. Regulile jurnalismului contribuie și ele la această protecție. Codul practicii jurnalistice spune: „Presa n-ar trebui, chiar și în cazurile în care legea nu o interzice, să dezvăluie identitatea copiilor sub 16 ani care sînt implicați în cazuri de agresiuni sexuale, ca victime, martori sau inculpați”. Prevederile BBC merg și mai departe. Ele afirmă că politica BBC a fost întotdeauna aceea de a nu dezvălui, în mod normal, identitatea victimelor agresiunilor sexuale, aceasta cu mult înainte ca legea să fie schimbată, în 1992, pentru a include totalitatea victimelor violurilor și ale altor agresiuni sexuale.

În realitate, aceste reguli nu sînt respectate întru totul. La sfîrșitul verii 1994, o femeie care fusese violată a acceptat o despăgubire de 10.000 de lire, fără proces la tribunal, de la un grup de ziare independente, drept compensație pentru un reportaj care dădea prea multe indicații despre identitatea ei, fără a-i da însă și numele. Reportajul făcea public numele străzii pe care locuia femeia, o stradă cu puține locuințe, spunea că victima are în jur de cincizeci de ani și că locuia singură. Vecinii și prietenii au recunoscut-o. Cazurile de acest fel sînt vina ziariștilor iraționali, nu a prezentărilor trucate. Într-un alt caz de prezentare a unui proces într-un ziar important, serios, se spunea despre victima unui viol că trăia singură, avea 25 de ani, doi copii, dintre care unul era un băiețel de 3 ani, că se despărțise recent de soțul său

legitim, că trăia într-un apartament, menționîndu-se chiar și orașul în apropierea căruia trăia, deci o listă de detalii prea revelatoare pentru ca identitatea persoanei respective să rămînă necunoscută. Același efect poate fi obținut din neatenție, cînd diferite reportaje de știri din mass-media diferite prezintă fapte diferite dar care, puse cap la cap, reconstituie clar identitatea victimei, fenomen cunoscut ca „identificare montată”, pe care media au încercat să îl evite.

O altă problemă a fost timp de mulți ani subiect de controversă. Se referea la victime ale incestului și ale altor agresiuni sexuale în familie. Timp îndelungat, tradiția ziaristică a constatat în a da numele acuzatului, dar ocolind, pentru a evita identificarea victimelor implicate, menționarea explicită a faptei, vorbind doar despre „o gravă agresiune sexuală”. Această mascare producea două efecte: victimele erau protejate și, în plus, publicul larg nu afla cît de frecvente erau cazurile de incest în Anglia. Prezentările de abuz sexual în familie și un număr de cazuri notorii, unele mediatizate la nivel național, au cauzat, în consecință, multă consternare într-o societate care nu avea cunoștință că astfel de lucruri se petreceau de multe, de foarte multe generații, o societate care considera acest aspect ca un semn al unei degradări recente și care nu era pregătită să reacționeze.

Alternativa la un procedeu care, de fapt, suprima știrile despre incest este, în mod excepțional, în sistemul justiției deschise, de a nu dezvălui numele acuzatului și nici al victimei, ci de a specifica doar delictul. Ziarele locale și reporterii care scriau în mod deosebit despre cazurile de abuz sexual și care au dorit totdeauna să dea nume, deoarece „numele vînd ziarul”, s-au opus acestei alternative. Ideea esențială a argumentului lor era că, într-o societate decentă, nimeni n-ar trebui să dispară de pe stradă și să intre în închisoare fără ca publicul să știe. Oamenii trimiși la închisoare trebuie cunoscuți. Ziarele naționale, care nu depindeau în așa măsură de dezvăluirea numelor și care știau că uneori specificarea delictului poate fi mai importantă pentru obținerea unui material jurnalistic de calitate, nu erau prea interesate de o atitudine fermă. Acum, totuși, jurnalistică afirmă că adulții trebuie identificați, că termenul incest nu trebuie folosit și că delictul trebuie prezentat drept „agresiune gravă asupra copiilor”, sau ceva similar. Se

întîmplă ca, atunci cînd reportajul o cere, ziarele naționale să adopte o direcție diferită de cele locale și ca emițătorii să fie indeciși – astfel, tinerele victime ale abuzurilor vor fi identificate din cauza nerespectării codului jurnalistic.

Statistici

Statisticile bune induc în eroare atunci cînd sînt prost prezentate. Graficele prezentate de televiziuni sau ziare privind creșterea prețurilor pot face ușor ca inflația să pară mai mare decît este, pentru că variația este cu atît mai mare cu cît este mai scurtă linia de bază ce indică timpul pe grafic și cu cît este mai lungă linia verticală a prețurilor. Dacă graficul este altfel întocmit – dacă se prelungește linia timpului și se scurtează linia prețurilor –, inflația va părea mai redusă. Și în afirmațiile scrise sau vorbite alegerea unei cifre și nu a alteia poate fi la fel de înșelătoare. „Un număr record de locuri de muncă au fost create luna trecută” capătă o semnificație diferită dacă, pentru aceeași perioadă, este valabilă și afirmația că „Mii de locuri de muncă din industriile tradiționale au fost desființate luna trecută”. Afirmațiile favorabile anumitor scopuri politice pot fi culese din oricare grup de cifre oficiale prezentate drept barometru al stării națiunii, fie că se referă la infracțiuni, prețuri, salarii, importuri, exporturi, producție industrială sau agrară ori șomaj.

Greșelile sînt mai ușor de semnalat decît de corectat. Chiar și celor mai buni jurnaliști le lipsește un anumit simț al contextului, al perspectivei de ansamblu, care dezmințe adesea titlurile exaltate. Un context adecvat ar cere ca cifrele recent emise pentru o anumită lună să fie mai curînd comparate cu acelea ale aceleiași luni din anul anterior decît cu cele ale lunii anterioare sau, și mai bine, să fie raportate la tendințele anului precedent.

Toate acestea sînt valabile în ceea ce privește cifrele șomajului, care pot varia în funcție de perioadă. Aceste variații pot masca o anumită tendință, iar rezultatul este că cifrele mai mari sînt însoțite de o analiză în care acestea sînt „ajustate conform factorilor ce țin de sezon” și care scoate în evidență „tendința majoră”. Comparațiile între ratele

șomajului pe termen lung – să spunem, nivelul de acum comparat cu nivelul de acum 15 ani – sînt mai dificile, deoarece metodele de calcul s-au schimbat foarte mult. Și chiar și așa, modul oficial de tratare a cifrelor șomajului și informațiile despre ele furnizate jurnaliștilor sînt mai sofisticate decît în cazul altor cifre emise oficial. Cifrele referitoare la infracțiuni pun probabil cele mai multe probleme, fiind mult prea nerealiste de vreme ce prezintă cotele de infracționalitate înregistrate de poliție, care sînt mult mai mici pentru unele categorii de infracțiuni decît numărul real de delictе săvîrșite în țară, dintre care unele nu sînt anunțate la poliție. Creșterea sau scăderea numărului anumitor infracțiuni înregistrate, în mod deosebit al crimelor violente, pot fi false. Numărul violurilor înregistrate a crescut acum cîțiva ani deoarece mai multe victime au denunțat agresiunile încurajate de modul mai puțin dur în care erau tratate, și nu pentru că se comiseseră mai multe violuri. Și totuși, jurnaliștii și politicienii se agață de fluctuațiile procentului de infracționalitate de parcă ar fi de o importanță fundamentală. Statisticile par mincinoase pentru că sînt prezentate parțial.

Denumiri comerciale

Jurnalul breslei jurnaliștilor din Anglia, „The UK Press Gazette”, dedică adesea cîteva pagini la sfîrșit unei liste a numelor înregistrate ca denumiri comerciale ale produselor pe care le descriu, dar care sînt adesea folosite, în jurnalism ca și în vorbirea curentă, ca termeni generici pentru toate produsele de același fel. Efortul publicației constă în a avertiza. Mulți jurnaliști au avut probleme cu denumirile comerciale. Nu e de mirare că cei mai buni jurnaliști sînt cei care trăiesc în lumea reală, o lume în care oamenii spun în loc „vacuum cleaner” „hoover” (o marcă de aspiratoare), în care pixurile sînt numite „biros” și în care birourile și toaletele temporare sînt *port-a-cabins*, denumire foarte asemănătoare cu marca Portakabin.

Industriașilor le place, în general, cînd produsul le aduce un beneficiu numai pe seama denumirii lui. În decursul anilor se realizează o publicitate importantă fără a se plăti. Dar nu le place cînd referirea

apare într-un context delicat. Totul este în regulă cînd produsul tău dă numele tuturor clădirilor portabile, dar cînd doi oameni mor într-un incendiu în structura temporară a altui industriaș, folosirea numelui produsului tău este o calomnie. Pentru jurnalist calomnierea breslei ar putea fi un lucru costisitor.

CAPITOLUL 5 - Evenimente violente

Efectele violenței

Controversa avînd ca subiect întrebarea dacă mass-media prezintă violența într-un mod care încurajează violența în societate se axează pe violența imaginară, nu pe imaginile violenței reale prezentate la televiziune sau în ziare. Anumite voci condamnă efectele negative ale violențelor prezentate la știri, dar acestea constituie doar o minoritate. Imaginile violențelor reale produc mai multe plîngerii motivate de preferințele fiecăruia, astfel încît, atunci cînd ziarele și televiziunea controlează și restrîng evenimentele relatate, ceea ce se întîmplă deseori, o fac în funcție de preferințe, și nu pentru că scenele violente ar putea încuraja violența. Multe ziare, mai ales dintre cele locale, se abțin să arate cadavre, iar cînd o fac, imaginile sînt rareori luate de aproape. Televiziunea tradițională procedează la fel. Rațiunea este aceea de a evita să îi supere sau să îi ofenseze pe privitori. Uneori, chiar și atunci cînd o imagine neprezentată este a unei victime mutilate care ar putea fi recunoscută de un cititor sau spectator, editorii afirmă că oamenilor trebuie să li se respecte demnitatea chiar și atunci cînd sînt morți. Excepțiile au loc atunci cînd este vorba de străini sau cînd editorii consideră că oamenii ar trebui să fie informați despre dimensiunile reale ale teribilelor atrocități. Însă chiar în aceste cazuri, ceea ce este mai șocant este rareori prezentat, întotdeauna din respect pentru decență și bun-gust.

Oamenii sînt pe drept cuvînt supărați și ofensați atunci cînd imaginile sînt mai explicite decît consideră ei că ar trebui să fie. Mulți dintre aceștia cred că este suficient să se spună că zeci de oameni au murit în condiții groaznice, fără a se arăta cadavrele. Avertizările la televiziune – „unii privitori” ar putea considera imaginile șocante – reprezintă doar un

paliativ. Imaginile de la distanță, și mai vagi, reduc durerea fără a o elimina. Scopul serviciilor publice este de a-i emoționa pe oameni, uneori de a-i șoca, dar nu fără temei. Televiziunea a fost foarte reținută în prezentarea imaginilor oamenilor striviți și uciși în timpul meciului de fotbal al echipei din Liverpool, care a avut loc pe stadionul Hillsborough din Sheffield în 1989, când au fost omorâți 94 de oameni, atât de reținută încât unii jurnaliști de televiziune au considerat că teribilul adevăr a fost prea mult disimulat și, totuși, nici unele dintre imaginile din perioada actuală nu au cauzat atât de multă îndurerare justificată. Reținerea a fost evidentă și în prezentarea de imagini în urma incendiului care distrusese o tribună cu spectatori de pe terenul de fotbal din Bradford și ucisese 40 de oameni în 1985, dar toată lumea a fost mișcată de cumplita nenorocire. Deși au fost prezentate imagini șocante ale scenelor fatale după violențele de pe stadionul Heysel din Belgia, tot în 1985, când 41 de oameni au fost uciși la jocul dintre echipele Liverpool și Juventus, o mare parte din imagini nu au fost totuși prezentate pe post. Imaginile, difuzate de televiziunea britanică, ale rămășițelor avionului Pan Am ce explodase în aer la Lockerbie, în sudul Scoției, din cauza unei bombe, în 1988, merită apreciere pentru grija de a sugera oroarea fără a insista asupra trupurilor măcelărite ale celor 270 de morți. Astfel de „cenzurări” au loc zilnic, deoarece programele de știri primesc mult mai multe imagini ale violențelor și ale urmărilor acestora decât primeau în perioada filmelor, care trebuiau dezvoltate cu mari cheltuieli. Aparatele și benzile video, ieftine și ușor de procurat, se află peste tot în preajma violențelor care au loc și care trebuie prezentate la știri.

Dacă editorii de știri ai televiziunii britanice, care respectă încă în mare măsură principiile deservirii publicului, nu ar dovedi reținere, ecranele din țară ar prezenta imagini sîngeroase în fiecare zi. Oamenii care solicită o și mai mare reținere ar fi înspăimîntați de ororile prezentate de aproape în mod frecvent în Italia, Franța și în alte părți ale Europei, unde reținerea este mult mai mică; în comparație cu alți spectatori, cei englezi sînt protejați de realitățile dure. În același timp, li se prezintă mai pe larg decât pînă acum pierderile umane ale războaielor civile și calamităților. Evenimentele negative din lume par mai cumplite ca înainte, cînd, de fapt, ele sînt prezentate ca fiind la fel de teribile ca întotdeauna.

Foametea din țările străine nu însemna atât de mult cînd era descrisă ca acum, cînd este prezentată în imagini. Oamenii care stăteau acasă confortabil, la căldură, sătui și satisfăcuți, nu înțelegeau exact adevărul despre abdomenele umflate, despre trupurile numai piele și os și despre muștele care se băgau în ochii copiilor muribunzi cînd doar citeau despre toate acestea. Și nici nu erau dornici să contribuie în număr atât de mare cu ajutoare umanitare pentru a le ușura suferința. Orice acuzații ar fi aduse televiziunii pentru prezentarea violențelor din viața reală, ea a acționat ca o forță pentru umanitate. Anumite chestiuni pot să depășească puterea celor mai bine intenționate guverne, iar imaginile sugestive nu urmăresc să ofere o soluție, dar vederea copiilor muritori de foame și a refugiaților fugind de bombe aruncate asupra caselor lor a contribuit la urgentarea eforturilor de ajutorare și a negocierilor pentru pace. Fără mijloacele moderne de comunicare, eforturile ar fi mai mici.

Atitudinile editorilor din televiziune nu sînt atât de rigide cum erau în trecut. În condițiile competiției și ale tehnologiilor avansate, imaginile explicate sînt prezentate mai frecvent, în parte pentru că există mai multe, dar mai ales pentru că reținerile tradiționale sînt mai puțin respectate cînd editorii se raportează la rivalii lor: „Ei le vor prezenta, așa că le vom prezenta și noi”. Programele regionale de știri au tendința de a insista pe relatări ale violențelor personale, pe jafuri, violuri și crime. Programele naționale de știri, care nu erau obișnuite să prezinte atât de multe războaie civile cu atât de mulți morți precum cele din fosta Iugoslavie sau din regiunile rebele ale fostului Imperiu Rus, după căderea comunismului european, prezintă și ele urmările oribile ale violențelor: cadavre carbonizate și mutilate sau oameni încă vii, în spitale, fără mîini și fără picioare. Îngrijorarea publică pe care o cauzează nu mai are la bază bunul-gust și decența și nici temerea că astfel de imagini încurajează violența. Este îngrijorarea suscitată de efectul nociv al expunerii frecvente la imaginile teribile ale violenței. Problema devine emoțională, exprimată cu mai multă pasiune decât claritate. Imaginile violenței de la știri îi „degradează” pe spectatori. Mai rău încă, „îi brutalizează”.

Ideea nu este ușor de asimilat rațional, în parte pentru că lipsesc dovezile valabile, în parte pentru că exprimă o generalizare a presupusului efect comun asupra a milioane de oameni. Este o închipuire sau o speculație, nu o afirmare a ceea ce este cunoscut și poate fi

demonstrat sau suspectat în mod întemeiat. Mai este și un ecou al modului de gândire practicat de mult timp de posturile din serviciul public – cu cât se prezintă pe post mai multă violență, cu atât mai mult oamenii se obișnuiesc cu ea. Imaginile înspăimântătoare au un efect reductiv. La început, oamenii sînt foarte șocați, apoi mai puțin, apoi deloc. O dată ce s-a stabilit această succesiune de efecte, imaginile trebuie să fie tot mai șocante pentru a-i mișca pe oamenii care le urmăresc. În curînd, marile suferințe vor avea ca efect mari indifferențe.

Cel mai bun lucru pe care-l putem spune spre validarea acestui argument este că „se înțelege de la sine”. Indicațiile existente nu-l sprijină. Un număr foarte mare de oameni continuă să fie îngrijorați de evenimentele din fosta Iugoslavie din anii 1990 pe măsură ce lunile și angajamentele de încetare a focului se succed. Orice scădere a îngrijorării a fost mai degrabă rezultatul exasperării decît al reducerii susceptibilității de a fi șocat de imaginile nenumăratelor violențe. Și apoi, oamenii au fost foarte impresionați de priveliștea bombardării nemiloase de către ruși a capitalei cecene, Groznii, între 1994-1995. Impresia clară este că, după cîteva decenii de știri televizate tot mai explicite și după multe exemple de reportaje de televiziune excepționale (ca și de radio și de presă) transmise din punctele zbuciumate ale lumii, ne-am temut de un efect opus. Se poate ca editorii să fie nevoiți să răspundă acuzației că îi determină pe oameni să se îngrijoreze prea mult, un ecou al falsei afirmații că oamenii se tem de crime mai mult decît ar trebui. Există o nuanță mai mult decît paternalistă în aceste argumente. Ele nu sînt exprimate de aceia care spun despre ei înșiși că se simt „degradați”, „brutalizați”, că au o frică nejustificată sau că li s-a tocit sensibilitatea prin supraexpunere la violență. Grijă este pentru alții, pentru marea masă de oameni care, prin deducție, se presupune că ar fi copleșiți într-un fel sau altul de imaginile violenței prezentate de către editori iresponsabili.

Terorism

Jurnalismul, într-o societate terorizată, se confruntă cu o critică permanentă și fundamentală, așa cum s-a întîmplat în Irlanda de Nord în timpul celor 25 de ani de violențe care au culminat cu pacea nesigură

din 1994, și anume că încurajează terorismul. Această critică a răsunat ani de zile. În oarecare măsură, ea reflectă exasperarea și disperarea, revolta împotriva solului care aduce vești proaste. Ea are mulți adepți respectați, care afirmă că mediatizarea este unul din principalele scopuri ale teroriștilor, că aceștia omoară nu atît pentru a convinge autoritățile să le dea ceea ce solicită imediat, ci pentru a apărea în titluri de articole în ziare, ceea ce, pînă la urmă, va eroda rezistența la cererile lor. Toate omorurile despre care se scriu reportaje se constituie în publicitate pentru terorism, cauză care astfel se înobilează, apare mai mare și mai puternică decît este în realitate și se menține vie.

Se pare că regimurile totalitare acceptă această analiză, așa cum au făcut-o și partidele dictatoriale din Europa de Est înainte de colapsul comunismului. Știrile despre actele teroriste precum răpirile, omorurile și deturnările erau suprimate, ca și alte știri proaste, și se pare că suprimarea era eficientă. Terorismul nu s-a dezvoltat în acele țări. Se poate ca acest lucru să se datoreze prezenței opresante a poliției și a serviciilor de informații, dar suprimarea publicității a avut și ea un rol cert. Nu avem motive să credem că spiritul de violență dispăruse. El se amplifică în secret. A fost atît de mult reprimat, încît Vestul a fost surprins de mulțimea de probleme conflictuale care au fărîmîțat țările fostei Uniuni Sovietice, provocînd în 25 de luni mai multe morți și mai multe daune decît se produsese în Irlanda de Nord în 25 de ani de violențe.

O parte a argumentului împotriva mediatizării violenței se referea la transmiterea de interviuri cu teroriști. Acestea au fost considerate, într-un discurs din 1985 al primului-ministru britanic, Margaret Thatcher, ca furnizînd teroriștilor „oxigenul mediatizării”. Puțini realizatori de programe din Anglia s-au lăsat convinși. Interviurile cu teroriști erau rare, iar principalul vehicul pentru mediatizarea terorismului erau, fără îndoială, reportajele de știri despre actele teroriste. Teroriștii se bucurau de publicitate pentru că li se spunea oamenilor despre faptele lor, chiar fără a se difuza interviuri cu teroriști.

Controversa privind prezentarea terorismului a fost deseori exprimată în mod extravagant. Versiunea extremă a fost afirmația că televiziunea și ziarele „dădeau farmec” teroriștilor. Folosirea acestei expresii era emoțională, nu rațională și nici suficient argumentată. Părea să

spună că teroriștii și violențele lor erau ridicate pe culmi rezervate în mod normal persoanelor cu puteri legitime. Deși aparițiile pe prima pagină și imaginile dramatice de la televiziune erau însoțite de deza-probări – prin cuvintele „atroce”, „criminal”, „răufăcător”, „monștri” –, se considera că „mediatizarea dădea farmec”. Toate acestea păreau a spune, totuși, același lucru ca și forma mai moderată a controverselor, că mediatizarea susține cauza teroriștilor.

O formă mai sofisticată a argumentului a fost folosită de ministrul britanic de Interne, Douglas Hurd, când acesta a încercat să justifice interzicerea legală impusă de guvern în 1988 posturilor britanice de a folosi vocile teroriștilor nord-irlandezi și ale partizanilor lor în programe. Deși el afirmase că interviurile permiteau simpatizanților „să justifice și să glorifice” violența, accentul cădea totuși pe altceva. Radioul și televiziunea furnizau o „platformă ușor obținută” pentru teroriști, iar prin aceasta, lucru important, ei puteau să-și atragă „sprijin și ajutoare”. Accesul direct la programe le dădea teroriștilor și adepților lor „un aer și o aparență de autoritate”, ceea ce răspindea „frica” de acatele teroriste în cadrul populației. „Actul terorist creează frică, iar mediatizarea sa o răspîndește”. Deși determinată de evenimentele din Irlanda de Nord, analiza lui Hurd se poate aplica terorismului de pretutindeni. Ea poate fi adoptată și adaptată de autoritățile mondiale ca pleoară clasică împotriva oricărei forme de mediatizare a terorismului.

De cealaltă latură a chestiunii, jurnaliștii erau preocupați de responsabilitatea de a prezenta evenimentele din Irlanda de Nord, din Orientul Mijlociu, din fosta Germanie de Vest, din Italia, Sri Lanka și de peste tot unde teroriștii erau activi. Dacă, în urma criticilor că jurnaliștii încurajează terorismul, aceștia ar minimaliza sau ar ignora violența, ei ar minimaliza și ignora însăși evenimentele care-i afectează profund pe oamenii obișnuiți. Chiar mai grav, dacă mediatizarea s-ar diminua, ar fi posibil ca bomba care a ucis doi oameni să omoare data viitoare cinci sau zece. Violența ar escalada pînă cînd ar fi imposibil de minimizat sau ignorat.

O nouă dimensiune a criticii împotriva mass-media a apărut după ce 170 de oameni au fost uciși de o bombă într-o clădire a guvernului federal din Oklahoma City, în Statele Unite, în 1995, o atrocitate de

proporții imense, mult mai mare decît acelea care afectaseră Irlanda de Nord, comparabilă cu cel mai feroce terorism de oriunde și deosebit de șocantă pentru americani, care cunoscuseră puține acte de terorism în propria țară. Au fost acuzați partizanii unei miliții de extremă dreaptă. Unii critici au îndreptat un deget acuzator spre așa-numiții *shock jocks*, prezentatori dezinvolti, neînhibați și uneori furioși ai programelor – cu participare prin telefon a ascultătorilor – de la postul de radio de aripă-dreapta. Criticii au spus că adepții extrem de entuziaști ai libertăților individuale, printre care și a dreptului de a purta armă și de a fi lăsați în pace de guvernul tot mai arogant și mai tiranic, au contribuit la întreținerea unor temeri viscerale privind colapsul valorilor americane fundamentale, susținînd în felul acesta atitudinile extremiste.

Un aspect care-i preocupă pe jurnaliști și creează un alt tip de probleme autorităților este un anume terorism, exercitat de forțele și agenții oficiali. Există mari suspiciuni că forțele de securitate din Irlanda de Nord au comis acte teroriste într-o campanie de discreditare a unor organizații teroriste declarate. Acest fenomen este cunoscut sub numele de „terorism de stat”. În Rhodesia, în sudul Africii, după desprinderea unilaterală de Anglia și în timpul războiului de gherilă din anii '70 care a dus la crearea statului Zimbabwe, au existat multe afirmații conform cărora forțele de securitate, de obicei unități de elită „Selous Scouts”, comiseseră atrocități în zonele mai îndepărtate. Cercetașii Selous, se crede, pretindeau a face parte din grupările de gherilă pentru a le discredita pe acestea în ochii oamenilor de culoare. Afirmațiile au fost făcute de către partidele naționaliste africane, ai căror luptători teroriști de gherilă și-au ucis imediat rivalii de culoare. Afirmațiile au fost publicate la vremea respectivă fără existența unor dovezi. Multe luni mai târziu, în unele cazuri chiar ani, s-au obținut informații care sprijineau unele dintre afirmațiile care fuseseră la început primite cu neîncredere. Cam așa se prezintă terorismul de stat. Jurnaliștii nu prea reușesc să îi identifice pe făptași la momentul respectiv. Dovezile indirecte sînt greu de obținut – uneori durează săptămîni –, iar acestea vin mai ales de la oamenii speriați care trăiesc ascunși și rămîn neconcludente, în timp ce teroriștii declarați își revendică asasinatetele.

Tensiunile dintre mass-media și autorități privind terorismul continuă să rămână nerezolvate și nici nu pot fi rezolvate în stadiul actual de informare. Dar, așa cum tulburările din Irlanda de Nord au influențat societatea în întregime – precauții privind securitatea în tot Regatul Unit, legi și tribunale speciale –, tot așa o influențează și jurnalismul. În cei 25 de ani de violență, jurnalismul britanic a făcut concesii autorităților în interesul luptei împotriva terorismului. Adresele oamenilor cunoscuți sau presupuși a fi ținta atacurilor IRA sau grupărilor teroriste loialiste nu au fost deconspirate în presă, numerele mașinilor au fost acoperite în imagini, nu s-a scris despre deplasările oamenilor importanți în interes de serviciu sau în concedii, mai ales nu cu mult timp înainte. Au existat multe certuri între guvern și posturile de radio și televiziune privind programele. Unele dintre acestea au fost scoase definitiv, altele au fost schimbate, iar criticii care au considerat că autoritățile din domeniul audiovizualului s-au comportat cu lașitate nu vor să accepte explicația că majoritatea acestor programe au fost eliminate pe baza unor slăbiciuni editoriale. Puterea distructivă a terorismului a afectat tot ce a atins.

Deturnări

Anii '70 au reprezentat un deceniu al deturnărilor. Acestora li s-a pus complet capăt la sfârșitul anilor '80, când poliția și alți agenți ai legii și ordinii au creat tehnici de contracarare și prevenire, în timp ce voința politică de a rezista a devenit mai puternică și terorismul și-au dat seama că misiunile lor violente și adesea ucigașe le aduceau puține beneficii. Câteva incidente de la jumătatea anilor 1990 au reamintit tuturor că slăbiciunile securității vor fi mereu exploatate de fanaticii dispuși să-și sacrifice propriile vieți în schimbul unui profit îndoielnic. În tot acest timp, a existat îngrijorarea oficialităților și a publicului privind rolul mass-media, preocupare suscitată în aceeași măsură de alte acte teroriste care continuau să aibă loc. Îngrijorarea aceasta, care exista deja, s-a regăsit în binecunoscuta acuzație că prezentările din mass-media furnizau teroriștilor „oxigenul mediatizării”. Această remarcă a fost cauzată de o deturnare în Orientul Mijlociu, din iunie

1985, în timpul căreia televiziunea a prezentat imagini detaliate ale unui terorist care ținea pistolul la tâmpla pilotului unui avion american aterizat la Beirut. Această scenă avea loc în timp ce pilotul și teroristul răspundeau întrebărilor jurnaliștilor în fața aparatului de filmat. A fost o scenă profund tulburătoare. Acestea au fost imaginile prin care știrile de televiziune au ajuns să arate că mass-media și teroriștii se ajutau reciproc, prin transformarea unui incident de pe o pistă îndepărtată de aterizare într-un spectacol pentru întreaga lume.

Ideea nu a fost dovedită, dar nici respinsă. Critica îi urmărește pe jurnaliști ori de câte ori au loc violențe motivate politic și, destul de des, chiar și atunci când se prezintă criminalitatea obișnuită, fără tentă politică. Aceasta este o problemă pentru care jurnaliștii trebuie să dea socoteală.

În ceea ce privește expresia „oxigenul publicității” a doamnei Thatcher, primul-ministru britanic din anii '80, îndreptată împotriva interviurilor cu teroriști, aceasta a fost greșit direcționată, deoarece incidentul de la Beirut care o provocase a fost unul foarte neobișnuit. Scena a fost, fără îndoială, extrem de tulburătoare. Mulți oameni au găsit-o lipsită de gust. Editorii de televiziune ar fi putut justifica o decizie de a nu o prezenta, sau de a o prezenta în așa fel încât impactul să fie mai redus. Aceasta, totuși, este departe de a spune că interviurile i-au încurajat pe teroriștii respectivi sau pe alți potențiali teroriști. Dacă prezentările din mass-media încurajează terorismul – ceea ce nu înseamnă că îl cauzează –, așa cum se pare că se întâmplă, influența se află în altă parte, și anume în prezentarea știrilor obișnuite. Reportajele despre bombe, împușcări, răpiri și deturnări sînt mult mai semnificative decît interviurile ocazionale. Titlurile articolelor de ziar, fie că sînt cu litere mai mari sau mai mici, reportajele de știri, fie că sînt extravagante sau reținute, și imaginile dramatice, luate de aproape sau de la distanță, ale atrocităților constituie principalele încurajări pentru psihicul teroriștilor. Refuzul de a prezenta interviuri cu teroriști nu va schimba acest fapt, iar dacă reportajele despre evenimentele reale ar fi înlăturate sau restrînse în mod natural, într-o încercare de a opri terorismul, teroriștii ar comite acțiuni și mai înspăimîntătoare pentru a impune o atenție mai mare. Existența televiziunii, a radioului și a ziarelor în societățile libere constituie ea însăși o încurajare.

În timpul deturnărilor și al altor incidente în care sînt implicați ostatici, cum ar fi asediile, emițătorii se mulțumesc doar cu posibilitatea ca ceea ce transmit să influențeze în mod direct ceea ce se întîmplă de fapt. Deși teroriștilor nu li se aduc ziare, ei pot oricînd să deschidă un aparat de radio sau un televizor miniatural și să asculte emisiunile. Pericolul ca aceștia să se răzbune pe ostateci a fost confirmat clar atunci cînd o navă aeriană deturnată aterizase în Cipru. Li s-a cerut posturilor de radio să nu speculeze starea de spirit a teroriștilor, de frica posibilității ca aceștia să se alarmeze. Emițătorii satisfac, de obicei, cerințele de acest fel, deoarece, dacă nu o fac, prețul cîtorva cuvinte sincere, dar de care publicul se poate lipsi, ar putea fi moartea unui ostatic.

Revolte

Desfășurarea protestelor publice care se transformă în răzmerițe poate fi influențată de mass-media, mai ales de televiziune. Unii protestatari sînt încurajați să se afle la locul demonstrațiilor de faptul că televiziunea și presa vor fi acolo. Apoi, de îndată ce protestul a început, se pare că prezența camerelor de filmat, a microfoanelor și a întregului calabalic al culegătorilor de știri provoacă o mai mare agitație atunci cînd protestatarii se simt observați, ajungîndu-se uneori pînă la violență. Demonstrații împotriva impozitelor din centrul de obicei pașnic al orașului britanic Norwich, de la sfîrșitul anilor '80, au început să spargă vitrinele magazinelor atunci cînd obiectivele camerelor de filmat au fost îndreptate asupra lor.

Televiziunea și radioul, care sînt mai vizibile la astfel de evenimente din cauza prezenței evidente a mașinilor și a echipamentelor, sînt conștiente de riscuri și încearcă, pe cît posibil, să le reducă. Tehnologia îi ajută uneori. Camerele de filmat mici și acelea care nu necesită lumină suplimentară sînt mai discrete decît camerele de filmat tradiționale, mari, purtate pe umeri. Reporterilor și echipelor de filmare li se cere să formeze grupuri cît mai mici posibil, dar nu se pot face totuși nevăzuți, iar tehnologia lor modernă rămîne vizibilă. Orice s-ar face, prezența mass-media la unele evenimente tensionate nu se poate să nu

influențeze. Opțiunile sînt categorice: acceptarea riscului sau neinformarea publicului despre proteste și despre atitudinile politice față de proteste.

Comportamente imitate

Mulți oameni afirmă că anumite comportamente dăunătoare prezentate pe ecranele televizoarelor sînt imitate în viața reală. Această afirmație este adesea făcută cu atîta convingere, de parcă ar fi un fapt dovedit sau, cel puțin, atît de sigur încît este de necontestat. Dovezile irefutabile lipsesc, și totuși producătorilor de programe nu le este permis să profite de această lipsă. Li se cere insistent de către organele de reglementare și de către „cîinii de pază” ai emisiunilor să ia problema în serios. Și opinia publică cere același lucru, dar, ceea ce este mai important, posibilitatea nedovedită a unei legături cauzale influențează orice conștiință decentă. Elementul esențial care provoacă îngrijorare este convingerea că un singur omor sau rănire serioasă comise prin imitație ar fi deja prea mult.

Problema are mai multe aspecte. Grijă pentru eliminarea posibilităților de imitare ar putea sili programele să adopte atitudini nerealiste. De teama efectelor negative, presa s-ar putea distanța – și i-ar îndepărta pe spectatori – de lumea reală, ar deveni un soi de analgezic, atît de grijulie încît ar ajunge să decepționeze.

Cea mai mare îngrijorare se răsfrînge asupra televiziunii, din cauza convingerii că a asista vizual la comiterea unei acțiuni negative este, de obicei, mai susceptibil să influențeze decît a auzi sau a citi despre acestea. De fapt, urmărirea programelor de televiziune stimulează experimentarea directă și îi face pe cei mai mulți oameni să vadă mult mai multe lucruri decît prin trăirea directă. Dar dacă există un efect de imitație, și radioul poate fi făcut răspunzător și nici ziarele nu pot fi absolvite de orice vină. Imitarea este o problemă pentru întreaga mass-media, cu televiziunea în frunte.

În oarecare măsură, programele de știri și actualități și programele artistice se confruntă cu probleme diferite. Microfoanele și aparatele de

filmă nu pot, în mod normal, să reproducă momentul de violență sau alte acte care ar putea fi imitate – atacuri și furturi din magazine – pentru că nu se aflau acolo în acel moment ca să le înregistreze, în timp ce programele artistice recrează cu inventivitate astfel de incidente. Reporterii de știri sînt, totuși, prezenți la actele premeditate sau prelungite de violență ale mulțimilor sau ale grupărilor, cum sînt demonstrațiile de stradă sau protestele din închisori. Acestea sugerează că ficțiunile îi pot împinge pe indivizii izolați la imitații periculoase, în timp ce știrile pot influența anumite grupuri.

În ambele cazuri, presupusa imitare nu este credibilă fără influența importantă a altor factori. Un psihopat pesimist, singur, destul de instabil pentru a deveni violent după vizionarea unui program dramatic TV, ar putea fi împins spre un astfel de act și de către altceva, în lipsa televiziunii ca stimulent – o videocasetă, un articol de ziar, o experiență personală. Același lucru este valabil pentru cazul în care violențele de masă dintr-un oraș sînt urmate a doua zi de violențe similare în alte orașe, cum au fost revoltele orășenești care au cuprins mai mult de 30 de orașe britanice în vara anului 1981. Trebuia să fi existat și elemente sociale comune pe lângă tendința de a imita evenimentele difuzate la televizor sau prezentate în mod dramatic la radio sau în ziare. De asemenea, nemulțumirile comune privind condițiile din închisori, alături de alți factori ca vremea bună și abundența de hrană au avut o mare influență în producerea și prelungirea violențelor care au afectat închisorile din mai multe părți ale țării în 1990, oricîte influențe suplimentare ar fi fost determinate de atenția acordată de mass-media, de care deținuții s-au bucurat zgomotos, mai ales cei din închisoarea Strangeways din Manchester, în nord-vestul Angliei.

Dacă autoritățile sînt îngrijorate că atenția acordată de mass-media înrăutățește lucrurile, este în primul rînd de datoria lor să facă ceva, atunci cînd pot, și nu să aștepte ca organizațiile mass-media să se autocenzureze. În cazul deținuților răsculați de la închisoarea Strangeways, care au beneficiat de atenția oamenilor care-i vedeau foarte bine de pe strada ce trecea prin fața zidurilor închisorii din Manchester, autoritățile ar fi putut să întindă niște prelate pentru a-i împiedica pe deținuți să vadă în afară și pe cetățeni și mass-media să vadă în interior.

Autoritățile au făcut acest lucru în timpul asediului Biroului Libienilor, la Ambasada din Londra, în 1984, după ce ofițerul de poliție Yvonne Fletcher a fost împușcată și a murit pe o stradă din apropiere. Clădirea libiană a fost ascunsă vederii, și doar pentru mass-media au fost lăsate spații care să faciliteze prezentarea evenimentelor. La Manchester, totuși, o cortină întinsă de autorități i-ar fi putut provoca pe deținuții protestatari la violențe și mai mari.

În complexitatea analizei motivelor ce duc la violențele prin imitație (*copycat violence*), nu se evidențiază prea clar răspunderea ce revine programelor de actualități și ziarelor. Oricît de necesar ar fi să se spună că acestea nu ar trebui să facă nimic care să încurajeze sau să amplifice crimele și violențele, așa cum insistă și codurile jurnalistice, muștrările sînt nejustificate atîta vreme cît nimeni nu poate ști cu certitudine sau suspecta cu temei că producerea unor acte de violență majore ar fi fost evitată dacă unele întâmplări anterioare n-ar fi fost prezentate de media. Și nici nu este de crezut că scenele de comportament antisocial care pot fi imitate exercită o influență unidirecțională. Ele pot constitui și o avertizare teribilă pentru unii oameni. Ele îi pot descuraja pe unii și încuraja pe alții, pe părinți poate, să contribuie la reducerea lor prin exercitarea unor constrîngeri asupra tinerilor delincvenți. Efecte pozitive de acest fel sînt rareori prezentate și ar fi destul de greu de verificat, dar efectele negative, deși intens mediatizate, nu au fost nici ele cert dovedite, în ciuda numeroaselor eforturi, și nu există nici o rațiune temeinică să credem în unele mai mult decît în altele – dar avem motive să luăm în considerare ambele posibilități.

A fost, desigur, foarte ușor să credem în efectul *copycat* în timpul violențelor orășenești din 1981 și în timpul revoltelor din închisori din 1990. Existența unei legături între raportarea unui eveniment și apariția ulterioară a altuia a fost clară și, după ani de zile, aceasta nu mai putea fi negată. Răspunsul editorilor din mass-media trebuie să fie că imitația nu poate avea loc fără alți factori favorizanți, că se iau măsuri importante care să înlăture încurajarea directă la violență, la criminalitate sau la comportamente negative, că vocile care condamnă sînt puternice, că sînt posibile efecte pozitive, dar că acestea sînt greu de evidențiat și că oamenilor trebuie să li se spună ce se întîmplă în societatea lor. La

sfârșitul acestui șir de contraargumente aduse criticilor și adepților ameliorărilor sociale care doresc ca mass-media să-și restrângă interesele în politica socială, există posibilitatea clară ca unele efecte de imitație să fie un preț inevitabil, pe care o societate deschisă, bine informată, trebuie să-l plătească.

Sinucideri

Dovezile că sinuciderile despre care se fac reportaje pot încuraja alte sinucideri nu sînt concludente, iar acelea care există sînt departe de a fi numeroase. Aceasta nu înseamnă că sinuciderile prezentate îi determină pe alți oameni să-și curme viața. Trebuie să existe o predispoziție, ca și în cazul altor forme de imitație, și este posibil ca o sinucidere comisă în urma unui reportaj despre o altă sinucidere să fi fost stimulată de altceva și să se fi produs oricum în împrejurări nefericite.

Suspiciunile persistă totuși. Procurorii au cerut uneori reporterilor să nu publice amănunte clare asupra unor metode neobișnuite de sinucidere dezvăluite la anchete, ca nu cumva acestea să fie copiate, și au inclus sugestii la sfârșitul anchetelor cu scopul de a contracara influența pe care rezultatul acestora ar putea-o avea asupra unui potențial sinucigaș. Astfel de sugestii sînt în mod obișnuit incluse în reportaje, mai ales pentru că sporesc calitatea jurnalistică a materialului. Jurnaliștii sînt de acord să restrângă prezentarea explicită a metodelor de sinucidere. Însă dacă toate acestea îi pot descuraja pe sinucigași, nu se poate ști.

Accidente și dezastre

Accidentele și dezastrele se pot constitui în relatări extinse, ele ocupînd mult din timpul de emisie și din spațiul ziarelor, nu întotdeauna cu efecte pozitive. Partea bună este că ele informează imediat, opinia publică este mobilizată rapid și se declanșează activitatea detașamentelor speciale. Reportajele îi avertizează pe oameni asupra pericolelor, încurajează atitudinile caritabile și forțează autoritățile să ia măsuri.

Adesea, relatările sînt exagerate, în măsură să stîrnească panică și să furnizeze informații care-i influențează afectiv pe editori și pe reporteri mai mult decît îi interesează pe cititori, pe telespectatori sau pe ascultători. Reportajele din audiovizual, în mod deosebit, îi înspăimîntă pe unii oameni și provoacă ocazii pentru reacții nedorite. Informațiile referitoare la cauze sînt uneori total eronate, și tot astfel pot fi și estimările inițiale referitoare la morți și răniți, mai ales în cazul victimelor cutremurelor și inundațiilor de mari proporții.

Ziariștilor li se aduc, de fiecare dată, acuzații de intruziune în chestiunile personale, după accidente și dezastre. Aceste acuzații sînt cauzate de imaginile și de sunetele care redau durerea oamenilor afectați sau a celor grav răniți. Nu se ține cont de dorința acestora de a coopera. Spectatorii englezi dovedesc o perspectivă ambivalentă cînd este vorba de durere. Curiozitatea lor se luptă cu o preferință culturală care solicită ca emoțiile celor năpăstuiți să rămînă personale, fie din considerație, fie din cauză că ei înșiși sînt prea afectați. Cînd oamenii care traversează o criză cooperează cu reporterii, criticii spun că aceștia erau sub influența situației în care se aflau și că nu trebuia să fie abordați. Cu alte cuvinte, „Nu prezentați suferința”. Ideea este meritorie în oarecare măsură, dar nu are șanse să se impună. Reporterii, fotografi și echipele de filmare consideră suferința ca parte a realității, iar dacă aceasta nu este arătată, adevărul nu este prezentat în totalitate.

Orice ar face, jurnaliștii vor fi mereu criticați și vor exista întotdeauna printre ei unii cu un pronunțat spirit competitiv care vor merge prea departe, dar sînt și organizații de știri care, cu decență, aleg să fie mai rezervate. Reporterii și fotografiile acestora sînt instruiți să accepte refuzul categoric al victimelor de a fi intervievate, să nu urmărească victimele care încearcă să-i evite și să nu folosească obiectivele aparatelor pentru a spiona emoțiile oamenilor. Sînt adesea acceptate perspectivele mai largi de la distanță, care sînt și mai puțin intruzive. Aceleași organizații își prezintă compasiunea în emisiuni fără a difuza imagini supărătoare. La televiziune, editorii evită adesea să pună accentul pe imagini ale oamenilor în suferință.

După accidentele în care sînt implicați un număr mare de oameni, prăbușirile de avioane mai ales, telespectatorii și cititorii ziarelor se

plîng de imaginile victimelor aflate în spitale. Pentru a preveni aceste reproșuri, reporterii pot menționa că filmarea imaginilor fusese permisă de victime și de către conducerea spitalului. Reporterii au constatat că victimele bucuroase de a fi rămas în viață doresc uneori să apară în imagini pentru a-și asigura rudele și prietenii din zone mai îndepărtate că nu au avut prea mult de suferit.

O problemă asemănătoare, dar de o altă natură, poate, de asemenea, să apară. Aceasta se referă mai ales la radio și televiziune și la posibilitatea lor de a face imediat publică informația, deși știrile publicate în edițiile de seară determină ca și ziarele să se confrunte cu aceeași problemă. Aceasta rezidă în faptul că rudele apropiate află uneori veștile proaste fie direct, fie implicit, dintr-un program: când un avion identificat cu un anumit număr de zbor se prăbușește și toate persoanele de la bord își pierd viața, mulți oameni află că fiul, fiica, soțul sau soția, mama sau tata se aflau în acel avion și că au murit înainte ca numele lor să fie făcute publice. Nu există nici un mod satisfăcător de a soluționa această problemă. Răspunsurile tradiționale date rudelor supărate, și anume că știrile importante trebuie anunțate și că numele nu sînt dezvăluite decît după ce rudele apropiate au fost anunțate, nu contribuie cu nimic la atenuarea sentimentului de agresiune emoțională. Dilema constă în faptul că reținerea excesivă a mass-media pe baza susținerii tot mai intense a intereselor rudelor îndurerate ar reduce prezentarea știrilor atît de mult, încît societatea ar fi mai puțin informată. Restrîngerea știrilor pînă a le face inofensive este cu siguranță o cale spre manipulare și dezinformare.

Mai există și alte neajunsuri care afectează mass-media după accidente și dezaastre majore. Jurnaliștii sînt adesea acaparați de lucrurile importante care trebuie prezentate și neglijează aspectele de bază ale situațiilor complexe. Radioul și televiziunea uită faptul că ele nu numai că prezintă știrile mai prompt decît presa, dar sînt și mai personale: este mai șocant să afli știri supărătoare de la radio sau televiziune decît să le citești. Reportajele prezentate de acestea sînt mai dăunătoare decît reportajele și imaginile din ziare. Chiar și cel mai prudent emițător va provoca durere și, cînd nu este atent, interesul public devine un scop și mai dificil de justificat.

Emisiunile de știri pot face puțin în ceea ce privește plîngerile referitoare la presiunile suplimentare pe care le exercită asupra autorităților în momente cînd acestea au nevoie de toată energia pentru a face față situației. Nimeni nu se poate aștepta ca emițătorii și ziarele să nu facă cercetări. Și dacă nu se fac eforturi pentru a informa publicul repede și complet – și aceasta numai mass-media o poate face –, se răspîndesc zvonuri care pot înrăutăți și mai mult situațiile de criză.

Acțiuni militare

Onestitatea în prezentarea acțiunilor militare depinde frecvent de măsura în care țara de origine a respectivei organizații de știri este implicată; este important, de asemenea, dacă acțiunea are loc în interiorul sau în exteriorul țării, dacă este implicat un aliat, dacă este vorba de războiul civil al altor țări sau dacă sînt implicate țări îndepărtate. Organizațiile de știri nu pot întotdeauna să prezinte reportaje despre acțiunile militare ale propriei țări așa cum ar dori, nici chiar atunci cînd acestea se apropie de un război. În afară de presiunile exercitate de diferitele interese naționale – inclusiv securitatea națională –, interesele propriilor soldați și ale familiilor lor, organizațiile sînt presate de obținerea de informații corecte din surse de încredere. Se poate ca reporterii să nu aibă posibilitatea de a urmări acțiunile militare în timpul desfășurării lor, ci să le prezinte după ce acestea au avut loc. Ei se bazează mult pe organizațiile militare sau guvernamentale, sau pe alte structuri care au interes să promoveze acțiunile respective. Dorința statului este aceea de a conferi o fațadă mass-media cît mai bună acțiunilor sale, mai ales cînd își folosește puterea maximă, prin forțele sale armate, împotriva dușmanilor externi sau împotriva rebelilor și teroriștilor interni, desemnați prin sintagma cu impact emoțional „dușmanii din interior”. Și acești dușmani ai statului, la rîndul lor, sînt dornici să folosească mass-media în avantajul lor. Ambele părți manipulează cursul știrilor. Faptele sînt parțial selectate înainte de a fi oferite jurnaliștilor spre difuzare, iar accesul în zonele de luptă este strict controlat, de obicei sub pretextul că accesul este prea periculos sau că acesta ar împiedica operațiunile militare. Restricțiile maschează atît nereușitele, cît și excesele.

Capitolul 6 - Tratamente speciale

Anonimatul

Atît oamenii respectabili, cît și cei mai puțin respectabili care știu ceva ce ar prefera să nu se afle doresc acum mai mult ca în trecut să-și păstreze anonimatul în programe și în presă. Și se pare că acum există o tendință mai accentuată spre a li se permite aceasta, în mare parte deoarece camera de filmat, microfoanele și reporterii își croiesc drum spre aspecte intime ale vieții umane, care mult timp nu le-au fost accesibile și care, în timpuri mai puțin permissive, nu erau posibil de abordat. Cum se întîmplă cu multe lucruri în mass-media, anonimatul este molipsitor, așa că unele cazuri justificate au încurajat și cazuri nejustificate.

Este posibil ca o parte din credibilitate să se piardă cînd cineva apare în penumbră sau cu spatele la camera de filmat, iar emițătorii, în mod deosebit, au de înfruntat iritarea motivată politic sau poate dezaprobarăa conducerii pentru că permit infractorilor sau altor persoane indezirabile să vorbească fără a se identifica. Se poate ajunge și la probleme serioase legate de protejarea sursei, dacă interviul prezintă interes pentru poliție. Uneori, este posibil să se impună anonimatul la publicare, dar cu acordul de a dezvălui identitatea, mai tîrziu, poliției sau unui tribunal din motive valide legal. Cînd aceasta nu este posibil, rezultatul poate fi confruntarea cu legea, atît pentru anonimatul acordat cu ușurință, cît și pentru cererile bine cîntărite sau pentru cazurile, mai rare, de motive întemeiate.

„Motivele întemeiate” includ multe situații. Victima unei agresiuni sexuale sau de altă natură care se simte jenată, rușinată sau șocată, sau toate trei, este adesea protejată de privirile publicului, la cerere sau din

oficiu, și totuși poate contribui mult la un program sau articol. Ruda unei persoane condamnate poate face lumină într-o problemă fără a dori să fie expusă bîrfei care urmează prezenței într-un program sau în presă. Donatorii de organe nu sînt numiți public, și nu ar servi nici unui interes public, în majoritatea cazurilor, dacă s-ar dezvălui identitatea acestora.

Ideea, care apare mai ales în America, că anonimatul încurajează rușinea nejustificată a victimelor, mai ales a victimelor agresiunilor sexuale este receptată fără convingere în Anglia ca o autojustificare pentru mass-media americană, care face uz de ea. Un nume dat publicității împotriva dorinței victimei adaugă o nouă injurie celei inițiale.

Cazul privind dreptul la intimitate al victimelor este simplu. Este mult mai dificil atunci cînd vinovatul dorește să se ascundă în penumbră, și acordarea dreptului la anonim poate cauza jurnaliștilor și realizatorilor de programe probleme cu legea. O regulă fermă este tentantă, dar poate fi discutabilă. Mass-media ar putea refuza categoric acordarea anonimului oricărei persoane care mărturisește o infracțiune sau care este condamnată pentru crimă, și nu ar fi dezaprobată pentru aceasta. Uneori, totuși, s-ar putea pierde o contribuție importantă, o ocazie de a se face lumină într-o anumită situație. Posibilitatea unor scrupule de a permite unui vinovat să-și ascundă identitatea nu poate fi mereu pusă în balanță cu promovarea adevărului, dar deoarece programele de actualități, ziarele și revistele sînt menite a facilita cunoașterea și înțelegerea în cazul în care contribuția este remarcabilă, nu previzibilă sau de rutină, anonimatul acordat unui infractor care nu se căiește poate fi justificat.

Anonimatul este mai ușor acordat la radio și în ziare decît la televiziune, deoarece aceasta înseamnă, de obicei, nimic mai mult decît a nu da numele persoanei căreia îi aparține o voce sau un citat. Uneori, totuși, persoanele intervievate la radio cer ca vocea să le fie modificată sau chiar ca altcineva să le reproducă cuvintele, ca nu cumva să existe riscul de a fi recunoscute. Ziarele pot și ele decide să mascheze fețele din imagini.

Televiziunea întâmpină probleme mai complexe, deoarece folosește mult mai multe imagini și sunete. Se utilizează, în consecință, procedee mult mai complexe pentru soluționarea problemelor. Individul care nu trebuie identificat poate fi machiat puternic, i se pot aplica cu succes meșe de păr și vopsele faciale, dacă există timpul necesar. Așa s-a întîm-

plat cu un fost agent de poliție din Irlanda de Nord care s-a infiltrat în IRA și care a fost prezentat în interviuri detaliate într-un program din 1992 intitulat *The Informer*, din seria BBC *Inside Story*. Intervievații pot fi filmați cu spatele la camera de filmat sau în lumină slabă. Identificarea poate fi împiedicată și prin imagini luate de foarte aproape, parțiale – urechea dreaptă, o parte din obraz, dar nimic altceva, gura și bărbia filmate lateral. Uneori este necesară o mare putere de persuasiune pentru a-l convinge pe individ că nu este în pericol de a fi recunoscut.

O altă metodă, numită *pixillation*, folosită acum și pentru fotografiile din ziare, împiedică identificarea prin acoperirea feței din imagine cu un mozaic de pătrățele. Alte tehnici sînt întunecarea, înceșoșarea feței cu un cerc închis la culoare sau cu un soi de piclă. Aceste procedee se folosesc mai ales cînd anonimatul este solicitat cu întîrziere, după ce individul s-a mai gîndit.

Glugile sau eșarfele înfășurate în jurul capului sînt procedee folosite uneori, dar acestea dramatizează și adaugă o nuanță de bravadă indivizilor celor mai răi, ceea ce nu este pe placul spectatorilor.

Realizatorii de programe trebuie să se asigure că respectă anonimatul promis. Au fost cazuri de oameni filmați în umbră care au fost identificați, deoarece umbra nu fusese suficient de puternică. Nici folosirea pătratelor care ascund chipul nu este suficientă uneori. Unii oameni spun că, privind cu mare atenție, pot recunoaște un chip care este mascat prin acest procedeu.

Televiziunea, ca și radioul, trebuie să folosească uneori procedee de modificare a vocii. Efectul poate fi hilar, prin crearea unei distorsiuni gen rățoiul Donald. Deseori se creează confuzie, chiar și atunci cînd rezultatul nu este caraghios. Doar o ușoară modificare a tonurilor înalte ale vocii sună natural, și aceasta nu este suficientă pentru a masca vocea. Mai multe roade dă citirea cuvintelor de către altcineva, deși creatorilor de programe nu le convine acest procedeu.

Combinarea unor procedee este uneori folosită pentru obținerea unui efect mai sigur. Doi soți care protestau împotriva metodelor psihologice care, spuneau ei, o determinaseră pe fiica lor să facă afirmații false de abuz sexual au fost filmați cu spatele, cu lumină redusă și cu capetele învăluite în ceață.

Identificare tip puzzle

Așa-numitul efectul *jigsaw* are loc atunci când două sau mai multe știri puse cap la cap din întâmplare sugerează identitatea unei persoane fără ca numele acesteia să fi fost menționat în nici unul dintre reportaje. Acest efect apare destul de rar și nu este dorit de nimeni, mai ales în cazul victimelor abuzurilor sexuale în familie sau ale violurilor. Iată cum se întâmplă. Televiziunea, radioul și ziarele respectă în general cerințele de anonimat ale victimelor, deoarece înțeleg că mediatizarea amplifică neplăcerile agresiunii. Legea garantează această atitudine, interzicând, în aproape toate cazurile, publicarea numelui victimei sau a altor elemente personale care ar putea contribui la identificare din momentul comiterii infracțiunii. Fiecare organizație de știri decide pe cont propriu ce elemente sau fapte despre victimă și cazul său să fie mediatizate, ferindu-se să dezvăluie prea multe. Într-un articol dintr-un ziar local se poate spune, de exemplu, că victima era blondă și avea 23 de ani. Un alt material în legătură cu același caz, difuzat poate la radio, spune că victima locuiește cu părinții într-un cartier al orașului pe care-l numește, iar un altul, difuzat la televiziune, într-un alt ziar sau la un alt post de radio, spune că a fost atacată în timp ce se urca în mașina ei sport, de culoare verde. Informațiile de acest fel pot fi transmise în aceeași zi sau în zile diferite. Separat, ele nu trădează identitatea victimei, dar împreună spun destul pentru ca oamenii din acea zonă să-și dea seama despre cine este vorba.

Problema este mai frecventă în mass-media de știri locale, adică publicații și radiouri locale, agenții de știri și televiziuni regionale, deoarece sînt multe cazuri de agresiuni sexuale care nu interesează mass-media națională. Oricît ar părea de ușor ca un număr relativ mic de organizații de știri dintr-o localitate să ajungă la o înțelegere privind evitarea efectului *jigsaw*, aceasta nu se întâmplă prea adesea. Atunci cînd evenimentul interesează ziarele naționale și întreaga mass-media națională, șansele unei abordări concertate sînt practic minime.

Problemele de coordonare a prezentării știrilor între organizațiile extrem de competitive au fost scoase în relief în urma unui viol intens mediatizat, petrecut la Londra, în 1986, un caz în care victima a acceptat, cîteva luni de zile mai tîrziu, să vorbească deschis despre agresiunea suferită. Aceasta s-a întîmplat la o casă parohială. Victima era fiica preo-

tului. Imediat după infracțiune, nici un reportaj de știri nu a dat numele tinerei femei, dar s-au publicat și s-au transmis multe reportaje pe plan local și național pe o perioadă neobișnuit de lungă. Diferitele reportaje conțineau fapte diferite, unele menționau chiar casa parohială, iar victima era prezentată ca o femeie care locuia acolo la acea vreme, altele se refereau la victimă ca fiind fiica unui vicar din Londra, fără să dea amănunte. Nu a trecut mult timp și oamenii și-au dat seama cine era victima.

Cazul a creat atîtea probleme, încît televiziunea și radioul s-au întîlnit sub auspiciile Consiliului de Presă, predecesorul Comisiei de reclamații împotriva presei, organismul care analiza la acea vreme reclamațiile aduse mass-media și care se preocupa de standardele jurnalistice ale publicațiilor. La acea întîlnire s-au întocmit materiale orientative menite a împiedica repetarea situațiilor de acest fel, țel pe care jurnaliștii cu experiență l-au considerat de neatins.

Materialul orientativ a fost reformulat după cîteva ani. Se stipula precis că o adresă, chiar fără menționarea vreunui nume, era un indiciu puternic și nu trebuia dată publicității. Această informație este acum interzisă prin lege. Organizațiilor de știri li se impunea de asemenea să nu prezinte în reportaje nici o legătură cu alte persoane și nici o legătură între victimă și locul infracțiunii. Toate aceste măsuri de prevedere se poate să fi permis evitarea unor cazuri de identificare *jigsaw*, dar ele au fost uitate cu timpul și pe măsură ce jurnaliștii s-au schimbat. Acestea sînt lucruri care trebuie repetate frecvent, și chiar și așa, tot vor exista coincidențe de factori neprevăzuți care vor facilita identificările întîmplătoare, deși toată lumea se străduiește să le evite.

Cel mai sigur mod de a preveni efectul *jigsaw* ar fi o lege foarte restrictivă care să specifice cazurile care pot fi prezentate de jurnaliști și toate interdicțiile, așa cum sînt specificațiile în legătură cu audierile preliminare de la tribunale. O astfel de lege ar proteja victima unei agresiuni sexuale de identificare rapidă pe scară largă, dar nu va împiedica recunoașterea ei locală, pe stradă, care face parte din suferința victimei și care se răspîndește nu prin mass-media, ci prin șoapte și bîrfe. Uneori, o astfel de lege restrictivă va împiedica informațiile importante să intre în domeniul public, nu în mod intenționat, ci deoarece legile restrictive interzic invariabil mai mult decît intenționează, producînd consecințe imprevizibile pozitive și negative.

Urgențe

Persoanele aflate în posturi de răspundere sînt conștiente acum mai mult decît înainte de importanța mass-media în cazuri de urgență, dar mulți funcționari superiori, ofițeri de poliție, consilii locale și alte organisme implicate în rezolvarea urgențelor au dificultăți în a accepta că trebuie să aibă în vedere și presa, că unul dintre cele mai dăunătoare lucruri este ignorarea punctelor de vedere ale reporterilor și fotografilor. Jurnaliștii, perseverînd în aprofundarea problemelor, trebuie adesea să se bazeze pe zvonuri sau, în cel mai bun caz, pe relatări neoficiale din primele ore ale unei situații de criză, în timp ce populația locală se află în fierbere. Oficialii, presați de cerințele urgente și preocupați de primele victime, pot să uite că un public mai larg din zonă este îngrijorat, că acesta are nevoie de informații corecte și că modul cel mai rapid de a le oferi este prin intermediul radioului, televiziunii și ziarelor. Așa cum a demonstrat experiența din Irlanda de Nord, zvonurile exagerate și birfa distructivă prosperă atunci cînd informațiile corecte vin cu întârziere.

Jurnaliștii care se ocupă de urgențe trebuie să se supună, de obicei, unor restricții, să accepte, de exemplu, vizitele dirijate la locul catastrofelor aviatice pentru a evita deteriorarea probelor sau, ca un alt exemplu, să nu divulge detalii personale, numele celor decedați sau ale răniților în stare gravă pînă la informarea rudelor apropiate. Cînd un număr mare de jurnaliști solicită cu nerăbdare informații, oficialii pot organiza vizite selective, care permit cîtorva reporteri, echipe de filmat și fotografi să pătrundă într-o zonă restricționată, cu condiția de a oferi materialele lor și altor jurnaliști care n-au putut fi admiși în zona respectivă. Se pot aranja interviuri cu victimele care acceptă să vorbească și poate fi permisă fotografierea lor ca o măsură de precauție împotriva intruziunilor. În timpul unor stări de urgență de mari proporții și de durată, de exemplu în condiții de vreme nefavorabilă, ziarele și radioul locale sînt solicitate să transmită anunțuri speciale și detaliate, liste de școli închise sau de drumuri blocate.

Există multe înțelegeri rezonabile între mass-media și autorități în interesul public, care sînt mai ușor de realizat cu oficialii binevoitori

decît cu cei recalcitranți, dar aceste situații îi forțează pe jurnaliști să fie și mai atenți la orice încercare de tănuire a faptelor scandaloase.

Interdicții

Mass-media britanică, ziarele și posturile de radio și televiziune, operează uneori interdicții asupra unor știri. Acestea sînt acceptate, de obicei, în urma unor intervenții ale poliției și în legătură cu unele probleme de competența acesteia. Amenințările privind contaminarea unor măruri din magazine aglomerate sînt deseori ascunse, în afară de cazurile cînd sînt motive de a se crede că, într-adevăr, a avut loc o contaminare. Uneori se acceptă interdicția difuzării știrilor privind evenimente sau intervenții militare controversate. Acestea pot apărea în timpul unor asedii de mici proporții, de exemplu atunci cînd un individ, de obicei instabil psihic, ține ostatică o fostă prietenă, într-o casă sau apartament înconjurat de polițiști. Autoritățile închisorilor pot impune interdicția difuzării știrii cînd un deținut baricadat într-o celulă amenință cu uciderea altuia – o altă formă de asediu.

Riscul acestor tipuri de asediu este că prezentarea știrilor, atunci cînd acestea sînt auzite sau citite, poate pune în pericol victima captivă prin iritarea agresorului, care este deja foarte agitat. Poliția poate să împiedice informațiile din presa scrisă să ajungă la agresor, dar nu poate face nimic în legătură cu știrile din audiovizual. În unele incidente, cînd răpitorii și locul unde se află nu se cunosc, relatările din ziare pot fi la fel de periculoase pentru victime ca și cele transmise de radio sau televiziune. O interdicție poate fi totală, în sensul că nu se transmite nici o știre cît de mică despre un anumit eveniment pentru o perioadă de timp stabilită, sau poate fi parțială, atunci cînd anumite fapte nu sînt incluse în reportaje un timp, în unele cazuri niciodată.

Cea mai bună justificare – unii spun că singura justificare valabilă – pentru o interdicție este că fără ea viața unor persoane ar fi pierdută sau pusă în mare pericol. Acesta este principiul care sprijină multe interdicții, dar acelea pe termen scurt, care durează doar cîteva ore, au fost impuse și din alte motive. În unele cazuri, știrea arestării unui

infractor nu a fost difuzată de programe și ziare pînă cînd poliția nu a prins și alți membri din banda respectivă, care ar fi putut fi alertați de știre dacă aceasta ar fi fost difuzată imediat. În alt caz, mass-media a tăinuit existența unui depozit de arme descoperit în Țara Galilor pînă cînd au fost arestați teroriștii care veniseră, cîteva săptămîni mai tîrziu, să le ridice. Dacă descoperirea armelor ar fi fost anunțată mai devreme, teroriștii ar fi aflat și nu ar fi revenit la locul unde erau ascunse acestea.

Jurnaliștii nu acceptă bucuroși interdicțiile, pentru că nu le place ideea de a se avea bine cu autoritățile, iar credibilitatea lor, oricum nu prea bine cotate, ar putea să scadă și mai mult dacă s-ar ști că acceptă această colaborare. Dar compromisuri s-au făcut de cînd există jurnalismul. Acestea vor continua să fie solicitate și acceptate. Majoritatea editorilor le consideră justificate atîta vreme cît nu au loc prea des și nu sînt impuse de autorități din afară, și atîta timp cît organizațiile de știri sînt sincer convinse de motivele invocate, cu condiția ca interdicția să fie recunoscută public imediat ce este posibil. Acest gest menține încrederea publicului.

Nici un editor care se respectă nu va recunoaște, în intervalul respectiv, că a consimțit la o interdicție ca o favoare sau ca să cruțe imaginea unei personalități publice. Mărturisirile sincere ale editorilor care au acordat o favoare sînt rare, chiar și la mult timp după aceasta. Dar se mai întîmplă.

Alarme de contaminare

Organizațiile mass-media din Marea Britanie sînt reținute cînd este vorba de alarme premeditate, în cazurile cînd consideră că sînt false. Unele nu sînt aduse la cunoștința publicului niciodată, altele numai după arestarea autorului, dar alarmele adevărate, verificate, sînt și trebuie să fie anunțate conform obligației ziarelor, radioului și televiziunii de a alerta publicul asupra pericolelor reale. Problema este însă a ști cînd o amenințare este falsă și cînd este adevărată. Unele alarme false sînt făcute cu scopul de a produce pagube comerciale prin înspăimîntarea și îndepărtarea cumpărătorilor de la anumite magazine

sau mărfuri. Altele sînt simple păcăleli, făcute din inconștiență sau pentru a obține o răscumpărare. Nici chiar avertizările reale nu sînt cinstite, pentru că nu se poate ști dacă produsele vor fi contaminate în cazul în care nu se îndeplinesc anumite condiții sau dacă mărfurile, de obicei acelea de pe rafturile unui supermagazin, sînt deja contaminate.

Nu există nici o abordare satisfăcătoare în această problemă. Unele implică încurajarea escrocilor, teroriștilor sau a răufăcătorilor, cu riscul suplimentar ca difuzarea unor avertismente false să-i facă pe oameni să nu dea atenție alarmelor reale pe care ar trebui să le ia în serios. Celelalte implică eșecul de a avertiza în mod corect, ajutîndu-i în felul acesta pe oameni să evite pericolul unor infirmități, răniri sau poate chiar al morții.

Reacția publicului la alarmele de contaminare demonstrează faptul că problema poate fi foarte serioasă. În 1989, o serie extinsă de avertizări a luat în Anglia aspectul unei epidemii. Contaminarea unui număr relativ mic de borcane cu hrană pentru bebeluși a fost intens mediatizată. Primele anunțuri spuneau că se găsise sticlă în unele borcane. În următoarele săptămîni, sute de cazuri, în multe părți ale Angliei, de borcane conținînd bucăți și firimituri de sticlă, bolduri, bucăți de lame și alte obiecte ascuțite au fost anunțate poliției sau magazinelor sau prin intermediul mass-media.

S-a ajuns la concluzia că doar cîteva cazuri au fost într-adevăr reale. Cîteva persoane au găsit într-adevăr obiecte periculoase în borcane, fără a ști cum au ajuns acolo, dar marea majoritate a reclamațiilor veniseră din partea oamenilor care pretindeau că le-au descoperit după ce ei înșiși le puseseră acolo. Unii dintre acești oameni încercau să-și ia banii înapoi, alții urmăreau să obțină atenție și simpatie sau publicitate și notorietate.

Un an sau doi mai tîrziu, Frontul de Eliberare a Animalelor a telefonat la o serie de posturi de radio, de televiziune și la unele ziare din centrul Angliei pentru a anunța că membrii săi puseseră un fluid coroziv în flacoanele de șampon de pe rafturile unui număr de supermagazine din diferite orașe. Fapta avea la bază răzbunarea pentru testarea unor produse pe animale. Nu s-au găsit produse contaminate; fusese o păcăleală prin care Frontul spera să-i îndepărteze pe cumpărători de produsele respective și de cele similare din magazine. Planul nu a reușit, pentru că păcăleala nu a fost mediatizată.

Cu altă ocazie, mari cantități de băuturi răcoritoare au fost retrase de pe piață pentru că s-a crezut că unele dintre ele ar fi fost falsificate. Măsurile de precauție și explicațiile au fost intens difuzate de mass-media. Aceste alarme de contaminare repetate i-au determinat pe producători să adauge un dispozitiv de siguranță la ambalarea mărfurilor, care, fără acesta, puteau fi ușor contaminate. Producătorii nu ar fi luat aceste măsuri atât de repede fără presiunea publicității nefavorabile.

Difuzarea tuturor avertizărilor de contaminare de către mass-media ar fi utilă doar infractorilor. În mod obișnuit, o avertizare nu se difuzează fără o verificare care să confirme seriozitatea ei. Poliția se pronunță în favoarea mediatizării când există o certitudine. Procesele judiciare – mai mult decât comentariile – intentate de victimele comerțului, de producător sau de vânzător, pot determina și alte măsuri. Interesul public este pe primul plan, iar decizia finală trebuie să o ia mass-media, în ciuda cazurilor când mediatizarea s-a dovedit greșită.

Asedii

Desfășurarea asediilor, fie că sînt de mici sau mari proporții, poate fi influențată de difuzarea știrilor. Expresiile inofensive „desfășurare” și „influențare” pot avea implicații teribile. Când teroriștii țin ostatici, ca în cazul asedierii de 60 de zile a ambasadei iraniene din Londra, din 1980, oameni nevinovați pot fi omorîți, răniți sau expuși unor terori și mai mari din cauza unor reportaje de știri difuzate la radioteleviziune, care îi nemulțumesc sau îi irită pe teroriști. Când un individ înarmat, dezechilibrat și violent o sechestrează pe fosta sa prietenă în apartamentul acesteia, el poate fi împins să o omoare sau să se sinucidă din cauza a ceea ce se spune despre el la radio. Poliția poate opri distribuirea ziarelor în clădirile asediate, dar intervenția știrilor de la radio și televiziune nu poate fi evitată. Din cauza acestor probleme, emițătorii elimină informațiile și speculațiile pe care poliția le consideră provocatoare, așa cum au fost informațiile despre lăzile cu echipamente care fuseseră introduse în clădirile învecinate ale ambasadei iraniene în timpul asediului din Londra. Știrile despre incidentele importante care

durează mai multe zile nu pot fi trecute complet sub tăcere, dar acelea legate de sechestrări minore, care durează doar cîteva ore, rămîn deseori nedifuzate. Jurnaliștii, mereu refractari față de suprimarea faptelor interesante, acceptă totuși că publicului nu i se face o mare nedreptate prin amînarea difuzării unei anumite informații pe o perioadă necesară, că mediatizarea acesteia nu ajută prea mult interesului publicului, că un reportaj nu justifică suferința unor indivizi aflați în situații dificile.

Răpiri

Între mass-media și Scotland Yard a existat o înțelegere privind răpirile la începutul anilor 1970, care a devenit la mijlocul anilor 1980 un acord explicit cu toate forțele de poliție din Anglia și Țara Galilor, fără a implica în mod oficial poliția și mass-media din Scoția din cauza procedurilor legale în cazul investigațiilor criminalistice de acolo. Acordul nu se aplică în mod oficial nici poliției din Irlanda de Nord, The Royal Ulster Constabulary, din cauza complicațiilor generate de actele teroriste care dominau în acea perioadă Irlanda de Nord, dar termenii acordului au fost folosiți în ambele țări.

Reprezentanții ziarelor locale și regionale din Anglia aveau îndoieli, atât în principiu, cît și în practică, privind încheierea unui pact formal cu poliția. Ei s-au ținut la distanță de acordul din anii 1980, dar ziarele regionale și locale au cooperat în toate cazurile în care a fost invocat acordul. Termenii asupra cărora s-a căzut de acord nu au fost divulgați în mod public, deși erau cunoscuți în cadrul organizațiilor de știri.

Acesta este un acord unic între poliție și mass-media. Nu există altul asemănător în nici un alt subiect. Nu se impun restricții, voluntare sau de altă natură, privind relatarea infracțiunilor în general. Nici chiar în perioada violențelor maxime din Irlanda de Nord și a răspîndirii acestora pe teritoriul Angliei nu au existat acorduri oficiale privind terorismul, deși s-au respectat unele înțelegeri referitoare la anumite detalii sensibile. Mass-media acceptă din cînd în cînd restricțiile privind unele relații ca aranjamente speciale și, așa cum a fost totdeauna, există și acorduri tacite între anumite organizații de știri și anumite forțe de poliție.

Condiții

Unele personalități publice sînt notorii pentru încercarea de a impune condiții în ceea ce privește apariția lor în programe, deoarece, din cauza naturii radioului și a televiziunii, problema este mai mare decît în cazul ziarelor. Principalii ofensați sînt politicienii, deși nu chiar toți; unii dintre ei sînt amatori de publicitate, fiind dispuși să plătească chiar pentru a apărea pe post.

Se solicită tot felul de condiții. Uneori se cere ca un interviu înregistrat să fie difuzat în întregime sau să nu fie difuzat deloc, alteori se cere aprobarea editării înainte de difuzare, iar în unele cazuri se cere ca interviul să fie în direct. Unii încearcă chiar să impună momentul din program în care interviul să fie transmis. Alții, mai ales membri ai guvernului, doresc să aibă ultimul cuvînt și ca nici un alt interviuat să nu vorbească în timpul sau după interviul său. Miniștrii refuză destul de des să participe la o discuție, ei preferînd interviul individual. Uneori, ei încearcă să impună persoana care să-i intervieveze sau cer să cunoască întrebările anticipat. Politicienii și alte personalități pot cere să nu li se pună anumite întrebări și ca anumite subiecte să fie evitate complet. Membrii importanți ai parlamentului, mîndri de statutul lor, mai ales cînd sînt în guvern, refuză adesea să apară pe picior de egalitate cu un oponent mai puțin important.

Funcționarii ministeriali din departamentul de presă sau din biroul personal al miniștrilor sînt cei care instituie în general astfel de condiții, pe care le inventează uneori, și în majoritatea cazurilor pun mai multe piedici decît miniștrii înșiși.

Condițiile nu sînt întotdeauna impuse înainte de înregistrare sau înainte de vizita la studio. Unele interviuri sînt mai întîi înregistrate și după aceea urmează imediat cereri ca acestea să fie folosite complet sau deloc. Multe înțelegeri necondiționate pentru discuții în direct au eșuat în ultimul moment, după ce unul dintre participanți s-a gîndit că preferă un interviu – sau, un procedeu frecvent folosit, pretinde că aranjamentul fusese pentru interviu – și că nu acceptă altceva. Șicanele abundă atunci cînd politicienii încearcă să obțină cele mai bune condiții pentru ei înșiși.

Realizatorii de programe cedează uneori acestor presiuni, pentru că au nevoie de interviuri, precum și din cauza obligației de a acorda reprezentare egală tuturor segmentelor politice, obligație impusă tuturor emițătorilor britanici și care le reduce foarte mult posibilitatea de a fi duri cu aceia care pun condiții nerezonabile. Realizatorii de programe și autoritățile din domeniul audiovizual au înrăutățit lucrurile mai mult decît era necesar prin acceptarea de la început a compromisurilor. Reprezentarea egală nu implică și contribuțiile legate de relațiile cu publicul, iar editorii pot pune accentul pe imperativele jurnalistice.

Nu toate condițiile trebuie refuzate. Uneori au fost întocmite în prealabil chestionare detaliate în scris, cînd tema era complexă și cu istoric îndelungat, în așa fel încît persoana interviuată să poată verifica amănuntele și sursele de referință. Nu există motive întemeiate, totuși, să se respecte în mod absolut chestionarul respectiv; unele răspunsuri trebuie să fie mai elaborate. Condițiile de tipul „chestionar prealabil” sînt binevenite pentru programele de mare anvergură cum ar fi documentarele, dar nu pentru programele zilnice pe teme de actualitate, în care sînt interviuate persoane cu experiență în domeniu care au răspunsuri imediate la orice întrebare. Condiții speciale au fost acordate pentru programele la care accesul este uneori neobișnuit, fie unor persoane care nu sînt interviuate frecvent sau în spații care în mod normal sînt în afara sferei jurnaliștilor. De exemplu, într-o serie de interviuri cu persoane necunoscute și fără experiență mediatică, de exemplu funcționari guvernamentali sau publici cărora li s-a permis să apară într-un program, s-a căzut de acord ca acestora să li se permită să repete răspunsul la unele întrebări din interviu și ca înregistrarea răspunsului stîngaci să nu fie folosită.

Condițiile acceptate au produs nemulțumiri ulterioare, deoarece nu au fost bine definite și nu au fost formulate în scris. Scrise sau nescrise, dacă nu sînt clar delimitate, condițiile pot constitui motive de dispută. De exemplu, funcționarilor guvernamentali fără experiență în interviuri li s-a permis să modifice orice răspuns în timpul înregistrării, atîta timp cît reporterul se afla acolo, dar acest drept excepțional a expirat după încheierea interviului. Numai motive foarte întemeiate pot justifica modificarea unui răspuns cîteva ore mai tîrziu sau a doua zi.

Există întotdeauna condiții speciale, pentru cazurile când se permite accesul camerelor de filmat și al microfoanelor în locuri interzise în general sau în cazul unor chestiuni delicate precum interviurile în arestul poliției, instrucțiunile date soldaților sau consultările de caz ale asistenților sociali. Poliția, de exemplu, insistă că trebuie să i se permită să vadă anumite programe înainte de a fi difuzate, pentru a se asigura că materialul prezentat nu va prejudicia judecarea corectă a cazului. Acesta este un domeniu controversat și mult mai puțin clar delimitat decât atunci când poliția sau armata dorește să protejeze identitatea conspirativă a unor ofițeri. Replica jurnaliștilor este adesea că poliția și avocații săi trebuie să-și asume răspunderea pentru problemele proceselor din instanță, precum și pentru alte aspecte legale. Poliția a avut, totuși, probleme serioase cu tribunalele pentru că nu a protejat integritatea contribuției sale în procese. Toate acestea reliefează necesitatea unor acorduri bine gândite. În cele din urmă, programele decid dacă prețul cerut, compromiterea independenței editoriale, merită premiul obținut.

Pentru desfășurarea normală a programelor de actualități, când o condiție inacceptabilă este refuzată și, deci, un interviu este pierdut, emisiunile își rezervă dreptul de a anunța de ce un participant la interviu, susținătorul unui punct de vedere, lipsește. Producătorii numesc această situație *empty chairing* (scaun gol), și procedeul a fost deseori folosit în mod agresiv, ca o răzbunare împotriva invitaților la interviuri care refuză să apară. Folosit în mod corect, acesta este un serviciu făcut ascultătorilor și spectatorilor. O explicație onestă este necesară atunci când un loc în program a rămas gol, deoarece personalitățile publice foarte solicitate nu pot întotdeauna ajunge la timp, și există o diferență foarte mare între a spune pe post că „ministrul a refuzat să fie intervievat” sau că „ministrul nu a reușit să ajungă la timp”. Problema producătorului bine intenționat este că nu poate ști când un motiv este real și nu un pretext.

Deoarece rareori se poate spune că doar o singură persoană este potrivită pentru un interviu, programatorii se străduiesc de obicei să găsească înlocuitori pentru cei care refuză. Dacă nu reușesc, autoritățile de emisie pot penaliza programul pe baza unor reclamații, fără a arăta prea multă compasiune pentru greutățile pe care le întâmpină realizatorii unui program.

Înțelegeri

Multe persoane încearcă să ajungă la o înțelegere cu jurnaliștii. Politicienii, în special aceia din guvern, folosind cohorte de funcționari de presă, caută în mod asiduu să obțină concesiile jurnalistice. Ei nu sînt singurii: liderii de syndicate, oamenii de afaceri, alte personalități publice și chiar simplii cetățeni, toți încearcă să rezolve problemele în beneficiul propriu. Favoarea solicitată poate fi editorială sau pe aceeași linie. Persoanele respective cer ca unele articole să fie anulate, ca unele fapte neplăcute să fie omise, ca numele lor sau ale întreprinderilor lor să nu fie menționate; uneori solicită copii ale înregistrărilor sau să fie plătiți. Cu cît sînt persoane mai importante, cu atît insistă mai mult ca participarea lor să fie tratată în mod special, nu doar prin respectarea imperativelor jurnalistice. Solicită fie ca interviul lor să fie prezentat în întregime sau să nu fie prezentat deloc. Ei cer să vadă articolele înainte de publicare sau să asculte interviurile editate înainte de a fi transmise.

Toate înțelegerile sînt dificile. Nici o tranzacție nu este cea ideală. Jurnaliștii cu experiență iau atitudini îndrăznețe, încercînd să obțină și ei un beneficiu. Ei pot accepta o concesie editorială cu condiția de a nu pierde ocazia de a prezenta cazul respectiv, sau pot refuza orice concesie, îndeplinindu-și meseria cît pot de bine, fără a ține seama de vociferările zgomotoase ale persoanelor care consideră că o parte din reportajul în care sînt incluse le aparține.

Atitudinea jurnaliștilor este pragmatică, nu principială. Dacă este cazul, concesiile făcute unei persoane pot fi refuzate alteia, din simplul motiv că în primul caz materialul editorial obținut merită concesia, iar în celălalt nu.

Vizionări în avanpremieră

Rugămintele – care uneori pot deveni cereri imperioase – de a vedea materialul înainte de publicare sau de difuzare sînt contrare codurilor jurnalistice și nu sînt niciodată binevenite. Ele nu sînt făcute dezinteresat, doar din curiozitate, ci cu intenția de a influența

conținutul, uneori de a-l impune. Editorii asupra cărora se exercită presiuni îi pot obliga pe jurnaliști să accepte previzionările sau se poate ca jurnaliștii care sînt în situația de a lua ei singuri decizia să le accepte din dorința de a-și asigura posibilitatea de a prezenta cazul, iar o promisiune, chiar dacă nu e corectă, trebuie respectată în toate împrejurările, în afară de cele excepționale.

O cerere de vizionare în prealabil poate apărea oricînd în legătură cu o problemă minoră sau majoră și se poate referi la întregul program sau articol sau doar la anumite fragmente. Vizionarea poate fi cerută din necesitatea ca persoana să se convingă că un comentariu este plasat corect în context. Se poate ca aceasta să dorească să i se citească la telefon pasajul complet din scenariu sau din articol, ceea ce nu e greu de realizat, dar dificil de acceptat pentru jurnalist. Multe cereri sînt și mai greu de satisfăcut. Persoanele interviewate pot solicita să citească varianta finală a interviului înainte ca aceasta să fie inclusă în ziar, sau să asculte înregistrarea editată, uneori în întregime, cu tot cu introducere, înainte de a fi transmisă. La radio și la televiziune problema este și mai complicată atunci cînd interviul este fragmentat în cadrul programului. Persoanele interviewate insistă să vadă emisiunile înainte de difuzare ca să se asigure că intervenția lor a fost bine prezentată în comparație cu aceea a altor persoane, mai ales în cazul programelor pe teme controversate.

În anumite situații, cererile de previzionare sînt mai numeroase, cum ar fi cazurile în care persoana nu dorește introducerea unui comentariu. În astfel de cazuri, interviewații doresc să se asigure că anumite indiscreții nu le pot fi atribuite sau că nu pot fi bănuți pentru ele. Acordarea unor facilități, cum ar fi prezența la anumite evenimente la care în mod normal publicul nu are acces, este adesea însoțită de cererea de previzionare. Aceasta se întîmplă mai frecvent cînd, de exemplu, unui jurnalist sau unei echipe li se permite să urmărească și să înregistreze demersurile în cazurile de neglijare a copiilor, investigate de autoritățile însărcinate cu protecția copiilor. Poliția, armata și alte servicii de securitate doresc, de obicei, să asiste la o vizionare prealabilă, pentru a putea decide dacă să permită realizatorilor de programe să înregistreze activități secrete sau alte operațiuni sub acoperire. Autoritățile cu mare experiență, cum sînt poliția și armata,

pun condiția previzionării înainte de a aproba accesul: acesta este interzis fără garanția vizionării prealabile. Organizațiile cu mai puțină experiență sau persoanele particulare pot solicita previzionări după ce au acordat informațiile, interviul sau facilitățile cerute de jurnaliști. Aceștia din urmă nu au nici o obligație legală sau morală de a aproba cererile ulterioare privind verificarea materialelor înainte de mediatizare. Aceasta este o problemă de discernămint. Unele cereri de acest fel sînt acceptate doar pentru motivul de a păstra o sursă utilă de informații. Cînd o previzionare este solicitată anterior, ca o condiție, totul devine o chestiune de calcul: merită materialul pe care-l voi obține concesiă cerută? Cînd ceea ce se obține reprezintă un acces extraordinar la unele operațiuni confidențiale și foarte interesante, răspunsul este imediat: „Merită!”. Multe programe excelente de televiziune și radio sînt realizate pornind de la acest principiu.

Indiferent de faptul că vizionarea este solicitată anterior sau ulterior, jurnaliștii experimentați nu o acordă prea ușor. Scopul previzionării trebuie exprimat clar și trebuie să fie rezonabil pentru ambele părți. Cel mai puțin acceptabil este cazul în care solicitantul are pretenția să decidă dacă jurnalistul și-a făcut corect meseria – dacă faptele sînt prezentate real și onest, dacă sînt editate rezonabil și dacă sînt plasate într-un context acceptabil. În toate aceste probleme, jurnalistul este acela care trebuie să decidă, nimeni altul. Scopurile declarate sînt rareori atît de sincere și variază de la autoritate la autoritate. Poliția dorește, în mod normal, să se asigure că programul nu permite identificarea polițiștilor sub acoperire, că nici un secret de securitate nu este dezvăluit și că nu este periclitat nici un proces în curs de judecare. Și armata este interesată de problemele de securitate. O echipă de servicii sociale va dori să-i protejeze pe indivizii vulnerabili. O companie din domeniul economic poate fi interesată să apere un secret comercial de valoare. Toate acestea sînt precauții rezonabile, și este rezonabil din partea oficialităților să nu le lase pe seama bunului-simț al jurnaliștilor.

Dar precauțiile rezonabile se pot transforma ușor în solicitări nerezonabile care au la bază dorința ca programul sau reportajul să fie în întregime pe placul oamenilor care au participat. Puține personalități de marcă, cum este Regina, au obținut însă un veto complet. Altele încearcă

să-l obțină. Guvernul Indiei, profund birocratic, ca de obicei, a fost deosebit de circumspect când i s-a cerut permisiunea pentru documentare televizate sau realizarea unor filme. Condițiile pentru acordarea permisiunii de a filma în India includeau, uneori, un „ghid” care să însoțească echipa pe toată perioada filmărilor și un consultant impus, plătit de echipa de televiziune. Se cerea, de asemenea, vizionarea programului în avanpremieră în forma sa finală, de obicei cu două săptămîni înainte de difuzare. Condiția finală a constat în obținerea promisiunii făcute de jurnaliști de a opera suprimările sau modificările cerute de guvern după previzionarea programului. Cel puțin o echipă a rămas acasă, în Anglia, pentru că nu a reușit să ajungă la un compromis acceptabil. Un înalt grup legislativ a solicitat aceleași prerogative editoriale nelimitate și a fost, de asemenea, refuzat, iar rezultatul a fost pierderea accesului la dezbaterile grupului respectiv. Autoritățile judiciare din Scoția nu au fost atât de exigente. Negocierile menite a permite camerelor de filmat ale BBC accesul în tribunale au avut ca rezultat un serial difuzat exclusiv de BBC2 spre sfîrșitul anului 1994 și o înregistrare a unui proces penal difuzată în Scoția. Judecătorilor li s-a permis vizionarea prealabilă pentru a se asigura că nu erau încălcate interesele justiției.

Din cînd în cînd, există cereri de previzionare motivate politic. Politicienii care le solicită doresc să facă unele modificări și vociferează dacă editorii nu sînt de acord cu aceasta. Cererea apare întotdeauna sub o formă mascată: „Programul va fi o premieră și noi vrem să răspundem corect întrebărilor reporterilor.” Astfel de apeluri sînt refuzate de la bun început – căci dacă nu sînt, nimeni nu poate să răspundă pentru ele.

Jurnaliștii foarte principali resping complet ideea previzionărilor, fie că sînt motivate politic sau nu, oricît de bine fondate și importante ar fi condițiile pentru impunerea acestora. Americanii vorbesc despre aceasta la modul absolutist. Convingerea de nestrămutat a ziariștilor și a rețelelor lor de televiziune constă în a refuza pe motiv că nu doresc să-și știrbească independența editorială. Deși nu este o atitudine impenetrabilă, este totuși mai puțin flexibilă decît în jurnalismul britanic. Din aceste motive, televiziunea britanică s-a bucurat de acces în locuri din Statele Unite unde camerele americane de filmat nu au pătruns. În

ciuda acestui fapt, jurnalismul american are o reputație de invidiat în ceea ce privește integritatea în comparație cu reputația generală a jurnalismului britanic.

Embargouri

Jurnaliștii neglijează de obicei embargourile atunci cînd este posibil. Acestea sînt încălcate, există scurgeri de informații sau termenul de ridicare a embargoului este nerespectat cu condiția să fie obținută o relatare interesantă și dacă jurnaliștii consideră că au motive să o facă – și, mai ales, dacă presupun că pot scăpa basma curată. Abordarea autointereseată este pe măsura naturii multor embargouri. Motivația oamenilor care facilitează scurgerea informației este adesea intensificarea mediatizării, sau manipularea mai ușoară ori controlul asupra interesului mass-media. În loc să se confrunte cu zeci, poate sute de întrebări sistematice și mereu repetate, ei organizează dinainte o conferință de presă cu reporterii, care, imediat după aceea, se îmbulzesc pentru interviuri. Desigur, acest procedeu este convenabil și pentru mass-media, dar este un sistem care încurajează manipularea știrilor conform unui circuit foarte simplu: un reportaj nefavorabil poate fi amînat sau supus embargoului deoarece un alt eveniment care va avea loc în ziua respectivă va „umbri” tot ce va apărea la știri. Un reportaj favorabil poate fi scos în relief pentru mai multă atenție cînd știrile nu sînt atât de agitate.

Șiretlicurile sînt firești, și în mod tot atât de firesc jurnaliștii sînt determinați să încerce să le evite. Embargourile asupra majorității buletinelor oficiale, așa cum sînt documentele guvernamentale numite *White Papers*, care pot fi trimise la birourile de știri cu cîteva zile înainte de a fi publicate, sînt respectate și dejucate în același timp. Reporterii cărora le sînt înmîinate sub embargou strict pregătesc pentru publicare reportaje de diferite dimensiuni cu cîtva timp înainte, în timp ce alții sînt ocupați să extragă din documente tot ce poate fi difuzat înainte de expirarea embargoului. Foarte puține reportaje – referitoare la știri de o reală valoare – supuse embargoului rămîn nedifuzate.

Autorii buletinelor participă adesea la scurgerea importantă de informații. Cooperarea lor asigură mediatizarea buletinelor, uneori sub forma unor interviuri pentru programele de dimineață – the breakfast shows – cu multe ore înainte de publicare, pe baza unei înțelegeri de a face aluzii la documentele oficiale, fără a divulga însă ce conțin acestea de fapt. Uneori autorii sau responsabili unui buletin se află în spatele acelor scurgeri de informații exacte care sparg embargoul, mai ales în ziare, și care stîrnesc interesul presei. Pe căi simple ca acestea și prin altele mai complexe, sistemul embargourilor îi încurajează pe jurnaliști și pe autorități să conspire fiecare în propriul interes.

Capitolul 7 - Practici contestate

Licențe jurnalistice

Nu se poate spune cît de frecvent jurnaliștii fac, cu premeditare, ca lucrurile să pară altfel decît sînt în realitate. Mici abuzuri ici și colo sînt practicate de mulți. Totul începe cu ceva nevinovat și alunecă încet-încet spre înșelătorie. Un program de televiziune care prezintă un reporter sau o persoană interviuată pe un fundal de cer senin cînd, de fapt, în spate nu se află decît o simplă placă de carton, parte dintr-un decor de studio, reprezintă o convenție tehnică de organizare a programelor pentru a crea o impresie plăcută spectatorului. La radio, sunetele de fundal care par să vină din curtea școlii cînd este vorba despre o chestiune legată de educație pot foarte bine să fie luate din arhiva de sunet. Se poate ca acestea să fi fost înregistrate de reporteri și adăugate mai tîrziu, pentru a crea impresia de actualitate. Licența este folosită mai puțin onorabil de acei reporteri care înregistrează „legături”, comentarii între fragmente de interviuri și alte înregistrări efectuate pe stradă, în vecinătatea studioului, cu scopul de a le folosi pentru a simula fundalul sonor al unei alte zone din țară sau al altei țări. Micile înșelătorii sînt făcute pentru a conferi credibilitate. Tot așa se întîmplă atunci cînd se pretinde că reportajele de război publicate în ziare provin chiar de pe front cînd, de fapt, reporterul se afla la sute de kilometri depărtare de scena conflictului. Aceste șiretenii ne duc cu gîndul la cîteva exemple istorice de reporteri TV care creau impresia că imaginile fotografiate erau luate la locul evenimentelor, cînd de fapt acestea fuseseră fabricate într-un studio sau în alt spațiu lipsit de primejdii, pe fundalul unei „zone periculoase”, filmate anterior. Procedul include comentariile reciclate din interviuri publicate de alte ziare, în așa fel încît par de actualitate și

uneori exclusive. Alunecarea în șarlatanie se încheie cu exemple zdrobitoare de fapte modificate pentru a asigura efectul reportajelor. Iar jurnalistul care spune „Nu lăsa faptele să-ți strice un reportaj bun” folosește zicala mai mult în serios decât în glumă.

Trucuri jurnalistice

Jurnalismul funcționează adesea la limita acceptabilității morale. Jurnaliștii intră uneori în medii rău famate atunci când faptele o cer, încalcă intimitatea altora, și chiar legea; se folosesc de pretexte și de violenții când nu au încotro. Codurile și principiile jurnalistice reflectă prea puțin aceste aspecte, avînd în vedere faptul că stabilesc prea puține reguli precise. Cadrul etic al jurnalismului este menținut deosebit de flexibil, pentru a permite jurnaliștilor să-și justifice cît mai mult posibil comportamentul. Aceasta pare o contradicție la niște oameni care se află în fruntea celor care revendică justificări morale stricte privind atitudinea unor categorii profesionale precum doctorii, avocații, politicienii și activiștii sociali.

Puțini jurnaliști sînt corupți moral tot timpul, și tot la fel de puțini sînt perfect morali tot timpul. Ambivalența morală a poziției lor este necesară serviciului pe care-l fac societății. În sistemul britanic, ei sînt deja puternic constrînși de lege și de influența pe care autoritățile o au asupra fluxului de informații. A-i constrînge și mai mult prin coduri morale severe și detaliate ar permite autorităților să fie mai secrete, politicienilor să fie mai puțin responsabili, iar oamenilor de afaceri să acționeze cum le convine, fără riscul de a fi demascați atunci când cumpărătorii sînt exploatați. Miezul problemei este a stabili dacă vicleșugurile jurnaliștilor, atunci când nu încalcă legea, sînt justificate de scopuri mai importante și în ce măsură. O problemă adiacentă, dar la fel de importantă, este în fața cui trebuie să dea socoteală jurnaliștii pentru comportarea lor care se încadrează în lege, dar poate fi nedorită. Unele violenții sînt condamnate chiar de jurnaliști, cum a fost fotografierea pe furiș a unui actor de televiziune popular, Gordon Kaye, în timp ce acesta se afla în stare critică, la spital, după un acci-

dent. S-a căzut de acord asupra faptului că aceasta nu a folosit nimănui. În mare, metodele viclene sînt acceptate profesional și tolerate social atunci cînd rezultatele sînt remarcabile.

Folosirea trucurilor jurnalistice pentru scopuri lăudabile este destul de frecventă. Mulți reporteri și fotografi s-au deghizat în oameni de serviciu pentru a testa securitatea aeroporturilor și a liniilor aeriene cînd existau amenințări teroriste. Dacă au constatat neglijențe în conducere și supraveghere, au servit interesul public prin dezvăluirea neajunsurilor periculoase, pe care autoritățile nu le-ar fi recunoscut fără dovezi clare; în acest caz, importanța materialului obținut face ca șiretlicul folosit să cadă pe plan secund. Demascarea, în 1994, în „The Sunday Times”, a doi membri din parlamentul britanic care au fuseseră plătiți să pună întrebări în plen a fost motivată de falsă justificare că jurnalistul care îi contactase pe cei doi era un om de afaceri. Justificarea i-a înfuriat pe mulți alți membri din parlament, care au acuzat ziarul că se folosisese de o „capcană”, că jurnaliștii creaseră o situație falsă pentru a induce o faptă reprobabilă. Dar multe exemple de trucuri jurnalistice folosite pentru scopuri corecte pot fi considerate capcane, însă fără de care multe fapte săvîrșite în detrimentul oamenilor nevinovați sau al binelui public ar rămîne nedeazăluite. Comisia pentru reclamații împotriva presei a fost de la început de partea jurnaliștilor și a decis că metoda ziarului „The Sunday Times” fusese justificată de interesul public.

Atitudinea politicienilor din parlament este foarte importantă în gîndirea jurnalistică. Doar ei pot pune frîne comportamentului jurnaliștilor, votînd legi care să-i facă pe aceștia mai demni decât o cere etica auto-adoptată. Acest subiect i-a preocupat pe politicieni mulți ani, mai ales de cînd a apărut problema violării intimității. În același timp, una dintre cele mai importante, poate cea mai importantă, funcții ale jurnalismului într-o societate liberă este de a scrie despre și de a analiza faptele celor care exercită puterea politică. Prin urmare, cînd politicienii limitează puterea jurnalismului în mod fundamental, ei reduc și măsura în care ei înșiși pot fi interpeși. Puterea politică ar fi folosită pentru a-i proteja pe politicieni. Ei ar fi, de fapt, principalii beneficiari ai legislației privind protecția intimității, în afară de cazul în care ar exista o lege care să declare că politicienii, tocmai din cauza funcțiilor lor publice, nu au dreptul la intimitate, o perspectivă utopică.

Încercările de a întinde capcane nu au vizat doar politica și securitatea, ci s-au extins în multe alte domenii ale societății. Programele pentru consumatori de la televiziune și radio, precum și articolele de ziare despre escrocherii îi demască pe șarlatanii vânzători la domiciliu, pe falșii vânzători de asigurări, reclamele dubioase pentru vânzări în rate, pe cămătari și pe mulți alți profitori; în aceste cazuri, reporterii pretind a fi cumpărători fideli sau prieteni ai acestora, făcând înregistrări care nu pot fi ușor contestate. Scopul este a prinde în capcană, și orice capcană presupune o minciună. Minciuna este folosită pentru a dezvălui un adevăr. Jurnaliștii afirmă întotdeauna că minciuna este nevinovată în raport cu importanța adevărului descoperit.

Dovezile incontestabile contează mult pentru jurnaliștii motivați implicați într-o situație falsă creată în interesul public. Li s-a atras de foarte multe ori atenția de către avocați că acuzațiile pe care le investigau erau grave și se cereau dovedite. Reporterii și editorii învață din propria experiență că mărturia unor oameni nu este totdeauna credibilă sau că este rezultatul unor presiuni. Unii martori dispar, după ce s-au mai gândit, sau când se sperie de perspectiva de a depune mărturie la tribunal. Acuzațiile de înșelăciune aduse agenților economici care se bazează numai pe mărturiile clienților păgubiți nu au întotdeauna o bază documentată sau vreun alt suport obiectiv. Juriștii organizațiilor mass-media îi sfătuiesc pe jurnaliști să înregistreze unele apeluri telefonice importante, pentru ca cei în cauză să nu mai poată nega acuzațiile aduse.

Organizațiile jurnalistice serioase cer ca dovezile obținute prin metode viclene să mai satisfacă alte două condiții. Prima este să existe motive întemeiate pentru suspiciune, totuși nu la fel de puternice ca dovezile legale, înainte de a folosi un truc. Reporterul nu ar trebui să se angajeze într-o „tentativă riscată”, speculativă. A doua este ca dovada să nu fi putut fi obținută prin metode oneste. Situațiile necesită uneori aprecierea unei gândiri experimentate, deoarece se poate foarte ușor distruge o investigație prin abordări premature, directe ale suspectului și ale familiei sau prietenilor acestuia.

Oricât de inacceptabil ar părea unora, etica ce predomină în jurnalism presupune că metodele indirecte, mai puțin oneste, de a depista afaceri necinstite sînt justificate cu condiția ca acțiunile deconspirate să

depășească din punct de vedere al gravității metodele folosite pentru a le deconspira. Jurnaliștii văd doar două posibilități: fie să obțină o dovadă incontestabilă, fie să lase să continue și să se dezvolte multe practici dăunătoare interesului public.

Înregistrări secrete

Înregistrările sonore sau video efectuate în secret sînt importante pentru jurnaliștii care urmăresc să dezvăluie fapte reprobabile. Forța înregistrărilor secrete constă în faptul că ele sînt greu de negat, lucru crucial atunci cînd un program sau un ziar acuză pe cineva de un delict, iar justificarea pentru ocolirea metodelor directe este că înregistrările cu adevărat incriminatoare nu se pot realiza cu cooperarea vinovaților. Înregistrările le ajută pe victimele practicilor comerciale necinstite sau ale activităților criminale cînd metodele directe eșuează. Aceste înregistrări secrete reprezintă și o tentație editorială, fiind ele însele necinstite, uneori neproductive, cînd ținta este lipsită de importanță. Deoarece înregistrările secrete (cunoscute și ca înregistrări ascunse, camuflate sau clandestine) sînt efectuate pe furiș, mulți oameni doresc să se asigure că metoda este justificată, altfel jurnalistul devine răufăcătorul.

Multe organizații de știri considerau înregistrările secrete o metodă de care trebuie să se facă uz în ultimă instanță. Se presupune că cercetările au stabilit deja că s-a produs o faptă reprobabilă și că jurnaliștii au nevoie de o dovadă validă pentru aplicarea legii. Aceasta înseamnă că se cunoaște importanța a ceea ce trebuie înregistrat. Justificarea principală este că faptele importante, cuvinte sau acțiuni care trebuie să fie cunoscute public, n-au putut fi obținute în mod direct și că ele trebuie dovedite fără drept de apel.

Sînt mulți factori care pledează împotriva înregistrărilor fătîșe. Este binecunoscut faptul că escrocii comerciali se comportă anormal, adică cîstit, atunci cînd știu că sînt urmăriți de camere de luat vederi sau de microfoane. De asemenea, jurnaliștii și echipele care au permisiunea să-i însoțească sub acoperire pe ofițerii de poliție sau pe funcționarii vamali, să spunem, în depistarea unor traficanți de droguri, nu-și pot expune

aparatele de filmat sau de fotografiat. Jurnaliștii ar fi în pericol uneori dacă ar înregistra în mod fățiș, mai ales când urmăresc criminali.

Regulile de bază – că o înregistrare secretă este justificată dacă problema este importantă, că ceea ce se înregistrează este necesar scopului editorial și că posibilitatea unei abordări directe nu există – au dominat mai mult de o decadă. Ele nu sînt totuși absolute, și există totdeauna posibilitatea altor considerente. Comisiile de reclamații pot considera înregistrarea secretă a unui individ pe baza unei simple suspiciuni un atac la intimitate. Aprecierea finală ia în calcul dacă violarea intimității a fost justificată, dacă interesul public a fost cu adevărat deservit.

Deși o înregistrare secretă poate conține dovada concludentă a infracțiunii și nu există o justificare clară, se oferă persoanelor înregistrate posibilitatea de a se apăra, de a se confrunta cu dovada. Când apar plîngerii, Comisia de reclamații împotriva Emițătorilor sau Comisia pentru reclamații împotriva presei poate concluziona că înregistrarea a fost justificată, dar că programul sau ziarul a greșit deoarece nu a oferit celui înregistrat posibilitatea de a se apăra.

Deoarece înregistrările secrete se referă de obicei la fapte reprobabile, poliția și alte autorități sînt adesea interesate de acestea și de alte materiale adiacente. Poliția are un interes în plus, deoarece înregistrările furnizează, aproape totdeauna, dovezi suplimentare față de acelea deja existente. Aceasta apreciază materialul original mai mult decît forma în care acesta a fost tipărit în ziare. Metodele poliției pentru obținerea de informații și de materiale constituie o problemă de conștiință pentru jurnaliști. Dar cînd nu sînt implicate confidențe și cînd materialul a putut fi folosit în întregime, reporterii sînt de părere că acesta poate fi pus la dispoziția poliției deoarece, consideră ei, nu are rost să descoperi infracțiuni și să refuzi să participi la pedepsirea lor.

Abordări forțate

Abordările forțate, mai ales cu camera de filmat, conferă uneori un plus de dramatism unor situații nu chiar dramatice. Prin abordare forțată (*doorstepping*) se înțelege confruntarea unui individ în scopul

obținerii de informații – de obicei a unor oameni care au comis numai fapte reprobabile – fără a-l anunța în prealabil, în timp ce tocmai iese din birou, din casă, cînd părăsește „cuibușorul iubitei”, și punerea acestuia în situația în care *no comment* pare la fel de semnificativ și de tulburător ca o mărturisire.

Acesta este un procedeu favorit al reporterilor anchetatori care, după ce au adunat probe în secret, cum de multe ori trebuie să o facă, preferă să le prezinte răufăcătorilor urmăriți cînd aceștia nu se așteaptă, în ultimul moment, pentru a reduce riscul unor piedici legale. Se întîmplă deseori, totuși, ca reporterul-anchetator, cu un dosar de acuzații solide împotriva unei persoane, să fi cerut un interviu sau o declarație mai întîi. Cu cît mai detestabil este individul, cu atît este mai probabil să refuze discuția sau chiar să recunoască solicitarea. Multe solicitări de comentarii justificative sînt evitate sau ignorate cînd contextul este nefavorabil persoanei în cauză. Aceasta poate fi un politician care încearcă să ascundă niște relații financiare dezonorante, un agent comercial care a înșelat oamenii simpli, un magnat al drogurilor care afișează respectabilitate. În astfel de cazuri, metodele dure ale abordărilor forțate sînt justificate, fiind singura speranță de a obține un comentariu cît de mic, adesea revelator.

O abordare forțată nefondată poate fi urmată de o reclamație la Comisia de reclamații împotriva presei sau a emițătorilor, iar aceasta poate decide că acțiunea a fost o violare neavenită a intimității. Organismele conducătoare din radio și televiziune, fiind alcătuite de obicei din persoane aflate în afara sferei jurnaliste, sensibile la acuzațiile că mass-media terorizează, tind să ia partea reclamantilor. La BBC, abordările forțate în afara contextului informațional necesită aprobări speciale.

Mulțimea de microfoane și camere de filmat care-i întîmpină pe oameni după o întîlnire cu presa este o formă de abordare forțată. Faptul este în general acceptat, ca parte a destinului lor, de către personalitățile publice cu experiență cărora le place atenția publică. Există, totuși, și multă simpatie pentru oamenii onești, nevinovați, aflați pe nedrept în lumina reflectoarelor și pentru care toate acestea sînt doar o pedeapsă. Ei nu pot face nimic pentru a evita o astfel de situație. Jurnaliștii nu renunță atunci cînd există un interes public

legitim – și, de multe ori, chiar când acesta nu există. Un singur jurnalist se comportă, de obicei, rezonabil, și uneori, pentru a reduce stresul victimei atenției mediatice, se cade de acord ca un singur reporter să pună întrebări. Jurnaliștilor nu le place acest lucru, nu-l găsesc natural și nu doresc să devină obișnuință. Atunci când, totuși, se întâmplă, este din cauză că persoana are o gardă de corp autoritară care poate negocia o apariție pe post. Această situație iese din sfera abordărilor forțate.

A trage cu urechea

Fără acest mic „artificiu” jurnalistic, unele din cele mai bune istorisiri, dintre cele mai importante adevăruri, precum și multe amănunte banale s-ar pierde. Trasul cu urechea nu implică încălcarea confidențialității de către jurnalistul care beneficiază de informația auzită, cum ar spune unii critici. Cel ce trage cu urechea nu o face întotdeauna intenționat, și nu i se poate cere să-și asume răspunderea de a proteja informații pe care alții ar dori să le păstreze secrete. Precauții trebuie să își ia vorbăreții indiscreți, nu jurnaliștii.

Dacă jurnalistul nu are altă sursă în afara informațiilor auzite întâmplător, reportajele nu sînt acceptate. Ascultarea este mijlocul prin care informația este obținută inițial, dar aceasta trebuie confirmată prin dovezi serioase, care să poată fi citate. Uneori, informația auzită se bazează pe material înregistrat, ce nu poate fi negat. Astfel de lucruri s-au întâmplat când la radio sau la televiziune microfoanele au fost lăsate deschise în timp ce se efectuau verificări tehnice după înregistrarea unui interviu sau discurs. Convențiile generale impun emițătorului să nu folosească nici un cuvînt rostit în afara contextului, în momentele de după un eveniment, când politicienii pot fi imprudenți și fac adesea remarci pe care nu le-ar face în timpul înregistrării. Sute de astfel de remarci au fost făcute în împrejurări de acest fel, dar foarte puține au fost difuzate. O atare indiscreție a avut loc la începutul anului 1990, când John Major, ca prim-ministru, s-a referit la „ticăloșii” de aripă-dreaptă din cabinetul său. Reporterul TV a păstrat discreția cuvenită, dar imprudența primului-ministru s-a răspîndit prin alte căi. Cineva a încălcat principiul con-

fidențialității, dar nu jurnaliștii care au recepționat informația au folosit-o; acel cineva nu era restricționat de înțelegerea dintre emițător și persoana interviuată. Știrea s-a răspîndit, iar publicul și-a putut face o idee despre ce se petrece în societatea contemporană, în spatele relațiilor publice de rang înalt, al relațiilor protejate din cabinet și al serviciilor publice manipulate. Noi ar trebui, în mod normal, să așteptăm să apară memoriile unei personalități, mulți ani după evenimente, pentru a afla adevărul despre astfel de cazuri. Deoarece jurnaliștii trag cu urechea când au ocazia, limbuții indiscreți ar trebui să se mai controleze.

Jurnalism de „lobby”¹

Jurnaliștii care au acces într-un lobby îl consideră o sursă privilegiată de informații pentru „persoane de încredere”. Jurnaliștii care nu sînt acceptați în astfel de locuri sau aceia care se exclud ei înșiși au tendința de a acuza de perversitate obținerea de informații prin astfel de metode. Lobby-urile despre care vorbim aici nu au nici o legătură cu lobby-ul ca grup de persoane care încearcă să influențeze membrii din parlament, ministrii, departamentele guvernamentale sau alte organisme oficiale în favoarea cauzei pe care sînt plătiți să o reprezinte. Jurnaliștii de lobby sînt corespondenți ai ziarelor, periodicelor și reporteri din audiovizual cărora li se acordă un acces special la sursele oficiale de informații și comentarii. Cea mai importantă și mai cunoscută activitate a sistemului de lobby din Marea Britanie este eliberarea de informații, de două ori pe zi, de către serviciul de presă al primului-ministru, de obicei prin persoana secretarului de presă, care face cunoscute activitățile din Downing Street nr.10² corespondenților care au permisiunea de a participa și care acceptă condițiile acestei permisiuni.

Unele informații și comentarii pot fi atribuite reședinței din Downing Street nr. 10, după cum s-a căzut de acord la momentul respectiv. Adesea,

¹ Cuvîntul lobby este folosit aici cu sensul de anticameră, vestibul (n.tr.).

² Reședința primului-ministru (n.tr.).

informațiile și comentariile, deși se permite folosirea lor în articole de presă, nu trebuie atribuite direct secretarului de presă, primului-ministru, anturajului său sau altcuiva. Uneori, ceea ce se transmite la un lobby nu trebuie folosit deloc, fiind vorba doar despre informații menite a clarifica o situație. „Doar pentru a ne asigura că înțelegeți contextul!” Lobby-uri similare, deși mai puțin importante și mai rare, funcționează și în alte domenii ministeriale – transporturi, sănătate, agricultură, apărare, externe etc. Corespondenților specialiști li se fac scurte puneri în temă și li se dau informații pe care le pot folosi fără a le atribui unui anume ministru sau oficial, și desori nici chiar ministerului respectiv.

Sistemul provoacă ostilitate. Jurnaliștii care sînt împotriva acestuia afirmă că guvernului și celorlalte autorități care-l practică li se permite să-și difuzeze opiniile fără a-și asuma răspunderea pentru ele. Informațiile și comentariile prea sensibile sau prea deranjante pentru a fi declarate în mod deschis sînt strecurate cîtorva jurnaliști, cu condiția, oarecum acceptată, de a le transmite publicului spre beneficiul sursei, dar fără ca aceasta să-și asume răspunderea. Sursele de lobby nu pot fi contestate sau interpellate în mod corect de jurnaliștii din afara lobby-ului. Mai mult, sistemul permite sursei să-și decline responsabilitatea. În plus, corespondenții din presă admiși la lobby-uri – cel puțin așa se spune – fac adesea treburile murdare ale guvernului prin prezentarea fără verificare a unor informații provenite din surse parțiale drept fapte reale.

Criticile sînt, în oarecare măsură, fondate. Corespondenții reciclează uneori informațiile, prezentîndu-le drept adevărul obiectiv de necontestat, iar aceasta este o slăbiciune a corespondenților, nu a sistemului. Criticile sînt uneori nejustificate, deoarece, dacă sistemul nu era oficializat, el ar fi funcționat oricum în mod neoficial. Unii jurnaliști ar fi întreținut relații speciale cu surse care le-ar fi acordat anumite privilegii. În plus, avînd în vedere modul conflictual de abordare care dăinuie în sistemul de guvernare britanic, unele fapte și comentarii importante n-ar fi ajuns la public dacă nu ar fi existat sistemul de lobby sau, și mai probabil, ar fi ajuns la mai puține organizații de știri și la un public mai mic din cauza numărului mai mic de jurnaliști care s-ar fi bucurat de aceste privilegii.

Conflicte de interes

Toți jurnaliștii se pot confrunta cu anumite conflicte de interes, chiar și atunci cînd gama activităților lor din afara jurnalismului este foarte mică. Simpla dorință de a nu face rău unui vechi prieten poate împiedica apariția unui articol bun. Un conflict poate apărea atunci cînd o sursă folosită frecvent se așteaptă, ca o favoare, ca jurnalistul să nu publice un articol sau să fie mult mai îngăduitor. Jurnaliștii profesioniști fac față acestor presiuni cum pot mai bine.

Emițătorii britanici se confruntă cu forme mai serioase de conflicte de interes. Personalităților proprii, avînd importanță comercială ca nume reprezentative ale organizațiilor și, într-o măsură mai mică, ale producătorilor, li se oferă sume mari de bani pe baza intereselor comerciale, atîta timp cît sînt în programe. Mulți dintre ei se feresc să se compromită, mai ales cînd lucrează la programele de știri și actualități și cînd credibilitatea le poate fi afectată de legăturile comerciale. Unii dintre ei nu sînt însă suficient de atenți. Adevărata amploare a problemei este imposibil de cunoscut, deoarece multe dintre activitățile care aduc mulți bani nu sînt declarate și nu sînt percepute în mod public.

Ispitele sînt mari. Companiile plătesc bine ca să li se prezinte o imagine favorabilă în programe de către personalitățile cunoscute de milioane de spectatori și create de către experți. Ele plătesc bine și pentru prezentarea favorabilă a unei personalități din conducere la conferințele de presă ale companiei. Ele plătesc, de asemenea, pentru pregătirea profesională menită a-i ajuta pe reprezentanții lor să se prezinte bine la interviurile de la radio și televiziune. Toate acestea sînt activități promoționale, servind interesele unui finanțator comercial, la fel ca și împrumutarea „vocii” pentru o reclamă sau pentru inaugurarea unui supermarket. Dacă personalul care lucrează la programe, la știri și actualități acceptă această activitate, reputația lor de oameni imparțiali, precum și reputația programelor lor sînt compromise în oarecare măsură, pentru că și-au folosit talentul și popularitatea pentru promovarea unei organizații sau a unui produs. Ei pot fi acuzați de lipsă de imparțialitate în programele lor. Ideea nu este că activitatea în sine îi

corupe și că, fiind profesioniști, se implică în chestiuni comerciale. În emisiuni ei pun întrebări dure, dezbat problemele cu vigoare și imparțialitate. Dar percepția publică poate fi foarte sceptică uneori. Când publicul aude astfel de lucruri, el își pierde încrederea, mai mult sau mai puțin. Reputația de imparțialitate se diminuează, și acest lucru nu surprinde pe nimeni. Cei care fac emisiuni care implică interviuri trebuie să nu-și creeze obligații, iar un cec de la o corporație interesată implică o angajare și aruncă o umbră.

Instructajele oferite de mass-media – inclusiv lecțiile despre cum să te descurci când ești interviuat – oamenilor de afaceri și altora care trebuie să apară în fața publicului constituie un aspect clar al problemei. Instructorii profesioniști sînt la mare căutare, dar prevederile BBC sînt categorice. Acestea spun că nici un prezentator sau editor de știri sau actualități sau alte programe nu trebuie să îi instruiască pe alții cum să se prezinte la interviuri. Editorii, dornici să obțină onorarii în afara activității lor jurnalistice, ar prefera ca regulile să fie mai permissive. O regulă minimă ar spune doar că nici un realizator de programe nu ar trebui să instruiască pe cineva pentru un interviu deja stabilit de organizația pentru care lucrează acel jurnalist.

Alte forme de influențare a persoanelor aflate în funcții editoriale importante au fost excluse de mult și în mod categoric. Printre acestea se numără activitatea de susținere a unui partid politic, campania pentru o cauză controversată, susținerea unei probleme controversate aflate în dezbateră publică (alta decît o problemă din domeniul audiovizual). A susține – sau a crea aparența unei susțineri – un interes comercial este la fel de nepermis, deoarece limitează imparțialitatea editorială.

Se știe că realizatorii de programe considerau că o părtinire tacită, care să nu fie vizibilă public, este acceptabilă, în ideea că publicul nu este deranjat de ceea ce nu știe. Dar privitorii unei casete video a unei corporații sînt și telespectatorii televiziunii, iar, în general, faptul că un prezentator a primit bani de la o companie s-ar putea să le influențeze în mod negativ opinia despre acesta. Nici un secret nu rămîne secret pe veci. Ziarele de scandal, dacă își fac bine treaba, pot afla despre aceste activități secrete, inoculînd în gîndirea publicului ideea că acestea sînt suspecte, de vreme ce fac subiectul știrilor de senzație.

Persoanele hotărîte să își păstreze reputația nepătată din punct de vedere editorial respectă regula conform căreia, dacă nu vrei ca publicul să știe, nu accepta compromisul – și nu lăsa nici pe alții să o facă.

Freebies

Unii jurnaliști depind în mare măsură de *freebies*, adică de posibilități de transport și alte avantaje cum ar fi folosirea automobilelor și a camerelor de hotel pe gratis sau la costuri reduse. Sînt puțini jurnaliști care nu s-au bucurat de aceste avantaje din cînd în cînd. Relațiile influente din presă, relațiile publice și agențiile pentru crearea imaginii atrag atenția mass-media cu cîte un cec substanțial, și relația devine uneori suspectă din punct de vedere editorial, deoarece interesele comerciale și de alt tip urmăresc o publicitate pe care n-ar putea să o obțină dacă nu ar plăti pentru ea. Aceasta este starea firească a lucrurilor, iar antidotul împotriva influențării editoriale incorecte este integritatea jurnalistului. Problema nu este dacă gratuitățile sînt răsplătite prin publicitate, ceea ce se întîmplă fără doar și poate, ci dacă acestea au ca rezultat o imagine avantajoasă nemeritată, cînd prezentarea ar trebui să fie defavorabilă.

Avînd în vedere faptul că avantajele oferite jurnaliștilor n-ar trebui să rezulte în prezentări favorabile nemeritate și că unele evenimente nu ar fi prezentate fără concursul unor avantaje, puține organizații jurnalistice interzic gratuitățile în mod absolut. Mulți afirmă, totuși, că prezentarea editorială nu poate fi cumpărată. Această afirmație este falsă, pentru că fenomenul este foarte frecvent. O imagine pe ecranul televizorului, care poate fi o apariție de cîteva secunde a siglei unei companii aeriene pe coada unui avion, o mențiune într-un program de radio sau un rînd sau două într-un articol de ziar pot fi toată răsplata, și aceasta nu este totdeauna satisfăcătoare. Dar totuși există. Atenția publicului a fost atrasă de ea pentru că jurnaliștii au fost ajutați sau favorizați. Influența se evidențiază uneori pe latura ponderată a jurnalismului, de exemplu în imaginile vesele referitoare la vacanțe. Poate apărea oriunde. În majoritatea cazurilor este inofensivă. Uneori scapă atenției publicului. Ati-

tudinea corectă a jurnalismului ar fi ca toate avantajele să fie declarate, să nu se accepte condiții, să nu se acorde favoruri editoriale, iar natura prezentării să fie decisă independent.

Uneori, mai ales cînd este vorba de știri importante, unele organizații de știri insistă să-și plătească cheltuielile sau să se folosească de o facilitare doar dacă aceasta este pusă la dispoziția tuturor jurnaliștilor. Atitudinea obișnuită nu este atît de puritană, căci în cazul acesta s-ar dispune de mult mai puține *freebies*, iar publicul ar fi mai puțin bine informat.

CAPITOLUL 8 - Politica

Intervievarea

Intervievarea reprezintă unul dintre succesele, dar totodată și unul dintre eșecurile emițătorilor britanici moderni. Împreună cu alte forme de „invitații”, cum ar fi apelurile telefonice, interviurile au reușit să aducă, în decursul anilor, o mulțime de personalități în fața camerelor de filmat și a microfoanelor pentru a vorbi despre realizările lor și pentru a-și exprima opiniile, care apoi sînt difuzate pe arii extinse, lucru ce înainte nu prea era posibil. Diferitele opinii publice se răspîndesc ca niciodată pînă acum, obligînd autoritățile publice, inclusiv guvernul, să le acorde o mai mare atenție. Acest proces amplifică scepticismul populației privind autoritățile, acestea avînd acum mai puține posibilități de a-și masca incompetența, și contribuie enorm la consolidarea dreptului la libera exprimare, adăugîndu-i o valoare mai mare cînd opiniile sînt difuzate prin mass-media, de către un număr mare de oameni.

Și eșecurile sînt la fel de importante. Numeroase personalități publice au fost chestionate la radio și televiziune, iar experiența pe care au acumulat-o le-a facilitat accesul la tehnici de autojustificare, învățîndu-i să se eschiveze sau să reacționeze dur, astfel încît cu cît sînt trași la răspundere mai mult, cu atît mai mult creează confuzie în problemele respective. Personalitățile publice cu experiență, în mod deosebit politicienii din guvern, sînt atît de bine pregătiți de experiența proprie, de către consilieri, de către funcționarii din relațiile cu publicul și de către creatorii de imagine încît, în interviurile transmise, cazurile lipsite de importanță ajung să pară vitale, iar cazurile controversate ajung să pară nesemnificative. Folosirea curentă a statisticilor parcă scoase din jobenul unui magician îi zăpăcesc pe cei care conduc interviurile. Întrebările

lungi, supraelaborate, cu multe dedesupturi, permit celui interviuat să demonstreze cu ușurință lipsa lor de importanță. Erorile factuale din întrebările prezentatorilor de știri, preocupați de multe lucruri, constituie posibilități de scăpare pentru miniștrii puși în situații dificile. Întrebările stereotipe adesea începînd cu „Dar, desigur...”, d-le ministru...” sună a provocare, dar în același timp sugerează răspunsul. Jurnaliștii pun aceeași întrebare de trei sau patru ori, cu mici modificări, și tot nu reușesc să obțină răspunsul dorit. Este o greșală pe care o comit mai ales reporterii care nu fac diferența între un interviu dintr-o emisiune de știri, prin care se obțin informații, și un interviu care are în vedere debaterăa unei probleme. În afară de faptul că sînt neproductive, întrebările repetate reușesc să îi exaspereze pe ascultători și generează simpatie pentru cel interviuat. Personalitățile importante manifestă indignare și un aer de superioritate atunci cînd le convine. Vor da răspunsuri excesiv de lungi sau evazive pentru a face să treacă timpul – practică împotriva căreia emițătorii nu au descoperit nici un antidot eficient.

Există încă un factor care acționează în defavoarea acelor care efectuează interviuri. Într-o societate care apreciază politețea, este foarte ușor pentru o personalitate care vorbește în doi peri să-l facă pe interlocutorul său să pară nemanierat și grosolan. Atitudinea președintelui BBC, Marmaduke Hussey, a reflectat preocupările societății politicoase cînd acesta a propus să se facă mai puține întreruperi în timpul interviurilor, favorizîndu-i în felul acesta cei care încercau să se eschiveze sau să creeze confuzie. Aceștia au fost ajutați și de intervenția fostului director general al BBC, John Birt, prin care acesta și-a exprimat regretul pentru existența unor interviuatori „nerespectuoși”, pentru „duelurile rituale” care se transformă în „ocazii de ciorovăială”, pentru insistența cu care se pune accentul pe problemele personale și nu pe cele de larg interes. El a reflectat și o preocupare mai generală: că tendința din mass-media de a obține reacții rapide prin titluri pompoase păgubește debaterile publice și întregul proces politic, pentru că influențează negativ „atitudinile calme și ponderate”.

Soluția se află în principal la îndemîna personalităților publice și mai puțin în modul de abordare al reporterilor care iau interviuri. Personalitățile publice ar putea reda integritatea debaterilor publice prin

răspunsuri directe la întrebări directe. Chiar și cei mai buni realizatori de interviuri, care combină curtoazia și răbdarea cu eforturile de a încuraja o analiză corectă și disponibilitățile de program pentru a explora pe deplin problemele, nu reușesc să învingă abilitatea personalităților publice decise să evite discutarea chestiunilor care nu le convin. Doamna Thatcher, în perioada în care a fost prim-ministru, nu a fost niciodată interviuată cu succes pe probleme politice serioase. Ea nu putea sau nu dorea să dea răspunsuri scurte, și aproape niciodată nu a răspuns unei întrebări în mod direct. Într-un anume fel, ea se autoproteja. Cînd a fost numită lider al Partidului Conservator, doamna Thatcher dădea interviuri modeste; nu avea experiență. La începutul acestei perioade, înainte de a veni la putere în 1979, cînd mass-media dorea să analizeze punctele sale de vedere într-un interviu pentru radio Londra, înregistrat într-un studio din altă parte a țării, acesta era întotdeauna abandonat. D-na Thatcher nu putea să-și prezinte ideile în mod coerent, se bîlbîia, ezita și făcea pauze, în ciuda numeroaselor pregătiri și reluări. Acest caz ilustrează ceva ce, în general, se uită: că a fi interviuat pe o durată mare și a fi consultat cu privire la probleme complexe, cu milioane de adepți și opozanți atenți la fiecare cuvînt, poate fi o grea încercare. A fi interviuat este la fel de dificil pentru persoana în cauză ca și pentru reporterul care ia interviul. Problema persoanei interviuate este și mai dificilă cînd întrebările vin de la o voce impersonală, prin cască. Politicienii au de trecut prin această încercare de multe ori. Ei trebuie să facă față. Însă în loc să învețe cum să satisfacă scopul interviului, care este acela de a oferi publicului pe care-l deservește informații și justificări privind politica lor, politicienii învață cum să supraviețuiască interviului. Cu cît mai incisivi devin jurnaliștii, cu cît pun mai multe întrebări importante, susținute de o bună documentare, cu atît personalitățile publice devin mai pricepute în a camufla ceea ce nu doresc să dezvăluie și mai atenți în a declara doar acele amănunte care nu sînt compromițătoare.

Există totuși și excepții. Douglas Hurd, ca ministru de Externe, om de stat cu experiență și încrezător, a răspuns direct la întrebări. El se referea la problemele care i se puneau, nu la altele, deși uneori încerca să indice că problema reală era alta, din punctul său de vedere. El

răspundea în mod rezonabil și dădea informații valabile chiar și atunci când interviurile erau lipsite de tact.

Programele de știri de la radio și televiziune continuă să prefere interviurile scurte de două pînă la șase minute interviurilor extinse pe perioade mai mari de timp. Este ușor de subestimat contribuția acestor scurte apariții, dar ele conferă vivacitate, mai ales cînd sînt în direct, și adesea conțin un bulgăre de aur, o idee importantă care este apoi reluată în alte programe și în ziare. Ca interviuri individuale, ele sînt adesea nereușite în sensul explorării problemelor complexe. Cu cît sînt mai multe interviuri de acest fel într-un program, cu atît sînt mai mari eforturile prezentatorului și cu atît este mai mică posibilitatea ca ele să fie bine documentate. Oricîte eforturi ar face jurnaliștii, politicienii sînt mai bine informați și de obicei mai versați. Cu toate acestea, o acumulare de interviuri relativ scurte într-un program sau într-un grup de programe, sau poate pe parcursul mai multor zile, reușește adesea să ocolească problemele care interesează cu adevărat. Ca și în cazul căutătorilor de aur, găsirea uneia sau a două bucățele de metal prețios nu este posibilă fără scoaterea la iveală a movile întregi de materiale nevaloroase.

Interviurile extinse, ca acelea moderate de Brian Walden în programul duminical *Weekend World*, la ITV, sau acelea din programul *On the Record*, difuzat de BBC Television, tot duminica, se străduiau din greu să ajungă la miezul problemei. Avînd în vedere timpul de documentare și de emisie de care dispuneau, acestea nu au furnizat, totuși, răspunsuri cu adevărat clare. Dacă ar fi reușit acest lucru, ele ar fi produs știri mai frecvent, așa cum o face de obicei *Breakfast with Frost* la BBC Television, un alt program de duminică, și cum a făcut-o ani de zile Jimmy Young în timpul săptămînii la Radio 2, într-un stil relaxat de interviu, dar care a fost pe nedrept ironizat de jurnaliștii duri din domeniul actualităților. Cu toate succesele lui Young și ale lui Frost, interviurile extinse abordînd un stil relaxat nu vor atrage suficienți oameni pentru a egala contribuția la dezbaterile publice a interviurilor scurte din programele zilnice de știri.

Interviurile din ziare și reviste constituie rareori o problemă. Mult mai multe materiale de știri sînt furnizate de interviurile difuzate pe posturi decît de interviurile acordate presei. Uneori, un interviu de

presă furnizează un material surprinzător, ca atunci cînd un reprezentant de seamă al cabinetului doamnei Thatcher, Nicholas Ridley, a făcut remarci pripite despre germani într-un interviu cu Dominic Lawson de la „The Spectator”. Imprudența a avut urmări tipice, nu atît prin demisia lui Nicholas Ridley, cît în disputa dintre jurnalist și cel interviuat legată de remarcile xenofobe, politicianul afirmînd că acestea nu fuseseră *on the record*, deci nu ar fi trebuit mediatizate.

Favorizarea guvernului

Ca regulă generală, inevitabil deși nu invariabil, guvernele ocupă mai mult spațiu editorial decît partidele din opoziție și alte luări de poziție. Acest lucru se întîmplă atît în societățile libere, cît și în țările în care ziarele și posturile de radio sau televiziune sînt controlate politic. Deși în țările aflate sub dictatură acest lucru se întîmplă în mai mare măsură decît în țările libere, în nici unul dintre cazuri guvernele nu încetează a se plînge de atitudinea mass-media, potrivit politicilor lor.

O favorizare în privința intensității atenției editoriale este acceptabilă, deoarece guvernele afectează viețile oamenilor într-o măsură mai mare decît opoziția. Guvernele gestionează banii oamenilor, pot îmbunătăți standardul de viață al acestora prin buna administrare economică, produc legi care-i ajută sau îi constrîng pe cetățeni, îi fac să-și piardă locurile de muncă printr-o proastă politică economică, fiind și în multe alte privințe o povară sau o binecuvîntare. Ideile de echilibru și de imparțialitate nu sînt conforme cu realitatea, deși ele ar trebui să limiteze favorizarea pentru a o împiedica să devină – sau pentru a-i reduce capacitatea de a deveni – o favorizare prin prezentare. Distincția nu este totdeauna clar înțeleasă, iar obiectivul nu este totdeauna atins.

În sistemul britanic, care impune obligativitatea imparțialității, partidele de opoziție se plîng adesea de spațiul extins acordat guvernului. Ele nu acceptă discriminarea de spațiu și prezentare, cerînd egalitate. Radioul și televiziunea reușesc în oarecare măsură să răspundă acestei cereri, în măsura în care știrile transmise conțin adesea reacții neînsemnate, ceremonioase ale opoziției oficiale și ale liberal-demo-

craților, reacții care contribuie puțin la consolidarea poziției lor și aproape deloc la înțelegerea chestiunilor de către populație. Programele de știri mai extinse, cum sînt programele de seară *Channel 4 News* și *Newsnight* de la BBC2, se descurcă mai bine, pentru că ele difuzează interviuri mai lungi, prezintă discuții și reportaje. Opoziția, simțindu-se neglijată, nu consideră aceasta o compensație, deoarece *Channel 4 News* și *Newsnight* au o audiență mult mai mică decît programele de știri de la ITV și BBC1. Nu se poate face mare lucru în legătură cu aceasta. Repartizarea de alte spații editoriale pentru a contracara efectele știrilor obișnuite dăunează programelor de știri și reputației lor fără a avantaja partidele politice, sistemul politic sau populația.

Problemele cu guvernul

Nu numai că guvernul primește partea leului în ceea ce privește atenția mass-media, dar beneficiază și de armate întregi de consultanți, funcționari publici ce posedă cunoștințe de specialitate detaliate, precum și de funcționari de presă care născocesc modalități de a face ca unele probleme neînsemnate, fără o pondere importantă, să pară vitale. Mașinăria guvernului este mare; în comparație cu ea, baza de date a opoziției este anemică. Posibilitățile de documentare ale opoziției nu se compară cu acelea ale guvernului.

Guvernele Thatcher din anii '80 s-au folosit de aceste avantaje într-o măsură nemaiîntîlnită pînă atunci în politica britanică – și le-a amplificat cu duritate. Birourile de presă ale guvernelor au devenit mașini agresive de mediatizare partizană. Unii funcționari civili din domeniul informațiilor au renunțat la atitudinea de consultanți dezinteresati pentru a deveni avocați politici. Ei susțineau poziția guvernului cu pasiune. Banii publici au fost folosiți în favoarea cauzelor politice. Monopolizarea informațiilor oficiale de către guvern și neacordarea dreptului de acces nimănui constituiau un avantaj în plus pentru miniștri, care puteau deseori să-și asume cea mai bună cunoaștere pe baza documentelor informative de la Whitehall. Folosirea selectivă a datelor statistice a devenit încă o armă. Puțini specialiști – din televi-

ziune, radio, presa scrisă sau din parlament – posedau informațiile necesare pentru a contesta șuvoiul de afirmații bine plasate ale miniștrilor din guvern, de exemplu acelea care susțineau că investițiile în afaceri din Marea Britanie creșteau cu o rată mai mare decît în oricare altă țară din Uniunea Europeană, sau că în Anglia au fost create mai multe locuri noi de muncă sau că listele de așteptare pentru operațiile urgente la spitale au fost micșorate cu un procent însemnat.

În timpul programelor cu intervenții telefonice sau al altor emisiuni la radio, miniștrii aveau cu ei experți care-i ajutau cu date, fapte, cifre, idei. Cînd o problemă investigată de jurnaliști era defavorabilă guvernului, se oferea mai degrabă o declarație pregătită cu grijă și nu un interviu, ceea ce era destul de rău pentru un ziar, dar și mai nesatisfăcător pentru un program de dezbateri care necesita răspunsuri în direct la criticile aduse.

Ziarele și programele au multe exemple de răspunsuri încalcite pe care le primesc cînd provoacă guvernul în probleme complicate sau conflictuale. Dacă orice organizație se pricepe să încurce izele, puține se pot compara cu abilitatea mașinăriei guvernamentale de a crea confuzie. În majoritatea cazurilor nu se poate face mare lucru pentru a le descurca pe termen scurt. Cel mai bun lucru pe care îl pot face programele de știri și actualități sau articolele de fond este să demaște caracterul evaziv al răspunsurilor. Pe termen lung, insistența și perseverența se bucură de unele succese. Destul de des, acestea scot la iveală adevărul despre chestiuni mai vechi.

Miniștri

Mass-media exercită o presiune enormă asupra mașinăriei guvernului și a membrilor săi, miniștrii. Dările de seamă democratice, în țări ca Marea Britanie și America, în care există ziare agresive și sisteme de emisie moderne, funcționează mai mult prin intermediul mass-media decît al parlamentului. Importanța impactului mediatic în a-i trage la răspundere pe oficiali este reflectată în armatele considerabile de funcționari de presă ale ministerelor și în eforturile făcute pentru a-i ajuta pe reprezentanții guvernului să se prezinte bine. Miniștrii experimentați ajung foarte pricepuți, în

așa măsură încât îi fac neputincioși pe jurnaliști, în ciuda priceperii acestora de a-i chestiona eficient. În interviurile individuale, în programe, nu se prea întâmplă ca purtătorii de cuvânt ai guvernului să nu se comporte foarte bine. Când se dau de gol, aceasta se întâmplă mai mult din cauza volubilității lor decât din cauza întrebărilor. Ei fac față în mod respectabil interviurilor provocatoare. Când sînt confrunțați cu grupuri de reporteri și de corespondenți la conferințele de presă, sînt rar puși în dificultate. Sînt deosebit de bine informați asupra subiectului și foarte bine antrenați în ceea ce privește modul cum trebuie să se comporte.

Ei și consilierii lor muncesc din greu pentru ascensiune politică; sînt atît de eficienți încît, ca o consecință paradoxală, interesul public este prost deservit. Priceperea de a se descurca bine la întrebările jurnaliștilor nu implică și onestitate în explicații. Faptele sînt prezentate selectiv în interviuri, iar aprecierile sînt ajustate pentru a se potrivi momentului. Nici chiar cei mai bine documentați jurnaliști nu pot avea informații suficient de detaliate pentru a ataca *ad hoc* declarațiile oficialilor. Acestea nu pot fi contracarate instantaneu și complet. Lucrul cel mai bun care le rămîne jurnaliștilor este să facă reportaje de calitate care să pătrundă adînc în miezul problemei, oricît ar dura, și să pună la îndoială aspectele suspecte. Ziariștii sînt mai buni la această treabă decât emițătorii, pentru că sînt mai îndrăzneți, nefiind inhibați de prevederile curtenitoare ale organelor de reglementare, cum ar fi imparțialitatea. Ziarele constituie vehicule mai bune, aceasta pentru că expunerile complicate ale jurnalismului de investigație sînt mai bine absorbite cînd sînt studiate pe textul tipărit decât atunci cînd sînt receptate fugăr într-o emisiune. La radio și televiziune, programele mai lungi, bine documentate, sînt mai potrivite pentru această sarcină decât programele de știri zilnice, pe scurt, care au însă o audiență mult mai mare.

Alegeri

Alegerile generale din Anglia demonstrează și într-o anumită măsură amplifică diferențele de abordare dintre ziare și emițători. Parțialitatea ziarelor este lăudată, iar imparțialitatea emițătorilor britanici este exagerată în mod irațional.

Ziarele nu au obligații editoriale legale de obiectivitate și corectitudine. Tot ce-și impun ele însele, unilateral sau prin Comisia de reclamații împotriva presei, este interpretat lejer. Sînt libere să fie părtinitoare, și de fapt așa și sînt. Sînt libere să selecteze știrile care convin politiciii lor. Caracteristicile politice sînt acceptate, în mare, ca parte a unei presei libere viguroase. Deși știrile și comentariile își îndreaptă favorurile exclusiv spre dreapta, această problemă nu deranjează publicul atît de mult cît lezează partidele politice dezavantajate. Indiferența publicului provine în parte din binecunoscuta tendință a multor oameni de a cumpăra ziarul care exprimă convingerile și prejudecățile lor, ceea ce înseamnă, de asemenea, că aproape toți aceia ale căror voturi sînt influențate de ceea ce citesc în ziare sînt, pur și simplu, împinși în direcția în care vor să meargă. Dacă efectul puternicei influențe proconservatoare ar fi fost mai mult decât marginal, Anglia n-ar fi avut nicio dată un guvern laburist.

Televiziunea și radioul sînt supuse unor verificări electorale amănunțite, incluzînd monitorizarea internă și autoverificarea, precum și o evaluare minuțioasă făcută de partidele politice. Ziarele, mereu atente, sînt gata să intervină zgomotos, aceasta reprezentînd o parte a serviciilor aduse conservatorismului. Populația dă multe telefoane și scrie multe scrisori, puține dintre ele favorabile, dovedind atitudini provenind din toate direcțiile politice. Programelor ce se ocupă de alegeri li se cere, prin legi, coduri, directive, ordonanțe autoimpuse și prin presiuni exprimate public, să facă tot posibilul ca să nu favorizeze nici un candidat sau partid, să nu acționeze împotriva nimănui, nici chiar a celor „duși cu pluta”. În săptămînile din preajma alegerilor generale și în cele cîteva săptămîni cît ține campania electorală, producătorii de programe și directorii posturilor cheltuie enorm de mult timp pentru a stabili grile de programe importante.

Oricîte critici ar fi aduse sistemului care include ziare neîngrădite și emițători constrînși, amestecul de parțialitate și imparțialitate este binefăcător, căci cele două aspecte se echilibrează. Ca un efect, sau ca o coincidență, electoratul britanic beneficiază de o mai mare varietate a prezentărilor alegerilor decât oamenii din multe alte țări. Emițătorii britanici sînt mai puțin afectați de repartizarea spațiului de emisie pentru

alegeri decît radioul și televiziunea americane, cu rezultatul că disputele sînt mai bine reflectate. Transmisiunile britanice sînt mult mai cuprinzătoare decît în sistemele mai riguroase. Dominate de partizanatul politic, ziarele britanice exprimă cu mai multă vivacitate pasiunile unei campanii electorale decît emițătorii. Fervoarea politică a ziarelor naționale prezintă dezacordurile mai tăios decît o fac schimbările regizate ale politicianilor. Nu există nici un motiv să credem că publicul ar fi mai bine informat asupra problemelor dacă politicianii ar avea un control mai bun asupra campaniei, dacă ziarele ar fi mai puțin părtinitoare sau dacă emițătorii ar fi mai puțin constrînși de reglementări.

Numărul programelor electorale difuzate de radioul și televiziunea britanice încă mai crește. Ele nu existau sau erau insuficiente pînă în anul 1950, progresînd puțin în anii '60 și mai mult în anii '70. S-au dezvoltat mai puternic în anii 1980 în ciuda scandalurilor repetate, deși în campania electorală din 1992 amînarea inoportună de către BBC a programului despre economie al analistului Peter Jay a provocat o revenire la vechile scandaluri. La sfîrșitul anilor 1990 și după aceea, emițătorii au continuat progresele începute cu 30 de ani înainte, accelerînd procesul de conștientizare a faptului că restricțiile impuse producătorilor de programe, inclusiv reprezentării legii populare (RPA), nu mai sînt nici pe departe atît de restrictive pe cît se credea. Politicienii au început poate să-și dea seama că RPA nu este o armă atît de puternică în mîinile lor, pe cît credeau unii dintre ei.

Cea mai mare problemă pentru programe este respectarea imparțialității. Partidele politice tind să o perceapă în sensul alocării timpului de emisie. De pe vremea alianței social-democraților cu liberalii, la începutul anilor 1980, partidele nu au reușit să cadă de acord asupra amănuntelor alocării tridirecționale în singura zonă în care li se permite să ia decizii privind timpul de emisie în campania electorală, și anume alocarea spațiului de emisie pe partide (pebs). Decizia era luată cîndva de către comitetul pentru emisiunile electorale ale partidelor. Acesta era un comitet care funcționa conform recomandărilor provenite de la principalele organizații de emisie, adică de la BBC și de la organele de reglementare ale televiziunilor și radiourilor independente, stabilind care trebuie să fie procentul timpului de emisie pentru fiecare

partid în parte. Aceste emisiuni făcute de partide, de o durată de 5-10 minute la televiziune și de 5 minute la radio, sînt o variantă a emisiunilor partidelor politice (ppbs) pentru perioadele cînd nu sînt alegeri. Procentul este stabilit pentru alegerile generale.

Înainte de apariția partidelor de alianță, procentul era de 5: 5: 3 – cîte cinci emisiuni la televiziunea și radioul naționale pentru Partidul Conservator și pentru Partidul Laburist și trei emisiuni pentru Partidul Liberal „fără speranță de a ajunge la putere”. Aranjamente speciale au fost și sînt făcute pentru SNP în Scoția, pentru Plaid Cymru în Țara Galilor, iar un substitut de pebs a fost inițiat pentru partidele din Irlanda de Nord. De asemenea, oricare alt partid care candidează pentru mai mult de 50 de locuri în alegeri are dreptul la o emisiune la televiziune și una la radio. În felul acesta, Frontul Național a apărut pe post în 1983, iar Partidul Verzilor cîțiva ani după aceea.

Acordul privind emisiunile radio a căzut după apariția alianței dintre SDP și liberali. Aceștia doreau egalitate, adică un procent de 5: 5: 5. Partidul Laburist și cel Conservator nu au fost de acord. Comitetul nu a ajuns la nici o decizie pentru nici una din cele trei alegeri generale din 1983, 1987 și 1992, așa că organizațiile audiovizuale au aplicat prevederile anterioare: în 1983, 5: 5: 4; în 1987, 5: 5: 5; iar în 1992, au revenit la 5: 5: 4.

Acestea sînt aranjamente moderate în comparație cu fostele țări comuniste din Europa de Est, unde se instaurează democrația. Organizațiile de emisie nu au voie să decidă în probleme electorale și li se neagă orice influență. Prevederile constituționale și comisiile electorale sînt cele care decid ce spații să li se acorde partidelor politice. Spațiile sînt în general generoase pentru partide și punitive pentru spectatori și ascultători. În primele alegeri generale din Cehoslovacia, după „Revoluția de catifea” și înainte de separarea Slovaciei de Republica Cehă, alocarea timpului pentru partide la televiziune a fost atît de împovărătoare, încît, timp de o lună, două ore pe zi erau acordate partidelor pentru emisiuni privind alegerile, de la ora 17 pînă la ora 19. În această țară și în altele fără tradiție democratică, toate partidele erau tratate la fel, acordîndu-se același timp de emisie și partidelor fără speranță de a ajunge la putere. În fosta Cehoslovacie, spațiul alocat era de cîte o

jumătate de oră de transmisie pentru fiecare partid. În majoritatea cazurilor, partidele își făceau singure programele. În Bulgaria, pentru alegerile de la sfârșitul anului 1994, s-a acordat timp de emisie numai partidelor din trei coaliții din parlament și, în afară de scurte programe de știri, radioul și televiziunea publică nu aveau voie să se ocupe de alegeri. Jurnaliștii din presa scrisă erau cei care furnizau materialul pentru emisiunile-dezbateri, activitate interzisă profesioniștilor din audiovizual pe motiv că ar putea să-și piardă imparțialitatea sub influența tensiunilor campaniei electorale.

Cu toată natura modestă a aranjamentelor din Marea Britanie, partidele majoritare au o influență excesivă asupra programelor din audiovizual. Ani de zile, BBC și, într-o măsură mai mică, ITV au folosit procentajul destinat emisiunilor electorale ale partidelor ca ghid pentru programele referitoare la alegeri. Dacă procentul de timp alocat era 5: 5: 4, timpul acordat prezenței fiecărui partid în programele de știri și actualități era, aproximativ, tot acesta. Nu a fost o regulă prea strictă, dar a avut o influență semnificativă. Se prezentau, în direct sau înregistrate, fragmente de discursuri, de interviuri, de conferințe de presă, luări de cuvânt, imagini scurte și alte mici materiale electorale. Se ținea cont de aparițiile, în imagini sau/și sunet, tuturor candidaților sau ale purtătorilor de cuvânt, dar nu și de menționarea acestora de către reporteri și corespondenți. Dacă un partid depășea timpul acordat sau nu-l folosea complet, editorii aveau probleme, dar nu și dacă existau motive serioase pentru aceasta. Dezacordurile din cadrul Partidului Laburist privind Europa au dezechilibrat procentele în timpul alegerilor generale din 1974 (în acel an au avut loc două tururi de scrutin) și din 1987, când același partid a refuzat să trimită un purtător de cuvânt la o discuție în cadrul programului matinal de știri și actualități de la Radio 4, *Today*, și a declarat că nu se pune problema compensării timpului de emisie pierdut.

Editorii consideră toate procentele privind timpul de emisie ca restricții impuse. Acest lucru a fost vizibil în campania electorală din 1992, când Independent Television News (ITN) a declarat că era hotărâtă să ia decizii pe baza importanței știrilor, iar BBC a insistat asupra faptului că procentul constituia doar un ghid. Legătura dintre programe și procentul de timp de emisie va slăbi, cu siguranță, deși emițătorii vor

continua să-și afirme convingerea în necesitatea echilibrului. Ei știu că s-ar putea produce altercații tot mai mari dacă ar încerca să scape complet de aceste restricții. Este mai mult ca sigur că deciziile editoriale din timpul alegerilor, deși se vor ghida după valoarea știrilor, vor încerca să nu se depărteze prea mult de procentul național.

Există mijloace de apărare împotriva partidelor ofensate atunci când deciziile editoriale sînt luate cu onestitate. Nu există nimic în conceptele de imparțialitate, echilibru și corectitudine și nici în Legea de reprezentare populară care să împiedice radioul și televiziunea să prezinte problemele, politicile și personalitățile prin intermediul unor aprecieri mai incisive și mai dure. Ambalajul a prejudiciat conținutul atunci când programele din campania electorală au fost extrem de precis cronometrate, echilibrate și imparțiale din toate punctele de vedere. Preocuparea excesivă pentru crearea unui echilibru perfect a încurajat o practicare prea mare a interviului într-o perioadă când personalitățile publice cu experiență erau atît de pricepute, încît nici cei mai buni jurnaliști nu reușeau să scoată prea mult de la ei. Folosirea în programe a conferințelor de presă, a vizitelor de lucru ale personalităților, a ședințelor foto, precum și a altor forme de politizare controlată constituia o opțiune accesibilă de echilibrare. Arta grafică în televiziune, produs al tehnologiei miraculoase, a adus, la început, un lustru nou și spectaculos, dar lipsit de substanță.

Mult timp, cele mai îndrjite provocări ale politicianilor în perioada electorală veneau de la simplii alegători, în timpul emisiunilor cu participare prin telefon și al confruntărilor în studio. Doamna Thatcher a fost pusă în situația cea mai dificilă din viața sa în fața camerelor de filmat, într-un program intitulat *Nationwide* difuzat de BBC, la începutul anului 1980, când a căzut victimă unei doamne Gould. Aceasta a zăpăcit-o pe doamna Thatcher, prim-ministru, cu întrebări insistente și bine documentate privind scufundarea vaporului argentinian *Belgrano* în timpul războiului din Insulele Falklands. La radiourile locale, ca și la BBC și la radiourile independente, precum și la televiziunile regionale s-au înregistrat multe succese ale alegătorilor, care au reușit adesea să-i încurce pe politicieni. *Election Call* de la BBC, un program național cu apeluri telefonice, care a început la radio și a fost

apoi preluat și de televiziune, a devenit faimos în anii '70 și pînă la sfîrșitul anilor '80 datorită celor care dădeau telefoane din toată țara. În fiecare zi din săptămîină, pe parcursul campaniei, într-o schemă bine organizată de apariții echilibrate ale partidelor, numeroși politicieni importanți s-au „expus” pentru cîte o oră apelurilor telefonice de la cetățeni. Unii dintre cei care au telefonat i-au pus în mare încercătură pe politicieni, mai ales pentru că acestora din urmă le era mai greu să discute cu alegătorii decît cu reporteri profesioniști. Explicația era, pe de o parte, că aceia care sunau erau pasionați de un singur subiect și puteau cunoaște mai mult asupra problemei decît politicianul respectiv, iar pe de altă parte pentru că politicienilor, care erau totdeauna pregătiți să închidă gura unui reporter profesionist dificil, nu prea le venea la îndemînă să fie văzuți și auziți tratînd fără respect un membru al electoratului. Tendința programelor din timpul campaniei electorale din anul 1992, și anume ca prezentatorul să interogheze în numele cetățenilor ce telefonau, i-a luat uneori pe nepregătite pe politicieni.

Modul în care radioul și televiziunea s-au simțit obligate să se comporte și modul în care ziarele au ales de bună voie să se comporte, susținute de sistemul electoral de tipul „care ajunge primul”, favorizează marile puteri politice în timpul alegerilor, ca și în restul timpului. Forțele politice constituite din ecologiști sau naționaliști scoțieni au greutăți în a se face auzite. Partidul Național Scoțian, deși foarte popular în Scoția și unul dintre cele patru partide egale ca importanță, se află mereu în pericolul de a se califica doar pentru apariții marginale în programe în comparație cu partidele din Regatul Unit, în afară de cazul în care emițătorii fac programe speciale referitoare la luptele electorale din Scoția – și chiar și atunci, în programe și în ziare, acestora nu li se acordă importanța de care se bucură giganții tradiționali. Acesta este un lucru remarcabil în audiovizual, deoarece aproape 70% din relatările electorale de care se bucură electoratul din Scoția sînt în cadrul programelor pentru întregul Regat Unit. În consecință, cu tot statutul său de partid majoritar în Scoția, PNS cade mult sub nivelul celorlalte trei partide în aproape trei sferturi din relatările emise, văzute și auzite în Scoția. Problema nu este atît de serioasă în ziare, căci edițiile scoțiene realizează un echilibru, iar cititorii pot cumpăra oricînd ziare scoțiene.

Este deosebit de greu să se tragă o linie de demarcație între discriminarea pînătoare care afectează partidele politice regionale sau micile mișcări naționale și abordarea corectă a realităților politice.

Modul corect de a trata o formațiune precum PNS ne spune ceva, de exemplu, și despre cum să fii corect cu naționaliștii din Țara Galilor, atît timp cît partidul Plaid Cymru este mai puțin important în Țara Galilor decît PNS în Scoția. Și oricîte obstacole ar putea întîmpina naționaliștii scoțieni cînd se ivesc ocazii de echilibrare a puterii în parlamentul de la Westminster, ei înfruntă, în general, mai puține dificultăți decît liberal-democrații, care au cîștigat un număr important de locuri. La rîndul său, pledoaria liberal-democraților pentru egalitate cu laburiștii și conservatorii, care se face din plin auzită în campania electorală, va rămîne neconvingătoare pînă cînd schimbarea fluxului politic nu va eroda ideea general valabilă conform căreia conservatorii și laburiștii au mai multe șanse de a forma și de a conduce guvernul.

Legea pentru reprezentare populară

Una dintre diferențele dintre regimurile impuse emițătorilor și celea impuse ziarelor constă în faptul că Legea pentru reprezentare populară se referă mai mult la programele din cadrul audiovizualului și prea puțin la ziare. Ea restricționează programele fără a avea vreun impact cît de mic asupra presei scrise. Influența sa asupra audiovizualului este un efect secundar – în timpul alegerilor politice – al intenției de a frîna abilitățile candidaților de a obține avantaje necinstite, aceasta în ciuda acuzațiilor privind restricțiile aduse de unii producători de programe. Și nici nu este întrutotul adevărat, cum cred unii politicieni, că legea îi ajută să controleze desfășurarea alegerilor. Ea poate, totuși, să fie folosită de către politicieni ca un drept de veto.

Legea afectează programele numai în timpul campaniei electorale. Prevederile acesteia se aplică alegerilor pentru parlamentul de la Westminster, pentru locurile britanice din Parlamentul European și pentru consiliile locale. Ea interzice unele apariții ale candidaților în anumite programe. Are un impact mai mare asupra programelor locale și regionale

decît asupra celor naționale. Restricția poate fi formulată astfel: cînd se apropie alegerile (cu un anumit număr de săptămîni înainte de ziua alegerilor) nici un candidat nu poate să participe (termenul „a participa” oferă o portiță de scăpare) la o emisiune privind o anumită zonă electorală înainte de ziua în care se fac nominalizările (ziua în care toți candidații trebuie să depună actele), iar după ziua nominalizării un candidat poate să participe (portița de scăpare, din nou) la o emisiune privind o zonă electorală (o altă portiță) numai dacă participă și toți ceilalți candidați sau dacă aceia care nu participă sînt de acord ca emisiunea să aibă loc fără ei.

Textul legii sună mai drastic decît este în realitate, dar, într-adevăr, obstrucționează unele programe. Dacă un post local de radio dorește să transmită o discuție din studio cu toți candidații dintr-o circumscripție electorală, nu poate să o transmită înainte de ziua nominalizării și apoi, după nominalizare, dacă unul dintre candidați refuză să participe și nu este de acord ca programul să se desfășoare în absența sa, acesta nu poate fi transmis. De fapt, candidatul care refuză este împotriva discuției. Conform literei legii, nu contează dacă refuzul vine de la un candidat al unui partid principal, care este sigur că va primi mii de voturi, de la un partid mai mic ce speră la cîteva sute de voturi sau de la un „țăcănit” care va primi doar cîteva zeci. Același veto eficient se poate folosi dacă după ziua nominalizării un post dorește să prezinte interviuri separate cu toți candidații dintr-o anumită circumscripție.

Veto-ul este folosit în mod calculat, din cînd în cînd, de candidații din partidele importante. Conservatorii au refuzat deseori în trecut să participe – mai ales cînd era vorba despre locurile foarte sigure din zonele rurale – la mese rotunde și discuții în direct, sub pretextul că nu au nevoie de publicitate; motivul real era refuzul de a participa la programe care ofereau publicitate opozanților, care aveau într-adevăr mare nevoie de ea. Candidații laburiști au folosit veto-ul în circumscripții unde exista un candidat din Frontul Național, de extremă dreapta. Ca obiecție declarată și sinceră, laburiștii refuză să apară pe aceeași scenă cu un candidat din FN. Legea nu a avut intenția de a acorda astfel de puteri, dar, așa cum se întîmplă adesea, unele restricții legale, bine intenționate, au efecte neprevăzute în mîinile unor manipulatori inventivi.

Legea pentru reprezentare populară contribuie mult la presiunile asupra emițătorilor în perioada alegerilor. Toate programele trebuie să se ferească să o încalce, cu sau fără știință. Cu toate acestea, există numeroase posibilități, dar numeroși emițători continuă să creadă că legea interzice mai mult decît o face în realitate. Și birourile partidelor politice locale sînt în stare să o folosească în mod primejdios, mai ales cînd consideră că partidul lor este tratat necinstit, adică atunci cînd pierde în sondajele de opinie. Ei par să creadă că legea conține ceva referitor la imparțialitate, ceea ce nu este adevărat. Unii candidați pretențioși folosesc legea în propriul interes. În campania electorală din 1992, un candidat laburist din Midlands a refuzat orice cooperare cu o stație locală BBC, dar dădea interviuri la programele naționale, evitînd astfel orice confruntare directă cu candidații opoziției din circumscripția electorală respectivă. Un alt candidat laburist din nord-estul Angliei a refuzat și el să participe la interviuri, într-o încercare evidentă de a influența modul de prezentare a campaniei electorale.

Din cauza tuturor acestor probleme, potențialul restrictiv al legii este redus, deoarece multe modalități de prezentare în programe nu sînt considerate „participări” propriu-zise. Un candidat care ține într-o sală de conferințe un discurs care este difuzat în direct sau înregistrat nu este considerat ca „participînd” la program, deoarece discursul, deși era destinat publicității, constituie un eveniment separat de program și ar fi avut loc oricum, chiar dacă nu ar fi fost transmis pe post. Înregistrările audio și video ale unui candidat care își face propagandă electorală pe stradă și care sînt folosite într-un program nu sînt considerate ca „participare” la program, pentru că și ele au o existență separată. Extrasele în direct sau înregistrate dintr-o conferință de presă scapă de asemenea interdicției. Aflîndu-se în dificultate, un reporter care are nevoie de un citat din activitatea propagandistică a unui candidat pentru un articol poate folosi cîteva cuvinte spuse la un colț de stradă, evitînd în felul acesta restricțiile legii atîta timp cît extrasul nu pare a fi un interviu. Portițele de scăpare în interpretarea legii permit candidaților să apară în programe înainte de ziua nominalizării, cînd „participarea” este interzisă, iar după nominalizare programele pot permite candidaților importanți să fie văzuți și auziți, fără să acorde cîtuși de puțin spațiu de emisie

candidaților „fără speranțe”. În orice caz, se poate oricînd apela la alte persoane pentru a vorbi despre candidați și partide. Legea nu interzice în nici un fel ca un agent al partidului sau un reprezentant al circumscriptiei electorale să vorbească în favoarea candidatului.

Deoarece legea se referă numai la „participări” în programe, în emisiuni referitoare la „o zonă electorală”, politicienii de renume care sînt și candidați pot apărea fără restricții în programe pentru a-și susține partidul și a vorbi nu în calitate de candidați, mai ales dacă au o funcție oficială. Politicienii, mai mult sau mai puțin cunoscuți, care participă la alegeri pot apărea în programele televizate *This Week* sau *Panorama* de la BBC, atîta timp cît nu vorbesc despre candidatura sau zona lor electorală, pentru a explica politica partidelor lor în orice problemă, deși aceiași politicieni nu au voie să apară în programe electorale pentru că încă nu a trecut ziua nominalizării sau pentru că toți ceilalți candidați nu sînt incluși în program. Politicienii importanți care ocupă locuri de frunte în parlament pot vorbi la conferințele naționale de presă ținute în fiecare zi a campaniei, ocolind prevederile legii RPA, pe motiv că nu apar drept candidați, ci drept purtători de cuvînt; în felul acesta, ei nu „participă la emisiuni”, pentru că o conferință de presă are o existență independentă de programele în care se folosesc extrase, iar emisiunea nu se referă la zona electorală în care candidează politicienii respectivi. Aceștia scapă de prevederile RPA, dar beneficiază, de obicei, de publicitate personală.

Posturile locale mai găsesc și alte aranjamente utile. Lista candidaților prezenți într-o școală la o întrunire organizată de un organism exterior sau chiar de acea școală se poate să nu fie completă, dar întrunirea poate fi transmisă pe post pentru că nu face parte dintr-un program, este independentă. Cei prezenți la întrunire nu participă la o emisiune, deși vorbesc despre alegeri. Ei se află la o întrunire care se întîmplă să fie difuzată pe post. Același aranjament organizat de o stație de radio în studioul său este interzis.

RPA consumă o mare parte din timpul și energia creatorilor de programe fără a contribui în mod vizibil la binele pe care populația îl obține prin programe, în timp ce producătorii ar prefera să folosească spațiul de emisie pentru problemele politice din campaniile electorale.

Această lege ar trebui să se numească, mai corect, Legea pentru reprezentarea politică.

Parlamentul

Parlamentul britanic este una dintre instituțiile cele mai conservatoare. Cu secole în urmă, reporterii au fost nevoiți să se lupte pentru dreptul de a prezenta dezbaterile din cadrul parlamentului. Ani de zile, acesta a fost ca un club select căruia nu-i convenea ca prostimea din electorat să știe prea multe și care se opunea ideii ca lucrările sale să fie difuzate pe post sau în ziare. Activitățile obișnuite ale parlamentului nu au fost cunoscute prin radio sau televiziune pînă în 1975, cînd un experiment de o lună a introdus zgomotul unic al Camerei Comunelor în casele oamenilor. Au fost necesari aproape trei ani pînă ca succesul experimentului să contribuie la transmisiunile sonore permanente și mai mult de 13 ani pînă cînd a fost acceptat un acord pentru transmisiunile televizate din Camera Comunelor, în octombrie 1991. Camera Lorzilor a fost mai primitoare, camerele de filmat fiind acceptate acolo cu cîțiva ani mai devreme, în speranța, în parte, că domniile lor și înțelepciunea dezbaterilor vor primi mai multă atenție, ceea ce nu s-a întîmplat decît pentru o scurtă perioadă, la început.

Cîțiva membri din parlament încă se opun prezenței camerelor de filmat și a microfoanelor și, în oarecare măsură, temerile lor s-au confirmat. Este de remarcat faptul că, de cînd a început, în 1978, difuzarea dării de seamă a primului-ministru, marțea și joia, aceasta a devenit o punere în scenă zgomotoasă. Comportarea membrilor din parlament s-a schimbat, în oarecare măsură, pentru că sînt văzuți și auziți, dar tendințele nedorite din Camera Comunelor – obținerea unor succese ieftine de partid, întreruperile zgomotoase, urletele de dezaprobare, prezența slabă în majoritatea timpului și uneori comportările violente – s-au manifestat clar pe anumite perioade, cu mult timp înainte de prezența aparatului de transmisie. Ca și în cazul multor altor critici ale efectelor televiziunii, remediul se afla la îndemîna acelor a căror comportare trebuie să se schimbe. Comportați-vă mai frumos.

Regulile privind transmisiunile din parlament nu sînt prea dure, dar realizatorilor de programe nu li se permite să facă tot ce doresc. Camerele de filmat nu au voie să se deplaseze peste tot. Pot fi filmate numai persoanele care vorbesc și, în general, doar de la distanță mare, iar persoanele care vociferează doar în măsura în care pot fi încadrate într-o imagine generală. Președintele trebuie prins în imagine ori de cîte ori intervine. Galeria în care se află publicul nu trebuie filmată pentru a nu încuraja amatorii de publicitate, iar dacă apar demonstranți gălăgioși, vocile lor nu pot fi transmise decît ca zgomot de fond pentru lucrările parlamentului. Nu se pot folosi extrase audio sau video din parlament în programele de comedie, în ficțiuni sau teatru, în programele satirice și nici chiar în emisiunile partidelor politice. Acestea pot fi folosite numai la știri sau alte programe de actualități și pentru scopuri educaționale. Restricțiile nu sînt atît de severe ca în alte țări, în care uneori nu este permisă filmarea decît de la talie în sus. Cu toate acestea, orice restricție nu este binevenită pentru jurnalismul liber. Nu există nici o îndoială, totuși, că spectatorii și ascultătorii britanici ar aștepta și acum să-și vadă și să-și asculte parlamentul dacă emițătorii ar fi refuzat să se supună regulilor.

Ca și în multe alte situații, între ziarele neîngrădite și lipsite de reglementări din Anglia și parlament nu există nici o relație specială. În mare măsură, ele sînt reciproc antagonice și reciproc dependente. Cu emițătorii situația este tipic diferită. Autoritățile instituite pe criterii politice – ITC, Autoritatea radio, Autoritatea din Țara Galilor, guvernatorii și „cîinii de pază” de la BBC, BSC și BCC – răspund toate în fața parlamentului. Ca și regulile care sînt impuse transmisiunilor de la parlament, relațiile sînt puțin stresante și aproape lipsite de presiuni politice. Dar există totuși o legătură: emițătorii din Anglia, a căror menire este fără excepție aceea de a servi populația, răspund în fața parlamentului, iar parlamentul, condus în mare de guvern, decide structurarea și administrarea activităților lor. Ca o dovadă majoră a influenței parlamentului, BBC este obligat de către autorizația de funcționare și contractul său să transmită „o relatare zilnică, imparțială, pregătită de reporteri profesioniști, a lucrărilor din ambele camere ale Parlamentului Regatului Unit”. Cu alte cuvinte, BBC trebuie să transmită *Today in Parliament*.

Legătura parlamentului cu emițătorii din serviciul public este intens copiată în alte țări și reprodusă în noile democrații din estul, centrul și sudul Europei. În unele cazuri, legătura este punitivă. Un număr de directori generali numiți de parlamente sînt ținuți din scurt, și destul de mulți politicieni își imaginează că au puteri nelimitate asupra programelor. Cînd aranjamentele sînt bine gîndite și nu sînt controlate de necesitățile partidelor politice, ele funcționează bine, ceea ce constituie o direcție firească către care trebuie să se îndrepte răspunderile organizațiilor de emițători care nu au alți proprietari sau acționari, dar care au obligații față de marele public.

Politicieni

Politicienii – ca și „presa” – suferă de pe urma faptului că sînt desemnați prin acest cuvînt colectiv, de parcă ar împărtăși caracteristici comune de netăgăduit, pentru care merită să fie tratați cu disprețul cuvenit unui rău necesar. În sondajele opiniei publice, politicienii și jurnaliștii apar pe ultimele locuri în ceea ce privește simpatia populației. Nici unuia dintre aceste două grupuri nu i se acordă mare încredere.

Reputația ambelor categorii se bazează pe simple generalități. Este adevărat că unii politicieni sînt mojici, încrezuți, aroganți, cu alte cuvinte neplăcuți. Realizatorii programelor de actualități care încearcă să obțină interviuri știu că anumiți politicieni sînt teribil de dificili, că pun mereu condiții, sînt adesea dezagreabili, dar acestea nu sînt caracteristici generale. Dacă luăm în considerare presiunile sub care se află mulți politicieni, ei sînt în general cooperanți și agreabili. Interesul personal este un factor puternic de motivație, dar cu toții sînt dominați și de sentimentul datoriei publice. Ei au încredere în jurnaliștii care sînt de încredere. Tratați cu onestitate, ei acceptă în general dezavantajele de a fi expuși și criticați, reacționînd cel mai bine cînd sînt confrunțați deschis și sincer de către jurnaliști, care depind de politicieni tot atît de mult cît depind aceștia de jurnaliști.

Partide politice

Cuvîntul „asiduu” este prea blînd pentru a descrie zelul cu care partidele politice își urmăresc interesele proprii în mass-media. Ele dovedesc o preocupare fanatică pentru prezentarea corectă în programe și în ziare. Nu sînt niciodată mulțumite. Între rarele și scurtele „luni de miere”, laburiștii sînt exasperați de ziarele cu orientare preponderentă de dreapta, și toate partidele îi presează pe realizatorii de programe pentru mai multe apariții sau pentru unele mai importante, sau pentru prezentări care să susțină mai mult linia partidului respectiv.

Partidele se bazează prea mult pe mass-media pentru crearea de relații destinate. Prezentarea prin mijloacele tradiționale – strîngeri de mînă, vizite scurte, discuții cu vînzătorii din magazine, discursuri la primăriile din sate sau alte săli de adunare – contează încă, dar nu atît de mult ca prezentarea prin mass-media, și însăși valorificarea în continuare a tuturor activităților tradiționale depinde mult de prezentarea lor în articole de fond publicate sau în programe difuzate. O strîngere de mînă nefotografiată nu are prea mare efect, iar manifestările de sociabilitate prezentate la știrile de la televizor sînt foarte apreciate.

Este, oricum, un proces cu dublu sens. Și mijloacele de comunicare depind într-o mare măsură de partidele politice. Partidele generează știri; în discuții și interviuri, vedetele lor „joacă” mult mai bine decît oricare alți indivizi; ele stîrnesc pasiuni puternice printre spectatori și cititori. Antagonismele în relațiile dintre partidele politice și mass-media fac dovada dependenței lor reciproce. Își duc traiul împreună cu precauție, uneori mai bine, alteori mai rău, tocmai pentru că au atît de multă nevoie unii de alții. Nu au altă alternativă preferabilă.

În multe privințe, mass-media britanică se descurcă bine pentru că scena politică britanică este stabilă și previzibilă. Numărul mic de partide istorice și posibilitatea redusă de apariție a altor coaliții neașteptate sînt mult mai ușor de reflectat decît afacerile sumbre, de pildă, de pe scena politică italiană. Presa din democrațiile fără tradiție care apar în Europa de Est și Centrală are, în comparație cu cea britanică, sarcina imposibilă de a se lupta, așa cum o face, cu zece, cincisprezece, douăzeci sau poate cincizeci de grupări politice, toate con-

curînd pentru atenție, majoritatea schimbîndu-și atitudinile pentru a obține avantaje politice, multe dintre ele neștiind pe cine reprezintă, iar unele atît de mici încît încap, cum spun rușii, pe o canapea.

Partidul Conservator

Relația dintre presa scrisă și partidele politice este foarte diferită de relația pe care o au emițătorii cu partidele. Ziarele, avînd dreptul să ia atitudine politice, fac acest lucru în mod invariabil. Emițătorii, neavînd acest drept, sînt adesea acuzați că o fac.

Ziarele naționale din Anglia par decise să-și amplifice intervențiile politice. Aflate totdeauna în apropierea centrelor de putere politică, ele reprezintă jucători activi, nemulțumindu-se să comenteze, ci dorind să influențeze tot mai mult politica și, atunci cînd pot, să determine cine să fie în guvern. Ele funcționează printr-o alianță cu Partidul Conservator, o alianță controversată care izbucnește uneori în dispute dintre cele mai aprinse. Se ceartă ca niște prieteni nedespărțiți care se dezamăgesc reciproc, ca în disputa din 1993-1994, care a slăbit guvernul lui John Major, privind moralitatea îndoielnică a unor personalități din guvern și a unor membri din parlament, sau simțul de direcție al guvernului. Aceste dispute politice sînt, de obicei, inițiate de ziare, nu de partid, și au frecvent la bază un sentiment de vinovăție jurnalistică, de parcă ziarele ar fi rușinate de sprijinul pe care-l dăduseră conservatorilor în alegerile generale anterioare. Pasiunile care izbucnesc atunci cînd prietenii se ceartă sînt mai mistuitoare decît în cazul cînd partidul are o neînțelegere cu emițătorii, oricît ar părea de încălcate ițele în acel moment. Pe termen lung, relațiile ziarelor cu conservatorii s-au echilibrat totdeauna, de fiecare dată la timp pentru noile alegeri.

Emițătorilor nu li se permite așa ceva. Obligația lor legală privind imparțialitatea face acest lucru imposibil. Neutralitatea politică este considerată ca singura și cea mai clară caracteristică a imparțialității, așa că ei nu trebuie să ia partea nimănui în nici o problemă și nici în general. Disputele între emițători și partidele politice se centrează, de obicei, asupra modului în care emițătorii au deservit interesul public printr-o atitu-

dine detașată. Prin natura lor, disputele sînt inițiate de partidul politic majoritar, adică de partidul din spatele guvernului. Exemplele notorii includ disputele dintre BBC și conservatori privind prezentarea bombardării Libiei de avioanele americane, cu aprobare britanică, în 1986, și, mai tîrziu, privind prezentarea planurilor guvernului în ceea ce privește serviciul național de sănătate. Thames Television, căreia i s-a retras ulterior autorizația în urma licitației organizate de guvern, a fost de asemenea atacată violent de guvernul conservator în 1988, în legătură cu programul *Death on the Rock*, care investigase omorîrea unor suspecți teroriști IRA în Gibraltar de către forțele de securitate britanice.

Cu toate aceste exemple, emițătorii au aproape aceleași relații cu Partidul Conservator ca și cu celelalte partide principale. Dacă nu cumva perioada îndelungată de guvernare a conservatorilor, din anii 1980 pînă la jumătatea anilor 1990, dovedește că s-a produs o schimbare fundamentală, ceea ce nu este probabil, nu există diferențe de tratament de mare însemnătate. Jurnaliștii și conservatorii au nevoie unii de alții și-și duc traiul împreună așa cum pot.

Pînă în anii 1980, radioul și televiziunea, posturile BBC în mod deosebit, păreau să aibă mai mult necazuri cu Partidul Laburist, mai ales cînd acesta se afla la putere, decît cu Partidul Conservator. Această situație s-a schimbat în timpul perioadei Thatcher, cînd ostilitatea față de programele care nu le conveneau conservatorilor a atins un nivel nemaiîntîlnit pînă atunci. Aceasta era o reflectare a spiritului acelor timpuri și indica iritarea premierului, nu convingerea profundă a Partidului Conservator. Aceste două atitudini nu aveau nimic comun, nici în această problemă și nici în oricare alta. A fost un exemplu de guvernare radicală care își exprima frustrarea și furia față de centrele de putere și de influență considerate fidele stilului vechi. Oricît de devotați încercau să fie emițătorii, ei nu erau acceptați ca „unii de-ai noștri”, căci permiteau vocilor revanșarde să se facă auzite în interesul echilibrului; încă și mai rău, răspunderile editoriale asumate, mai ales în interviurile din programele de știri, erau condamnate de forțele thatcheriste ca favorizînd ortodoxismul corporatist al perioadei anterioare. Exista și ceva adevăr în acuzația aceasta. Programele de actualități cu priză mare la public nu se grăbeau să recunoască sensul și

importanța thatcherismului și, în consecință, nu se grăbeau să-l adopte. Nu trebuia să adopte cauza, căci aceasta ar fi însemnat parțialitate, dar thatcherismul aproape că dispăruse pînă cînd jurnaliștii respectivi au învățat să-l reflecte cît de cît în stilul lor editorial.

Nu realizatorii de programe erau vinovați pentru acest insucces. Un număr mare de personalități importante din primele guverne Thatcher, nobili tradiționaliști aparținînd segmentelor atît de mult detestate de liderii lor, nu-și dădeau seama nici ele ce se întîmpla, iar cînd și-au dat seama nu au catadixit să-și ofere ajutorul. În consecință, nu au reușit să-și încarce cu entuziasm radicalist aparițiile în emisiuni. Nici adepții devotați ai thatcherismului nu au reușit să profite de ocazie pentru a predica doctrina, în parte pentru că „mișcarea” nu știa în mod clar care-i era direcția.

În afară de antipatie editorială, acei ani au fost martorii destabilizării care a dus la o restructurare a BBC și la schimbări drastice în sistemul ITV. Nu a fost nici o surpriză, deci, că atunci cînd John Major a urmat d-nei Thatcher în funcția de prim-ministru s-a auzit un mare suspin de ușurare pe coridoarele posturilor de radio și televiziune. Programele au putut din nou să se concentreze asupra relațiilor lor tradiționale cu partidele aflate la putere – exercitarea dificilă a avantajelor reciproce cu ocazia luptelor cu cîini. Ostilități au mai avut loc atunci cînd Jonathan Aitken, ministru de Finanțe în 1995, s-a plîns de reporterii părtinitori ai BBC și a acuzat principala societate audiovizuală a țării, Blair Broadcasting Corporation, de favoritism arătat liderului Partidului Laburist, Tony Blair. În acea perioadă, Aitken însuși era ținta unor acuzații în mass-media privind legăturile sale de afaceri, așa că atacul său era lipsit de veninul anilor anteriori, deși a fost preluat și de alți cîțiva membri ai guvernului. Comentatorii se așteptau ca atacul să continue cu intermitențe pe toată perioada pînă la alegerile generale, care urmau să aibă loc în vara anului 1997, dar pînă și ziarele de aripă-dreapta care sprijiniseră atacurile thatcheriste anterioare asupra BBC au acuzat guvernul de lipsă de corectitudine.

O altă neînțelegere între conservatori și audiovizual a apărut după prăbușirea comunismului sovietic. Cînd Mihail Gorbaciov și apoi Boris Elțin au întîmpinat probleme cu persoanele care continuau să

susțină vechea politică a controlului de stat, programele făceau referiri la acești opozanți ca fiind „conservatori”. În contextul politicii ruso-sovietice, această referire era rezonabilă: opozanții susțineau politica ce se practicasese timp de zeci de ani; totuși, entuziaștii suporteri ai Partidului Conservator și ai pieței libere din Anglia s-au simțit ofensați să fie desemnați prin același termen cu manipulatorii demascați și detestați ai stângii comuniste. Deși poziția lor era de înțeles, ei au fost nevoiți să se împace cu ideea, deoarece chiar și un partid conservator reales la infinit nu poate deturna sensul firesc al unui cuvânt prin impunerea unor restricții privind folosirea lui.

Partidul Laburist

Partidul Laburist din Anglia primește o atenție mult mai mare din partea audiovizualului decât din partea ziarelor. Motivul este că, în conformitate cu principiile de deservire a interesului public, programele nu sînt pătinoare în probleme de politică. În același timp, aceste principii, mai ales acelea de imparțialitate și echilibru, lasă mult loc pentru discuții, așa că, la mijlocul anilor 1980, Partidul Laburist a primit o mai mare atenție de la radio și televiziune în comparație cu partidele din alianță, adică social-democrații și liberalii. Datorită numărului de locuri pe care le deținea, Partidul Laburist a fost fără îndoială partidul de opoziție principal în Camera Comunelor, în mod oficial Opoziția Majestății Sale, dar, din cauza sistemului electoral care-l favorizează pe cel mai puternic, sprijinul său în țară a fost, timp de câțiva ani, mult mai mic în raport cu diferența de locuri. Prezența laburiștilor în programe, ca voce a opoziției, a suferit, după cum era de prevăzut, în comparație cu alianța, după alegerile din 1983, cînd a existat o diferență de doar 2% la numărul de voturi. Deși diferența de voturi s-a mărit în favoarea laburiștilor la alegerile din 1987, s-ar fi putut ca reducerea numărului de apariții a partidului în programe să continue dacă partidele din alianță, care își pierduseră mult din forța inițială, în campania prelungită, n-ar fi început aproape imediat după aflarea rezultatelor din 1987 crearea unui partid care avea să se numească, în final, Liberal-Democrat.

În ceea ce privește publicitatea asigurată de programe, pe care politicienii o apreciau foarte mult, îndepărtarea de la problemele esențiale ale politicii și veșnica dispută dintre aliații centrului au făcut ca laburiștii să apară ca o opoziție convingătoare și unită și să-și recîștige reputația de alternativă electorală a conservatorilor. În timp ce partidele de centru se păruiau între ele, a început să se contureze noua aripă de centru-stînga, apariție la care a contribuit mult prezența zilnică la programele de știri și actualități a purtătorilor de cuvînt laburiști care vociferau împotriva politicii guvernului.

Prin acțiuni separate, fără legătură între ele, laburiștii au condamnat răbufnirile zgomotoase ale guvernului contra ITV și și-au îndulcit relațiile cu BBC. Înainte de această perioadă, laburiștii din guvern avuseseră o atitudine tipic ostilă față de emițători, mai ales față de BBC, pentru că, spuneau ei, politica era prezentată eronat, succesele prea puțin subliniate, sciziunile exagerate, iar știrile prezentau doar aspectele negative, în mod deosebit în reportaje privind problemele din industrie. În timpul cît laburiștii au fost la putere, din 1964 pînă în 1970, guvernul lui Harold Wilson s-a frămîntat mult privind viitorul BBC înainte de a confirma taxa pe autorizare. Cabinetul Wilson a avut un grup important care pleda pentru o mediatizare minimă la BBC, pentru a contrabalansa lipsa de popularitate generată de mărirea taxelor pe autorizație. Mulți ani mai tîrziu, la sfîrșitul anilor 1970, guvernul lui James Callaghan a fost atît de preocupat de taxa de licență, încît a acordat BBC o mărire derizorie de o liră pe an, o modalitate de a ocoli decizia corectă.

Aflîndu-se în opoziție înainte de anii 1980, laburiștii au fost adesea supărați de ceea ce ei considerau o prejudiciere a stîngii, nemulțumire reflectată și, în oarecare măsură, susținută de Glasgow Media Group, care producea analize influente foarte critice la adresa programelor de știri și a pretenției lor de imparțialitate. Importante voci laburiste au vorbit împotriva BBC, considerîndu-l arogant, pătinoitor și prea extins. Ei vorbeau despre separarea radioului BBC de televiziunea BBC, precum și despre alte modalități de a reduce dimensiunile corporației, și făceau uneori comparații deloc măgulitoare cu ITV, spunînd că era mult mai simplu de lucrat cu ITN decât cu programele BBC. Richard Crossman, una dintre mințile scilipitoare ale laburiștilor, a

comentat că ITN permitea vorbitorilor să spună ce aveau de spus, punea câteva întrebări cuviincioase, îți servea o băutură și te lăsa să pleci acasă. Dar la BBC nici nu-ți dădeai seama cum te trezeai pe nepusă masă în mijlocul unui război teribil.

Atitudinea lui Crossman a supraviețuit și după moartea acestuia, iar laburiștii s-au concentrat mai mult asupra emițătorilor decât a ziarelor, pentru că acolo ar fi trebuit să fie tratați corect. Partidul a fost nevoit să se împace cu ziarele ostile, cu toate că acestea își afirmau grosolan partizanatul cu dreapta, deoarece considerau că meritau mult mai mult de la emițători, de la BBC în special, care era și este încă sursa celor mai multe programe de știri și actualități. Criticile erau perverse, căci, conform tuturor considerentelor obiective, programele echilibrat constituite dădeau mult mai multe posibilități laburiștilor să se prezinte eficient decât au făcut-o vreodată ziarele.

Laburiștii și ziarele libere să scrie ceea ce le convine au o relație conflictuală aparte. Laburiștii obțin sprijin de la ziarele locale și regionale, deși aproape toate sînt conservatoare. Cotidienele naționale, publicate la Londra, sînt în general favorabile conservatorilor, atitudine care a culminat în perioada Thatcher și a cunoscut un declin în anii lui Major. „The Daily Mirror”, făcînd o excepție, i-a sprijinit puternic pe laburiști mulți ani, fiind singurul ziar național cu această poziție după ce perseverentul „Daily Herald” s-a metamorfozat în ostilul „The Sun”. „The Guardian” i-a aplaudat reținut mult timp. „Today”, o achiziție a lui Murdoch, care a rezistat cît a putut să evite falimentul, a practicat o perspectivă politică lipsită de conflicte și dificultăți.

Liderii Partidului Laburist au fost alarmați de perspectiva pierderii sprijinului ziarului „The Mirror” după schimbările apărute în urma morții proprietarului său, Robert Maxwell. Dar legăturile cu Maxwell au avut și o influență negativă pentru laburiști, din cauza afacerilor necurate ale celui dintîi; mai mult, „The Mirror” nu mai era tabloidul de temut care fusese cîndva.

Ziarele laburiste și cele conservatoare au din cînd în cînd perioade de „lună de miere”, dar acestea nu durează mult. Harold Wilson, ca lider de partid și prim-ministru, a fost adulat, la mijlocul anilor 1960, pentru a fi ponegрит ulterior, la sfîrșitul acelorași ani. Alți lideri de

partid laburiști – James Callaghan, Michael Foot, Neil Kinnock și John Smith – nu au fost atît de norocoși. Unii și-au creat o imagine defavorabilă în majoritatea ziarelor, bucurîndu-se chiar de la început de intervale foarte scurte de popularitate.

Laburiștii vorbesc despre restricții impuse proprietarilor de ziare, pentru a împiedica în felul acesta ca un individ să aibă o influență prea mare. Nu sînt motive, totuși, să credem că mărirea numărului de proprietari de ziare naționale ar determina o creștere a sprijinului ziarelor pentru varietatea de idei politice la care aderă partidele. Opiniile laburiste se învîrt în jurul acestei probleme, iar Partidul Laburist al lui Tony Blair a prezentat încă de mult semne puternice care indicau o atitudine foarte relaxată în privința deținerii de publicații.

Oricum, a stabili cît de mult contează influența exercitată de mass-media este o problemă controversată. În trecut, laburiștii au cîștigat puterea, cu toate că ziarele erau categoric împotriva lor, și, pe de altă parte, sprijinul ziarelor nu determină în sine rezultatele alegerilor, deși le pot influența categoric la limită. Jurnaliștilor le place să creadă acest lucru, iar ziarul „The Sun” și-a exprimat încrederea nestrămutată în acest lucru după cîștigarea alegerilor de către conservatori, în 1992, cînd a declarat că aceștia au cîștigat datorită sprijinului său. Această pretenție exagerată trebuie analizată prin compararea rezultatelor unor sondaje de opinie privind preferințele spectatorilor, ascultătorilor și cititorilor, care arată în mod invariabil că televiziunea este fără discuție cea mai importantă sursă de informații în perioada electorală pentru marea majoritate a populației. Chiar și înainte ca prezentările televiziunii să înceapă să devină foarte importante, în anii 1960, ziarele au avut probabil o influență limitată asupra convingerilor politice. Ele îi reprezintă pe cititori și îi influențează în egală măsură.

Sprijinind conservatorismul, ziarele își închipuie că oferă șanse mai bune întreprinderii comerciale din care fac parte. Și mai important, atunci cînd întrețin o relație, ele se referă la aceasta în termeni de stil, opinie și mod de prezentare, dar nu întotdeauna se întîmplă așa. Entuziastul sprijin de care se bucură conservatorii din partea ziarului „The Sun”, de la începutul anilor 1990, a fost în contrasens cu tendințele unei treimi a cititorilor săi, în timp ce criticile erau în ton cu convingerile acestora.

Se pare că opiniile ziarelor nu se vor schimba semnificativ încă mulți ani, în afară de cazul în care laburiștii vor convinge opinia publică de faptul că și-au transformat definitiv caracterul socialist, pe care îl subliniază mereu ziarele conservatoare, și că au devenit o forță care încurajează afacerile și clasa de mijloc să prospere, o formă mai blindă de conservatorism, situată puțin mai la stînga față de centru.

Liberal-democrații

Liberal-democrații sînt și mai nemulțumiți de modul în care îi tratează mass-media decît predecesorul lor, Partidul Liberal. Ei își bazează pretenția pentru o relație mai bună cu presa pe o serie de argumente politice. Unul este prezența lor în conducerea locală, ei predominînd în unele consilii și avînd o mare influență în altele. Ei sînt, spun ei, și o sursă generoasă de idei noi și politici radicale. Ei pretind că în sondajele de opinie se bucură de un sprijin substanțial și cît se poate de consistent. Ei realizează oscilații spectaculoase în voturi după alegerile parțiale. Un argument în plus, cel mai puternic pe care-l folosesc, se bazează pe numărul total al voturilor obținute în toată țara la alegerile generale: puțin sub șase milioane, în 1992. Aceasta înseamnă că fiecare dintre membrii lor din parlament reprezintă cu mult mai mulți alegători decît parlamentarii oricărui alt partid. Totuși, li se acordă doar cîteva rînduri în articole tipărite, o prezentare sumară, prea adesea doar interviuri simbolice, rar cîte un titlu de ziar, iar în timpul alegerilor generale, cînd luptă pentru ocuparea majorității locurilor în parlament, sînt tratați ca ne semnificativi în raport cu laburiștii și conservatorii.

Cum se întîmplă deseori în problemele de corectitudine editorială, cele mai multe critici se îndreaptă împotriva emițătorilor din serviciul public, care ar trebui să fie corecți față de toți. Liberal-democrații spun că, nedreptățind partidul lor, emițătorii prejudiciază, implicit, milioanele de alegători care votează pentru ei.

Împotriva lor acționează o mulțime de slăbiciuni politice pe care liberal-democrații nu și le recunosc, dar care influențează deciziile editoriale. Una dintre ele este că programele și ziarele naționale își dedică

mai mult de 90% din spațiu politicii naționale, și nu politicii conducerilor locale. Centrul politicii naționale se află la Westminster și la Whitehall, nu la primăriile orașelor. Forța liberal-democraților se află în conducerile locale, și este deci de valoare editorială redusă. O variantă a acestei slăbiciuni constă în faptul că voința alegătorilor britanici de a le conferi liberal-democraților puterea locală nu este egală cu voința de a facilita accesul la puterea națională.

O slăbiciune importantă a liberal-democraților – care influențează ziarele și programele – este că partidul are foarte puține locuri în Camera Comunelor – 20 în urma alegerilor din 1992 –, număr mărit oarecum prin întîmplătoare victorii în alegerile parțiale. Numărul mic reflectă favorizarea unui membru, conform sistemului de alegere parlamentară în care cîștigătorul ia totul, favorizare pe care programele și ziarele nu o consideră a fi de obligația lor să o corecteze. Cu așa de puține locuri în Camera Comunelor, liberal-democrații reprezintă o prezență politică minoritară la nivel național. Ei sînt o prezență aproape nesemnificativă în comparație cu laburiștii și conservatorii, căci nu generează atît de multe știri și nu au o influență atît de mare asupra problemelor care interesează mass-media.

Cel mai bun răspuns al liberal-democraților este că o mare parte a știrilor politice constă în comentarii și că membrii lor din parlament sînt tot atît de pregătiți ca și oricare alții să facă anumite comentarii relevante. Acest argument a avut ca efect o oarecare creștere a timpului afectat lor la radio și la televiziune, dar aceste prezențe au fost de o valoare îndoielnică. Fețele micului grup de parlamentari ai liberal-democraților apar pe micul ecran, dar cele cîteva cuvinte pe care le este permis să le rostească în urma regizărilor succesive sînt repede depășite de influența reportajului care urmează.

În ceea ce privește contribuțiile mai substanțiale decît atent regizatele apariții sonore, în programe ca *News Night*, *Channel 4 News* și *The World At One*, micul grup are și o altă slăbiciune, pe care liberal-democrații refuză cu indignare să o recunoască și pe care emițătorii nu o exprimă în public și nu o menționează în afara cercurilor lor, dar care influențează totuși deciziile editoriale. Aceasta este că, în ceea ce privește talentul, documentarea și povara răspunderilor, o echipă de

peste douăzeci de membri din parlament nu poate fi la fel de eficientă ca o echipă mai mare și mai bine informată. Cifrele vorbesc de la sine: guvernul lui John Major, după alegerile din 1992, s-a putut baza pe mai mult de optzeci de purtători de cuvânt în Camera Comunelor, iar laburiștii au avut un număr asemănător, care reprezintă de patru ori totalul liberal-democraților din Cameră. Oricît de mult s-ar fi străduit aceștia, nu puteau să stabilească un echilibru. În consecință, cu cîteva mici excepții, purtătorii de cuvânt ai liberal-democraților nu se prezintă atît de bine în fața camerelor de filmat și a microfoanelor ca aceia ai conservatorilor sau laburiștilor, care, avînd de unde alege și subiecte și vorbitori, sînt mai bine informați și mai capabili. Aceste lucruri contează pentru realizatorii de programe, pentru că valoarea participanților contribuie la crearea distincției dintre programele bune și programele mediocre.

Problema capacităților este și mai marcată în timpul alegerilor generale în comparație cu alegerile parlamentare, în care redusele resurse liberal-democrate pot fi răspîndite mai eficient. În alegerile generale, puținii liberal-democrați cu experiență la nivel național sînt solicitați la maximum. Candidații fără experiență sînt mai expuși cînd personalitățile însemnate ale partidului sînt răspîndite în toată țara și încearcă, în același timp, să răspundă cerințelor diverse ale mass-media. Se ajunge astfel ca partidul să piardă în alegerile generale locurile cîștigate cu mari eforturi în alegerile parțiale.

Pierderea unor astfel de locuri indică încă o realitate politică dură de care mass-media ține cont: electoratul îi alege pe liberal-democrați în alegerile parțiale ca o formă de protest, pe care nu este însă adesea dispus să o continue cînd este vorba să aleagă un guvern.

Orice argumente ar folosi liberal-democrații și oricît le-ar folosi acestea, ei se confruntă cu scepticismul de neclintit al mass-media. Deciziile editoriale sînt influențate în mod legitim de convingerea că liberal-democrații nu vor cîștiga puterea prin propriile forțe. Evenimentele îi pot pune în poziția de partid care „echilibrează puterea” într-un parlament indecis, dar ei nu sînt ceea ce se înțelege în mod normal printr-un „partid de guvernămînt”. Ei nu au reușit să distrugă sistemul politicii engleze bazat pe două partide, așa cum amenințau să o facă partidele din alianță înainte și în timpul alegerilor generale din 1983, partide

care în alegerile din 1987 constituiau încă o alternativă, dar a căror șansă s-a diminuat, probabil pentru mult timp, curînd după alegeri, cînd au lansat campania de fuzionare a Partidului Liberal cu Partidul Social-Democrat. Această campanie a avut un efect profund asupra electoratului și asupra mass-media. Propunerea de fuziune se poate să fi fost una din marile greșeli din politica modernă britanică, greșeală văzută ca o trădare. În alegerile din 1983, alianța s-a situat cu ceva mai puțin de un milion de voturi în urma Partidului Laburist învins și destabilizat. În alegerile din 1987, deși partidele de alianță s-au situat încă mai mult în urma laburiștilor, aproape șapte milioane de oameni au votat pentru ei. Aceștia au votat pentru ideea de alianță și coaliție, pentru două partide care să coopereze pentru schimbare, dar nu au votat pentru fuziunea acestora. Încercarea de fuziune a partidelor le-a indicat oamenilor că, de fapt, nu exista o orientare bine definită. Și tot atît de important, argumentele în favoarea fuziunii au îndepărtat atenția de la alianță ca o sursă alternativă pentru schimbări politice. Laburiștii au recîștigat inițiativa ca voce a opoziției, iar partidului creat prin alianță, Partidul Liberal-Democrat, i s-a creat de mass-media și de către public o imagine mai redusă ca importanță. Imaginea, răsplătită printr-o alunecare spre 18% din voturi în alegerile din 1992, corespunde preferințelor politice reale din Anglia anilor 1990.

Naționaliștii

Naționaliștii din țările Regatului Unit se luptă să se facă auziți pe plan național. Ani de zile, doar cei din Irlanda de Nord s-au bucurat de o atenție deosebită în afara teritoriului lor, deoarece cauza lor era asociată cu violența politică. Dezbaterile aprinse asupra independenței și autoguvernării Scoției și Țării Galilor, cu toate că au un mare răsunet în țările respective, nu au fost deloc susținute și nici măcar auzite în întreaga Anglie pînă cînd conservatorii și laburiștii s-au confruntat în această problemă. Țara cea mai mare din Uniune, Anglia plurirasială, lipsită de un naționalism politic propriu, și-a asumat naționalismul ca fiind „britanic”, în afară de cazul cînd echipele sale joacă cricket, fot-

bal sau rugby pe plan internațional. Ca forță politică dominantă, interesele engleze s-au asigurat ca Uniunea să nu fie pusă în mod serios sub semnul întrebării. Întrebarea a fost întâmpinată cu opoziție, și nu cu răspunsuri. Mass-media, în mare parte controlată de interesele englezești pe care le servește, a consimțit tacit la aceasta, în mare parte din convingerea că nu va fi de interes în Anglia și pe de altă parte pentru că nu considerau că trebuia promovată. Ziarele și emițătorii din afara Scoției și a Țării Galilor nu priveau ideea desființării Uniunii ca pe o problemă majoră. Și nici posibilitatea schimbării fundamentale, care nu era departe de desființare, nu a fost considerată o soluție care necesită o atenție editorială continuă, așa cum se întâmplă de pildă cu starea economiei. Așa cum discuțiilor îndreptate împotriva amestecului organismelor de la Bruxelles li s-a acordat o perspectivă unilaterală în dezbaterile europene, de parcă acestea n-ar fi necesitat un răspuns, tot astfel și afirmațiile în favoarea puterii centralizate la Westminster au dominat ani de zile practica naționaliștilor. Din perspectiva naționalismului scoțian, chestiunea semăna foarte mult a reprimare editorială, dar a fost mai mult un caz remarcabil de neglijare editorială.

Naționaliștii scoțieni, cu sprijinul naționaliștilor galezi mai puțin semnificativi, exercită presiuni asupra emițătorilor naționali în această problemă. Ei nu urmăresc să obțină sprijin pentru cauza lor, ci doar mediatizarea problemelor. Presiunea lor nu influențează prea mult activitățile mass-media din afara țării lor, poate cu excepția perioadei alegerilor generale. În timpul campaniilor electorale apare o explozie de reportaje, discuții și documentare în programele din întregul Regat Unit, apoi aproape nimic. Acest fapt atestă importanța transmisiunilor în ceea ce privește lupta pentru putere parlamentară. Mai înseamnă și că masa de alegători din Anglia, care nu se confruntă cu problemele scoțienilor, ajunge să afle despre ele când preocupările sale se îndreaptă în cu totul altă direcție.

Problema naționalistă este mai tot timpul vehiculată de ziarele și programele realizate în Scoția și în Țara Galilor pentru publicul din aceste două țări. Deoarece ziarele scoțiene sînt o prezență puternică în Scoția, prezentarea problemei naționaliste în publicații nu mai este o problemă atît de mare ca prezentarea ei în emisiuni, iar prezentarea la

televiziune reprezintă o problemă mai mare decît în cazul programelor radio, care oferă servicii exclusiv scoțiene. Diferența este că televiziunea din Scoția, și într-o mai mică măsură în Țara Galilor, este dominată de rețelele ce transmit de la Londra, în mod deosebit acelea ale ITV și ale BBC. Indiferent de spațiul acordat știrilor sau programelor de actualități din Scoția, desfășurarea știrilor depinde în mare măsură de materialele de la Londra. Deoarece dezbaterilor asupra viitorului Scoției le revine un loc minor în mass-media din întregul Regat Unit, acestea ocupă un loc modest și în cea mai mare parte a știrilor și a actualităților difuzate în Scoția, adică în programe ca *The Nine O'Clock News*, *News at Ten* și *Newsnight*. În felul acesta, televiziunea britanică ce transmite programe pentru întregul Regat Unit nu reprezintă interesele vitale scoțiene și, ca un corolar, nu-i informează complet pe majoritatea spectatorilor din Regatul Unit despre intensitatea dezbaterilor scoțiene. Cam aceasta este situația și în ceea ce privește Țara Galilor.

Etichetări politice

Condamnarea prin etichetare este o tactică preferată a antagonismului politic. Pornind de la ideea că socialismul nu este popular printre britanicii conservatori, mai ales după colapsul dezastruos al comunismului european, politica Partidului Laburist este categorisită de oponenții săi, susținători ai pieței libere, fără nici un argument, ca fiind „socialistă”. Din prejudecata că a fi conservator înseamnă a fi snob, dominat de conștiința apartenenței la o clasă socială exclusivistă, cu atitudini patriciene, criticii de aripă-stînga rostesc cu dispreț cuvîntul Tories, fără nici un alt comentariu. Evocînd ecouri ale partidului politic care nu a avut nici o speranță de succes după dezbinarea provocată de Lloyd George, oponenții liberal-democraților se referă uneori la aceștia numindu-i „liberali”, tactică bazată pe o confuzie calculată. Apelativele ca „stînga dură”, „stînga profundă”, „extrema stînga” și „extrema dreaptă” au toate conotații suplimentare, înțelesuri politice ascunse care să dăuneze persoanelor la care se referă. În același mod, „eurofob” are o conotație negativă, spre deosebire de „euroscptic”.

Pentru a-și sublinia superioritatea față de cei sceptici sau cu fobii, „euroentuziaștii” devin „eurorealiști”. În anii agitați ai noilor reglementări, ai economiei de piață libere, ai monetarismului și ai privatizării din anii 1980, „antiprohibiționiștii” din aripa conservatoare britanică erau izolați prin această descriere. Consiliile locale dominate de laburiști din zonele sărace, supraaglomerate, împeștrite cu desene „graffiti”, erau conduse de „stînga nebună”. „Moderații” sînt întotdeauna preferați „extremiștilor”, iar „militanții” sînt suspectați imediat, fără să se știe nimic altceva despre ei.

„Spin doctors” – Consilieri de imagine

Primul lucru care trebuie spus despre consilierii de imagine (*spin doctors*) este că în contextul britanic ei sînt supraevaluați – de ei înșiși, de către liderii politici care-i folosesc și mai ales de jurnaliștii care scriu despre ei. Ei sînt un fel de sfetnici. Treaba lor este să-i ajute pe liderii politici să se prezinte ei înșiși și politica lor cît mai avantajos posibil și să „cosmetizeze” problemele. Scopul lor este să răstălmăcească știrile, așa cum se răsucește o minge de tenis sau de cricket pentru a o face să meargă în direcția dorită. Ei se bucură de unele succese în ceea ce privește promovarea anticipată, de exemplu cînd influențează apariția unor anunțuri despre un important discurs al unui ministru care urmează să aibă loc, sau despre o nouă măsură politică ce va fi anunțată în perioada următoare. Cînd trucul le reușește, se creează o atmosferă în care discursul sau măsura politică sînt primite favorabil și care contribuie la concentrarea debaterilor ulterioare pe punctele pe care partidul dorește să le evidențieze.

Sintagma *spin doctor*, ca și termenul „corectitudine politică”, a trecut Atlanticul din America, iar activitatea pe care o desemnează este practică mai intens în America decît în Anglia sau în Europa. Politicienii din Statele Unite, mai ales candidații la cele mai înalte funcții, sînt mult timp pregătiți, șlefuiți, încurajați și constrînși de creatorii de imagini într-o măsură mult mai mare decît se întîmplă în politica europeană. Rezultatul este că debaterile între politicienii americani sînt mult mai ușor de controlat, mai reținute, mai naturale, deose-

bit de atente în a nu crea animozități politice prin folosirea neglijentă a vocabularului și mai corecte în respectarea timpului de emisie.

În Anglia, ca și în America, se scrie mult despre așa-numiții *spin doctors* în timpul alegerilor, cînd puterile lor prețioase sînt la mare căutare. Treaba lor este aceea de a-și proteja clienții extrem de expuși la prejudicii sau de a limita acest pericol prin manipulare mediatică, prin crearea unor imagini favorabile și prin ademenirea jurnaliștilor cu subiecte avantajoase partidului. Ei recomandă „ocazii de fotografiat” care-i determină pe fotografi și echipele de filmare să immortalizeze liderul preferat în situații melodramatice, mîngîind un vițel sau un bebeluș, în care caz reporterii mai sceptici, oricît de aspri ar fi, nu au nici o șansă să arunce vreo întrebare incomodă. Ei se supără cînd jurnaliștii, la conferințele de presă zilnice din timpul alegerilor, în Londra, insistă asupra chestiunilor pe care partidul dorește să le evite, asupra eșecurilor de ieri cu care partidul nu se prea poate împăca, dar care, spre neazul său, încă mai apar pe ordinea de zi. Știrile negative care nu sînt uitate îi demască pe *spin doctors* și nereușitele lor. În ciuda presupuselor rețete magice și a abilității de a influența știrile să meargă în direcția dorită, reportajele incomode reușesc să apară. La alegerile generale din 1992 din Anglia, toate strădaniile de răstălmăcire n-au putut determina electoratul să accepte planurile laburiștilor de mărire a impozitelor. Toți creatorii de imagine de la Biroul Central al conservatorilor n-au putut să împiedice platitudinea politică a acestora, care s-a văzut foarte clar în atitudinea personalităților care au apărut în studiouri pentru interviuri cu ocazia alegerilor. Programe ca *Election Call*, cu intervenții prin telefon, difuzate la radioul și televiziunea BBC – în care publicul îi atacă repetat pe liderii politici –, sînt practic imposibil de influențat prin eforturile manipulatorilor de imagine. În contextul tensionat al celor aproximativ trei săptămîni de campanie electorală din Anglia, populația aude suficiente adevăruri pentru a se lămuri în privința imaginilor înșelătoare promovate de partide.

Apariții cronometrate

Echivalentul aparițiilor „cronometrate” în ziare, dacă poate exista așa ceva, ar fi numărarea cuvintelor, de exemplu un pasaj de cincizeci de cuvinte referitor la primul-ministru și tot cam atît pentru liderul

oposiției. Nu se întâmplă așa ceva în ziare, dar se întâmplă în oarecare măsură în emisiuni, datorită principiilor de imparțialitate și echilibru. Versiunea brută a aparițiilor cronometrate stipulează că, dacă laburiștii au beneficiat de patruzeci de secunde la actualități, același timp trebuie să li se acorde și conservatorilor. Dar cronometrarea nu a fost niciodată atât de simplă. Există cazuri în care, dacă într-o anumită perioadă liderul opoziției a beneficiat de mai mult timp în prezentările de la radio și televiziune în programul *Question Time*, realizat la Camera Comunelor, coordonatorii de programe pot fi supuși unor chestionări. Ei ar putea să spună că discrepanța fusese justificată, deoarece liderul opoziției vorbise mult, în timp ce premierul tăcuse. Astfel de explicații sînt improbabile, deoarece atacurile din Camera Comunelor sînt rareori dintr-o singură direcție, iar a acorda mai mult timp liderului opoziției este un semn clar de favoritism.

Producătorii și realizatorii de programe știu că trebuie să se conducă după principiul egalității, dar clipurile de cîte treizeci de secunde, foarte precis calculate, au fost întotdeauna rare. Folosirea cronometrului de către producătorii de programe se aplică numai cînd aceștia vor să se asigure că rubrica respectivă nu este mai lungă decît dorește realizatorul să fie și că programul se va termina la timp. În perioadele obișnuite, experiența practică ajută mai mult decît un cronometru. În timpul alegerilor, cînd partidele politice acordă mai multă atenție aparițiilor lor în programe, cronometrul este folosit pentru aplicarea unor decizii editoriale, iar valoarea jurnalistică primează, în majoritatea cazurilor. Importanța unui pasaj dintr-un discurs sau interviu este mai convingătoare decît lungimea sa. Se fac mai multe concesii echilibrului în privința pasajelor incluse, justificate prin fraze de genul: „Nu am mai primit mare lucru de la ei de vreo două zile”, decît în repartizarea spațiului de emisie cu ajutorul cronometrului.

Capitolul 9 - Interese de stat

Cenzura

Cenzura ca subiect de discuție suscită multe comentarii violente. Oricine și oriunde poate acuza cenzura, ori de cîte ori se află că s-a eliminat ceva dintr-un material. Și totuși, toate ziarele, revistele și programele trebuie să decidă ce să includă și ce să excludă. Aceasta face parte din munca obișnuită a jurnaliștilor. Cînd un editor de știri de la televiziune sau de la un ziar respinge imaginile unor trupuri mutilate, victime, să spunem, ale unui atac cu bombă, pentru că sînt prea șocante, aceasta nu înseamnă cenzură. A interpreta cuvîntul în felul acesta ar însemna depășirea sensului rezonabil, pierderea valorii cuvîntului. Dar dacă un funcționar guvernamental ar avea puterea de a ordona unui program de televiziune sau unui ziar să nu folosească astfel de imagini – săvîrșind, de fapt, un abuz de putere –, aceasta ar însemna cenzură. O definiție rezonabilă ar fi că cenzura este restricția impusă unui conținut editorial din alte motive decît cele provenind din procesul normal de editare independentă. Această definiție afirmă că cenzura nu trebuie impusă din afară. Ea poate rezulta din procedurile practicate în interiorul organizației de emisie sau de presă.

Cenzura din afară ce folosește „creionul albastru” poate fi denumită cenzură formală sau oficială. Nu există multă cenzură de acest fel în zilele noastre. Regimurile restrictive preferă metode mai voalate. În regimurile „creionului albastru”, scenariile pentru programe și manuscrisele articolelor pentru ziare, inclusiv reportajele de știri, sînt predate unor șefi care decid dacă și ce trebuie scos, așa cum se întâmplă în anumite țări. Aceste lucruri au loc mai ales pe timp de război sau cînd este declarată starea de urgență.

Regimurile dictatoriale camuflate pot să nu ceară să vadă manuscrisele, dar vor lua măsuri ca jurnaliștii să nu se poată deplasa liber prin țară și nici să vorbească liber cu oamenii. O astfel de cenzură le interzice în primul rând jurnaliștilor să afle anumite lucruri. Uniunea Sovietică acționa în felul acesta în timpul regimului comunist, la fel și China. Uneori, nu se impun restricții, dar jurnaliștii se află sub permanenta amenințare de a fi expulzați din țară dacă transmit știri care nu sînt pe placul autorităților. Prin această formă de control, conținutul editorial este la fel de drastic restricționat ca și în cazul cenzurii cu „creionul albastru”. Unele țări nu acceptă decît jurnaliști care consimt la aceste condiții, sau restricționează intrările în țară impunînd apoi ca „interpretii” să fie întotdeauna prezenți.

Guvernul britanic afirmă că nu există cenzură oficială în Regatul Unit pentru televiziune, radio, ziare, reviste, cărți, piese de teatru sau pentru orice altă formă de comunicare, în general. Aceasta este adevărat, în sensul că nu există nici o oficialitate sau vreun organism cărora să li se predea manuscrite sau alte materiale în mod regulat sau în anumite situații speciale specificate. Iar cuvîntul „oficial” este semnificativ. Afirmarea guvernului nu trebuie crezută în totalitate. A existat o cenzură reală de tip special asupra radioului și asupra televiziunii, care a fost cunoscută sub numele de interdicția nord-irlandeză; există o cenzură directă asupra spațiilor în care se desfășoară un război, cînd au loc lupte sau acestea sînt iminente; și există o mulțime de restricții impuse mass-media care au același efect ca și cenzura. Unele dintre ele sînt, în mare, considerate justificate, ca atunci cînd este vorba despre protejarea intereselor legitime de securitate națională. Toate țările dețin anumite informații pe care au dreptul să le ascundă privirilor populației, chiar și pe timp de pace. Legea secretelor de stat acționează ca o formă de cenzură, oricît de justificată ar fi, atîta timp cît condiționează jurnaliștii și programele să excludă informații adevărate de un real interes, care ar fi făcute publice dacă s-ar aplica doar procedeele editoriale normale.

Unele restricții britanice sînt puse serios sub semnul întrebării, cea mai notabilă fiind interdicția în legătură cu Irlanda de Nord impusă de guvern în octombrie 1988, care, în cei șase ani cît a fost aplicată, a interzis radioului și televiziunii să permită publicului să audă vocile te-

oriștilor nord-irlandezi și ale celor asociați lor. Nu se interzicea transmiterea informațiilor, dar se restricționa conținutul editorial prin interzicerea anumitor modalități de transmitere a anumitor voci. Această interzicere a fost categoric un act de cenzură. Guvernul a reușit să impună interdicția pe baza puterii de intervenție acordate de parlament, în cazul radioului și al televiziunii independente prin Legea audiovizualului, iar în cazul BBC prin Autorizația de funcționare și contractul său. Aceste puteri permit guvernului să interzică anumite programe sau părți de programe. În limbaj legal, se „cere” transmițătorilor „să se abțină de la a include în programe [...] orice chestiuni sau categorii de probleme secrete”. Cu alte cuvinte, emițătorii nu trebuie să facă ceea ce guvernul decide că nu trebuie să facă. Acestea sînt puteri de cenzură. Și, ca să fie mai clar, nu contează că aceste puteri sînt aprobate de parlament și nici că emițătorii pot face cunoscut faptul că li se impun restricții.

Anglia nu are o libertate a informației – dreptul de acces public la cele mai confidențiale informații – de felul aceleia care există în Statele Unite sau în alte țări avansate. În consecință, o mare cantitate de informații de interes legitim pentru public este ținută secretă în dosarele serviciilor civile. Deși în mod normal aceasta nu poate fi considerată cenzură, efectul este același. Conținutul editorial este restricționat, mai puțin evident decît în acele țări în care jurnaliștilor nu li se permite să se miște liber, dar jurnaliștii din Anglia nu pot circula liber prin informațiile deținute de oficialități, ceea ce este asemănător cu cenzura, mai precis cu cenzura prin obstrucționare.

Nici un jurnalist nu agreează cenzura, dar unii acceptă că nu toate formele de cenzură sînt rău-intenționate. Ei doresc să adopte deciziile editoriale proprii în limitele unei legi rezonabile și în limitele bunului-gust, ale decenței și preocupării pentru adevărata securitate națională. Ei recunosc că există cenzură și că uneori nu au altă soluție decît să se supună acesteia. Există, cu siguranță, în alte țări situații în care corespondenții de presă preferă să se supună decît să se vadă în situația de a lăsa opinia publică total neinformată, crezînd că, oferind servicii de calitate, vor putea în cele din urmă să învingă restricțiile.

Cînd cenzura are un efect important, ziarele și programele pot să-și păstreze încrederea publicului făcînd cunoscut acest lucru. Deși nu i se

spune publicului ce informații au fost excluse, acesta va ști cel puțin că a fost restrâns conținutul. Când interdicția privind Irlanda de Nord a afectat serios un program, publicul a fost informat că acest lucru a avut loc din cauza „restricțiilor guvernamentale”. În timpul Războiului din Golf, din 1991, după ocuparea Kuwait-ului de către Irak, reportajele au fost adesea prezentate ca fiind cenzurate, restricționate sau supuse revizuirii. A existat cenzură de partea americană, britanică, franceză și arabă, dar, categoric, și de partea irakiană. Din perspectiva proprie, ambele părți erau la fel de justificate. Cenzura aliaților, deși improvizată și uneori hilară, urmarea în majoritatea cazurilor să protejeze informațiile privind operațiunile militare. Aceasta însemna să nu se publice informații privind forțele armate – poziția și numărul lor, de exemplu – care ar fi putut ajuta inamicul. În deșertul arid, acest lucru a făcut ca reporterii să prezinte imagini care ar fi putut fi luate într-un studio închis, simulate, pentru a se evita prezentarea mediului înconjurător, care ar fi putut oferi unele indicații inamicului.

De câteva ori, în deșertul din Golf, „supraveghetorii” aliați, cum erau numiți cu blîndețe cei responsabili cu cenzura, au exclus fapte și pentru alte motive decît cele militare. Un reporter BBC din armata britanică a trebuit, într-o anumită ocazie, să vorbească despre preotul de campanie numindu-l „asistent social”. Cenzorii s-au gîndit că adevărul ar fi putut constitui o insultă religioasă adusă saudiților. Grijă pentru susceptibilitatea acestora a dus la evitarea informației că soldații britanici avuseseră la masă slănină și cîrnați. Sunetele care trădau tratarea soldaților răniți sau adunarea cadavrelor au fost riguros excluse din reportaje.

Deși nu prea recunosc, majoritatea organizațiilor de presă și din audiovizual acceptă, așa cum se vede din acțiunile lor, că o anumită cenzură este rezonabilă. Mai mult, chiar și atunci cînd nu este rezonabilă, este acceptată ca inevitabilă. Deși rețelele de televiziune din America și unele ziare americane au făcut foarte multă vîlvă împotriva restricțiilor la începutul Războiului din Golf, pînă la urmă le-au acceptat. De asemenea, cînd s-a negociat cadrul referitor la discuțiile de după război, acordul la care s-a ajuns dădea militarilor americani puteri importante în privința știrilor. Jurnaliștii sînt deseori de părere că

este mai bine să ți se furnizeze niște informații decît să mori din cauza unui principiu.

În activitățile lor specifice, organizațiile de știri operează eliminări din motive legale: ceva poate fi deosebit de defăimător sau să aducă insulte instanțelor judecătorești. Emițătorii scot sau modifică anumite scene din piesele de teatru care pot leza bunul-gust al unor persoane rezonabile. Astfel de suprimări nu constituie ceea ce în mod normal poate fi considerat cenzură. Ele fac parte din procesul propriu-zis de editare.

Dacă, totuși, un ziar sau un program reduce, din proprie inițiativă, conținutul din motive politice, acest fapt este considerat întotdeauna ca o cenzură autoimpusă. Este de asemenea vorba despre cenzură autoimpusă cînd o formulare neplăcută este îndulcită, redată într-o manieră mai blîndă de dragul unor prieteni politici. Această metodă este intens practică în ziaristica parțial politică din Anglia, mai ales în timpul agitatelor campanii electorale.

În perioada de început a postului BBC s-au operat numeroase omisiuni și ajustări editoriale sub presiune politică sau din rațiuni politice, dar fără presiuni. Regulile editoriale bine intenționate ale BBC, care favorizează mult autoritățile, ca și întreaga societate britanică, erau atunci atît de severe încît constituiau un cadru de constrîngere similar cenzurii. Erau acceptați numai vorbitori autorizați, și chiar și acestora li se cerea să prezinte manuscrisul pentru verificare. Lucrurile s-au mai schimbat cu timpul. Un caz deosebit, considerat de mulți ca slăbiciune politică, s-a petrecut în timpurile mai apropiate perioadei actuale, în 1985, cînd conducerea BBC a interzis prezentarea unui program documentar, *Real Lives: At the Edge of the Union*, despre două personaje aflate la polurile opuse ale categoriilor politice și religioase din Irlanda de Nord. Conducerea de atunci a negat categoric faptul că decizia reprezenta un act de cenzură. Ea susținea că își făcuse datoria, dar multe persoane din conducere au fost convinse, totuși, că decizia fusese incorectă. Programul a fost prezentat mai tîrziu prin eforturile directorului general al BBC, care nu participase la decizia inițială – și care a fost ulterior demis.

Instrucțiuni privind apărarea

Sistemul de Instrucțiuni consultative privind apărarea, cunoscute timp de zeci de ani ca *D-Notices*, nu este bineînțeles agreat, putînd fi prezentat eronat de jurnaliști în puținele ocazii cînd apare la știri; el a fost exagerat în creațiile primilor dramaturgi de la începuturile televiziunii, cînd personajele declarau: „Arde-i o *D-Notice*”.

În viața reală, sistemul este un aranjament prin care mass-media primește sfaturi, pe care să se bazeze dacă este necesar, în mod amical, atunci cînd anumite informații pe care serviciul de securitate le consideră utile inamicului riscă să fie difuzate public. Este un sistem voluntar, fără nici o forță legală. A nu-l respecta nu constituie o infracțiune, deși încălcarea lui ar prejudicia apărarea unui jurnalist în fața unui tribunal atunci cînd se vorbește despre o încălcare a Legii secretelor de stat. Sistemul este supravegheat de un comitet de funcționari civili și personalități jurnalistice, denumit Comitetul consultativ al presei și audiovizualului pe probleme de apărare. Numărul jurnaliștilor din comitet depășește cu mult – unsprezece la patru – numărul funcționarilor civili.

Comitetul nu guvernează sistemul. Principalul agent în funcționarea acestuia este secretarul comitetului, care este, întotdeauna, un fost ofițer superior în armată. Acestui secretar, și nu comitetului propriu-zis, trebuie să i se adreseze pentru consiliere ziarele sau programele de radio și televiziune. Secretarul poate să impună unele îndrumări fără a fi solicitat, cum s-a întîmplat atunci cînd un computer portabil conținînd documente militare secrete a fost furat din automobilul unui ofițer RAF, în Londra, la începutul Războiului din Golf. Astfel de sfaturi nesolicitate se dau, după caz, ziarelor, radioului, televiziunii și revistelor, cum s-a întîmplat în cazul Războiului din Golf. Toate agențiile de știri britanice au fost de acord să nu menționeze detalii privitoare la computer în relatările lor despre furt. Securitatea era îngrijorată ca nu cumva anumite grupuri de interese să ofere sume mari de bani pentru computer dacă se afla că acesta a dispărut.

Jurnaliștii și autorii de cărți încearcă să se opună sugestiilor secretarului. Jurnaliștii, inclusiv producătorii de programe, nu acceptă totdeauna sfaturile care li se dau, nu simpatizează sistemul, iar unii dintre ei

îl resping în întregime. Sfaturile sînt uneori previzibile și lipsite de logică: cînd lap-topul a fost furat, ideea că mediatizarea ar putea determina apariția informațiilor a fost înlăturată, dar cînd știrea privind detaliul respectiv al furtului a fost publicată, după ce un ziar străin a rupt tăcerea, lap-topul a reapărut. De asemenea, pînă la schimbarea voinței politice, partea civilă aflată în serviciul sistemului s-a opus solicitărilor publice de a dezvălui numele șefilor serviciilor secrete.

O importantă schimbare a razei de acțiune a *D-Notices*, cum se numea atunci, a avut loc în 1993, cînd sistemul a fost extins pentru a se ocupa și de terorism. Anterior se ocupase numai de problemele de securitate națională, mass-media înțelegînd prin aceasta îngrijorarea tradițională și aproape exclusivă suscitată de dușmanii externi, cum au fost țările conduse de comuniști din estul Europei, cu care Anglia a avut relații foarte proaste în timpul Războiului Rece. Deoarece comunismul s-a prăbușit, interesele securității naționale au fost reevaluate și, în același timp, oficialii de la Whitehall au impus o preocupare care se profila de ani de zile – necesitatea de a ascunde teroriștilor informațiile utile, în mod deosebit „dușmanilor din interior”, celor înarmați care foloseau bombe din grupurile teroriste din Irlanda de Nord. Funcționarii civili din comitet au sugerat că terorismul era cuprins în mod implicit în prevederile de bază ale *D-Notices* și că a evidenția acest aspect nu înseamnă o extensie a sistemului. Ei susțineau că terorismul republican nord-irlandez activa împotriva statului, fiind, deci, un pericol pentru securitatea națională și, prin urmare, era inclus în *D-Notices*.

Acest argument nu a fost prea agreat de membrii mass-media din comitet. Deși se accepta faptul că terorismul putea, în anumite situații, să constituie o amenințare pentru securitatea națională, unii dintre jurnaliști nu acceptau ideea că teroriștii nord-irlandezi urmăreau răsturnarea statului. Amenințările cu care se confruntau unele personalități din guvern și din alte organisme oficiale, oricît de periculoase erau, nu păreau a atenta la securitatea națională. Ele nu se comparau cu amenințările pe termen lung pe care le constituiau armatele, armele nucleare și spionii țărilor din Pactul de la Varșovia.

Nu a existat, totuși, îndoiala că terorismul putea fi într-adevăr ajutat de informații. Apariția într-un ziar a unui articol care prezenta în

mod detaliat cum funcționa un echipament militar antiterorist a încheiat disputa, și terorismul a fost absorbit în sistem.

Cîteva luni mai târziu, revizuirea instrucțiunilor a fost completă, fiind adăugat cuvîntul „consultativ”; numărul instrucțiunilor a fost redus, tonul lor a devenit mai puțin oficial, dar sensul a rămas neschimbat. Sistemul a devenit și mai relaxat decît fusese și a fost menținut – cu toate că utilitatea sa fusese pusă sub semnul întrebării – ca o măsură de precauție.

Secrete de stat

Deși sistemul britanic de guvernare este foarte secretos, dezacordurile serioase cu mass-media privind secretele de stat sînt rare. Teoria a fost mereu mai dură decît realitatea. Pînă la amendarea substanțială, în 1989, a Legii secretelor de stat, multe aspecte mici și ne semnificative referitoare la informațiile deținute oficial de Whitehall au fost considerate secrete de stat. Dar funcționarii civili, politicienii și jurnaliștii știau că varianta inițială a legii, mai precis partea care-i privea pe jurnaliști, era un non-sens, care nu putea sta la baza intentării unor procese și care avea toate șansele să eșueze dacă acest lucru s-ar fi întîmplat. Schimbările din 1989 au introdus o notă de realism, și în felul acesta legea a devenit o amenințare mai mare pentru jurnalism. Zonele de restricție, fiind mai reduse, au devenit mai puternice. Chiar și așa, deși sînt incluse aspecte reale privind oportunitatea investigării temelor de interes, reporterii și editorii nu au avut probleme cu secretele de stat.

Legea este un exemplu clar privind modul cum, în Anglia, aceste probleme sînt determinate de interesele guvernului. Perspectiva favorizează autoritățile. Se afirmă că interesul național este acela pe care îl vede guvernul. Guvernul decide apoi într-o sesiune extraordinară cum trebuie protejat acesta. Nu există nici un mecanism independent prin care să fie probat și dovedit interesul național. Nici un mecanism nu decide dacă motivele guvernului, în oricare din cazuri, sînt fundamentate, dictate cu adevărat de interesul național sau sînt menite a sprijini interesele guvernului. Conceptul mai larg de interes public este absent în mod voit, nu din greșeală. Legea secretelor de stat, în Anglia, în

forma sa amendată, ca și în forma sa mai veche, protejează pur și simplu ceea ce guvernul găsește cu cale să fie protejat. Este departe de a proteja doar acea mică parte esențială de secrete pe care guvernele naționale au dreptul să le protejeze cu orice preț.

Primul aspect important pe care jurnaliștii ce primesc informații de acest fel doresc să-l știe este dacă acestea au fost declarate oficial. Ei trebuie să știe dacă mediatizarea lor este autorizată. Comunicatele de presă și alte declarații disponibile tuturor sînt categoric autorizate. Declarațiile făcute în cercuri restrînse sînt suspecte. Un document într-un plic cafeniu înmînat discret nu este cu siguranță o declarație oficială. Regulile neclare privind persoanele care au dreptul să facă astfel de declarații înseamnă și că informațiile oficiale primite de la funcționari intermediari se poate să nu fie autorizate. Oricît de important ar fi funcționarul public respectiv, informația nu va fi autorizată dacă persoana în cauză n-ar fi trebuit să o dezvăluie. Este dificil să ne imaginăm împrejurările în care informațiile scrise sau verbale furnizate de un ministru nu sînt autorizate, și totuși acest lucru este posibil. Pe scurt, o scurgere de informații este o scurgere de informații pînă la proba contrară.

Nu toate informațiile oficiale prezintă un risc, indiferent dacă sînt dezvăluite sau nu. Mare parte dintre ele, deși confidențiale, nu sînt protejate de legea privind secretele de stat. Domeniile respective sînt cele binecunoscute ale securității, ale apărării secretelor de stat, interceptarea de către autorități a convorbirilor telefonice particulare, violarea corespondenței, dar și cele mai puțin cunoscute, cum ar fi crimele și investigațiile speciale, comunicările oficiale confidențiale între guverne și între guverne și agențiile internaționale. Dacă jurnaliștii primesc informații oficiale referitoare la oricare din aceste domenii transmise de cineva care nu are împuternicirea să le transmită, s-ar putea ivi probleme.

Jurnaliștii nu ar avea probleme dacă publicarea informației nu ar produce urmări negative. Și apoi, chiar și atunci cînd aceasta se întîmplat, jurnaliștii ar fi trebuit să știe, în majoritatea cazurilor, că așa va fi. Informațiile neautorizate despre infracțiuni sînt tratate în mod excepțional, prin aceea că, de exemplu, dacă acestea încurajează pe cineva să comită un delict sau dacă împiedică o arestare, răul nu trebuie dovedit pentru că este evident.

Guvernul și-a luat măsuri împotriva cererilor de apărare a interesului public atunci când s-au discutat modificările din 1989. Nu s-a dat nici un răspuns satisfăcător, la acel moment sau ulterior, argumentului conform căruia o persoană judecată în chestiuni de interes public ar trebui apărată tot în interesul public. Rezultatul: nu este probabil ca un tribunal care judecă un jurnalist să ia în considerație și faptul că un articol a avut și consecințe pozitive, nu numai negative. Unii avocați cred totuși că ar putea susține cu succes argumentul că interesul publicului a fost în prim-planul unui articol – poate un articol referitor la un mare pericol pentru sănătatea oamenilor care fusese ținut secret –, că răul produs de acesta nu a fost mare și că jurnalistul ar trebui achitat.

Securitate națională

Jurnalismul se confruntă uneori cu securitatea națională, iar aceasta din urmă triumfă. Este unul din domeniile în care jurnaliștii nu se așteaptă să „publice și să li se treacă cu vederea”. Este, totuși, o chestiune prost definită, în care guvernul se așteaptă să aibă ultimul cuvânt, adesea singurul cuvânt. Atunci când țara este în stare de război sau este angajată în alte conflicte armate, cum ar fi acțiunile împotriva terorismului, care au loc în mod constant, cerințele securității naționale pot deveni foarte dure, impuse și de opinia publică ușor inflamabilă. Probleme ca starea de spirit a forțelor combatante pot deveni de competența securității. Securitatea națională poate fi asociată altor concepte generalizate, mai ales aceleia de „interes național”, ca atunci când mediatizarea opoziției inițiale și tacite față de Războiul din Falklands din 1982 a fost considerată ca fiind îndreptată împotriva interesului național.

În perioade mai relaxate, pe timp de pace, jurnaliștii nu încalcă cu ușurință avertizările serioase potrivit cărora informațiile importante și sensibile ar putea afecta securitatea națională. În acțiunile sistemului *DA-Notices* (Instrucțiuni consultative privind apărarea), care are rolul de a-i avertiza pe jurnaliști de pericolele care amenință securitatea națională, există mai multe cazuri de instrucțiuni clare care sînt respectate decît de instrucțiuni ignorate. Jurnaliștii ripostează zgomotos, dar cooperează în liniște.

Publicațiile care se refereau la Irlanda de Nord au fost uneori reținute din cauză că se puneau problema unor aspecte de securitate, deși reținerile nu erau impuse de o autoritate. Unele operațiuni speciale au fost cunoscute, dar nu s-a scris despre ele. O investigație jurnalistică într-o companie din Scoția referitoare la anumite aranjamente financiare suspecte a fost oprită când s-a constatat implicarea companiei respective în activități secrete în favoarea forțelor de securitate din Irlanda de Nord. Majoritatea cazurilor de autocenzurare privind securitatea națională au avut loc în perioada Războiului Rece, atunci când Uniunea Sovietică comunistă era un dușman temut. Noile tipuri de armament, posibilitățile și răspîndirea acestora erau cunoscute jurnaliștilor, și dacă s-a scris despre ele cît de cît, s-a scris cu prudență, fără a se da detalii. Avînd în vedere tendința serviciilor secrete britanice de a trece cu vederea posibilitatea apariției unor căi de scurgere a informațiilor către inamic, publicul britanic a știut adesea mai puțin decît Kremlinul despre proiectele și precauțiile britanice. În anii de tensiune internațională și de amenințare a holocaustului nuclear, oficialitățile de la Londra și de la posturile de comandă, precum cartierul general al comunicațiilor guvernamentale de la Cheltenham, au greșit luînd măsuri de precauție prea mari. Mai bine să păstrăm tăcerea decît să-l ajutăm pe inamic.

Precauția excesivă prejudiciază adesea noțiunea de securitate națională. Mulți jurnaliști acceptă că unele lucruri, anumite aspecte esențiale, dintre cele mai importante și mai sensibile, trebuie să fie ținute secrete, dar devin sceptici cînd, după ce au păstrat un secret, timp îndelungat, constată că altcineva l-a dezvăluit fără să se producă nici un rău evident.

Război

Prezentarea războaielor dintre națiuni a devenit pentru autorități un mijloc de a manipula știrile și jurnalismul, fără altă alternativă viabilă. Sînt mulți jurnaliști care ar nega acest lucru cu indignare, femei și bărbați dornici în egală măsură să declare o mare libertate de opinie. Realitatea este alta. În același timp, războaiele scot la iveală jurnalismul

Guvernul și-a luat măsuri împotriva cererilor de apărare a interesului public atunci când s-au discutat modificările din 1989. Nu s-a dat nici un răspuns satisfăcător, la acel moment sau ulterior, argumentului conform căruia o persoană judecată în chestiuni de interes public ar trebui apărată tot în interesul public. Rezultatul: nu este probabil ca un tribunal care judecă un jurnalist să ia în considerație și faptul că un articol a avut și consecințe pozitive, nu numai negative. Unii avocați cred totuși că ar putea susține cu succes argumentul că interesul publicului a fost în prim-planul unui articol – poate un articol referitor la un mare pericol pentru sănătatea oamenilor care fusese ținut secret –, că răul produs de acesta nu a fost mare și că jurnalistul ar trebui achitat.

Securitate națională

Jurnalismul se confruntă uneori cu securitatea națională, iar aceasta din urmă triumfă. Este unul din domeniile în care jurnaliștii nu se așteaptă să „publice și să li se treacă cu vederea”. Este, totuși, o chestiune prost definită, în care guvernul se așteaptă să aibă ultimul cuvânt, adesea singurul cuvânt. Atunci când țara este în stare de război sau este angajată în alte conflicte armate, cum ar fi acțiunile împotriva terorismului, care au loc în mod constant, cerințele securității naționale pot deveni foarte dure, impuse și de opinia publică ușor inflamabilă. Probleme ca starea de spirit a forțelor combatante pot deveni de competența securității. Securitatea națională poate fi asociată altor concepte generalizate, mai ales aceluia de „interes național”, ca atunci când mediatizarea opoziției inițiale și tacite față de Războiul din Falklands din 1982 a fost considerată ca fiind îndreptată împotriva interesului național.

În perioade mai relaxate, pe timp de pace, jurnaliștii nu încalcă cu ușurință avertizările serioase potrivit cărora informațiile importante și sensibile ar putea afecta securitatea națională. În acțiunile sistemului *DA-Notices* (Instrucțiuni consultative privind apărarea), care are rolul de a-i avertiza pe jurnaliști de pericolele care amenință securitatea națională, există mai multe cazuri de instrucțiuni clare care sînt respectate decît de instrucțiuni ignorate. Jurnaliștii ripostează zgomotos, dar cooperează în liniște.

Publicațiile care se refereau la Irlanda de Nord au fost uneori reținute din cauză că se puneau problema unor aspecte de securitate, deși reținerile nu erau impuse de o autoritate. Unele operațiuni speciale au fost cunoscute, dar nu s-a scris despre ele. O investigație jurnalistică într-o companie din Scoția referitoare la anumite aranjamente financiare suspecte a fost oprită când s-a constatat implicarea companiei respective în activități secrete în favoarea forțelor de securitate din Irlanda de Nord. Majoritatea cazurilor de autocenzurare privind securitatea națională au avut loc în perioada Războiului Rece, atunci când Uniunea Sovietică comunistă era un dușman temut. Noile tipuri de armament, posibilitățile și răspîndirea acestora erau cunoscute jurnaliștilor, și dacă s-a scris despre ele cît de cît, s-a scris cu prudență, fără a se da detalii. Avînd în vedere tendința serviciilor secrete britanice de a trece cu vederea posibilitatea apariției unor căi de scurgere a informațiilor către inamic, publicul britanic a știut adesea mai puțin decît Kremlinul despre proiectele și precauțiile britanice. În anii de tensiune internațională și de amenințare a holocaustului nuclear, oficialitățile de la Londra și de la posturile de comandă, precum cartierul general al comunicațiilor guvernamentale de la Cheltenham, au greșit luînd măsuri de precauție prea mari. Mai bine să păstrăm tăcerea decît să-l ajutăm pe inamic.

Precauția excesivă prejudiciază adesea noțiunea de securitate națională. Mulți jurnaliști acceptă că unele lucruri, anumite aspecte esențiale, dintre cele mai importante și mai sensibile, trebuie să fie ținute secrete, dar devin sceptici cînd, după ce au păstrat un secret, timp îndelungat, constată că altcineva l-a dezvăluit fără să se producă nici un rău evident.

Război

Prezentarea războaielor dintre națiuni a devenit pentru autorități un mijloc de a manipula știrile și jurnalismul, fără altă alternativă viabilă. Sînt mulți jurnaliști care ar nega acest lucru cu indignare, femei și bărbați dornici în egală măsură să declare o mare libertate de opinie. Realitatea este alta. În același timp, războaiele scot la iveală jurnalismul

cel mai bun, descrieri impresionante despre eroism și suferință și un sentiment firesc de răspundere față de oamenii care așteaptă îngrijorați acasă. Războaiele internaționale scot la iveală în egală măsură șovinismul și alte sentimente naționaliste dure, precum acelea care au determinat ziarul britanic „The Sun” să se bucure de scufundarea vasului argentinian *Belgrano*, în timpul Războiului din Falklands, într-un articol cu titlul notoriu și de neuitat „Gotcha”. Războaiele civile ale altor popoare, spre deosebire de războaiele dintre națiuni, sînt cunoscute pentru faptul că scot la iveală jurnalismul de cea mai înaltă calitate, deși, în cazul acestor războaie, jurnalismul se bazează mult mai puțin pe facilități și favoruri din partea autorităților grijulii.

O schimbare importantă a avut loc după ce americanii au fost nevoiți să se retragă din Vietnam, din Asia de Sud-Est, în 1975, forța lor militară net superioară fiind învinsă de o armată de gherilă inteligentă și devotată. Schimbarea a fost provocată de convingerea nestrămutată că războiul a fost pierdut din cauză că televiziunea, și în mai mică măsură radioul și ziarele, a subminat voința americanilor de a lupta. Oricît de puternică ar fi fost această convingere, schimbarea nu s-ar fi produs dacă următorul război ar fi fost de proporțiile celui din Vietnam. Împrejurările au fost de partea autorităților militare și politice, decise, după Vietnam, să manipuleze știrile în așa fel încît să reducă riscul de eșec. Cele mai importante războaie în care au fost implicate țări occidentale au avut loc pe teritorii extrem de restrînse – insulele Falklands, în 1982, și Golful Persic, în 1991. Ambele localizări au fost deosebit de favorabile pentru manipularea știrilor, și acestea au și fost, în ambele cazuri, manipulate masiv.

Cînd englezii au inițiat războiul împotriva ocupației argentinienne asupra insulelor Falklands, singura cale posibilă ca jurnaliștii din țările vestice să ajungă în sudul Atlanticului a fost ca însoțitori ai forțelor britanice, ai vapoarelor, avioanelor și soldaților trimiși să-i alunge pe invadatori. Jurnaliștii britanici au plecat o dată cu armata. Toți ceilalți au fost excluși. Nu a fost acceptat nimeni din partea celor mai fideli aliați, Statele Unite, nimeni din partea partenerilor europeni, Franța și Germania, nimeni din Canada comunitară și nimeni din altă parte. Pretextul era că exista prea puțin spațiu, și trebuia ca puținii jurnaliști care puteau fi acceptați să fie britanici.

În drumul spre Falklands și pe măsură ce pregătirile de război se accelerau, iar propunerile de pace eșuau, singurul canal de comunicații pentru jurnaliștii acreditați a fost acela al forțelor armate. Jurnaliștii au scris articole pentru ziarele lor și și-au făcut programele folosindu-se de legăturile electronice și de bunăvoința militarilor. După ce au început ostilitățile pe mare și în aer, ei au depins de forțele armate în continuare. Același lucru s-a întîmplat atît după debarcare, cît și în ofensiva împotriva capitalei Port Stanley. Jurnaliștii nu aveau alte mijloace de a-și expedia reportajele la centrele de știri.

Correspondenții erau dependenți și sub alte aspecte. Ei erau controlați în trei moduri, incluzînd dubla verificare directă a manuscriselor. De la bun început, jurnaliștii depindeau de forțele armate pentru informații, pentru transport, hrană, cazare și mijloace de comunicare. Nu aveau posibilitatea să afle mai mult decît le permiteau comandanții. Dar, ca o precauție, se folosea un al doilea mecanism de control. Deoarece reporterii trăiau în imediata apropiere a personalului forțelor armate, ei aveau posibilitatea să observe mai multe lucruri decît doreau militarii să se afle, să audă lucruri care ar fi dăunat succesului operațiunii, dacă acestea ar fi fost transmise, și uneori să „smulgă” puncte de vedere de la ofițeri sau soldați. În consecință, comandanții armatei au introdus persoane din Ministerul Apărării și din armată, numiți „supraveghetori” (*minders*) sau „consultanți” (*advisers*), pentru a funcționa drept cenzori. Treaba lor era aceea de a verifica relatările jurnaliștilor – scenariile pentru radio și televiziune și manuscrisele pentru articolele de ziar – înainte de a fi transmise la Londra. Ei aveau misiunea să se asigure că relatările nu includeau nimic care să dăuneze operațiunilor militare. Știrile despre planuri, tactici, strategii, echipament, arme, numărul de combatanți și dispunerea acestora erau analizate cu atenție spre a se putea garanta că nu spuneau nimic nou și important care ar putea ajuta inamicul. Unul din cele mai îngrijite și mai șocante comentarii ale companiei a fost rezultatul intervenției unui „supraveghetor”. Cînd reporterul BBC, Brian Hanrahan, a scris despre un avion de luptă instalat pe o navă care ataca regulat pozițiile argentinienne, manuscrisul său original dădea numărul adevărat al avionului care decolase și se întorsese, ca și toate celelalte. Înainte ca reportajul

să fie trimis la Londra, supraveghetorul a spus că nu ar fi trebuit să menționeze numărul avionului, căci acesta va indica argentinienilor capacitatea aeriană, ceea ce putea aduce prejudicii operațiunilor britanice. În consecință, Hanrahan le-a spus ascultătorilor și spectatorilor: „Le-am numărat pe toate la decolare și la aterizare”.

Dacă numărul avioanelor nu ar fi fost eliminat de bun la început, la sursa din sudul Atlanticului, acesta ar fi putut fi eliminat la a treia verificare. Reportajul lui Hanrahan, alături de toate celelalte reportaje de știri de la locul conflictului, au fost retransmise la Broadcasting House, sediul central al BBC din Londra, unde erau înregistrate pentru utilizare, fiind simultan ascultate și înregistrate la Ministerul Apărării din Londra. Acest procedeu a fost aplicat tuturor materialelor pentru radio, televiziune și ziare. Toate au fost puse laolaltă – adică au fost puse la dispoziția tuturor organizațiilor de știri britanice, pentru a fi folosite indiferent de apartenența reporterilor care le scriseră – și toate au fost verificate din nou de minister pentru a se asigura că nu transmiteau nimic folositor argentinienilor.

Correspondenții de știri nu aveau altă alternativă decât să se supună. Dacă ar fi refuzat, reportajele lor nu ar fi ajuns la Londra decât o dată cu ei înșiși, multe săptămâni mai târziu, după procedeul mesagerilor victorienți epuizați, care aduceau știrile pe jos, din bătălii ce se dădeau la mare depărtare. Materialele lor au fost manipulate aproape la fel de eficient, nouă ani mai târziu, când făceau corespondență de război în Golf, în 1991, privind Operațiunea Furtună în Deșert, denumire sub care erau cunoscute loviturile militare date de America, Anglia, Franța și aliații arabi contra Irakului pentru a pune capăt ocupației Kuwaitului. Reporterii nu au fost atât de constrânși ca în Falklands, dar controlul a fost destul de sever. Aliații occidentali sau Arabia Saudită – baza pentru întreaga operațiune militară –, sau și unii și alții au acreditat corespondenți de presă. Unii dintre aceștia au fost atașați unităților militare și au trăit alături de acestea în pozițiile avansate din deșert. Reportajele lor au fost minuțios verificate de „supraveghetori”. Alții relatau despre conferințe de presă și instructaje din pozițiile din spatele frontului, de la comandamentul din Dhahran. Și acești jurnaliști erau dependenți de armată. Existența tehnologiei prin satelit a făcut ca militarii să nu aibă

aceeași exclusivitate asupra mijloacelor de comunicare ca în Falklands. Deoarece erau așa de mulți jurnaliști din atât de multe țări, nu era oricum posibilă urmărirea tuturor reportajelor printr-un canal de verificare.

Unii factori au fost, totuși, în avantajul aliaților occidentali. Irakienii au permis doar câtorva reporteri străini să stea la Bagdad. Ei erau supuși unor condiții foarte stricte, cu puține posibilități de a ieși din hotel și avînd extrem de puține ocazii de a vorbi cu oamenii simpli și de a vedea consecințele războiului din altă parte decât din vecinătatea spațiului de cazare. Nu a existat nici un reporter din Vest în Kuwait. În plus, cea mai mare parte a operațiunilor militare a constat din lovituri aeriene – asupra Irakului sau asupra pozițiilor irakiene din Kuwait. Rapoartele privind succesele sau eșecurile acestora erau aproape în întregime în mâinile militarilor, pentru a fi transmise reporterilor cum se credea de cuviință. Nu se poate spune că militarii aveau vreo justificare pentru a avea prea mare încredere în informațiile deținute de ei înșiși. Primele rapoarte despre poduri distruse, drumuri, instalații și poziții militare bombardate au venit de la echipajele aeriene care efectuaseră atacurile. Camerele lor de filmat și mărturiile de la fața locului au reflectat o parte din evenimente. După cum s-a dovedit, ei și comandanții lor aveau o prea mare încredere în armamentul de precizie, așa cum au confirmat evidențele ulterioare. Dar nici aici reporterii nu aveau de ales. Nu existau alte surse disponibile, așa cum nu existaseră nici în perioada anterioară, în săptămânile de pregătire a războiului, când mass-media occidentală se baza pe autoritățile de la Pentagon, de la Ministerul britanic al Apărării și de la cel francez pentru informații asupra numărului și calității forțelor irakiene care pătrunseseră în Kuwait.

A mai existat un element care i-a ajutat pe aliați în privința transmiterii știrilor. După bombardamentele aeriene se așteptau lovituri neașteptate și sîngeroase în deșert. Relatările privind lupte terestre grele ar fi fost mai puțin constrînse și mai bine documentate decât loviturile aeriene asupra unor ținte îndepărtate, imposibil de verificat. În schimb, așa cum doar puțini au putut prevedea, forțele aliate au mărșăluit prin deșert nestîngerite pentru a recuceri un Kuwait abandonat de foștii ocupanți.

În ciuda restricțiilor, telespectatorii, ascultătorii și cititorii de ziare din toată lumea au aflat foarte multe lucruri despre luptele din Golf. Materialele nu au fost transmise așa cum ar fi dorit jurnaliștii independenți, dar au fost transmise pe larg, și majoritatea opiniei publice ar fi fost de acord cu militarii privind controlul transmisiunilor. Nici un lider rezonabil, militar sau politic, nu ar fi putut aproba difuzarea de informații care ar fi pus în pericol o operațiune, și nici comandanții nu pot să lase pe seama jurnaliștilor deciziile privind ceea ce este important din punct de vedere al operațiilor și ceea ce poate fi transmis. Mulți jurnaliști au acceptat acest lucru, deși știau că restricțiile permiteau militarilor să ascundă lucruri de care le era rușine și politicienilor să controleze știrile proaste „în interesul stării de spirit a opiniei publice”. Îndrumările elaborate, așa cum sînt acelea oferite organizațiilor de știri de Ministerul Apărării din Londra, nu rezolvă diferendele. În același timp, liderii politici și militari știu că veștile proaste, fie că sînt scandaloase sau nu, se vor răspîndi, că în lumea modernă zvonurile circulă în domeniul public pentru a fi preluate și, implicit, mai mult sau mai puțin transformate de către reporteri.

Armata a fost mai onestă în Golf decît sînt dispuși scepticii să recunoască, dar ceea ce-i îngrijorează pe jurnaliști este că, neștiind nimic despre informațiile tănuite, ei nu pot să aprecieze dacă acestea trebuia să fie într-adevăr tănuite. Cîțiva jurnaliști au încercat să evadeze din zonele de constrîngere pentru a vedea cu ochii lor tot ce se putea și au fost arestați de autoritățile Arabiei Saudite. În majoritatea cazurilor, jurnaliștii au cooperat și au ajuns la o înțelegere cu autoritățile. Cînd avioanele britanice „Tornado” au fost doborîte într-o misiune de zbor la mică înălțime, avînd în vedere riscurile, emițătorii au fost de acord să amîne transmiterea cu cîteva ore pentru a permite ca familiile celor căzuți să fie informate mai întîi. Problema era că, ținînd cont de numărul relativ mic de „familii Tornado” aflate la bază, doborîrea unui avion provoca o mare suferință acasă, care se prelungea pînă la anunțarea familiei pilotului. Nici chiar autoritățile britanice nu puteau să împiedice complet ca informația să ajungă în ziare sau pe post înainte ca familiile să fie anunțate, deoarece agențiile de știri internaționale transmiteau vești direct din Irak. Totuși, nu era o mare

pierdere pentru interesul public în aflarea știrii referitoare la doborîrea unui avion la ora patru în loc de ora două după-amiaza. Organizațiile de știri au consimțit să limiteze și difuzarea informațiilor despre capturarea piloților RAF. Problema era că irakienii puteau folosi informațiile pentru a exercita o presiune psihologică asupra piloților.

Au existat goluri serioase în știrile din Golf oferite publicului, situație pentru care Irakul s-a făcut răspunzător în egală măsură cu aliații. Cît de multe trupe irakiene ocupaseră Kuwaitul nu s-a știut cu precizie atunci, iar numărul dat de aliați a fost modificat fără rezerve. Nu s-a știut nici numărul pierderilor omenești irakiene, în Irak sau în Kuwait – iar aliații nu au știut sau nu au vrut să spună, căci refuzaseră să ia parte la numărarea cadavrelor. Nici cît de mari fuseseră pierderile cauzate de raidurile aliaților nu a știut nimeni în acel moment. Cît de precise fuseseră armele de precizie, ghidate cu mare acuratețe electronică, a fost mai mult o problemă de speculație decît un fapt real. Toate acestea se vor repeta dacă următorul război dintre națiuni în care vor fi implicați aliații occidentali va avea loc în circumstanțe care să facă posibilă manipularea știrilor. Un război de mari proporții răspîndit pe cîteva fronturi naționale și care să dureze mai mult decît acela din Golf sau din Falklands va fi martorul revenirii la onestitatea și precizia reportajelor din ultimii ani ai Războiului din Vietnam.

Interdicții privind Irlanda de Nord

Un caz clar de cenzură aplicată de guvern emițătorilor s-a petrecut în Anglia, pe 19 octombrie 1988. Se interzicea atunci ca vocile teroriștilor din Irlanda de Nord și a adepților lor să se facă auzite la radio și televiziune, prevedere ce s-a prelungit pînă cînd IRA a declarat pace, aproape șase ani mai tîrziu. Restricția a ajuns cunoscută sub denumirea de *The Northern Ireland Ban*, *The Broadcasting Ban*, uneori *The Sinn Fein Ban*, în Irlanda de Nord fiind desemnată drept *The Ban*. Guvernul afirma că aceasta era necesară, avînd în vedere că teroriștii și apologeții lor se făceau răspunzători pentru multe fapte reprobabile și răspîndeau mari temeri, în mod deosebit după acte de violență.

Emitătorii au protestat împotriva acestui „precedent periculos”. Interesele străine, mai ales Uniunea Sovietică, comentau cu dispreț că în felul acesta erau demascate pretențiile BBC privind libertatea cuvântului și se făcea dovadă de părtinire, pentru că emitătorii britanici au continuat să-i intervieveze pe teroriști în alte locuri.

Interdicția a apărut ca urmare a unui document legal obligatoriu, semnat de ministrul de Interne de atunci, Douglas Hurd, care răspundea de audiovizual, și a fost transmisă celor două autorități din domeniul audiovizualului, BBC și IBA. Documentul a fost întocmit în baza prerogativelor acordate ministrului de Interne prin actul de constituire a BBC și prin Legea audiovizualului, pe baza cărora funcționau televiziunea independentă și radioul.

Documentul cuprindea, inițial, lista celor unsprezece organizații a căror mediatizare avea să fie restricționată, numărul acestora ajungând apoi la treisprezece. Printre ele erau Sinn Fein și Asociația Protestantă pentru Apărare din Ulster (UDA), precum și alte organizații declarate deja ilegale: IRA oficială și cea neoficială, aparținând orientării republicane, și grupurile teroriste loialiste, Luptătorii pentru Libertate din Ulster (UFF) și Forțele Voluntare din Ulster (UVF). Unele dintre aceste organizații, cum era mișcarea femeilor, Cumann na mBann, erau puțin cunoscute, iar altele, se credea, încetaseră să existe.

În afară de perioada alegerilor și a rapoartelor Parlamentului de la Westminster, membrii acestor organizații nu aveau voie să se facă auziți în programele de radio și televiziune dacă se adresau în numele organizațiilor respective. Nici alte persoane, fie că aveau o funcție importantă sau nu, englezi sau străini, nu aveau voie să se facă auzite dacă susțineau aceste organizații. Persoanele aflate sub incidența restricțiilor puteau fi citate în întregime sau parafrazate de reporteri, de prezentatori de știri sau de actori; cuvintele lor puteau apărea în titluri de articole sau în texte. Era permisă relatarea acestor persoane către telespectatori sau ascultători, dar vocile lor nu trebuia să fie auzite.

Interdicția era similară, deși mai puțin severă, unei restricții impuse de guvernul irlandez din Dublin postului național, Radio Telefís Eireann (RTE), în 1971, și care era încă în vigoare. Interdicția britanică era mai puțin severă, dar mai radicală, în sensul că persoanele

din grupările interzise puteau fi intervievate și puteau fi prezente în emisiuni atâta timp cât vocea lor nu era auzită. Un jurnalist irlandez a fost concediat pentru că intervievase un oficial al Sinn Fein.

Directorii de la IBA și de la BBC fuseseră alertați de ministrul de Interne, cu o seară înainte de emiterea documentului. Acesta a fost un șoc pentru jurnaliști. Puțini știau că guvernul avea puterea să facă acest lucru, și mai puțini au acordat atenție documentului, dar nimeni nu-și imagina că acesta avea să fie folosit pentru scopuri politice atât de clare. În manieră tipic britanică, restricțiile legale erau definite laconic, la modul general, fără delimitări precise și fără a se indica la ce fel de împrejurări se referea. Ministrul de Interne avea puterea legală „să ceară”, cu alte cuvinte să ordone emitătorilor „să evite difuzarea unui subiect sau subiecte dintre cele specificate, la un moment dat sau într-o anumită perioadă”. Nu existau instrucțiuni sau principii de aplicare. Deci, se permitea guvernului să se amestece oricând dorea în activitatea jurnalistică.

Aceste împuterniciri mai fuseseră folosite în câteva ocazii anterioare. Una dintre acestea fusese mult ridiculizată „regulă de paisprezece zile” din 1950, care interzicea programelor să se ocupe de orice problemă care urma să fie dezbătută în parlament în următoarele paisprezece zile. Această regulă a fost până la urmă revocată, pentru că s-a ajuns la concluzia că era absurdă. Cu altă ocazie, împuternicirea a fost folosită pentru a interzice mesajele subliminale, adică imaginile și sunetele de o durată atât de scurtă încât oamenii nu-și dau seama că le recepționează, dar care pot să-i influențeze. Această restricție este acum hotărâtă prin lege.

Interdicția privind Irlanda de Nord fusese precedată de câteva luni de atrocități groaznice, parte a unui lung șir de violențe începute o dată cu omorîrea de către Armata Britanică a trei teroriști în Gibraltar. Mai întâi, au fost omorîți trei oameni și mulți alții au fost răniți de un extremist loialist, în cimitirul Milltown din Belfast. A urmat o succesiune de orori, printre care atacarea feroce a doi soldați care apăruseră în apropierea unei procesiuni funebre pe strada Andersonstown, tot în Belfast. Șase soldați aflați într-o camionetă au fost uciși de o bombă la Lisburn, în regiunea Antrim, în iunie. Alți opt muriseră în august, când autobuzul cu care călătoreau a fost aruncat în aer pe drumul ce ducea la cazarma lor din Omagh. Alte atentate cu bombă, schimburi de focuri și detunări au omorât și rănit

alte zeci de persoane în timpul săptămînilor de violențe care stîrneau panica pe străzile din Irlanda de Nord la începutul anului 1970. Politicienii și oamenii de rînd au început să vorbească din nou despre arestarea și aplicarea pedepsei capitale pentru teroriști.

În atmosfera de disperare generală, prim-ministrul, dna Thatcher, a cerut să se ia măsuri urgente. Nu se putea permite ca violența să continue. Ceva trebuia făcut. S-au întocmit programe de măsuri care urmau a fi discutate. Unele au fost propuse cu entuziasm, dar majoritatea au fost respinse. Se sugera sporirea numărului de arestări, de trupe și patrule, precum și confiscarea averilor celor care finanțau organizațiile teroriste. Printre aceste propuneri erau și restricții asupra dreptului la tăcere acordat în procesele penale teroriștilor și acțiuni împotriva apariției Sinn Fein în programele de știri.

Interdicția demonstra recunoașterea faptului că nu se putea face prea mult; ea ținea loc de atitudine politică. Nu făcea nimic pentru oamenii atacați din Irlanda de Nord, dar făcea în schimb jocul politicienilor unioniști, pentru că lovea în opozantul lor, Sinn Fein, și-i strica acestuia imaginea electorală. De asemenea, interdicția calma opinia publică din Anglia, unde adepții din clasa mijlocie ai doamnei Thatcher erau exasperați de Irlanda de Nord, de costul pe care-l implica menținerea ei în Regatul Unit și care preferau să audă cît mai puțin despre incapacitatea irlandezilor de a se comporta normal. Dar interdicția putea fi făcută să pară mai mult decît era. Și așa a fost.

Cînd ministrul de Interne a explicat parlamentului și țării de ce se amestecase în procesul editorial, a făcut ca atitudinea sa să arate ca o necesitate onorabilă. Se nega, spunea el, în felul acesta, „o platformă comodă” aflată la îndemîna teroriștilor și a susținătorilor lor. Prezența lor ocazională în programe le dădea posibilitatea de a-și justifica violența. Ei căpătau sprijin și importanță în urma acestor apariții, care constituiau „mari jigniri” și „profunde ofense”. Dl Hurd a spus în Camera Comunelor: „Cînd are loc un atac terorist și ecranele televiziunii prezintă imagini ale vărsărilor de sînge și ale oamenilor îndoliați și înlăcrimați, este greu pentru noi cei de aici să înțelegem ce simt acei oameni cînd, la scurt timp, pot apărea pe aceleași ecrane, mai ales în Irlanda de Nord,

persoane care, pretinzînd că respectă legile, justifică și glorifică ceea ce au făcut și amenință că o vor mai face”.

Acest fel de „triumfalism” nu era de acceptat. Și spunea mai departe: „Accesul direct le conferă celor ce se folosesc de el un aer și o aparență de autoritate care răspîndește și mai mult valurile de frică pe care actele teroriste le creează în comunitate. Actele teroriste creează frică, iar prezentarea lor de către emițători o răspîndește”.

Puternicele argumente ale domnului Hurd au convins cu ușurință Camera Comunelor. Au existat totuși cîteva confuzii, dintre care una se referea la faptul că interdicția compromitea obligația emițătorilor de a fi imparțiali. Ministrul de Interne a replicat că situația era similară cu aceea a perioadei electorale, cînd este interzisă prezentarea activității parlamentare pentru a se evita problemele privind imparțialitatea. Tom Rinton, un adjunct al său, a afirmat, însă, că restricțiile nu afectau imparțialitatea.

Ministrul de Interne nu a dat nici un semn că ar ceda nici cînd a fost acuzat de cenzură. El a spus că nu era vorba despre cenzură atîta vreme cît emițătorii puteau să prezinte evenimentele și declarațiile legate de Irlanda de Nord. Reportajele nu erau interzise și nu se putea vorbi de discriminare împotriva emițătorilor, deoarece interdicția plasa, pur și simplu, programele pe „același nivel cu presa scrisă”. Concepția simplistă a dlui Hurd despre cenzură nu i-a mulțumit pe jurnaliștii din audiovizual, care au continuat să protesteze împotriva interdicției. Un grup aflat sub auspiciile Uniunii Naționale a Jurnaliștilor a intentat acțiune juridică, dar a suferit o pierdere grea la Curtea de Apel de la Camera Lorzilor.

Deși au fost solicitate, autoritățile din domeniul audiovizualului nu s-au implicat în proces, ceea ce a constituit o sursă de nemulțumire printre unii din jurnaliști. Experții constituționali, jurisconsulți ai BBC, avertizaseră că șansele de câștigare a procesului erau aproape nule. Se credea, de asemenea, printre guvernatorii BBC și la alte niveluri înalte, că un proces la tribunal ar implica o mare sumă din banii publici, cheltuiți nejustificat pentru a susține dreptul la libertatea de exprimare a unei organizații cu reputație proastă, precum Sinn Fein.

Pledoaria oficială a organizațiilor audiovizuale aproape că nu a atins problema libertății de exprimare. S-a concentrat, în schimb, pe efectul pe care-l avea interdicția asupra posibilității programelor de a

prezenta corect evenimentele și problemele din Irlanda de Nord. Se spunea că, dacă Sinn Fein și alte organizații nu puteau fi auzite, nu puteau fi nici trase la răspundere în mod eficient. Telespectatorii și ascultătorii erau împiedicați să-și formeze propriile păreri, deoarece nuanțele importante ale vorbirii directe lipseau. Membrii Sinn Fein puteau astfel să refuze cu demnitate interviurile provocatoare pe motiv că interdicția îi discrimina. Sinn Fein făcea parte din realitatea politică a Irlandei de Nord. Politicienii unioniști făceau parte din aceleași consilii și comitete locale ca și aleșii Sinn Fein, dar numai unioniștii puteau fi auziți în programe. Aceasta constituia o restricție severă pentru posturile locale de radio și televiziune din Irlanda de Nord.

Au existat și alte argumente mai profunde. În tratarea mișcării republicane, care-și susținea scopurile printr-o politică duală – bomba și urna electorală –, era o prostie să acționezi mai mult împotriva celei de-a doua decît împotriva celei dintîi. Criticii interdicției n-au găsit nici o dovadă, în acei șase ani, că aceasta ar fi adus beneficii luptei contra terorismului. Ea a reprezentat doar un alt calcul greșit, în lunga listă de calcule greșite britanice în privința Irlandei, un alt act regretabil de discriminare împotriva comunității naționaliste și, din acest punct de vedere, contraproductiv.

Guvernul a fost insensibil la toate aceste argumente. Interdicția a devenit parte integrantă a desfășurării programelor de știri și actualități. Reporterii și prezentatorii de știri obișnuiau să anunțe cînd era vorba despre purtătorii de cuvînt de la Sinn Fein sau alte grupări restricționate: „Din cauza restricțiilor impuse de guvern, declarațiile vor fi reproduse de un actor”. Un mesaj afișat pe ecran conținea cuvintele rostite de „vocea actorului”, și exista, aproape totdeauna, o pauză semnificativă între mișcarea buzelor și cuvintele rostite. Uneori, vocea lui Gerry Adams, președintele Sinn Fein, era auzită, în perioada cînd acesta era membru ales în parlament, deoarece se considera că îi reprezintă pe alegători și nu gruparea Sinn Fein. Ulterior, el a pierdut și locul în parlament, pe care de fapt nu-l ocupase încă, și, în consecință, și-a pierdut vocea în programe. Uneori, consilierii Sinn Fein erau auziți la radioul local din Irlanda de Nord deoarece vorbeau în numele consiliului local sau al unui comitet al acestuia. Din cînd în cînd, anumiți indivizi, cu-

noscuți pentru atrocitățile pe care le comiseseră, au primit permisiunea de a se face auziți pentru că vorbeau în nume propriu, nu ca reprezentanți ai grupării căreia îi aparțineau. Ei puteau fi auziți vorbind despre motivele aflate la baza crimelor lor dacă vorbeau în nume personal, dar nu puteau fi auziți în calitate de purtători de cuvînt.

Iată cum s-a ajuns ca jurnaliștii care doreau să-și continue activitatea de reflectare a evenimentelor și de examinare a problemelor într-o societate profund divizată să fie obligați să facă distincții laborioase pentru a decide cînd cineva „reprezenta” o organizație interzisă și nedorită sau cînd cuvintele „solicita sprijin sau înțelegere” exclusiv pentru persoana respectivă. S-au luat și unele decizii absurde. Secția radiofonică a IBA a interzis difuzarea unei înregistrări audio a unui grup pop, The Pogues, deși nu era nici un motiv să se creadă că acesta intra sub incidența interdicției. BBC a dublat vocea fostei membre a parlamentului Bernadette McAliskey, fără să fi fost necesar să o facă. În alte cîteva cazuri, BBC și IBA/ITC au luat decizii diferite asupra aceluiași material, de obicei atunci cînd problema era aceea de a stabili dacă persoana „reprezenta” pe cineva sau vorbea în nume propriu. În general, documentul a fost interpretat cît se poate de liber, iar emițătorii au fost adesea acuzați de încercarea de a se sustrage spiritului interdicției.

Cu toate acestea, Sinn Fein a fost interviuat în mai puține programe decît ar fi fost necesar, numai din cauza interdicției. Aceasta nu a afectat UDA și alte organizații interzise, deoarece acestea erau, oricum, foarte rar intervievate. Producătorii de programe erau îndemnați de redactori coordonatori să efectueze interviuri și să obțină declarații în mod normal, ca înainte, și apoi să le transforme conform termenilor interdicției. Jurnaliștii încercau astfel să se asigure că interdicția afecta doar modul în care oamenii apăreau în programe, nu și apariția propriu-zisă. Dar, în mod inevitabil, jurnaliștii decideau, uneori, în cazuri lipsite de importanță, că rezultatul nu merita efortul, mai ales în ceea ce privește știrile televiziunii naționale, unde limitarea apariției Sinn Fein a fost probabil cea mai mare.

Guvernul irlandez a ridicat interdicția la începutul anului 1994, pentru a încuraja tratativele de pace. Guvernul britanic a făcut același

lucru câteva luni mai târziu. Ambele guverne dețin încă puterea de a reimpune o interdicție. Probabil că nu se va încerca limitarea acestor prerogative, și nu există nici o limită în ceea ce privește puterile guvernului avînd în vedere cuvintele vagi și interpretabile prin care sînt exprimate împuternicirile.

Guvernul din Anglia nu este abilitat să exercite restricții de acest fel asupra ziarelor. Dacă s-ar face o astfel de încercare, acestea ar reacționa mai agresiv decît au făcut-o emițătorii.

Libertatea informației

Controlul pe care oficialitățile britanice îl exercită asupra informațiilor este încă foarte puternic, cu toate schimbările spre o adevărată „guvernare transparentă” din ultimele decenii. Hotărîrea de a menține controlul se manifestă în faptul că îmbunătățirile făcute pînă acum provin nu din legi sau alte documente aplicabile în mod legal, prin care jurnaliștii și publicul să obțină anumite drepturi, ci din comunicate precaute sau instrucțiuni provizorii de la Whitehall, sau din izbucnirile de liberalism ale unor miniștri. Sistemul de guvernare britanic nu crede într-un flux cu adevărat liber al informațiilor prin jurnalism către masa de oameni în numele cărora funcționează guvernul.

Guvernul, la nivel național sau local, are în stăpînire muni de informații importante, din care o mare parte ar putea fi aduse la cunoștința publicului spre beneficiul dezbaterilor și al înțelegerii. Cea mai mare parte a acestor informații sînt ținute confidențiale pînă cînd politicienii sau alți funcționari publici importanți decid, cînd le convine lor, să dezvăluie firimituri din ele. Frecvent, în Marea Britanie, dezbaterile pe probleme publice sînt marcate de lipsa de informații și de un exces de afirmații dogmatice.

Se dau multe justificări. Informațiile sînt confidențiale pentru că sînt „personale”. Nu pot fi făcute publice pentru că sînt „secrete comerciale”. Sînt secrete pentru că ar „dăuna interesului național să fie făcute publice”. A publica ordinea de zi a unei discuții la nivel înalt „ar amenința desfășurarea dezbaterilor” sau ar „da în vileag prea mult din lupta

pentru obținerea de concesi””, cu alte cuvinte, a publica planurile discuțiilor care preced luarea unor decizii care afectează viața a milioane de oameni ar însemna să se dezvăluie cum s-a făcut o concesie și de ce, cine s-a opus și de ce; o transparență care nu ar fi în interesul celor ce guvernează. Nu există nici o convingere constituțională, în Anglia, privind dreptul de a ști, și există indicații la Bruxelles că și alte guverne din Uniunea Europeană sînt la fel de potrivnice în a expune modul în care s-a ajuns la anumite decizii. Unele dintre aceste guverne permit mai ușor accesul la informațiile pe care se bazează deciziile, ceea ce nu se întîmplă în Anglia, unde concentrarea de cantități enorme de informații ca parte a contractului de guvernare nu este însoțită de obligația de a transmite informațiile sau de a permite accesul la ele, măcar atît cît este posibil, în mod rezonabil.

Cînd se permite accesul în Anglia la anumite informații acesta este aproape totdeauna indirect, printr-un agent. Jurnaliștilor și publicului li se permite rareori să vadă documentele propriu-zise, aceștia aflînd prin intermediul funcționarilor de presă sau de relații cu publicul ce conține un document. Ceea ce se află este astfel publicat, se dau extrase sau consultări, dar rareori originalul cuvînt cu cuvînt sau în întregime. Acest procedeu nu a fost schimbat deloc după introducerea codului de practicare a jurnalismului, în 1994, prin Carta cetățenilor. În oarecare măsură, acesta a încurajat dezvăluirea selectivă, dar nu o transparență totală, un progres minor pe care purtătorii de cuvînt ai guvernului l-au justificat prin faptul că este util acelor care doresc informațiile pentru a întocmi compendii mai cuprinzătoare în loc de documentații complete. Codul din 1994 a dat dreptul de a se apela la funcționarii parlamentari însărcinați cu sondarea opiniei publice, ceea ce a însemnat un pas înainte. Acești funcționari nu au însă puterea de a pune în aplicare codul.

Controlul informațiilor de către Whitehall se răsfrînge și asupra investigațiilor oficiale și a tribunalelor. Acestea nu obțin, totdeauna, ceea ce cer, așa cum s-a întîmplat cu ancheta Scott în afacerea „Arme pentru Irak”, în 1994. Chestionarea perseverentă, așa cum s-a întîmplat în acest caz, scoate uneori la iveală faptul că informațiile au fost ascunse, dar de cele mai multe ori nu se poate ști cît de importante sînt informațiile ținute secrete, nemaivorbind de conținutul acestora.

Răspunsurile date de parlament unui membru al său au dezvăluit că organului însărcinat cu supravegherea financiară, Oficiul Național de Contabilitate, i s-au refuzat mai mult de 1500 de dosare de către un număr de departamente guvernamentale. Avocaților persoanelor acuzate li se refuză cunoașterea faptelor pe care le-ar folosi la proces ca mărturii, iar instanțele superioare au condamnat Ministerul de Interne pentru că nu a declarat în totalitate motivele aflate la baza refuzului de a retrimite procesele la Curtea de Apel.

Cîteva raze de lumină pătrund prin întunecime, cea mai importantă fiind probabil decizia ministrului de Finanțe, din 1994, de a publica rapoartele ședințelor sale lunare cu guvernatorul Băncii Angliei. Deși aceste planuri nu sînt cunoscute decît la șase săptămîni după ce au avut loc întîlnirile, ele oferă analiștilor economici și altor comentatori informații semnificative. Dacă acest lucru s-a putut întîmpla în domeniul extrem de sensibil al activităților de piață, al administrării macro-economice, se poate, cu siguranță, să aibă loc și în alte domenii neclare ale guvernării. În cea mai mare parte, totuși, dezvăluirile reale față de jurnaliști continuă să depindă de mărturisiri și scurgeri de informații, provenite mai ales de la funcționarii destituiți din funcții importante. Această modalitate oferă sistemului posibilitatea de a distrage atenția, cu cinism, de la importanța informațiilor deținute, făcînd mare caz de etica procedurii. Miniștrii din guvern au adoptat acest mod de apărare standard care constă în a nu comenta informațiile neoficiale. Documentele care-i pun în încurcătură sînt catalogate drept „furate”. În felul acesta, ei încearcă să distragă atenția de la decizii politice scandaloase și să o îndrepte spre comportarea, infinit mai puțin scandaloasă, a jurnaliștilor și a surselor lor.

Capitolul 10 - Audiența

Telespectatori, ascultători și cititori

Toți aceștia sînt luați în evidență, într-un fel sau altul. Televiziunea se laudă cu milioane de telespectatori, aproape jumătate din populația Angliei, în zilele lucrătoare, în jur de opt milioane, seara; radioul conținează pe o „audiență săptămînală” impresionantă, în jur de 90% din populație, care ascultă o mare parte din timpul săptămîinii unul sau mai multe posturi; iar ziarele pretind încrezătoare că mult mai mulți oameni citesc paginile lor în afară de aceia care le cumpără, procentul fiind de trei cititori la un ziar cumpărat. Metodele de evaluare variază, iar cele trei categorii de clienți nu pot fi comparate în mod direct. Număratoarea este independentă și profesionistă, pentru a da satisfacții celor din domeniul publicității și altora cu interese obiective. Cînd se anunță cifrele, fiecare post și ziar le rotunjește în beneficiul propriu, și un oarecare scepticism nu este nedreptățit. Printre milioanele de oameni care urmăresc industria cunoscută sub denumirea de televiziune terestră – adică ITV, Channel 4 și rețelele BBC – plus serviciile prin satelit ale BSKYB, sînt mulți care nu dau prea mare atenție fenomenului, dar și numeroși obsedați. Milioanele de oameni care cumpără ziare și numărul aproape dublu de oameni care le citesc îi includ deopotrivă pe aceia care se uită doar la titluri și pe cei care citesc selectiv și sar peste paginile mai greoaie, precum și pe cititorii devotați, care citesc majoritatea articolelor de pe fiecare pagină. Pentru majoritatea ascultătorilor de radio, aceasta este o activitate secundară, adică ei fac aproape totdeauna altceva în același timp, o activitate considerată mai importantă. Radioul supraviețuiește doar ca fundal sonor, ceea ce înseamnă că mulți oameni ascultă doar intermitent. Dacă ar fi mai solicitant, ar avea mai puțini ascultători.

Radioul este încă tratat ca ruda cea săracă. Este frecvent omis din referirile la mass-media, comentariile mulțumindu-se să se refere la „televiziune și presă”. Poziția inferioară a radioului apare clar și în sondajele al căror obiectiv este stabilirea „importanței” sursei de informație, ca în întrebarea „Din ce sursă obțineți zilnic cea mai mare cantitate de informații?”. Dar totalul radioascultătorilor și natura acestora demonstrează însemnătatea radioului ca prezență constantă în viața cotidiană. Dezvoltarea radioului comercial, pentru reclame, a îmbunătățit profilul acestui mijloc de comunicare, astfel încât se poate vorbi de o revigorare a radioului în comparație cu zilele triste când televiziunea vrăjise și acaparase majoritatea populației, o revigorare care, totuși, nu a sporit cu mult numărul de ascultători. Radioul merită o recunoaștere mai importantă și ca sursă zilnică de informare. Un mare număr de oameni ascultă pentru prima dată știrile zilei la radio, deși doar puțini se bazează doar pe el pentru volumul întreg de informații.

Valoarea mass-media în ceea ce privește informațiile adresate publicului se vede și din diferitele moduri în care radioul, televiziunea și ziarele sînt folosite. Rata de vîrf a ascultării radioului, adică momentul cînd ascultă cel mai mare număr de oameni, se înregistrează la ora micului dejun, de pe la șapte jumătate pînă pe la ora opt, cu aproximativ o oră mai tîrziu sîmbăta și ceva mai tîrziu duminica. Ascultarea pe parcursul dimineții, ceva mai redusă, scade și mai mult după-amiaza, ajungînd să fie foarte coborîtă seara. Vizionarea programelor de la televizor cunoaște o ascensiune inversă. Aceasta crește încet în timpul dimineții, crește semnificativ după-amiaza și atinge cote maxime seara devreme. Și cititorii tratează ziarele în mod diferit. Mulți oameni folosesc ziarele naționale sau locale la diferite ore ale zilei, deoarece acestea pot fi citite la micul dejun, în trenuri sau autobuze în drum spre serviciu, la prînz și mai tîrziu. Un ziar, oricît de puțin atrăgător ar fi, este mai cuprinzător decît un program de știri. De regulă, într-o problemă mai complicată, oamenii primesc informația brută de la mijloacele audiovizuale, televiziunea și radioul, și o suplimentează cu ajutorul important al ziarelor. Deoarece vizionarea programelor televiziunii sau ascultarea radioului sînt activități pasive, cerînd un efort minim, acestea dau majorității oamenilor, cu excepția celor foarte atenți, doar

impresii despre știri, și mai puțin prezentări substanțiale ale acestora. Dimpotrivă, efortul activ de lecturare îi face pe oameni să rețină mai mult din ziare. Cititorii suficient de interesați pentru a se concentra pot urmări detaliile publicate, care au fost omise la radio și la televizor sau care le-au scăpat, posibil pentru că au fost transmise în alt ritm decît cel preferat. Ziarele dau mai multă greutate problemelor de actualitate prin reluarea lor în articolele de opinie. Ziarele naționale sînt centrate pe problemele populației, în mai mare măsură decît emițătorii. Raza lor de acțiune atrage, poate ajută și încurajează, o mai mare gamă de opinii și atitudini decît o pot face emițătorii, mai ales televiziunea, care, încercînd să fie accesibilă tuturor, nu poate să-și permită să satisfacă o parte a populației în defavoarea alteia.

Emiterea pe plan național prin radio și televiziune are în vedere un spectru larg al populației, încercînd să deservească publicul în totalitatea sa, așa că audiența acestora este heterogenă din punct de vedere al grupurilor socio-economice, iar profilul de vîrstă variază în mod deosebit. Dar pe măsură ce radioul independent se extinde, posturile devin mai specializate, mai ales în orașele mari și în suburbii, unde este posibilă o selecție.

Jurnaliștilor de la ziare le place să spună că emițătorii depind mult de ei, că reportajele și interviurile sînt adesea reluări ale unor știri în exclusivitate și ale unor puncte noi de vedere preluate din ziare. Observația este, într-o oarecare măsură, fondată. Peste tot în ziare există în fiecare zi dovada unui jurnalism mai bine documentat, ideile sînt mai bine dezvoltate, se evidențiază mai clar unele puncte de vedere pe care nimeni altcineva nu le luase în seamă sau la care nimeni nu se gîndise. Succesele din ziare sînt preluate apoi în programele de știri și actualități. Din acest punct de vedere, programele datorează mult ziarelor. Dar, în mare, problema este diferită. Știrile de la radio și de la televizor sînt mult mai „directe”, prezentate mult mai simplu decît în ziare, parțial din cauza obligației de imparțialitate impuse emisiunilor, parțial din cauză că prezentarea orală necesită o abordare mai directă, mai simplă. Este de asemenea adevărat că majoritatea știrilor disponibile tuturor jurnaliștilor, nu scoase cu efort la lumină prin perseverența unor reporteri, sînt prezentate mai întîi la radio și televiziune, fiind mai degrabă o consecință a promptitudinii cu care pot fi transmise decît rezultatul inge-

niozității jurnaliștilor din radio și televiziune. Emițătorii se organizează în așa fel încât să-și exploateze avantajele naturale. Un alt aspect constă în faptul că multe articole de ziar depind de emițători pentru citate importante. Zi de zi, ziare serioase sau mai puțin serioase preiau comentarii de la politicieni și alte personalități publice intervievate la televiziune sau la radio, foarte adesea fără a menționa sursa. Programele fac eforturi mari pentru a obține interviuri. Într-un program de știri complex și cu experiență cum este *The World at One*, difuzat în jurul prînzului de Radio 4, problemele sînt de cele mai multe ori expuse și examinate înaintea ziarelor naționale. În plus, jurnaliștii din audiovizual prezintă acum mai multă inițiativă decît în trecut, dar programele lor „exclusive” sînt mai puțin trîmbițate decît în ziare și sînt remarcate mai degrabă de posturile rivale invidioase decît de ziarele publicate a doua zi, care preiau informațiile fără a recunoaște acest lucru.

Meritele sînt cel puțin egale. Jurnalismul audiovizual din Anglia a progresat, devenind de nerecunoscut față de zilele de început, cînd guvernul, dînd ascultare plîngerilor unor organizații vechi, stabile, înspăimîntat de potențialul televiziunii nou-născute și dorind să calmeze neliniștile ziarelor, a restricționat difuzarea știrilor la o oră tîrzie, impunînd monopolul unei singure agenții. La fel de important, cu toate titlurile limitate, ziarele britanice au supraviețuit cu succes dezvoltării emițătorilor care, considerați inițial atacatori nimicitori, s-au dovedit a fi un aliat în convingerea oamenilor că știrile sînt importante. Concluzia generală, importantă pentru jurnaliștii britanici din toate domeniile, este că produsul jurnalistic este consumat zilnic de către milioane de oameni. Oricît de suspect ar părea jurnaliștii, marea majoritate a oamenilor, telespectatori, ascultători sau cititori, consideră munca lor esențială.

Consiliile audiovizuale

Emițătorii britanici au organisme auxiliare. Etica deservirii publicului cere acest lucru ca parte a efortului de a cunoaște opiniile publice și de a le lua în considerație. ITC are organisme de consultanță, comitete și consilii, la fel ca și BBC. Consiliile audiovizuale pentru

Scotia, Irlanda de Nord și Țara Galilor sînt dintre cele mai valoroase. Acestea reflectă mai bine răspîndirea opiniilor și a intereselor în teritoriile celtice ale Regatului Unit decît o face consiliul guvernatorilor BBC pentru întregul teritoriu. Aceste organisme au o influență importantă asupra abordării programelor în regiunile naționale ale BBC, încercînd să stabilească, în detaliu, dacă serviciile oferite de programe sînt bine orientate și se dovedesc a fi puternici apărători politici ai intereselor emițătorilor din Scoția, Țara Galilor și Irlanda de Nord.

Ca și în cazul oricărui alt organism constituit din neprofesioniști, există neînțelegeri între consilii și personalul profesionist, ambele părți fiind conștiente de răspunderile lor. Existența în consilii a celor numiți de către grupurile de interese are ca efect amplificarea posibilităților de influențare editorială directă, fără mult zgomot, realitate căreia producătorii independenți de programe trebuie să-i facă față. În ceea ce privește Consiliul de guvernatori ai BBC, acesta nu ia decizii editoriale și nu dă directive, iar abordările din exterior sînt respinse.

Tragerea la răspundere

Tragerea la răspundere se împletește cu ironia în ceea ce privește mass-media. Ziarele, radioul și televiziunea sînt principalele mijloace prin care personalitățile politice dau socoteală publicului, iar aceste canale zgomotoase de tragere la răspundere refuză să fie trase la răspundere ele însele. Problema nerezolvată nu este „Cine judecă mai bine pe cei ce judecă?”, ci dacă cei ce judecă pot fi judecați eficient fără a li se diminua independența. Emițătorii, care au regulamente, se află în mai mare pericol decît jurnaliștii din presa scrisă, și, departe de a fi satisfăcătoare, restricțiile speciale impuse emițătorilor îi îndreptățesc pe mulți oameni să se aștepte ca aceștia să fie trași la răspundere mai mult decît este cazul. Comentariile stridente ale ziarelor îndreptate împotriva emițătorilor contribuie și ele la aceasta, iar, pe de altă parte, ziarele însele sînt tot mai mult urmărite de tragerile la răspundere pe care le-au lansat.

Reclamațiile împotriva programelor de radio și televiziune sînt încurajate și de principiile de deservire a publicului, de atitudinea de corectitudine pe care BBC a cultivat-o încă de la începuturile sale, și care a marcat radioteleviziunea tradițională terestră din Marea Britanie, precum și de natura însăși a acestei părți a mass-media. Radioul și televiziunea, oaspeți în casele oamenilor, trebuie să se comporte în așa fel încît să satisfacă pe toată lumea, dar puțini cad de acord asupra termenului „satisfăcător”.

Pînă acum, forțele economiei de piață nu au satisfăcut cererile privind tragerea la răspundere a mass-media, în ciuda dorințelor ideologiei de aripă-dreapta. Cele mai mari excese jurnalistice apar în cele mai populare ziare, și oricît de aspru ar fi ele condamnate, cititorii sînt de partea lor. Acesta este unul din mijloacele preferate de apărare ale jurnalismului, și anume că: „Dacă cititorii noștri nu ar aprecia ceea ce facem, ar cumpăra un alt ziar”.

Aceasta este o problemă exasperantă pentru mass-media. A fi în stare să dai socoteală înseamnă, de regulă, să asculți cu seriozitate ceea ce doresc clienții, să faci tot ce este posibil pentru a le îndeplini dorințele și să ai explicații juste și credibile atunci cînd nu poți satisface toate solicitările. Mulți clienți nu sînt atît de rezonabili încît să accepte toate aceste lucruri. De fapt, ei doresc să li se îndeplinească toate cerințele, iar în cazul cînd aceasta nu este posibil, afirmă că mass-media dă dovadă de aroganță. Iar cînd clienții în totalitatea lor transmit mesaje inconsistente, mai ales programelor cu caracter general, mai puțin pătinoitoare decît ziarele, minoritățile zgomotoase au o influență invers proporțională cu puterea și calitatea argumentelor lor.

Producătorii de programe și ziarele își dedică tot mai mult timp pentru a-i convinge pe oameni că deservească bine societatea și în același timp încearcă să se asigure că mecanismul de tragere la răspundere intermediat de organisme precum Comisia de reclamații împotriva presei și organele de reglementare nu le imprimă o timiditate editorială. Sînt motive suficiente să credem că, cu cît mass-media încearcă să evite tragerile la răspundere, cu atît mai mult se diminuează calitatea sa jurnalistică.

Dreptul la acces

Acesta permite publicului să folosească din timpul programelor și din spațiul editorial al ziarelor pentru a-și exprima punctul de vedere. În felul acesta, dezbaterile depășesc agenda profesională jurnalistică, un lucru important într-o societate divizată din punct de vedere politic și social, cum este Marea Britanie. Pentru emițători, dreptul la acces poate crea probleme.

Ziarele au fost mult timp destul de mărinimoase în acordarea accesului. Este destul de ușor pentru ele, avînd în vedere faptul că sînt lipsite de restricții și regulamente. Ele trebuie doar să fie dispuse să creeze spațiu disponibil și să dea dovadă de suficientă vigilență editorială pentru a se asigura că participarea publicului corespunde nivelurilor normale de bun-gust și decență și, mai ales, că se respectă legea în ceea ce privește defăimarea. Accesul este posibil în principal prin intermediul rubricilor de scrisori, deși, așa cum se întîmplă adesea, numele importante, care au cel mai puțin nevoie de acces, se folosesc cel mai mult de spațiul ziarelor „de calitate”. Unele ziare acordă accesului mai mult spațiu decît scrisorilor cititorilor. Ele acordă un spațiu important articolelor de opinie scrise de către personalități din politică, afaceri sau artă. Această tendință, firească într-o democrație activă, se dezvoltă încet și mai are încă de făcut progrese.

Echivalentul dreptului de acces în domeniul audiovizualului a fost și mai lent. Emițătorilor le-a trebuit foarte mult timp pentru a face pasul inițial, menit a permite programelor să încurajeze și să difuzeze regulat scrisori de la ascultători și de la telespectatori. La început, cînd BBC deținea monopolul transmisiunilor în Marea Britanie, progresul în această direcție a fost descurajat de îngrijorarea din cercurile politice privind puternica amenințare reprezentată de emițători pentru centrele de autoritate stabile. Această îngrijorare a creat un regim de inhibiție la BBC, la început. Regula strictă era ca tot ceea ce urma să intre în undă să fie scris mai întîi. Prin aceasta se asigurau calitatea și lipsa aspectelor șocante. Chiar și interviurile trebuia să fie scrise. Acum, accesibilitatea emițătorilor a ajuns să permită publicului să își facă propriile programe. Timpul de emisie nu mai reprezintă mare lucru. Anumite

persoane sau grupuri realizează părți din programe sau programe întregi, la alegerea lor, uneori pentru a susține o cauză anume: un grup care protestează împotriva traseului planificat al unui nou drum, un grup de cetățeni care acuză metodele poliției, o asociație de părinți care cer crearea de școli mai bune. Postul de radio sau compania de televiziune oferă timpul de emisie, aparatura și îndrumările profesionale necesare realizării programelor, în timp ce persoanele respective furnizează materialul editorial. Aceasta constituie o contribuție cu rol stimulator a emițătorilor la schimbul și dezbateră de idei.

Emisiunile care implică prezența telefonică a publicului, atât de populare și de ieftine, sînt o formă de acordare a accesului de către emițători. Prin aceste emisiuni se permite publicului să chestioneze experți și personalități publice și să-și exprime propriile puncte de vedere. Sondajele prin telefon, folosite atât de ziare, cît și de emițători, reprezintă o altă formă de acces. Acestea permit oamenilor să-și exprime votul, adesea într-o problemă controversată. Nici una din categoriile de emisiuni cu intervenții telefonice nu trebuie considerată ca reprezentativă pentru opinia publică. Persoanele care participă se autoselectează, iar dacă o anumită sondare a opiniei publice, condusă de experți de renume, arată că părerile exprimate sînt tipice pentru „marele public britanic”, aceasta este doar o coincidență. În general, emisiunea nu este reprezentativă nici măcar pentru toți aceia care vizionează sau ascultă programul.

Politicienii, adepții ai reglementărilor impuse emițătorilor, suspectează programele cu acces public pentru că acestea sînt contrare celor mai simple idei de imparțialitate și pot acorda unor opinii, în termenii Legii audiovizualului, o „importanță necuvenită”. Această atitudine, deși regretabilă, nu este surprinzătoare. Programele care permit accesul public pot să prezinte „păreri personale” emise nu de oameni cu o atitudine imparțială, echilibrată, deschisă, ci de oameni devotați unei cauze, care doresc să impună un anumit punct de vedere sau o anumită perspectivă. Dacă un astfel de program nu este urmat de un program (sau programe) similar care adoptă o perspectivă opusă sau dă posibilitatea oamenilor cu opinii diferite să-și susțină punctul de vedere, atunci organizația respectivă poate fi acuzată de lipsă de imparțialitate.

Această abordare mecanicistă a predominat în Legea audiovizualului din 1990, și din această cauză televiziunea și radioul independente trebuie să ofere programe de echilibrare și posibilități de replică imediate. Codul de reglementare a activității televiziunii comerciale, Comisia pentru televiziunea independentă, exprimă un punct de vedere mai flexibil asupra problemei decît codul de reglementare a radioului comercial, Autoritatea radio. Orice ar spune aceste coduri, televiziunea și radioul independente nu au voie să facă aprecieri cu adevărat libere în aceste probleme. Dacă nu există reglementări, ele ar putea foarte bine să prefere un anumit „punct de vedere personal”, pe motiv că s-ar putea face un program care să clarifice punctul de vedere respectiv, că opinia publică ar avea de cîștigat prin aceasta și că opoziția ar fi luată în seamă dacă s-ar prezenta și ar fi la fel de valoroasă. Dar atîta timp cît există regulamente excesiv de stricte, ele trebuie să accepte și opoziții cu părerile lor, care ar putea prezenta răspunsuri previzibile și propuneri lipsite de imaginație – deși producătorii de programe ar putea replica pe drept cuvînt că acele puncte de vedere au fost deja puse în undă și că nu este cazul să fie repetate mereu.

Dezvoltarea unor emițători care să reprezinte o anumită comunitate și care să dea dovadă de o adevărată libertate de exprimare este întîrziată din aceleași considerente și se pare că va fi încă mult timp obstrucționată. În anul 1980, ministrul de Interne, Douglas Hurd, care răspundea pe atunci de emițători, a vorbit în favoarea unui regim „relaxat” pentru radioul comunității. Dar această atitudine liberală a dispărut cînd s-a luat în considerare agitația care ar fi putut fi provocată de un radio fără restricții în rîndurile tinerilor nemulțumiți și revoltați din orașe, printre numeroșii șomeri și printre persoanele lipsite de locuință din Anglia.

BBC a fost în stare să ofere mai multe programe de acces decît sectorul independent, pe de o parte pentru că nu avea restricții atît de mari, și pe de alta pentru că se eliberase de o parte din „cătușele” autoimpuse de la începuturile sale. Interpretarea imparțialității așa cum era aceasta exprimată în prevederile detaliate ale Legii audiovizualului nu se aplica, la început, BBC-ului. Dar noua constituție a BBC, din

1996, aduce detalii privind imparțialitatea, putînd, în felul acesta, obliga BBC-ul să acorde mai multe șanse „dreptului la replică”. Din acest punct de vedere, toți emițătorii britanici ocupă aceeași poziție pe terenul de joc editorial, care prezintă mai multe restricții. A trecut mult timp de cînd BBC oferea cu mărinimie dreptul de acces, fără prea multe „compensări”, pentru că regulamentul său era mai general, în acord cu principiile liberei exprimări. Regulamentele au cuprins însă și BBC-ul.

Apeluri telefonice

Pentru radio, emisiunile cu apeluri telefonice de la ascultători sînt avantajoase pentru că nu costă mulți bani și pentru că emisiunile sînt mai interesante. Emisiunile cu apeluri telefonice sînt frecvente și familiare, uneori chiar mai mult decît atît. Ele devin, mai ales la radiourile locale, ocazii pentru ca oamenii să-și exprime opiniile și sentimentele mai ușor decît prin intermediul scrisorilor trimise ziarelor. În orașele în care au loc tragedii – cum a fost Hillsborough, unde fanii unei echipe de fotbal au fost sufocați și călcați în picioare – emisiunile radiofonice cu apeluri telefonice au devenit un mijloc colectiv de a deplînge nenorocirea, o încercare de a depăși trauma. În Irlanda de Nord, în timpul lungilor ani de violență teroristă, cînd diferendele dintre loialiști și republicani deveneau tot mai mari, emisiunile radiofonice cu apeluri telefonice au fost unul din mijloacele prin care comunitățile ostile reușeau să intre în contact. În timpul campaniilor electorale, ele sînt principalul mijloc prin care politicienii se confruntă cu electoratul.

Deși aceste emisiuni provoacă și comportamente necuviincioase, cei care sună sînt în general extrem de manierați. Nu înjură și încearcă să nu îi jignească pe ceilalți. Defăimarea este rareori problema acestui tip de emisiuni. Tendința destul de frecventă a multor participanți de a vorbi mult și fără rost creează cele mai neplăcute situații. Apariția unor posturi de radio „furioase”, cu „glumeți” provocatori drept moderatori, ar putea modifica peisajul.

Jurnalismul în slujba consumatorilor

Jurnalismul pentru apărarea drepturilor consumatorilor reprezintă unul din marile servicii pe care mass-media le oferă publicului. Ziarele și programele au demascat mulți comercianți ticăloși, negustori fără scrupule care au înșelat pe cei mai naivi prin tehnici specifice și cu produse dubioase.

Multe capcane îi pîndesc pe jurnaliștii aflați în slujba consumatorilor. Ei sînt oricînd pasibili de a fi dați în judecată, iar dacă încearcă să se poarte frumos cu șarlatanii, sînt victimele unor tactici de amînare. Consultanții, dintre care unii sînt foști realizatori de programe, ciobani transformați în lupi, își vînd sfaturile companiilor comerciale care nu știu cum să procedeze atunci cînd un program sau o rubrică axată pe protecția consumatorilor se află pe urmele lor. Programele sînt uneori amendate de Comisia de reclamații împotriva emițătorilor, imputîndu-li-se greșeli minore care fac să nu mai fie luate în considerație succesele majore, deși Comisia de reclamații împotriva presei, prezentînd o atitudine mai relaxată, judecă ziaarele cu mai mult realism. Un alt pericol pentru jurnaliștii de la programele pentru consumatori este că adoptă o poziție, după cum și trebuie, și în felul acesta se pare că încalcă principiul imparțialității.

Luînd partea victimelor unor acțiuni dubioase sau rău-intenționate, este foarte ușor ca jurnaliștii din mass-media să meargă prea departe, să fie captivați de entuziasmul fără perspectivă al plîngerilor împotriva produselor și serviciilor. Unii operatori mass-media se folosesc de tehnici teatrale destul de agresive sau de urmărirea cu camera de filmat, care prezintă riscul de a exagera ticăloșia pe care vor să o demaște. În acțiunile lor de procurare a dovezilor, ei se folosesc de metode la fel de condamnabile ca și practicile pe care vor să le dezvăluie. Dar există întotdeauna o diferență importantă, căci, cînd cauza o justifică, metoda lor secretă este folosită pentru binele public, în timp ce aceea a comerciantului fără scrupule este folosită pentru cîștigul său personal, pe seama unor indivizi vulnerabili. Demascarea exploatării consumatorilor aduce un mare beneficiu unei societăți în care exploatarea pros-

peră și în care oamenii simpli, luptându-se cu disperare să obțină o compensație legală, sînt adesea frustrați de evaziunea comercială.

În încercarea lor de a se asigura că se află de partea corectă a unei granițe care separă urmărirea nejustificată de hărțuire, jurnaliștii apelează la avocați cu experiență în acest domeniu. Ei respectă cu foarte mare corectitudine procesele editoriale, mai mult decît este necesar în activitatea normală a redactorilor de știri. Pentru a-i satisface pe avocați, acuzațiile trebuie specificate cu precizie și justificate strict prin dovezile deținute. Investigațiile solide trebuie susținute cu o documentație riguroasă și cu alte înregistrări din fazele anterioare. Ei fac, unde este posibil, înregistrări audio și, dacă este necesar, video ale dovezilor importante, pentru ca acestea să fie cît mai puțin contestabile. Astfel de înregistrări trebuie făcute uneori în secret, fără ca persoanele înregistrate să știe și, ca atare, acestea se bucură de o puternică justificare a interesului public atîta timp cît sînt cu adevărat o parte importantă a încercării de a demasca fapte reprobabile. În multe cazuri, cercetările făcute înainte de înregistrările secrete vor fi stabilit deja motive puternice de suspiciune. Înregistrările secrete constituie dovada decisivă.

Pentru procesele juridice cele mai dificile, oricare ar fi sentința, programele și articolele de calitate ajung la anumite concluzii în mod imparțial. Jurnaliștii nu afirmă că reclamațiile împotriva unor produse sînt justificate decît atunci cînd au dovedit acest lucru. Ei se ocupă de obținerea de dovezi fără părtinire. Jurnaliștii al căror scop este să demaște afaceri necurate nu se pot aștepta să convingă publicul, dacă activitatea și atitudinea lor nu sînt perfect corecte.

Demersurile editoriale atente trebuie să rezolve chestiunea companiilor cu nume identice. Un număr surprinzător de firme, de obicei mici, au același nume sau nume foarte asemănătoare, iar acelea asupra căror produse sau servicii nu planează nici o suspiciune au dreptul la despăgubiri dacă-și pierd clientela din cauză că un articol sau un program nu a specificat foarte clar la ce firmă se referă. Aceasta presupune indicarea adresei complete a companiei vinovate, cu mențiunea că reclamația nu se referă la nici o altă companie cu același nume sau cu un nume similar din acea zonă sau din altă parte. La televizor, afirmațiile de felul acesta apar atît în scris, cît și sonor.

O atitudine perfect corectă presupune ca, oricît de clară este infracțiunea comisă, răufăcătorului să i se acorde o șansă de a se apăra. Chiar și ticăloșii au unele drepturi. Această bunăvoință dă naștere, din păcate, la obstrucționări și amînări: acuzatul solicită mai mult timp pentru a pregăti un răspuns potrivit, apoi cere mai multe detalii privind reclamația și apoi detalii referitoare la acuzația propriu-zisă. Alte piedici apar atunci cînd acuzatul solicită amănunte despre cei care au făcut reclamația –uneori pentru a-i forța pe aceștia să-și retragă plîngerea. Inculpatului nu i se comunică, de obicei, numele reclamanților, în afară de cazul în care a fost deja publicat sau difuzat. Atunci cînd sînt dezvăluite numele înainte de aceasta, înseamnă că persoanele în cauză au consimțit; această metodă se aplică doar cînd jurnaliștii sînt siguri că persoanele respective nu vor fi suspuse unor presiuni și doar dacă este absolut necesar pentru soluționarea reclamației, ceea ce adesea nu este cazul.

Multe forme de amînare includ condiții foarte stricte pentru acordarea unui interviu, fiind o sursă de tîrguieli prelungite și, de obicei, fără rezultat. Inventivitatea celor care sînt dispuși să tot amîne îi determină pe jurnaliști să combine posibilitatea de autojustificare cu hotărîrea de a continua, la nevoie, fără aceasta, atunci cînd este clar că se abuzează de acest drept.

Correspondența

Ziarele și emițătorii din Anglia primesc în fiecare an grămezi enorme de scrisori de la un număr relativ mic de oameni care simt nevoia de a scrie, și mulți dintre ei așteaptă un răspuns. Jurnaliștilor nu le place să răspundă, considerînd că este obositor și enervant, mai ales că, dacă corespondenții primesc un răspuns, ei devin, din telespectatori, ascultători sau cititori obișnuiți, amabili, corespondenți plictisitori și permanenți. Puțini oameni pot să scrie la fel de fluent cum vorbesc. La radio și la televiziune, problema devine și mai complicată, deoarece programul de actualități primește, cu deosebire, scrisori de reclamații.

Ziarele sînt într-un anume sens mai bine dotate pentru a trata problema. Rubricile afectate scrisorilor constituie o soluție acceptabilă și,

deoarece ziarele sînt libere să aibă opinii proprii, ele pot fi și mai categorice în răspunsuri, fără să piardă din vedere în același timp piața de desfacere. Una este să nemulțumești un cititor ocazional și alta este să superi pe cineva din mediul tău social și politic.

În cazul emițătorilor, etica deservirii publicului, care include obligația de imparțialitate, inhibă răspunsurile tot atît de mult pe cît încurajează reclamațiile. Etica le cere să răspundă scrisorilor într-o manieră echilibrată și politicoasă, chiar și atunci cînd, scrișnind din dinți, producătorul de programe se confruntă cu o ipocrizie descurajantă, adesea de la cineva care nu a ascultat cu atenție programul și a cărui reclamație se bazează pe suspiciunea politică referitoare la realizator, și nu pe conținutul programului. Efectul corespondenței are o mai mare importanță pe termen lung, ceea ce face să se uite iritarea momentană, deoarece scrisorile au fost totdeauna apreciate ca un contact continuu cu publicul și deoarece emițătorii nu sînt dispuși să întrețină un mecanism curent, eficient pentru dreptul la replică.

Cu toate că mulți jurnaliști bine informați nu se grăbesc să o recunoască, unele scrisori ridică probleme care merită luate în seamă, iar scrisorile ignorate sau tratate cu dispreț pot determina expeditorii să persevereze, trimițînd mesaje organelor de reglementare sau supraveghetorilor Comisiei pentru reclamații împotriva presei sau a emițătorilor. Uneori, aceștia se adresează și membrilor din parlament, și a răspunde acestora este mai neplăcut decît a răspunde expeditorului inițial. Răspunsul adecvat la o scrisoare poate, totuși, să nu-l împiedice pe reclamant să se adreseze organismelor superioare, și atunci răspunsul inițial, respectuos sau nu, poate avea importanță cînd PCC, BCC sau altcineva examinează problema. Răspunsurile, importante sau nu din punct de vedere legal, pot fi prezentate la tribunal dacă problema ajunge atît de departe.

Jurnaliștii care ajung să ocupe poziții în conducere trebuie să piardă mult timp cu întocmirea răspunsurilor, cele mai nimerite fiind acelea amabile și convingătoare, nu acelea tăioase, să se ocupe de problemele ridicate și nu de altele, să nu ofere garanții. Răspunsurile discursive încurajează persistența, transformîndu-se în corespondențe prelungite cu argumente colaterale complicate. Răspunsurile directe, clare, constituie o prioritate, fie și numai pentru a evita riscul de a se

descoperi intenția de evaziune sau de înșelare. Sînt multe posibilități de acest fel: ziarele sînt oricînd gata să demaște practicile inadecvate ale emițătorilor, care pretind că se plasează la un nivel superior; ziarele au de asemenea pronunțată înclinație de a se ataca unele pe altele, tendință care se evidențiază acum mai mult decît înainte, iar emițătorii reacționează prompt la atitudinile nepotrivite ale presei scrise.

Reclamații

Oamenilor le place să facă reclamații. Le face plăcere să acuze mass-media. Se pricep să telefoneze sau să scrie pentru a spune că au fost „îngroziți”, „scandalizați”, „șocați” sau că au auzit – poate cu bucurie – de alte reacții negative la ceea ce au văzut, au auzit sau au citit ei înșiși. Organizațiile de știri, criticînd din proprie inițiativă societatea spre beneficiul publicului, sînt criticate la rîndul lor de către acesta. Aceia care scriu sau telefonează constituie o parte relativ mică din populație, dar numărul lor se ridică anual la cîteva mii. Majoritatea se plîng, și doar puțini exprimă mulțumiri.

Multe reclamații sînt trimise în primul rînd editorilor, redactorilor, producătorilor sau prezentatorilor. Unele sînt adresate direct conducerii, directorilor. Cei care consideră că reclamațiile lor nu au fost tratate corect se pot adresa oficial organelor de reglementare sau supraveghetorilor ITC, Autorității radio, guvernatorilor BBC, Autorității pentru Țara Galilor, Comisiei de reclamații împotriva emițătorilor sau Comisiei de reclamații împotriva presei.

Ziarele și-au dat de mult seama că una dintre cele mai bune modalități de a trata reclamațiile și, în același timp, de a-i amuza pe ceilalți cititori este de a le publica. Emițătorii nu o fac în aceeași măsură. Acest lucru trebuie să fie binecunoscut de către public, altfel s-ar putea crea mari neplăceri. Faptul că unora li se acordă posibilitatea de a-și face publică opinia nu îi satisface pe toți reclamantii. Reclamațiile foarte serioase, care contestă conținutul unui program sau al unui articol într-un mod rezonabil, pot justifica compensații mai consistente – un alt articol sau program care să prezinte perspectiva sugerată de reclamant.

Rectificări

Erorile din ziare sau programe sînt mult mai răspîndite decît recunosc în general jurnaliștii și mai multe decît sugerează numărul rectificărilor. Dar ziarele britanice, așa tardive cum sînt în corectarea greșelilor, sînt totuși cu mult mai rapide în comparație cu emițătorii. Producătorii și realizatorii de programe, directorii, consiliul director și organismele guvernatoare dau deopotrivă dovadă de lentoare în a recunoaște drepturile persoanelor prezentate eronat în programe. Rectificările sînt încă și mai rare la radio. Ironia referitoare la BBC că „defăimează public și-și cere scuze în secret” se potrivește la fel de bine și altor organizații de emițători.

Realizatorii de programe cred că este mai dificil să îndrepti lucrurile „în eter” decît le este ziarelor să o facă în scris. Pentru cei care au făcut greșeli, nu este atît de dificil pe cît este de neplăcut. O rectificare transmisă în orice moment din zi este mai ușor sesizabilă în acel moment decît cîteva rînduri pe o pagină de ziar, iar prejudiciile produse de o eroare a unui program pot fi mai grave decît acelea produse într-un ziar.

Regula echitabilă atît pentru emisiuni, cît și pentru publicații afirmă că greșelile factuale importante referitoare la indivizi și la organizații trebuie corectate cu prima ocazie, și rectificarea trebuie plasată în locul și momentul celei mai apropiate greșelii inițiale. Deși emițătorii recunosc public puține greșeli, ei acceptă, totuși, justetea acestei reguli. Cînd, de exemplu, *News at Ten*, programul principal de știri de noapte de la ITV, acceptă că trebuie să rectifice o greșeală, aceasta se face în cadrul aceluiași program, poate nu cu aceeași proeminență, dar în același program și nu în altul. Același lucru este valabil și pentru *Newsnight* de la BBC 2, cît și pentru orice alt program. În ceea ce privește programele unice sau care și-au epuizat seria, o rectificare imediată efectuată la aceeași oră la care s-a făcut greșeala este acceptabilă și rezonabilă. Ziarele, deși mai rapide în acceptarea necesității unei rectificări, își compensează promptitudinea prin plasarea ei cît mai puțin vizibil. Ele nu acceptă să o plaseze pe pagina întâi, deși greșeala s-a comis pe această pagină. În felul acesta, o eroare grosolană este compensată de o rectificare puțin observabilă.

Să înțelegem jurnalismul

Există multe discuții care încearcă să stabilească dacă o pretinsă greșeală este într-adevăr o greșeală și cine se face răspunzător pentru aceasta: cel ce face reclamația sau reporterul. Adesea se întîmpină dificultăți în stabilirea a ceea ce este „semnificativ”, iar în unele cazuri se apelează la arbitri independenți, la conducători sau la organele de reglementare pentru a găsi soluția. Unele programe și ziare încearcă să rezolve greșelile cît mai repede posibil, deoarece altfel nemulțumirea crește, ca și posibilitatea ca reclamantul să se adreseze forurilor superioare. Victimele unor erori dintr-un program se pot prezenta la Comisia de reclamații împotriva emițătorilor, dacă greșeala are efecte negative pentru un individ, un grup sau o organizație. Comisia este împuternicită prin statutul său să impună ca rezumatul deciziei sale să fie transmis sau publicat, sau să se facă publică rectificarea, dacă decide în favoarea reclamantului.

Greșelile privind evenimente sau probleme care nu afectează direct nici un individ sau organizație sînt tratate, de obicei, prin evitarea aceluiași greșeli în articolele sau prezentările ulterioare și, dacă este cazul, prin evidențierea diferenței: „Numărul persoanelor decedate în urma accidentului a fost de șase, și nu de opt, cum am spus ieri”. Dificultățile mai greu de rezolvat apar cînd cineva reclamă o prezentare eronată, spre deosebire de o greșeală referitoare la fapte. În acest caz, este vorba de acordarea dreptului la replică, pe lîngă obligația de rectificare.

Dreptul la replică

Dreptul de a obține rectificarea greșelilor referitoare la fapte este acum confundat cu dreptul la replică, ocazie de a exprima un punct de vedere. „Dreptul la reparație” este un termen generic care acoperă în mod destul de satisfăcător ambele drepturi. Rectificarea greșelilor și acordarea posibilității ca oamenii să-și exprime punctul de vedere trebuie separate, deși programele și ziarele pot trata ambele situații la fel. Deosebirea teoretică dintre ele este simplă: dacă, de exemplu, se afirmă că o persoană a fost declarată falită, este o problemă de fapt, dar dacă se spune și-a tratat rău creditorii este o problemă de apreciere, de judecată. În primul caz, individului despre care s-a spus că a fost declarat falit i se

cuvine o rectificare, dreptul de a se lămuri faptele. În al doilea caz, individului despre care s-a spus că și-a tratat rău creditorii i se cuvine acordarea posibilității de a vorbi împotriva acestei acuzații, dreptul la replică.

Cu toate greșelile și cu toată necesitatea de a le rectifica, ziarele sînt mai prompte în acordarea de reparații decît sînt emițătorii. Majoritatea ziarelor vor accepta, de obicei, să publice o rectificare atunci cînd recunosc că au publicat o informație eronată despre un fapt important, despre un individ sau o organizație. Faptele controversate sau acelea nesemnificative sînt mai dificil de corectat. În astfel de cazuri, se poate acorda indivizilor în cauză spațiu pentru publicarea unei scrisori în care să-și prezinte propria variantă despre acele fapte. Încă și mai dificilă este problema punctelor de vedere, a aprecierilor controversate și a acuzațiilor, dar o scrisoare din partea cititorului este și în cazul acesta o modalitate convenabilă de a acorda dreptul la replică. Ziarele acceptă adesea să includă comentarii justificative într-un reportaj de știri ulterior, și uneori acceptă să dedice un întreg reportaj chestiunii respective, deși mîndria jurnalistică, scepticismul și reaua-voință pot face ca acestea să nu îndrepte cu nimic lucrurile. De asemenea, jurnaliștii pot acorda uneori, destul de rar, spații unor indivizi pentru a scrie ei înșiși articole de ripostă. Uneori, jurnaliștii sînt de acord să publice un astfel de răspuns, chiar și atunci cînd consideră că reportajul inițial a fost pe deplin justificat. Atîta timp cît motivul reclamației privește direct individul sau organizația care a făcut reclamația și atîta timp cît este vorba despre o problemă importantă, multe ziare acordă o formă oarecare de reparație.

Emițătorii sînt mai puțin îngăduitori. Puține rectificări se aud pe unde, iar ripostele serioase de oarecare durată, fie în rubricile pentru scrisori sau puncte de vedere ale ascultătorilor, fie în declarații speciale, nu se fac auzite aproape niciodată. Unele transmisii sînt impuse de Comisia de reclamații împotriva emițătorilor, cînd emițătorul care a greșit este obligat să transmită rezumatul deciziilor Comisiei. Aceste transmisii sînt total insuficiente pentru a cuprinde reparațiile cerute de toți cei care s-au simțit ofențați de ceea ce s-a spus despre ei. Programe ca *Feedback* la Radio 4, *Points of View* și *Biteback* de la BBC Television și *Right of Reply* de pe Channel 4 se ocupă de o altă latură a problemei, deoarece ele au în vedere în principal problemele și mai puțin nemulțumirile anumitor persoane.

Scuze

Psihologia jurnalistică refuză scuzele, indiferent dacă greșelile sînt mari sau mici. Avocații pot fi sceptici, deoarece o scuză înseamnă pentru ei pierderea unui caz. Dar nici un program și nici un ziar nu dorește să apară la tribunal pentru ceea ce știe că se poate rezolva cu o scuză. Și o scuză prezentată la timp poate îndepărta neplăcerile unui proces. Unele persoane altruiste, care se comportă simplu și onest, consideră că scuzele merită să fie făcute de dragul scuzelor. Ele își exprimă regretul în mod politicos și simplu, făcînd în acest fel dreptate oamenilor care au fost calomniați.

CAPITOLUL 11 - Valori sociale

Minoritățile

Minoritățile se simt neglijate și, în același timp, abuzate de către mass-media. Organizațiile persoanelor cu handicap, ale asiaticilor, persoanelor de culoare, homosexualilor, persoanelor singure, hindușilor, musulmanilor, vîrstnicilor – și lista poate continua – afirmă că interesele speciale ale membrilor lor nu primesc atenția cuvenită din partea organizațiilor de emițători și a ziarelor și spun cu amărăciune că jurnalismul îi prezintă greșit în mod permanent pe acești oameni. Ei se consideră victime ale unor imagini grosolane și ale unor simple generalizări: negrii sînt zgomotoși, se droghează și nu sînt de încredere; părinții singuri sînt iresponsabili; invalizii sînt inutili; musulmanii sînt fanatici și intoleranți; pensionarii sînt marginalizați.

În afară de un număr de emisiuni de televiziune difuzate de Channel 4, puține programe naționale reflectă lucrurile așa cum le văd minoritățile sau cum ar dori ele să fie văzute, prezentînd, la ore nepotrivite, ghetourile care confirmă separarea și diferența. Ziarele naționale sînt cel puțin la fel de intolerante. Puține prezintă problemele speciale referitoare la minorități, iar majoritatea ignoră complet problema. Ziarele și emițătorii locali sînt mai binevoitori, dar au o influență limitată. Apreciatul Channel 4, cu strădania sa deosebită de a servi minoritățile, are și el un efect limitat, deoarece atrage audiențe mult mai mici decît ITV, Channel 3 sau BBC1.

Aceasta este o imagine a resentimentelor profunde. De vină este natura știrilor, și aceasta nu se va schimba. Oamenii merită a fi prezentați la știri atunci cînd sînt implicați în fapte remarcabile sau cînd sînt ei înșiși personalități remarcabile. Nu sînt prezentați la știri pentru rolurile

lor obișnuite. O femeie care muncește nu merită să fie prezentată la știri, dar una care este atacată, da. Dacă femeia atacată este și invalidă, ea este și mai potrivită pentru știri. Reportajul de știri va evidenția invaliditatea. Astfel, el stârnește un interes mai mare. Procesul de discriminare a început. Organizațiile pentru persoanele cu handicap ripostează prompt că mass-media le prezintă pe acestea ca „victime demne de compasiune” și că ignoră contribuția utilă pe care o aduc societății prin activitățile pe care le desfășoară. În același mod, reportajele de interes îi prezintă pe bătrâni ca victime ale unor crime violente, deși numeroase persoane din alte categorii sociale sînt mai adesea victime ale unor astfel de atrocități, contribuind în felul acesta la consolidarea percepției că bătrînii sînt slabi și vulnerabili, cu toate că mulți dintre ei sînt viguroși și activi. De asemenea, reputația generală a negrilor a suferit în mod nejustificat mulți ani, cînd scandalurile de la Notting Hill și Brixton din Londra, de la St. Pauls din Bristol, Toxteth din Liverpool și din alte zone tensionate au constituit vreme îndelungată subiecte de prima pagină. Multe persoane de culoare au fost prezentate dînd foc vehiculelor și furînd, cu toate că mult mai multe, vasta majoritate, respectă legile.

Jurnalismul care scoate la iveală știrile grave nu este potrivit, în perspectivă, pentru astfel de probleme, iar cînd încearcă să fie, este neconvingător, lăsînd uneori impresia că evenimentele neplăcute nu sînt chiar atît de rele pe cît par, sau că sînt scuzabile. Jurnalismul de actualități merge puțin mai departe, ca o contrapondere, dar nu are prea mare influență. În comparație cu televiziunea, radioul și ziarele sînt dezavantajate. Televiziunea poate, aproape fără efort, să transmită perspective simple care ajută minoritățile. Știrile și alte programe de actualități pot prezenta persoane minoritare desfășurînd activități obișnuite: persoane de culoare aflate la cumpărături vorbind despre inflația prețurilor, persoane în scaune cu roțile lucrînd în birouri, copii asiatici cu performanțe deosebite la școală. Ziarele și radioul nu pot face aceste lucruri fără să atragă atenția în mod explicit asupra culorii, handicapului sau rasei persoanei respective.

Limbajul folosit de mass-media este semnificativ, fără a avea totuși puterea extraordinară pe care unii avocați ai intereselor minorităților pretind că o are. Deși limbajul reflectă atitudinile și nu le pre-

figurează, o terminologie încărcată de prejudecăți alimentează prejudecățile. Evitarea cuvintelor jignitoare la adresa homosexualilor, precum *invertit* sau *gay*, nu desființează prejudecățile împotriva acestora, dar contribuie la reducerea lor. A spune că cineva „folosește un scaun cu roțile” în loc de obișnuitul „știntuit într-un scaun cu roțile” nu este un eufemism atunci cînd scaunul ajută o persoană invalidă să muncească. Este corect și important să nu se facă referiri la scaun cînd acesta este irelevant. Un programator pe computer care se deplasează cu ajutorul unui scaun cu roțile nu este cu nimic diferit de un programator care folosește un scaun obișnuit. În același fel, o persoană de culoare nu diferă în mod concret de o persoană albă în majoritatea contextelor, dar culoarea persoanei va fi totuși menționată.

Rasismul

Cuvîntul rasism a ajuns să definească orice discriminare pe bază de rasă. Mass-media britanică se simte probabil mai vinovată pentru această discriminare decît pentru oricare alta, și totuși există relativ puțini jurnaliști asiatici și de culoare printre redactorii publicațiilor, televiziunilor și radiourilor, mai ales la nivel național. Creșterea numărului de femei în jurnalism și în posturi importante din jurnalism, care a început în anii 1970, nu a fost însoțită de nici o creștere asemănătoare a numărului de persoane aparținînd minorităților etnice principale. Plafonul de cristal se află încă pentru ei la nivelul podelei.

Una dintre consecințele acestei situații este că programele și ziarele naționale neglijează în general problemele comunităților asiatice și ale populației de culoare, sau nu sînt convingătoare atunci cînd le prezintă. Studiourile de știri lipsite de echilibru imprimă știrilor valori neechilibrate, fie că sînt dominate de albi, de bărbați sau de clasa mic burgheză. În același timp, scopul recrutării și pregătirii mai multor jurnaliști asiatici sau de culoare nu este acela de a-i pune să lucreze asupra materialelor din comunitatea lor, deoarece aceasta ar fi o formă de discriminare. Plusul de valoare al contribuției lor se va resimți la ședințele și dezbaterile editoriale, oferind perspective care altfel ar

lipsi, atitudinea culturală dominată de albi manifestându-se uneori în mod inconștient și neintenționat.

Creșterea intoleranței și a sentimentului tot mai puternic de neliniște rasială printre albi din zonele sărace cu populație mixtă, combinată cu scepticismul privind corectitudinea politică, au fost reflectate în atitudini de exasperare în unele dintre ziarile de scandal de aripă-dreapta din Marea Britanie. Chiar și așa, cazurile împotriva celor mai crude forme de raportare rasială sînt în general acceptate în jurnalismul britanic, unde toate codurile și indicațiile atenționează împotriva discriminărilor. Emițătorii respectă regula de a nu menționa culoarea sau rasa în reportaje, în afară de cazul în care aceasta este relevantă pentru reportaj. Deși această regulă nu este respectată în aceeași măsură de ziare, referirile la rasă sînt infinit mai rare decît au fost în trecut. Unele ambivalențe persistă în toate domeniile jurnalistice. Acest aspect apare în disputele privind relevanța culorii și a rasei, mai ales în reportajele despre zonele urbane neglijate și cu o rată crescută a infraționalității și șomajului. O zonă săracă, locuită aproape în întregime de populația albă va fi menționată doar ca o zonă săracă, dar una cu populație majoritar de culoare va fi menționată, mai mult ca sigur, ca o zonă săracă locuită de persoane de culoare, indiferent dacă majoritatea acestora este relevantă sau nu. Dacă reportajul se referă la o zonă cu un amestec de rase, acest lucru va fi menționat, indiferent dacă este relevant sau nu. Mulți oameni, inclusiv jurnaliștii, par să creadă că dacă o zonă este săracă și cu populație de culoare, rasa este automat un factor relevant.

Oricît de serioase ar fi aceste defecte, ele sînt mici pe lîngă ura de rasă explozivă care se manifestă în mass-media din majoritatea fostelor țări comuniste din estul Europei. Ostilitatea față de țigani, antisemitismul și suspiciunile față de minoritățile venite din țările din jur cu secole în urmă au devenit ostentative după îndepărtarea regimurilor stricte care le-au asuprit sau au eliminat orice referire la ele. Rasismul combinat cu naționalismul condamnă minoritățile pentru rele de care nu se fac vinovate. Aceasta este o prejudecată exploatată și de extrema dreaptă din Anglia și din alte părți ale Europei occidentale.

Discriminarea sexuală

Lobby-ul femeilor a fost cel mai zgomotos, cel mai insistent, cel mai inteligent și cel mai convingător în campania împotriva discriminării. Rolul mass-media a fost recunoscut ca avînd două aspecte: acela de a cîștiga mai multe locuri pentru femei la toate nivelurile jurnalistice și, în cazul emițătorilor, de a transforma limbajul și imaginile dominante masculine într-un limbaj lipsit de orientare sexuală. Ambele roluri sînt departe de a fi fost concretizate, deși primul a avut mai mult succes decît cel de-al doilea.

Criticii, inclusiv cîteva jurnaliste cu experiență, au considerat că este ridicol ca anumite atitudini bine intenționate să încerce să elimine cuvîntul *man* (bărbat) din diferite cuvinte compuse, astfel încît *police-man* să devină *police officer*, *ambulanceman* să devină *ambulance crew* (echipaj), *manning* să devină *staffing*, iar *businessmen* să devină *businesspeople*. Criticii doreau să sugereze că terminologia contează mai puțin decît imaginile și mult mai puțin decît măsurile menite a garanta condiții egale de angajare. Terminologia urmează schimbărilor, nu le determină. Cînd societatea progresează, limbajul său va progresa deopotrivă. Dar conversiunea prin limbaj continuă, susținută de numărul mare de femei care lucrează ca prezentatoare ale programelor de la televiziune și de la radio și de predominanța femeilor în posturile de redactori și comentatori în presă.

Progresul nu este rapid, am putea spune că este echilibrat în oarecare măsură. Anglia ajunge cu hotărîre din urmă societățile echitabile. America este cu mult înaintea, iar progresul făcut de femeile albe din clasa mijlocie din Statele Unite, care au beneficiat cel mai mult de pe urma politicii preferențiale, va supraviețui probabil revirimentului aripii drepte, care-i amenință pe oamenii de culoare și pe hispanici. Mass-media din Marea Britanie este comparativ mai puțin afectată de cotele de angajare, deși insistența cu care se pune accentul pe aprecierea meritelor ascunde o preferință socială care face ca meritele femeilor să fie mai puțin recunoscute decît acelea ale bărbaților. Rezistența britanicilor în a adopta reguli sociale și economice este însoțită de scepticismul generat

de o politică absolută privind termenii care includ genul: *spokeswomen* și *spokesmen* (purători/oare de cuvânt) sînt preferate termenului *spokesperson*; *chair* (cu sensul de „președinte”) este destul de frecvent folosit, dar nu a înlăturat cuvintele *chairman* și *chairwoman*. Regula pare a fi că atunci cînd există o alternativă mai puțin forțată, ca în cazul *customs officer* pentru *customsman* (funcționar vamal), ar trebui folosită, dar că o atenție irelevantă acordată genului, ca în *spokeswoman*, este preferabilă unui hibrid nefiresc și supărător ca *spokesperson*. În climatul acesta, australianul *waitperson* în loc de *waitress*, folosit în unele restaurante, nu are șanse de a rămîne definitiv în uz.

Referitor la aspectele nerezolvate ale dezbaterei, mass-media britanică este în prezent prea puțin impresionată de argumentul conform căruia, pentru a oferi o direcție bună unei societăți cu prejudecăți, jurnaliștii ar trebui să reflecte situația așa cum ar trebui aceasta să fie, mai degrabă decît așa cum este. În consecință, programele și într-o măsură mai mică articolele din ziare continuă să reflecte faptele și valorile unei societăți dominate de bărbați.

Handicapuri

Jurnalismul britanic a fost timp de mulți ani insensibil la interesele persoanelor cu handicap. Această situație a început să se schimbe cînd un lobby a susținut utilizarea termenului de „Sindromul Down” în loc de „mongolism”. Termenul este acum larg acceptat ca parte a limbajului general și a exprimării jurnalistice. Afirmația că și acesta ar putea deveni în timp inacceptabil – ducînd la adoptarea unui termen mai modern – nu a fost confirmată pînă în prezent. Dar limbajul binevoitor referitor la invaliditate a devenit atît de dens și stufos, încît îi exasperează chiar și pe jurnaliștii cei mai înțelegători și contribuie la rebeliunea împotriva „corectitudinii politice”.

Problema s-a accentuat după ce expresia „persoane cu handicap” a început să fie preferată termenilor de „infirm” și „handicapat”. Rațiunea în favoarea adoptării sintagmei „persoană cu handicap” a fost faptul că aceasta părea mai puțin discriminatoare. Ceilalți termeni, se

spunea, sugerau că persoanele desemnate în felul acesta sînt incapabile, inutile poate, în timp ce nici una sau foarte puține ajung să aibă o astfel de soartă. Schimbarea a început, în scurt timp, să-i nemulțumească pe unii dintre cei la care se referea, deoarece, spuneau aceștia, sintagma „persoane cu handicap” accentuează faptul că persoanele respective sînt mai mult victime ale atitudinilor altor persoane decît ale invalidității lor, că expresia indică faptul că societatea îi prezintă mai dezavantajați decît sînt în realitate. Prejudecățile îi împing, într-adevăr, la marginea activităților sociale, iar limbajul încărcat de prejudecăți folosit în vorbirea curentă, în titlurile și articolele din ziare joacă un rol semnificativ în această situație. Dar a sugera că există o adevărată filosofie în expresia „persoane cu handicap” înseamnă a pune la îndoială atît gîndirea rațională, cît și puterea explicativă.

Disputa în această problemă, și nu numai, a avut, totuși, efecte pe care persoanele cu handicap nu le-au dorit. Unul din efecte, infiltrat prin nerăbdare, este că ziarele, mai mult decît programele de radio și televiziune, au devenit mai puțin pretentioase, mai firești, mai îngăduitoare în referirile lor la handicapuri, adoptînd un bun-simț asociat cu simpatie. Emițătorii tind încă să fie prețioși în referirile lor, unii dintre ei avînd tendința de a considera că anumite grupuri de oameni au dreptul să decidă cum să fie numiți – dar că ar trebui să se obișnuiască cu exprimările mai puțin delicate.

O preocupare a jurnalismului este că acest fapt nu ar trebui să fie folosit în mod indirect pentru a manipula schimbări sociale. Jurnalismul trebuie să fie, cu siguranță, un vehicul de bază al argumentelor în favoarea schimbărilor sociale, dar totul trebuie făcut deschis, clar, nu prin influența disimulată în spatele schimbărilor nedecarate de terminologie. Jurnalismul care o ia mult înaintea limbajului comun, decent, creează o prăpastie între el și public. Dar aceasta nu-i împiedică pe jurnaliști și pe producătorii de programe să admită că expresiile ca „țintuit în scaunul cu roțile”, „schilod”, „infirm”, „surdomut” și altele sînt de regulă dure, neplăcute, poate inechitabile și inutile. Este foarte posibil ca folosirea mai rară și chiar dispariția acestor cuvinte să urmeze după schimbarea socială, și nu invers. Cînd mai multe persoane în scaune cu roțile vor fi văzute lucrînd în birouri și magazine, opinia publică va

înțelege mai bine că acestea nu sînt „întuite în scaune cu rotile”. În această privință, cuvintele au o influență nesemnificativă în comparație cu atitudinile.

Copiii

Un număr de legi prevăd protecția copiilor împotriva exploatării de către mass-media, iar publicul se grăbește să protesteze cînd acestea profită de tineri. Inocența și credulitatea lor sau tendința lor de a brava sînt ușor manipulate. Investigațiile cuvenite trebuie să se desfășoare, totuși, mai ales în cazurile grave de delincvență juvenilă ce au loc în comunitățile rurale sărace și lipsite de perspective de pe tot cuprinsul țării, precum și în multe alte probleme în care sînt implicați copii – droguri, alcoolism, abuz, neglijare, lipsa familiei. Explorarea lor corectă trebuie să ia în considerație ceea ce copiii înșiși au de spus, fie că sînt doar martori, victime sau infractori.

Reporterii și producătorii trebuie să fie foarte atenți în tratarea lor. Cînd copiii sînt martori, ei tind să exagereze, sau chiar mai rău. Cînd sînt victime, a-și aminti ceea ce s-a întîmplat poate fi traumatizant pentru ei. Cînd sînt acuzați de huliganism, furt de mașini sau din buzunare, dependență de droguri sau alcool sau de trafic de droguri, ei încep să se laude, și nu este ușor de stabilit dacă este vorba de o atitudine reală sau de una adoptată numai pentru a atrage atenția reporterului, a microfonului sau a camerei de filmat. Copiii pot încerca să înfrumusețeze sau să-și dramatizeze actele de delincvență. Se poate ca ei să dorească să rămînă anonimi atunci cînd mărturisesc o crimă, iar anonimatul poate fi justificat, dar poate lua forme exagerate, mai ales la televizor, cum ar fi purtarea de glugi sau de eșarfe care ascund chipul.

Interviurile cu copii sau alte prezentări ale acestora pot necesita consimțămîntul părinților sau al profesorilor, dacă se elimină tentația de a le smulge interviuri în afara perimetrului școlii. Sînt situații cînd interviurile sînt foarte necesare, dar este bine să se obțină consimțămîntul familiei sau al școlii.

Drepturile animalelor

Acțiunile teroriste ale cîtorva militanți extremiști au distras un timp atenția de la marea preocupare pe care mulți oameni din Anglia o au pentru bunăstarea animalelor. Tacticile teroriste au dominat în defavoarea bunăstării animalelor. Mass-media de știri a contribuit la aceasta prin prezentarea preocupărilor în contrasens cu punctul de vedere al extremiștilor și prin considerarea Frontului de Eliberare a Animalelor (ALF) ca singura forță militantă. Evenimentele din ultimii ani au arătat că mai sînt și alte organizații în afară de acelea care recurg la acțiuni violente și că ALF nu este singura grupare extremistă. Miliția pentru Drepturile Animalelor (ARM) este uneori activă. Și un alt grup, cunoscut drept Departamentul pentru Dreptate, este activ în alte probleme, astfel încît se poate considera că acesta este interesat mai mult de opoziția față de autorități decît de protejarea animalelor. Organizația pentru Eliberarea Păsărilor de Curte se așteaptă să fie luată în serios. Organizația Compasiune în Zootehnica Internațională a devenit notabilă în timpul protestelor din 1994-95 împotriva transportării vițelor din Anglia pentru comerțul cu carne din Europa. Organisme ad-hoc, cum ar fi BALE (Brightlingsea Împotriva Exporturilor Vii), protestează împotriva a numeroase evenimente, acesta fiind un semn că adoptă interese mai largi decît cele declarate. Deși demonstrațiile sînt adesea exploatate de oamenii interesați mai mult de tulburări sociale decît de bunăstarea animalelor, problemele puse pe tapet i-au motivat pe cetățenii care respectă legea și care nu au mai demonstrat înainte, bătrîni, maturi și tineri, funcționari, profesori și muncitori.

Intensitatea pasiunii demonstrațiilor a făcut aproape imposibilă existența comentariilor nepărtinitoare, obiective, acceptabile în sprijinul bunăstării animalelor. Expertiza organizațiilor care se ocupă de exploatarea comercială a animalelor, oricît de importantă ar fi pentru reportaj, nu pare acceptabilă. Unele opinii academice par să fie devotate cauzei. Jurnalismul obiectiv poate fi oricît de detașat în această problemă controversată.

Nume

Jurnalismul nu poate fi conceput fără să dea nume. Jurnalismul popular funcționează pe principiul că numele vînd ziarele. Cu cît se dau mai multe nume, cu atît mai bine, iar dacă numele sînt importante, și mai bine. Articolele bazate pe o bîrfă sînt calea cea mai bună de a introduce numele în ziare fără a avea prea mult de spus despre ele. Deși ideile și atitudinile au o viață proprie, jurnalismul le alătură nume pentru a mări interesul opiniei publice. Numele înseamnă oameni și personalități, confruntări de psihologii și de interese personale. Politicienii, marii afaceriști, vedetele din sport, personalitățile din lumea teatrului și cele publice depind în mod frecvent în privința reputației lor mai mult de modul în care li se face publicitate decît de ceea ce fac în mod concret.

Criticii jurnalismului deplîng focalizarea interesului asupra personalităților. Ei spun că aceasta produce cel mai mare rău în politică, pentru că îndepărtează atenția de la problemele propriu-zise. Pentru ei, jurnalismul care atrage în mod excesiv atenția asupra personalităților politice nu reușește să comunice adevărata natură a problemelor politice. În dictaturi, propaganda exagerează imaginea marelui lider și ascunde insuccesele politice, în timp ce în democrații, jurnalismul liber exagerează rolul personalităților pentru a simplifica problemele politice pînă la falsificare. În Anglia, în anii 1980, thatcherismul a fost înțeles doar în termenii politicianului care i-a dat numele, cu toate că mulțimea de idei pe care termenul le implică se datorează în mare măsură muncii intelectuale a altora, cu nume mai puțin importante. Într-o generație politică anterioară, numele a două personalități de frunte, al conservatorului Rab Butler și al laburistului Hugh Gaitskell, au fost contopite pentru a denumi un consens între partide, „Butskellism”, ceea ce reflectă convingerea comună privind necesitatea unei puternice protecții sociale și a unei puternice administrații economice, pe care se considera că cei doi le reprezintă, dar care au fost rezultatul eforturilor a numeroase alte persoane.

Toți jurnaliștii simplifică și folosesc etichete, adesea derivate din numele personalităților, crezînd că în felul acesta fac ideile dificile mai atractive pentru marea masă de oameni, pentru majoritatea cititorilor,

ascultătorilor și telespectatorilor. Instinctul jurnalistic ce promovează personalitățile încurajează un interes mai mare vizavi de acestea, dar jurnalismul se concentrează asupra oamenilor dintr-un motiv mai profund. Știrile vorbesc despre întîmplările care-i interesează și-i afectează pe oameni, despre interacțiunile dintre oameni, dintre oameni și evenimente și dintre oameni și idei.

Implicațiile refuzului de a da nume sînt ilustrate de cerința auzită din cînd în cînd ca numele acuzaților în procesele de la tribunale să nu fie făcute publice pînă cînd aceștia sînt declarați vinovați. Argumentul are o rațiune decentă, aceea că a fi acuzat creează un stigmat pe care un verdict de nevinovăție nu-l înlătură complet. Oricît de motivată ar fi, ideea atacă esența justiției tranșante. Pentru a avea vreo speranță de a fi eficientă, ar trebui ca publicul și mass-media să fie excluse de la ședințele tribunalelor, să fie permisă intrarea în sălile tribunalului numai dacă verdictul este „vinovat”, deci numai pentru a fi martori la anunțarea sentinței. În felul acesta, nu ar fi posibilă analiza publică, directă sau prin intermediul mass-media, a funcționării sistemului de justiție. Calitatea justiției s-ar eroda, iar secretomania nu ar fi în totalitate eficientă. Informațiile secrete ar înlocui faptele dovedite. Bîrfă și zvonurile ar înflori. Persoanele achitate ar fi urmărite de șoapte și insinuări.

Jurnalismul personalizat are o importanță fundamentală pentru tragerea la răspundere. Societățile nu se pot justifica în mod adecvat dacă oamenii nu sînt trași la răspundere și, în majoritatea cazurilor, acest lucru trebuie făcut în public, nu pe ascuns, în spatele ușilor închise, sau lăsat la bunul-plac al oficialilor secretoși. Parte din contribuția jurnalismului la responsabilitatea democratică este de a da nume și de a prezenta nuanțele problemelor prin dezvăluirea aspectelor revelatoare ale personalităților cunoscute.

Obscenitățile

Proteste în mass-media privind obscenitatea sînt aproape întotdeauna cauzate de programele de ficțiune de la televiziune, uneori de ziarele care prezintă imaginea unor sîni extraordinari și reclame ale unor servicii dubioase, însă rareori de posturile de radio. Acestea nu

constituie o problemă serioasă pentru jurnalism și, deși acuzațiile de indecență adresate filmelor de la televiziune sînt luate în serios, foarte rar, aproape niciodată – în afară de cîte o scenă întîmplătoare în vreun film pe Channel 4, tîrziu, noaptea – televiziunea britanică nu difuzează secvențe care s-ar putea încadra în categoria „obsценităȃi”.

Ca un fel de vaccinare împotriva oricărei posibilităȃi de infectare cu obsценităȃi a emiȃtorilor britanici, Legea audiovizualului din 1990 a pus televiziunea și radioul sub incidenȃa legii obsценităȃii, lege care se aplica deja pentru ziare. Pentru situaȃii în care programele nu fuseseră implicate iniȃial, acum puteau fi date în judecată, conform Legii publicaȃiilor obscene, și amendate, dacă se dovedește la tribunal că au tendinȃ de „a deprava sau de a corupe”. Se permite în apărare folosirea clauzei interesului public, o situaȃie foarte rară în justiȃia britanică. Această clauză permite susȃinerea faptului că o scenă obsценă dintr-un program fusese justificată, deoarece trata o problemă de adevărat interes general, cum ar fi, de exemplu, prezentarea discretă de imagini obscene în timpul unei anchete menite a demasca industria sau comerȃul cu articole pornografice. Apărarea în interesul public mai poate fi invocată în cazul în care obsценitatea era justificată pentru promovarea legitimă a unor interese știinȃifice, literare sau didactice.

Ofensa și ultrajul

Unii oameni sînt extrem de sensibili la ofense, iar aceasta reprezintă o problemă mai frecventă și mai greu de tratat decît chestiunea mult mai rară a obsценităȃii. Felul de a fi, în general rezervat, al englezilor face ca o ofensă să se transforme foarte ușor în ultraj. Deși sexul, violenȃa și limbajul obsцен, prezente în căminele oamenilor prin filmele difuzate la televizor, sînt sursele cele mai probabile de ofensă și ultraj, există un risc mare ca și jurnalismul să fie o astfel de sursă. Jurnaliștii sînt adesea puși în situaȃia de a descrie caracterele unor persoane – teroriști sau alȃi criminali, de exemplu –, ceea ce pentru mulȃi oameni constituie un motiv de reproș. Ofensa poate fi cauzată de un

interviu cu o persoană indezirabilă, de o imagine violentă care este prea explicită, de o descriere lipsită de sensibilitate sau de un limbaj obsцен, care este destul de neplăcut pe stradă și mult mai neplăcut cînd este tipărit într-un ziar sau, și mai rău, cînd este rostit într-un program.

Problema este aproape imposibil de rezolvat, în sensul că atunci cînd oamenii se simt ofensaȃi, ei nu se lasă ușor împăcaȃi. Nenumăratele explicaȃii, oricît de sincere și logice ar fi acestea, nu le pot schimba atitudine. Se pare că oamenilor le face plăcere să încerce sentimente adverse. Obişnuiesc să spună că sînt „profund șocaȃi”, „ultragiaȃi” sau, o exprimare favorită a indignării, „îngroziȃi”. Aceste proteste sînt adesea însoȃite de afirmaȃia că „toate persoanele pe care le cunosc simt același lucru și gîndesc la fel despre aceasta” sau „și spunînd aceasta vorbesc în numele publicului larg, care s-a săturat de...”.

Intensitatea sentimentelor celor ofensaȃi face ca problema să pară mai gravă decît este cu adevărat. Controversa este totdeauna amplificată de cei destul de furioși ca să reclame. Puȃinii care protestează zgomotos fac impresie, în timp ce marea majoritate care păstrează tăcerea rămîne în umbră. Chiar și două sute de reclamaȃii care asaltează centrala telefonică, așa cum spun ziarele de scandal cînd televiziunea produce o bulversare, este un număr foarte mic pentru mass-media. Numărul mic al reclamaȃiilor nu este niciodată o indicaȃie reală asupra a ceea ce gîndește marele public, iar creșterea sau diminuarea acestui număr nu este de prea mare însemnătate. Sondajele corecte de opinie oferă mai multe indicaȃii, dar acestea se ocupă rar de cazuri izolate. Ele au în vedere probleme generale.

Emiȃtorii vorbesc de „presiuni la limita bunului-simȃ”. În cuvinte mai simple, aceasta implică determinarea cu precizie a ceea ce poate fi acceptat. Problema se pune în mai mare măsură în legătură cu programele de ficȃiune, și mai puȃin cu programele de actualităȃi, iar în ceea ce privește ficȃiunea ideile referitoare la ceea ce este în general considerat ca acceptabil sau, cel puȃin, la ceea ce este tolerat de multă lume și agreat doar de unii s-au schimbat categoric. Scenele explicite de nuditate sau sex prezentate acum frecvent la televizor nu ar fi fost tolerate

cu douăzeci sau treizeci de ani în urmă. De asemenea, mostrele de limbaj vulgar repetate permanent – cum ar fi *fuck* sau *shit* – în filmele americane, chiar și după ce acestea au fost adaptate pentru micul ecran, ar fi cauzat proteste energice cu câteva decade în urmă, pe când acum cauzează doar ceva mai mult decât jenă în familii și oarecare agitație la Consiliul pentru standarde de emisie. În comparație cu această evoluție, jurnalismul audiovizual din Anglia, și probabil și din America, a rămas neschimbat în ceea ce privește gusturile. În Anglia se pare chiar că a devenit mai voalat: scenele deprimante ale masacrelor de la începutul perioadei de violențe din Irlanda de Nord prezentate la știri sînt acum mai puțin explicite. Dar în multe părți ale lumii, inclusiv în țările din Europa de Vest, în Franța și Italia mai ales, actualitățile sînt atît de puțin temperate în prezentarea violenței, încît marea majoritate a telespectatorilor britanici ar fi profund șocați.

Apeluri caritabile

Competiția pentru donații publice este atît de acerbă, încît prezentarea lor la știri poate favoriza un anumit apel în defavoarea altora. Cele mai importante organizații, cum sînt Oxfam și Salvați Copiii, obțin în mod inevitabil o atît de mare atenție datorită activităților demne de mediatizat, încît balanța este mult înclinată spre defavoarea celor mai mici, care adoptă cauze mai puțin spectaculoase. În felul acesta, problema devine neliniștitoare pentru emițători. Mediatizarea bazată strict pe meritul editorial produce multă invidie celor lăsați deoparte, încît se evită adesea prezentarea clară a apelurilor pentru donații. De fapt, publicitatea directă a unei cauze face dificilă, din onestitate, respingerea prezentării celorlalte. Unele evenimente prezentate stimulează atît de mult generozitatea publicului, încît se anunță și locul unde pot fi făcute donațiile.

Toți supraveghetorii emițătorilor – Comisia pentru televiziunea independentă (ITC), Autoritatea radio și guvernatorii BBC – au reguli despre cum trebuie tratate apelurile pentru donații.

Hipnoza

Hipnoza reprezintă o problemă editorială minoră, căci nu implică probleme speciale pentru articolele din ziare, dar ar constitui o problemă majoră pentru un program dacă s-ar permite unui hipnotizator să procedeze în așa fel încît oamenii care ascultă acasă, în mașini, în fabrici sau în localuri ar fi hipnotizați fără să-și dea seama sau în mai mare măsură decît ar permite participarea la un program de calitate. Din acest motiv, televiziunea și radioul au controlat, dintotdeauna, cu mare atenție, prezentările care implică hipnoza. Codurile și instrucțiunile sînt foarte severe în această privință.

Capitolul 12 - Valori regionale

Scotia

Capacitatea jurnaliștilor englezi de a-i supăra pe scoțienii care locuiesc în Scoția nu are limite. Scoțienii sînt în mod normal sensibili la discriminările nedrepte cauzate de lipsa de informații. Ziarele naționale – adică britanice – sînt relativ mai puțin agresive decît emițătorii, dar nu pentru că jurnaliștii din presa scrisă sînt mai buni decît ceilalți. Motivul este că cititorii de ziare din Scoția primesc, de obicei, ediții speciale scoțiene, rezultat al muncii jurnaliștilor scoțieni, care fac mai puține greșeli elementare sub aspect național, pe cîtă vreme programele de la Londra domină ecranele și radiourile scoțiene.

Programele de știri și comentarii sportivi englezi sînt aceia care aduc cele mai multe ofense. Acestea merg de la omisiuni, de exemplu omiterea rezultatului important al unui meci de fotbal scoțian la știri, deși acest lucru nu se mai întîmplă atît de des acum, pînă la pîrtinirea naționalistă de neiertat, de exemplu referirea într-un comentariu la echipa de fotbal englezească cu „băieții noștri”, de parcă echipa scoțiană ar fi străină, la afirmații grosolane, ca de exemplu că vacanța școlară în Scoția începe și se termină la aceeași dată ca în Anglia sau că zăpada din Kent reprezintă „prima cădere masivă de zăpadă din iarna aceasta”, cînd regiuni întregi din Scoția fuseseră acoperite săptămîni de zile de un strat gros de zăpadă. Multe dintre ofense sînt în legătură cu sportul. Acestea sînt cu atît mai supărătoare pentru scoțieni cu cît naționalitatea lor separată este cel mai mult recunoscută în competițiile sportive – în Cupa Mondială, în competițiile de fotbal european și în internaționalele echipei de rugby. Sportul a făcut ca sentimentul de apartenență la națiunea scoțiană să rămînă puternic, iar rezultatul este că raportările stupide la evenimentele sportive au o nuanță politică.

Jurnaliștii înțeleg foarte bine că sistemul legal scoțian este diferit de sistemul din Anglia și din Țara Galilor, iar când uită acest lucru, așa cum se întâmplă uneori în cazul măsurilor mai severe pentru sfidarea instanțelor judecătorești, ei sînt pedepsiți cu amenzi usturătoare. Și diferențele din educație sînt cunoscute și adesea trecute cu vederea, ca să nu mai vorbim despre alte diferențe reflectate în modul în care este condusă țara politic și care devin cauzele unor gafe jurnalistice. Atunci cînd impozitul comunitar, hulit de majoritatea cetățenilor, a fost introdus în Scoția, cu mult înainte de a fi introdus în Anglia, cu scopul inițial de a se testa aplicarea lui, jurnaliștii britanici de la ziare și din televiziune au acordat doar puțină atenție protestelor scoțienilor față de taxa respectivă. Scoțienii au scăpat de acest impozit greu de aplicat numai după ce s-a dovedit deosebit de nepopular în Anglia – comportarea mai violentă a protestatarilor englezi a avut acest efect.

A existat și o puternică tendință de a trata dezbaterele continue ale scoțienilor privind descentralizarea, autodeterminarea și independența drept exclusiv scoțiene, ignorîndu-se implicațiile acestora pentru întregul Regat Unit. Și, indiferent de implicațiile pentru Regatul Unit, acestea prezentau un mai mare interes pentru englezi, velși sau nord-irlandezi decît arăta mass-media. Eșecurile de natură politică contribuie, alături de ceea ce scoțienii numesc atitudine pătinitoare a știrilor privind fenomenele naturale – inundații, furtuni și accidente –, la întreținerea și amplificarea sentimentului că, deoarece sînt tratați frecvent ca nefiind englezi, ei ar trebui să fie doar scoțieni.

Irlanda de Nord

Timp de mulți ani, înainte de îndelunga perioadă de violență care a început la sfîrșitul anilor 1960 și a continuat pînă la încetarea ostilităților, în 1994, mass-media națională din Anglia a ignorat Irlanda de Nord, o nepăsare editorială similară atitudinii de indiferență constituțională a Westminster-ului privind regimul Stormont, aproape autonom. În timp ce Westminster-ul și mass-media nu le dădeau nici o atenție, discriminările și resentimentele s-au amplificat în cele șase comitate ale Irlandei

de Nord în timpul deceniilor de monopol unionist asupra puterii politice. În consecință, cînd protestele privind drepturile civile s-au transformat în violență, politicienii și jurnaliștii din afara Irlandei de Nord nu știau despre ce era vorba. Reporterii care s-au îmbulzit la Belfast, Londonderry, Newry și în alte părți incendiare ale provinciei au aflat despre subtilele complicații ale relațiilor politice și religioase, încercînd cu mari eforturi să se lămurească dacă unioniștii și loialiștii erau unii și aceiași, în ce relații erau naționaliștii cu republicanii, cine erau demonstrații Orange, de ce demonstau cu gambete pe cap, de ce erau atît de devotați drapelului Uniunii, de ce tineri catolici de familie bună deveneau ucigași, ce erau așa-numitele *B-Specials* și ce legături aveau cu poliția regală din Ulster și de ce, dacă această țară era parte integrantă a Regatului Unit nefederal, avea propriul său prim-ministru, guvern și parlament.

Cînd au izbucnit violențele între demonstrații și poliție și între protestatari și protestanți, IRA era încă ne semnificativă, așa cum fusese de altfel cîțiva ani. Gruparea încetase de fapt să existe. Catolicii de temut, care fuseseră discriminați atît de mulți ani în privința locuințelor, a serviciilor, a educației și care simțeau că nu au nici o formă de protecție împotriva militanților loialiști, ridiculizau inițialele IRA (*I Ran Away* – Am dezertat). Parcă pentru a confirma zicala „Nu există o problemă irlandeză, există doar o problemă britanică”, politicienii de la Westminster, încremeniți în fața dîrzeniei pe care nu o înțelegeau, au instituit măsuri care au permis revigorarea terorismului republican și transformarea acestuia într-o forță mai amenințătoare decît fusese vreodată. Nu a existat în domeniul jurnalistic nici un organism influent de opinie bine informat care să avertizeze asupra acțiunilor politice stupide sau să ofere alternative viabile. Jurnaliștii din Londra erau la fel de dezorientați ca și politicienii din Londra.

Timp de cîțiva ani, la începutul anilor 1970, cînd împușcăturile și exploziile reprezentau o noutate înfricoșătoare, societatea civilă din acea parte a Regatului Unit părea gata să se destrame. Atmosfera era atît de tensionată încît pentru prima dată, în Regatul Unit, reporterii, mai ales cei care transmiteau în direct pentru radio și televiziune, trebuia să fie atenți ca nu cumva ceea ce spun sau arată să provoace imediat noi violențe. O greșeală neintenționată sau un reportaj prea incitant

puteau să provoace o încăierare pe străzile tensionate și iritate, iar în spatele demonstrațiilor lunetiștii ar fi început să tragă.

În decursul anilor, s-a remarcat, totuși, un alt mesaj. În vremuri de restriște, mai ales când sînt tulburări civile, oamenii au nevoie de știri în care să poată avea încredere. Ei au nevoie de informații sigure și prompte. Dacă nu le obțin, apar zvonurile și exagerările. Când societatea trăiește sub amenințarea disensiunilor distructive, lipsa de informare înrăutățește situația. În absența știrilor exacte, se crede că bomba care a omorât de fapt doi oameni a omorât cinci. Un raid al poliției într-o casă suspectată a fi depozit de arme devine persecuție. Poliția și-a dat și ea seama de acest lucru. Armata a învățat mai greu că, dacă nu oferă prompt reporterilor o variantă asupra evenimentelor, zvonurile locale vor fi și mai exagerate și vor accentua și mai mult panica oamenilor.

Politicienii din guvern erau mai puțin înclinați să accepte mesajul că ar fi bine ca faptele și temerile să fie prezentate clar. Ei se așteptau ca emițătorii să trateze problemele din Irlanda de Nord cu calm. Au făcut mare caz de programele care nu le conveneau. Nu conta că programele nu fuseseră încă transmise și că nu le văzuseră încă. Vociferările lor au destabilizat autoritățile din domeniul audiovizual, care uneori au cedat, alteori nu au ținut cont de ei. O enormă controversă stîrnită de guvern s-a prelungit timp de multe săptămîni, la începutul anilor 1970, în legătură cu un program pe care televiziunea BBC intenționa să-l facă, „Problema din Ulster”, care trebuia să fie o dezbatere în studio a problemelor. După ce a fost prezentat, oamenii s-au întrebat de ce s-a făcut atîta tărăboi. Acest sentiment a avut ecou mulți ani mai târziu, în 1985, după difuzarea unui alt program de televiziune, *Real Lives: At the Edge of the Union*, interzis de guvernatorii BBC sub presiunea ministrului de Interne, dar care a fost prezentat în cele din urmă la insistența directorului general, Alasdair Milne. Unul din cele mai bune documentare de televiziune făcute vreodată, *Hang Up Your Brightest Colours*, o prezentare a vieții patriotului irlandez Michael Collins, rebel și terorist, realizată de actorul și regizorul Kenneth Griffith, a fost interzis în 1973 de către Lew Grade, șeful de la ATV, compania de televiziune independentă pentru care fusese făcut. Se pare că guvernul nu intervenise – filmul atinge, pur și simplu, prea multe

puncte nevralgice. Istoria era încă prea dureros de vie în conștiința publică pentru a fi arătată după jumătate de secol și mai bine. Filmul demonstra simpatie pentru republicanismul irlandez într-o perioadă când teroriștii republicani omorau civili, ofițeri de poliție și soldați. Filmul a fost închis în arhive. După douăzeci de ani, a fost prezentat la televiziunea britanică, de către BBC.

Tensiunile dintre jurnaliști și autorități au continuat în toți anii de violențe. Un reporter BBC, Bernard Falk, a fost închis cîteva zile la Belfast, în 1971, în timpul uneia din primele faze ale tulburărilor, pentru refuzul de a identifica la proces o persoană căreia îi luase un interviu anterior. În 1992, Channel 4 a fost amendat usturător pentru refuzul de a demasca sursa unui program intitulat „Comitetul” din seria *Dispatches*, în care se insinua că ar fi existat o complicitate între poliție și loialiștii ucigași. Între timp, în numeroase scandaluri, jurnaliștii de programe au fost hărțuiți de către miniștrii din guvern și de alți politicieni, au fost condamnați de autorități, de poliție și de armată, suspectați de propriii lor șefi și în cele din urmă restricționați de Legea pentru interzicerea transmisiunilor din Irlanda de Nord, din 1988, *The Northern Ireland Ban*. Jurnaliștii au întâmpinat mai multe necazuri din partea autorităților decît din partea teroriștilor.

Irlanda

Ambivalența față de Irlanda a mass-media de știri britanice se reflectă în evitarea referirilor la „Irlanda”, obiect al unui sentimentalism îngăduitor și al exasperării politice, în afară de evenimentele sportive și concursul Eurovision. Republica Irlanda, numită uneori Irlanda de Sud, ar putea fi în mod rezonabil numită simplu „Irlanda”, conform legii internaționale și fără să deranjeze pretențiile separatiste ale „Irlandei de Nord”. Diferențierea se datorează guvernelor britanice și unioniștilor din Irlanda de Nord, care văd în nume pericolul neîndeplinirii unei obligații. Se datorează, în parte, și păcatelor politicii irlandeze, căci pentru fondatorii „Statului Liber Irlandez”, devenit apoi „Republica Irlanda”, adoptarea titlaturii „Republica Irlanda de Sud” ar fi reprezentat un act de trădare.

Mai există și alte erori legate de nume. Irlanda de Nord este încă numită și Ulster, iar numele acestui regat istoric irlandez a fost adoptat de gruparea „Unioniștii din Ulster”. Aceasta constituie o eroare de nume, deoarece adevăratul Ulster constă din nouă comitate, din care trei, pentru a asigura o majoritate protestantă în nord, sînt în Republică, iar celelalte șase sînt în Irlanda de Nord. Deci, împărțirea Irlandei a însemnat și o împărțire a Ulsterului, ceea ce a dat naștere la încă o deviere motivată politic, „Cele Șase Comitate”. Această denumire continuă să fie folosită cu grijă, dar totdeauna cu nuanță politică, în reportajele de știri britanice.

Numele „Eire” este un termen ciudat rar folosit, o referință demodată care, la vremea ei, era un alt mod de a nu spune Irlanda. Cuvîntul aparține limbii Erse, numită acum Gaelic.

Oamenii pașnici și cu sensibilități politice din Irlanda, care încearcă să evite confuzia de nume și amestecul de resentimente pe care acestea le reflectă, vor fi auziți vorbind despre „Sudul Irlandei” și „Nordul Irlandei”. Aceste etichetări nu prea le plac unioniștilor, inflexibili cum sînt mulți dintre ei, în parte pentru că sînt acceptate de republicanii încăpățînați.

Nordul

În context britanic, termenul *North* poate fi prost interpretat, într-un mod care nu se aplică atunci cînd se vorbește despre *The South*. Resentimentul are două cauze. Una este determinată de faptul că mulți oameni din nord au sentimentul că interesele lor economice și sociale au fost consecvent neglijate de-a lungul anilor de guvernele îndepărtate și cu perspective limitate de la Westminster. Referirile mass-media la *The North* evocă sentimentul de eliminare. Cealaltă cauză reflectă realități geografice. Nu este clar dacă *North* înseamnă nordul Angliei sau dacă include și Scoția. Pentru un scoțian din partea de sud, *North* pare a se referi la Wick, Inverness și alte localități din nordul Scoției, dar pentru o persoană din sudul Țării Galilor înseamnă altceva.

Jurnaliștii care doresc să scrie despre nordul Angliei și despre Scoția evită să generalizeze amestecînd „nordurile”. Mai sînt și alte referiri la fel de precise: „Nord-vestul Angliei sau nord-estul Angliei”. Ei admit că *North* nu există decît pe indicatoarele rutiere.

Insulele Scilly

O problemă editorială referitoare la Insulele Scilly constă în faptul că oamenilor de acolo nu le place forma cea mai frecventă și mai firească a denumirii geografice. Locuitorii spun că parcă ar trăi pe „Insulele Silly”¹. Jurnaliștii care doresc să evite jignirea folosesc denumirea *Isles of Scilly*.

¹Silly (engl.) – nătîng, neghiob (*despre cineva*), prostesc, absurd (*despre ceva*), n. tr.

Capitolul 13 - Legea

Eludarea și încălcarea legii

Jurnaliștii nu se pricep prea bine la respectarea legii. Ei protestează împotriva acesteia când îi împiedică să facă ce doresc, ceea ce se întâmplă adesea. Fără a recunoaște public, mulți dintre ei sînt de părere, cum o sugerează comportarea lor, că ceea ce contează este că pot scăpa de multe ori nepedepsiți. În Anglia, această atitudine se referă la secretele de stat și la confidențialitate, în ambele cazuri legea fiind excesivă. Este vorba de cazul defăimărilor, al calomniilor, în care, pentru unele victime, greaua încercare de a compărea în fața tribunalului în probleme personale penibile este o perspectivă mai înspăimîntătoare decît tolerarea unei ponegriri nejustificate. Se aplică frecvent reportajelor de știri care prezintă cazurile unor criminali notorii cînd acestea sînt în faza de audieri preliminare la tribunal, adică înainte de judecarea propriu-zisă. Cele mai curajoase organizații de știri britanice, de obicei ziarele naționale, vor publica reportaje anterioare judecării, și în felul acesta vor încălca cu bună-știință legea, care interzice mediatiizarea audierilor preliminare înainte de încheierea acestora. Legea specifică ce se poate spune, iar restul este interzis. Aceste organizații de știri o iau înainte și publică reportaje ofensatoare, știind prea bine că nu vor fi date în judecată pentru nerespectarea legii.

Nu toate încălcările legii de către jurnaliști sînt premeditate. Unele se produc din cauza neștiinței, în cazul novicilor care nu au fost instruiți sau care nu au luat în serios sfaturile avocaților sau ale editorilor cărunți de a învăța ce obligații legale implică munca lor. Sfaturile nu-i încurajează pe jurnaliști să dea ei înșiși răspunsuri la problemele legale dificile. Ei sînt rareori competenți în acest domeniu. Ideea este de a-i face să cunoască domeniile cu risc juridic, să știe ce este permis

și ce nu este permis la nivel elementar și să atragă atenția editorilor asupra cazurilor dificile.

În partea nerostită a codului lor, una este să riști încălcarea legii cu bună-știință, ceea ce include alertarea unui superior în timp util, și alta este să încalci legea din neștiință; cel mai grav este totuși să încalci legea cu bună-știință și să nu alertezi persoanele care ar trebui să fie la curent cu aceasta.

Avocații și consultanța juridică

Deoarece costurile cresc, competiția devine tot mai acerbă, iar veniturile rămân aceleași, consultanța juridică constituie un domeniu al economiei. Prețul neconsultării unui jurist poate fi mult mai mare decât economia făcută prin aceasta, dar realitatea în cazul multor organizații de știri, mai ales al acelor mai mici, cum sînt radiourile locale independente și ziarele locale cu profituri limitate, este că jurnaliștii cu experiență trebuie să fie foarte atenți la deciziile privind problemele legale, ținînd cont de faptul că unele probleme pot fi evitate prin manipularea cuvintelor și că unele adevăruri importante trebuie să rămînă nespuse pentru că riscul este prea mare. Aceasta a fost situația de-a lungul multor ani.

În mod ideal, pentru orice dubiu privind legalitatea, oricît de mic, trebuie consultat un avocat. Puține organizații își pot permite acest lucru. Doar cele mai importante – ziarele naționale, companiile BBC și ITV – pot suporta costurile unor consultanțe juridice frecvente. Deciziile în chestiuni legale ale unor jurnaliști cu experiență ar trebui să fie suficiente pentru problemele de rutină. Aceasta nu este o problemă prea dificilă, în general, atîta timp cît știrile sînt cele obișnuite. Este clar ceea ce se poate spune fără nici un risc despre un incident cum ar fi un accident rutier care ar putea avea implicații legale, dacă prezentarea unor audieri la tribunal este restricționată, dacă restricția se extinde și asupra ședințelor oficiale ale consiliilor locale și a documentelor și dacă o declarație critică inoportună merge prea departe.

Avocații sînt necesari în alte probleme decât cele de rutină. Reportajele pot fi riscante, chiar dacă nu sînt prea îndrăznețe. Cînd acestea sînt dure și agresive, cel mai bun prieten al reporterului este un avocat priceput. Nimeni altcineva nu poate da un sfat mai pertinent într-un

număr mare de probleme complexe – în privința încălcării legilor, a defăimărilor, a confidențialității, a oportunității unei scuze, a gradului de confidențialitate al unui document și în privința a ceea ce se poate spune unui judecător care dorește o explicație referitoare la un reportaj care nu i-a plăcut despre procesul unui criminal din tribunalul său. Avocații nu pot însă proteja jurnaliștii naivi. Aceștia sînt un pericol omniprezent, mai ales jurnaliștii care nu cunosc aspectele legale dificile, ceea ce este de înțeles, dar care nu au scuze să nu cunoască posibilele capcane. Ei se avîntă cu entuziasm, fără să-și dea seama că ei și ziarul sau programul ar putea avea probleme. Sfatul care era cîndva afișat prin redacții și care se imprima în mintea timidă a începătorilor, „Dacă ai dubii, renunță”, nu este de nici un folos jurnaliștilor care nu sînt conștienți că ar trebui să aibă dubii.

Sfidarea instanței judecătorești

Lucrările privitoare la legislația mass-media nu îi pregătesc pe jurnaliști pentru complexitatea imprevizibilă cu care funcționează legea engleză referitoare la sfidarea instanței, iar situația este și mai periculoasă de la apariția acestei legi în 1981, de la care se aștepta însă să îmbunătățească situația. Conceptul este rezonabil și clar, dar aplicarea lui în sistemul britanic este imprevizibilă. El funcționează ca o capcană universală, deoarece se referă la orice ar putea împiedica sau prejudicia cursul justiției. În consecință, jurnaliștii din Anglia și din Țara Galilor sînt surprinși nepregătiți. Sistemul englez nu se compară cu cel scoțian, unde legea privind sfidarea instanței este mai precis formulată, iar jurnaliștii știu, cel puțin, cînd este posibil să o încalce.

În mod practic, puține acuzații de acest fel sînt susținute în Anglia și Țara Galilor, deși încercările sînt multe. Ele apar, de obicei, în legătură cu procesele aflate în curs la Tribunalele Coroanei și la Tribunalele Comitatelor. Ele sînt contracarate destul de des de avocații apărării, care susțin că s-a încălcat dreptul acuzatului la o judecată corectă prin intermediul unui reportaj într-un ziar local, al unui comentariu la radioul local sau al știrilor televiziunii regionale. În acest fel de cazuri, atitudinea judecătorului contează foarte mult. Uneori, judecătorul însuși depune plîngere împotriva relatării unui proces – această situație este periculoasă pentru jurnalist. Confruntarea spiritului legii în persoana judecă-

torului care se simte insultat este o încercare grea și descurajantă pentru reporter, producător, editor sau pentru oricine este chemat să se justifice, chiar și atunci când, pînă la urmă, se decide că nu fusese un caz de sfidare a instanței. Acuzația și procedura interogării sînt destul de punitive, indiferent care este sentința.

Redactorul-șef adjunct de la „Evening Herald”, un ziar local de la Plymouth, a trecut prin acest necaz într-un proces care ilustrează cît de departe poate ajunge acuzația de sfidare a instanței. Era pe vremea scandalului financiar provocat de Robert Maxwell, nu mult după decesul acestuia. Fiii săi, preocupați de siguranța lor legală, au refuzat să răspundă unor întrebări în fața unui comitet al Camerei Comunelor. „The Evening Herald” a afirmat că oamenii pot trage ce concluzii doresc, așa cum o fac jurații cînd un inculpat refuză să vorbească. Deși ziarul comenta asupra unei probleme de mare interes public și de importanță națională ce se desfășura într-o arenă politică la o distanță de multe mile, un judecător al Coroanei din zona Plymouth s-a simțit ofensat. El s-a gîndit că, din cauza comentariilor din „Herald”, jurații din Curtea sa, în procese fără nici o legătură cu afacerea Maxwell, ar putea trage o concluzie greșită dacă un acuzat ar prefera să tacă. El a dat ziarul în judecată. Redactorul-șef adjunct și avocatul au fost nevoiți să apară în fața instanței. Deși judecătorul a fost convins că ziarul avea dreptul să comenteze așa cum o făcuse, zelul său de a cere explicații a fost cu totul deplasat. Îngrijorarea sa ar fi fost de înțeles dacă ziarul ar fi comentat despre un proces aflat în desfășurare la tribunalul său. Dar chiar și atunci, atenționarea juriului să nu se lase influențat ar fi fost suficientă.

Cazul de la Plymouth, precum și alte cazuri mai mult sau mai puțin asemănătoare sugerează că jurații trebuie protejați de mediul înconjurător, că nu se poate garanta că ei își concentrează energia asupra a ceea ce au audiat în sala de tribunal, că bunul lor simț poate fi influențat de înrîuriri relevante sau nerelevante din exterior, toate acestea fiind contrare opiniei oficiale de la cele mai înalte niveluri, exprimată frecvent, conform căreia oamenii de rînd fac dovadă de foarte mult bun-simț cînd funcționează ca jurați și cînd sînt îndrumați clar în privința obligațiilor lor.

Îngrijorarea privind sfidarea instanței s-a amplificat o dată cu relatările, mai ales din ziarele populare, a îngrozitorului caz al lui Fred-

erick West, care fusese acuzat în 1994 de crime în serie în partea de vest a Angliei, după găsirea mai multor cadavre îngropate în grădina casei sale. Avocații și poliția au avertizat în mod repetat asupra pericolului de a prejudicia dreptul lui West la o judecată corectă. Se spunea chiar că era imposibil că i se acorde o judecată dreaptă. Părți din mass-media au mers mai departe în mediatizarea de dinaintea procesului decît o făcuseră vreodată, ceea ce însemna că acel caz, comentat în toată lumea, a fost cel mai macabru și mai ieșit din comun din cîte se întîmplaseră în ultimii ani. Îngrijorarea a apărut după ce West a fost găsit spînzurat într-o celulă din închisoare înainte de a fi fost judecat. Îngrijorarea s-a extins și în cazul soției lui West, Rosemary, care a fost și ea acuzată de complicitate la crimă. Avocații și membrii din parlament au sugerat că șansele ei de a avea o judecare echitabilă fuseseră serios afectate – o teamă pe care un post de radio independent din Londra încercase să o confirme prin prezentarea unei posibile urmări, cînd spusese, la cîteva zile după moartea lui West și înainte de a se fi dat o sentință asupra cazului de către judecător: „După moartea lui Frederick West, ar putea soția lui să încerce să scape de închisoare în același mod?”. În toată perioada acestei controverse, toți aceia care apărau interesele justiției și-au afirmat temerile pe baza unei presupuse incapacități a juraților de a se detașa de ceea ce citiseră sau auziseră în acea perioadă, o contrazicere a anilor de experiență în care cazurile confirmate de erori judiciare se dovediseră cauzate nu de prejudecățile juraților, ci de incapacitatea experților.

Instanțele judecătorești, altele decît cele penale, sînt la fel de sensibile, poate chiar mai mult, în privința ofenselor aduse lor. Un post de știri BBC a primit o lecție dură privind riscurile de a-i supăra pe procurori prin prezentarea unor imagini filmate pe stradă. Se desfășura ancheta unui deces controversat în centrul orașului, cînd un operator TV, folosindu-se de teleobiectiv, a filmat exteriorul unei săli de tribunal de la un etaj superior. Din nefericire, a surprins și imagini din interior, imagini inofensive, dintr-un unghi irelevant, în care apăreau un ceas de perete și capul și umerii unei persoane care vorbea; aceste aspecte, chiar inofensive, aparțineau sălii de judecată și deci nu trebuia să fie filmate și prezentate. Problema a fost raportată procurorului după prezentarea imaginilor pe post în acea zi. BBC-ul și-a cerut scuze ime-

diat și fără rezerve. Deși faptul nu a avut urmări grave, au trecut multe săptămîni înainte de clasarea cazului, și aceasta numai după ce unul dintre redactori a fost interogată de poliție și a primit un avertisment.

Imagini ale unor oameni, filmate departe de perimetrul unui tribunal, dar incluse într-un reportaj al unui proces, pot constitui o sfidare a instanței atunci cînd prezintă un martor sau ajută la identificarea unei persoane a cărei identitate ar fi trebuit să rămînă necunoscută. Cazurile de sfidare a instanțelor pot fi multiple. Ele includ pericolul de a prezenta în mod neintenționat chiar și o probă neînsemnată care nu a fost încă prezentată la proces, dar care fusese încredințată reporterilor pentru relatările de după terminarea procesului: un nume special, care desemna un drog ilicit, strecurat într-un reportaj de știri a fost ulterior considerat ca fiind o ofensă serioasă. Interviuurile cu martorii înainte ca aceștia să fi depus mărturie, folosite ulterior ca „justificări” după terminarea unui proces, au fost, de asemenea, considerate intenții de sfidare, pe motiv că ar putea să încurajeze martorii în prezentarea eronată a evenimentelor deoarece se pronunțaseră deja asupra lor în interviuri.

Un alt motiv pentru care reporterii pot fi acuzați de sfidarea instanței și pot avea probleme, și care apare frecvent, este relatarea la știri a ceea ce se discută în sălile tribunalelor în absența juriului. Un judecător, de exemplu, poate ordona juriului să părăsească sala de judecată în timp ce avocatul susține că un martor oarecare poate primi permisiunea să depună mărturie. Fascinante și șocante ca știri, aceste discuții nu trebuie auzite de jurați deoarece se consideră că le-ar putea influența deliberările și, deci, conținutul lor nu poate face parte din documentația juraților, din lecturile sau informațiile permise acestora, ca nu cumva să fie influențați. Una dintre probleme pentru ziariști și pentru programele de știri în cazul acestei ofense este posibilitatea ca ei să nu fi avut cunoștință de faptul că jurații nu erau în sală. În cazul acesta, nu poate să existe suspiciunea că relatarea era rău-intenționată din punct de vedere legal.

Vechea regulă care prevedea ca relatările în legătură cu procesele juridice să fie verificate meticolos este adesea nerespectată, iar această neglijență este accentuată de graba cu care se fac transmisiile. Lipsa de experiență, precum și cutezanța jurnalistică, timpul limitat pentru realizarea emisiunilor, combinate cu sensibilitatea juriștilor determină ca

sfidarea instanțelor să constituie una din cele mai mari capcane editoriale. Deși nici o precauție nu este infailibilă, programele și ziarele bine intenționate verifică sursele ori de cîte ori este posibil, consultă avocații, omit reportajele delicate pînă la stabilirea riscurilor, iar echipele de jurnaliști sînt încurajate să studieze legislația media – acest ultim punct nu pentru a-i încuraja să ia propriile decizii, ci pentru a-i ajuta să discearnă situațiile problematice.

Injoncțiuni

O injoncțiune, numită interdicție în Scoția, este un ordin al tribunalului care interzice unui ziar sau unui program – sau oricui – să pună în practică o intenție, ceea ce aceștia uneori nici nu se gîndesc să facă, dar autoritățile vor să-și ia toate precauțiile posibile. Un astfel de ordin poate interzice un articol sau un program în întregime sau parțial. Frecvent, se interzice publicarea numelui unei persoane și a altor detalii semnificative pentru a garanta anonimatul acesteia, așa cum a fost ordinul care-l proteja pe cel mai mare cîștigător de la începuturile loteriei naționale din Anglia, în 1994. Acest ordin a fost anulat a doua zi, după ce ziarele au protestat. În America, acest procedeu este cunoscut ca „interdicție anticipată”. Acolo, fiind considerată un afront fundamental adus libertății de exprimare, este foarte rară. În Anglia, procedeu este foarte frecvent folosit, fiind o constrîngere legală convenabilă pentru protejarea anumitor interese împotriva reporterilor iscoditori. Efectele sale sînt puțin vizibile, deoarece multe dintre aceste interdicții sînt folosite cu discreție și nu lasă oamenilor impresia că li se refuză ceva.

Uneori, apare cîte un caz notoriu care scoate în evidență puterea acestui mijloc de interdicție. Unul dintre acestea a fost hotărîrea emisă de un tribunal scoțian în 1995, care a interzis ca un interviu cu primul ministru John Major din programul săptămînal *Panorama* de la BBC să fie prezentat în Scoția. Partidele de opoziție ceruseră această interdicție, deoarece nu fusese prevăzută prezentarea unor interviuri similare cu alți lideri de partide în puținele zile care mai rămîneau pînă la alegerile locale din Scoția. Și cazul cărții *Spycatcher* a fost binecunoscut. În 1987 și după aceea, ordinul emis a interzis publicarea și vînzarea în Anglia a cărții sau a extraselor din aceasta. Lucrarea conținea memoriile unui fost ofițer britanic de informații, Peter Wright. În

aceeași serie de evenimente din 1987-88, un alt ordin a interzis programul *My Country, Right or Wrong*, un serial difuzat de BBC Radio 4 privind serviciile secrete. În legătură cu aceste cazuri, o parte importantă a opiniei publice a fost scandalizată, nesimpatizînd cu acțiunile guvernului, care interziceau britanicilor să citească ceea ce era accesibil lumii întregi și să asculte o analiză rezonabilă asupra rolului serviciilor secrete, problemă ce fusese deja lămurită prin *D-Notice*, ce dădea indicații pentru mass-media privind chestiunile de securitate națională. În ambele cazuri, injoncțiunile fuseseră ordonate pe motivul că Wright, în cartea sa, și personalul serviciului de informații, în rezervă sau activ, care participase la realizarea programelor de la Radio 4 își încălcase obligația de confidențialitate pe viață prin faptul că scriseră și vorbiseră fără autorizație despre misiunile lor; acesta este doar un exemplu privind caracterul atotcuprinzător al conceptului de confidențialitate din legislația britanică. Nimeni nu a crezut cu adevărat că programul sau cartea ar putea dăuna intereselor britanice. Acțiunile legale reflectau chestiuni guvernamentale pe probleme principiale exagerate. Decizia de a interzice cartea *Spycatcher* a avut drept consecință și interzicerea programului de radio *My Country, Right or Wrong*. Nu se putea ca acesta să fie difuzat de vreme ce cartea fusese interzisă.

Și alte interese în afară de confidențialitate constituie motive pentru instituirea injoncțiunilor. Spectacolul londonez *Maxwell the Musical* despre discreditatul magnat decedat Robert Maxwell a fost interzis printr-un ordin al tribunalului, după ce avocații fiilor lui Maxwell, Kevin și Ian, au convins un judecător că dreptul lor la un proces echitabil, care urma să aibă loc după mai multe luni, putea fi prejudiciat dacă se permitea prezentarea spectacolului. Această decizie ridicolă avusese multe precursore.

Grija pentru desfășurarea corespunzătoare a proceselor a determinat multe injoncțiuni. Un program de opinii difuzat de televiziunea BBC2, din seria *Fifth Column*, în care indivizii au voie să-și spună opiniile despre un subiect la alegerea lor, a primit un ordin de interdicție cu cinci ore înainte de a fi transmis. Injoncțiunea a fost cerută de către serviciul de urmărire penală al Coroanei, din cauză că individul din program, un expert în problema închisorilor care intenționa să-și spună părerea despre închisorile din Anglia, urma să fie totodată audiat, ca

expert, într-un proces în desfășurare. Serviciul Coroanei a justificat injoncțiunea prin faptul că ceea ce avea să spună expertul în programul *Fifth Column* putea să afecteze desfășurarea procesului.

Cazul BBC2 ilustrează un număr de probleme legate de instituirea injoncțiunilor. Serviciul de urmărire penală ceruse BBC-ului să-i prezinte scenariul programului pentru a verifica în ce măsură acesta poate influența desfășurarea procesului ce urma să aibă loc. BBC-ul a refuzat, așa cum ar fi refuzat orice organizație jurnalistică respectabilă, pe motiv că nici un organism exterior nu putea fi implicat în decidera propriu-zisă a ceea ce putea fi transmis sau nu. Serviciul de urmărire penală a apelat la un judecător de la tribunalul unde avea loc procesul. BBC-ul nu a fost reprezentat la audiere, aceasta fiind o acțiune unilaterală, cum se întâmplă de obicei cînd se cere o injoncțiune urgentă, ca în acest caz. Deoarece judecătorul nu a luat cunoștință decît de opinia serviciului de urmărire privind conținutul programului, a decis că s-ar putea crea un prejudiciu și a ordonat interzicerea. Dar judecătorul a ținut să comunice BBC-ului că era dispus să-și revizuiască decizia dacă BBC-ul va compărea în fața sa. Această înfățișare a fost aranjată. Un avocat angajat de BBC a susținut că nimic din programul *Fifth Column* nu ar putea să prejudicieze procesul, așa cum afirmase Serviciul de urmărire penală. Cazul respectiv nu era menționat în program și nici un aspect al acestuia din urmă nu era relevant pentru proces. BBC-ul a fost de acord ca judecătorul să vadă scenariul programului, fără prea mult entuziasm, motivat fiind de faptul că judecătorul era un arbitru independent și de încredere; mai mult, dacă nu ar fi făcut-o, programul nu ar fi putut fi transmis. După ce a văzut scenariul, judecătorul nu a constatat nici un prejudiciu posibil și a ridicat injoncțiunea pe care o emisese cu două ore în urmă.

În mod normal, emiterea și anularea unei injoncțiuni nu au loc atît de repede una după alta. Un ordin de amînare înseamnă, de obicei, că programul sau articolul este interzis pe o perioadă de aproximativ o săptămînă, pînă cînd ziarul sau organizația de emisie poate să-și formuleze apărarea și dovezile și să obțină audierea.

O injoncțiune poate fi ordonată foarte tîrziu, cu mai puțin de cinci ore înainte de emisie, cum a fost în cazul BBC2. Un program al televiziunii scoțiene referitor la un pretins criminal de război a fost oprit

după începerea difuzării pe micul ecran, deoarece ordinul de interzicere fusese emis după ce programul începuse. Au fost cazuri de ordine emise și anunțate doar cu puțin timp înainte de transmisie. În cazurile cu adevărat urgente, judecătorul poate accepta o cerere prin telefon, când nu este timp pentru a-i audia pe avocați în persoană. Au existat injoncțiuni acordate prin telefon și apoi transmise programelor sau ziarelor prin telefon sau fax.

Uneori, injoncțiunile nu sînt contestate după ce au fost acordate. Ele rămîn deci valabile sau sînt reînnoite, sau pot expira pentru că și-au atins scopul. Când sînt contestate imediat după impunerea lor, judecătorul poate ridica o interdicție, poate să o modifice sau să o lase ca la început. Dacă injoncțiunea rămîne în vigoare, judecătorul consideră că este vorba despre un caz în care trebuie aplicată în totalitate. Programul sau articolul nu trebuie făcute publice pînă la efectuarea unei audieri complete pentru a se decide dacă un interes real ar putea fi serios prejudiciat. Puține cazuri de injoncțiune ajung la o audiere completă. Ele sînt fie acceptate, modificate prin înțelegere sau retrase înainte ca părțile să ajungă în fața judecătorului.

O categorie de injoncțiuni rareori contestate se referă la tutelele impuse de tribunal. Există multe injoncțiuni de acest fel. Ele protejează copiii din familiile destrămate, copiii care sînt victime ale abuzurilor sau pe cei implicați în situații neobișnuite, cum sînt cei născuți de o mamă-surogat. Aceste injoncțiuni interzic mediatizarea, care ar permite identificarea directă a copiilor sau ar putea duce indirect la recunoașterea identității lor. Injoncțiunile de felul acesta pot merge pînă la a interzice mijloacelor de comunicare să încerce să afle ceea ce nu au voie să publice. Un ordin de acest fel a fost emis pentru a o proteja pe fiica lui Sarah Keays și a fostului ministru Lord Parkinson. Jurnaliștii nu au voie să contacteze școala la care studiază și nici centrele unde primește îngrijire medicală. Contestarea unor astfel de ordine este rară, deoarece mass-media acceptă, în general, faptul că interdicția este impusă din motive foarte serioase.

Uneori, organizațiile de știri suspectează că, pe lângă grija pentru copiii care au nevoie de protecție, o injoncțiune poate ascunde un scandal sau o problemă de interes legitim pentru public. Acesta a fost cazul ordinului ce interzicea reportajele despre cîțiva tineri care erau tratați

necorespunzător la o casă de copii. Scopul mass-media nu era să identifice copiii, dar exista îngrijorarea că termenii ordinului împiedicau publicul să afle despre lucrurile reprobabile care se întîmplau la casa de copii. Tribunalul era, la rîndul său, îngrijorat că, chiar dacă nu se dădea în vileag numele copiilor, menționarea numelui instituției i-ar putea ajuta pe unii să afle ce copii trăiau acolo și să răspîndească zvonul că fuseseră molestați.

Jurnaliștii confrunțați cu injoncțiuni se pot afla în situația de a nu avea nici o alternativă acceptabilă. Când Biroul de avocați al Ministerului de Finanțe, acționînd din însărcinarea guvernului în afacerea programului de la Radio 4 *My Country, Right or Wrong*, a cerut scenariul programului, BBC a refuzat ca materialele sale jurnalistice să fie controlate de un departament guvernamental. Avocații guvernului s-au dus la un judecător de la Curtea Supremă, au solicitat o injoncțiune și au prezentat, ca dovadă a suspiciunilor de încălcare a confidențialității, cîteva rînduri din „The Daily Telegraph” care făceau reclamă programului și în care se spunea că „spionii stăteau la coadă” ca să apară în program, o exagerare ironică a producătorului. Injoncțiunea impusă era atît de cuprinzătoare, încît, dacă ar fi apărut o problemă de spionaj în Camera Comunelor, BBC-ul nu ar fi avut permisiunea să transmită de acolo, deoarece privilegiul acordat de Camera reporterilor nu se extinde și asupra reportajelor care încalcă o injoncțiune a tribunalului. Termenii au fost în cele din urmă restrînși, așa că jurnaliștii au putut să transmită de la parlament, dar programul a rămas blocat. BBC-ul a continuat să refuze verificarea programelor de către guvern, iar cazul a înaintat spre o audiere completă.

Se pare că BBC are trei posibilități: să permită avocatului Ministerului de Finanțe să verifice textul, să refuze și să-și susțină cazul într-un proces complet, convins fiind că programul nu ar putea produce nici un prejudiciu, sau să abandoneze programul supus injoncțiunii. În consecință, documentele au fost prezentate avocaților BBC și ai guvernului, ca în oricare acțiune juridică, iar între documente se afla și textul programelor interzise. Cu alte cuvinte, ca parte a procesului, guvernul a putut să obțină ceea ce BBC refuzase: verificarea textului. După verificare, acesta nu a făcut nici o obiecție, și injoncțiunea a fost revocată, permițîndu-se transmiterea programului cu cinci luni întîrziere.

Calomnierea

Legea britanică privind defăimarea este un obstacol în calea criticilor oneste. Ea protejează nume importante și împiedică dezvăluirea adevărilor, care nu pot birui împotriva unor minciuni grave. Pentru oamenii simpli nu e bună de nimic, în afară de faptul că nu le dă posibilitatea de a lua cunoștință de acuzațiile întemeiate, dar care nu pot fi dovedite, aduse personalităților publice ce le solicită votul sau respectul.

Legea încurajează mediatizarea unor adevăruri neînsemnate și descurajează demascările importante prin insistența cu care pune accentul asupra daunelor care pot fi aduse reputației unor persoane. Adevăurile ne semnificative scoase la iveală de un jurnalism de proastă calitate trec neobservate, în timp ce dezvăluirile care ar putea dăuna unora, rezultate ale unui jurnalism de bună calitate, riscă impunerea unor despăgubiri serioase, pedepse de fapt, atunci când probele prezentate la tribunal nu sînt suficiente.

Legea privind defăimarea conspiră cu legea privind confidențialitatea pentru a face probele acceptabile legal mai dificil de obținut decît se poate concepe. Probele jurnalistice și probele legale sînt cu totul diferite. Multe programe și articole nu au apărut deloc, iar pentru cele care au apărut s-au cerut mii de scuze și s-au plătit despăgubiri enorme, nu pentru că erau eronate, ci pentru că afirmațiile pe care le conțineau nu au putut fi dovedite satisfăcător conform legii. Jurnaliștii știau că cel puțin unele afirmații erau corecte, cu o bază la fel de solidă ca și multe alte relatări critice – dar care nu se refereau la o persoană anume – care fuseseră publicate. Dar documentarea și dovezile solide lipseau sau martorii principali se retrăgeau cînd începeau audierile la tribunal. Multe surse care cunosc cazul doresc adesea să vorbească, dar fără a consimți să fie identificate. Foarte rar, un martor-cheie care făcuse declarații *on the record* (oficial) le retractează și „mărturisește” că s-a înșelat cînd se ajunge la proces. Aceste lucruri se pot întîmpla – și s-au întîmplat – atît după publicare sau transmisie, cît și înainte. Cînd se întîmplată după, ziarul sau programul are de ales între a plăti daune pentru a evita un proces intentat pentru afirmații despre care știe că sînt adevărate și a merge la tribunal și a plăti și mai mult pentru că un mar-

tor care are de pierdut își reneagă afirmațiile sau minte. Șansele de a demasca un martor mincinos fără alte probe sînt foarte mici.

Jurnalismul american își deservește publicul mai bine, pentru că nu întîmpină atîtea piedici. Legea sub care funcționează recunoaște poziția specială a personalităților publice, dar acestea trebuie să dea socoteală și, pentru aceasta, posibilitățile de demascare trebuie să fie privite cu mai multă îngăduință. Pentru a combate o defăimare în America, o personalitate publică trebuie să dovedească că afirmația era falsă, că publicistul sau emițătorul știa că era falsă și a făcut-o publică cu rea-intenție și premeditare. În felul acesta, publicul american este favorizat în comparație cu personalitățile publice americane, iar aceasta este o imperfecțiune preferabilă celor din legea britanică privind calomnia. O decizie a Curții Supreme din Australia din 1994 a îndreptat legea în aceeași direcție pozitivă, cînd un proces intentat de un membru al parlamentului a fost respins pe motiv că necesitatea libertății de exprimare îi priva pe politicieni de protecția deplină acordată celorlalți cetățeni. Decizia australiană este pe punctul de a fi aplicată tuturor personalităților publice. O decizie similară a unui tribunal din India a mers în aceeași direcție, iar un grup de experți din Anglia crede că Tribunalele Supreme britanice vor adopta, pînă la urmă, aceleași criterii. Această posibilitate, fie că este sau nu reală, este mai puternică decît probabilitatea unei schimbări a legislației de către parlament, mai ales acum, cînd mulți politicieni sînt iritați de intruziunile mass-media în intimitatea personalităților politice sau de alt fel.

Confidențialitatea

Conceptul de confidențialitate este pe cît de puternic legal, pe atît de confuz. Ca și noțiunea de proprietate, cu care este asociată, confidențialitatea este mult prețuită de legislația britanică. Jurnaliștii se confruntă adesea cu ea, deoarece faptele și documentele care prezintă interes pentru ei au proprietari, iar proprietarii au dreptul de a-și proteja posesiunile de divulgările nedorite. Ziarele și programele care folosesc informații confidențiale, fie că sînt obținute direct sau indirect, depind foarte mult de consilierea juridică. Dacă faptele confidențiale au o valoare pur senzațională, tribunalul nu va spijini încălcarea confidențialității. Pentru a convinge un judecător că informația confidențială

trebuie făcută publică împotriva voinței proprietarului, jurnaliștii trebuie să fie în stare să dovedească deservirea unui interes public vital. Cazul favorit este acela în care informația divulgă o inechitate. Nu este suficient ca informația să fie pur și simplu interesantă.

Necesitatea de a convinge un judecător apare când proprietarii informației confidentiale află că aceasta urmează să fie făcută publică și obiectează. Ei pot să ceară o injuncție, dacă este cazul, și o pot face chiar în ultimul moment, după ce programul a început sau când ziarul este gata să apară. Au existat cazuri când ordine judecătorești de acest fel au fost cerute, obținute și aduse la cunoștință chiar și prin telefon sau fax. Din cauza unor astfel de amenințări cu interdicția prin injuncție, jurnaliștii care intenționează să folosească informații confidentiale încearcă să-și protejeze intențiile împotriva denunțurilor. Și în cazul acesta, când încearcă să evite emiterea unui ordin care să împiedice difuzarea informației, jurnaliștii pot să aibă de a face cu o cerere de despăgubiri, dacă prin folosirea informației s-au produs prejudicii.

Relatări de la tribunale

Conceptul de justiție transparentă presupune ca procesele să fie relatate în mass-media, ceea ce se și întâmplă în majoritatea cazurilor, dar legea ezită să acorde mass-media un loc oficial. Un grup puternic de jurnaliști cu experiență, mai ales din presa scrisă, sînt de acord cu legea. Acest grup de opinie afirmă că, în general, cea mai bună soluție ar fi ca jurnalismul să beneficieze de aceleași drepturi ca și cetățenii, fără privilegii, fără protecție constituțională specială, pe motiv că, după ce sînt acordate, drepturile speciale pot fi folosite ca mijloc de presiune prin amenințarea de a fi suspendate. În consecință, reporterii de știri din tribunalele britanice să se bucure de același acces ca și cetățenii. Lucrurile nu stau chiar așa. Pe lângă niște facilități suplimentare, cum ar fi locurile rezervate special presei, iar la procesele importante rezervarea a și mai mult spațiu luat din galeria pentru public, dreptul și importanța interesului acordat mass-media sînt atestate în multe hotărîri judiciare. Uneori, cînd îi convine, sistemul legal recunoaște că mass-media beneficiază de o situație specială.

Organizațiile media nu au, în schimb, obligații speciale. Reporterii de la ziare, radio sau de la televiziune pot să fie sau să nu fie prezenți.

Ei pot decide să nu relateze, după cum consideră de cuviință, și, dacă nu există anumite condiții speciale, ei decid ce anume să relateze. Singurul lucru care s-ar putea numi regulă de relatare se referă la protecția de care se bucură prin privilegiul instanței. Acesta afirmă că jurnaliștii nu pot fi dați în judecată pentru ceea ce conțin relatările lor atîta timp cît acestea, mediatizate rezonabil de la proces, sînt „oneste și exacte”. Pentru a îndeplini această condiție se presupune că ziarele și programele vor evita tentația de a relata afirmațiile exaltate de la începutul proceselor lungi și se vor rezuma doar la verdict și sentințe. A fi „onest” presupune ca jurnaliștii să relateze și demersurile apărării, deși se poate ca acestea să nu aibă valoare editorială și să fie lipsite de adevăr. Oricît de mult spațiu ar avea, ziarele și programele sînt adesea presate de alte evenimente senzaționale, încît părțile mai plicticoase din procese sînt neglijate, indiferent cît de importante sînt. Tribunalele, dacă li se cere, nu acceptă acest motiv ca justificare pentru omisiunile inechitabile, și nici jurnalismul decent nu-l acceptă. Multe procese de durată au fost tratate, totuși, sumar, și nu au existat reproșuri.

Relatările de la tribunalele locale nu mai sînt o practică de rutină, cum erau în trecut, în principal din cauză că acestea presupun o mare cheltuială. Pe de altă parte, dacă nu se fac relatări locale, unele procese de larg interes nu ajung să fie relatate la nivel național. Această tendință se amplifică și din cauza taxelor tot mai mari impuse mass-media pentru informațiile referitoare la procesele în curs și la cele viitoare. Aceste plăți pot fi deosebit de apăsătoare pentru redacțiile mici de știri ale unor posturi mici de radio locale sau pentru ziarele locale, care funcționează cu bugete foarte mici. Departamentul de finanțe, în spiritul ideii că totul se plătește, a respins o cerere de scutire de taxe, afirmînd că „funcția Curții Magistraților nu este aceea de a acționa ca o bază de date pentru mass-media și că nu ar fi corect ca plătitorii de impozite să subvenționeze ceea ce, de fapt, reprezintă cerințe comerciale ale unor organizații comerciale”. Prin aceasta se spune, de fapt, că organizațiile de știri trebuie să suporte costuri suplimentare pentru a extrage de la serviciile publice informații de interes public, pentru care publicul a plătit deja.

Relatări de la tribunale: ordine judecătorești

Pericolele relatărilor de la tribunal includ și ordinele de restricție, care nu sînt totdeauna atît de bine cunoscute pe cît ar trebui să fie. Jurnaliștii cunosc destul de bine restricțiile standard, cele statutare privind relatările, mai ales pe acelea care se referă la relatările audierilor preliminare, care limitează foarte mult ceea ce se poate da la știri – dar care sînt uneori ignorate parțial de către îndrăznețele ziare naționale de senzație, care, de cele mai multe ori, scapă nepenalizate. Dar de la începutul anilor 1980, o epidemie de restricții ad-hoc a lovit tribunalele britanice, mai ales Tribunalul Coroanei și magistratura. La acest fapt se pare că se referea șeful Baroului cînd, în 1993, atrăgea atenția împotriva „valului de anonimat care se furișează în tribunale”. Predominanța acestor restricții nu este bine cunoscută, iar anumite ordine nu sînt cunoscute deloc. Ele restricționează relatările despre tot felul de fapte: despre un proces întreg pentru că ar putea prejudicia un alt proces ulterior sau alte procese asociate, despre numele unui martor, identitatea unei victime, despre una sau mai multe dintre acuzații, despre legătura dintre un acuzat și un martor.

Data, începutul anilor 1980, este importantă. Erupția de restricții are la bază Legea împotriva sfidării instanței, din 1981, o lege care, după cum promitea președintele Camerei Lorzilor de atunci, avea să îmbunătățească lucrurile pentru jurnaliști. Îmbucurătoarea sa promisiune a fost repede contrazisă de evenimente. Judecătorii, cu puteri mari în privința desfășurării proceselor în tribunalele lor, au început să emită ordine pentru restricționarea relatărilor ziarelor și ale emițătorilor privind procesele care aveau loc în tribunalele lor. Majoritatea ordinelor sînt emise la cererea avocatului apărării și, oricare ar fi motivul legal declarat, ele restricționează prejudiciile aduse clienților lor; și cum în cercul restrîns și solidar al juriștilor vestea unor reușite se transmite rapid, tendința de a solicita ordine se răspîndește cu entuziasm.

Unele restricții sînt rezonabile, unele sînt nejustificate, iar altele ridicole. Deși în esență menirea lor este aceea de a proteja dreptul individului la o judecare corectă, ele se îndepărtează adesea de această preocupare vitală și precisă. La apariția Legii sfidării instanței, un judecător a emis un ordin care interzicea să se menționeze numele unei martore, o tînără, fiica unui tată binecunoscut, pe motiv că aceasta fusese bolnavă și că mediatizarea ar putea să o facă să sufere din nou. Restricția nu avea nici o legă-

tură rezonabilă cu dreptul acuzatului la o judecare corectă sau cu desfășurarea propriu-zisă a procesului. Cîțiva ani mai tîrziu, magistrații au interzis dezvăluirea numelui unui copil care murise, pentru simplul motiv că memoria copilului nu trebuia întinată. Unele restricții, mai ales la instanțele inferioare, sînt atît de absurde, încît pot fi ignorate fără riscul unor represalii serioase – cu condiția ca un avocat cu experiență să susțină că ordinul depășește prerogativele persoanei care l-a emis.

Multe ordine, deși controversate, sînt motivate decent. Ele pot interzice mediatizarea numelui unui martor acuzat într-un alt proces. Aici, motivul restricției pare să fie împiedicarea juriului procesului în curs să afle acest lucru, pentru a nu fi influențat; de asemenea, nici jurații care vor fi numiți pentru procesul celălalt, care încă nu a început, nu trebuie să afle nimic. O altă zonă în care restricțiile și dificultățile se suprapun frecvent este aceea a „proceselor cu disjungere”. Acestea sînt de obicei procese complexe, în legătură cu o fraudă la o mare companie, de pildă, în care avocații cer ca unele acuzații aduse acelorași inculpați să fie separate și judecate prin procese ulterioare. Aceste procese fiind foarte complicate, și legile care se aplică sînt complicate. De asemenea, se pare că imaginea publică a acuzatului este avantajată astfel, impresia fiind că hoții de la marile companii sînt o categorie superioară de infractori. Cînd aceasta se face din cauza juraților, se subestimează abilitatea lor de a aprecia ceea ce este relevant și ceea ce nu este.

Fie că sînt motivate, cum sînt de cele mai multe ori, sau că sînt insuficient motivate, cum se mai întîmplă, ordinele restrictive din timpul proceselor sînt tot mai frecvente – și adesea incomplet justificate. Ceea ce li se reproșează este că merg prea departe, restricționînd știrile mai mult decît ar trebui. Sănătoasa regulă generală conform căreia restricțiile ar trebui să fie rare și cît mai mici posibil nu este respectată prea mult de către judecătorii foarte presați, ale căror decizii sînt atacate de avocații pricepuți ori de cîte ori este posibil.

Cînd se impun restricții în procese de interes public, ele sînt cel puțin cunoscute tuturor. Dar se impun restricții și în legătură cu procese care nu sînt de interes imediat, dar care ar putea, mai tîrziu, să intereseze mass-media. În aceasta constă pericolul de a nu cunoaște aceste restricții. Un ordin de restricție emis cu o săptămînă înainte de a începe procesul se

poate să nu fi fost scris, cum cere legea, ci făcut cunoscut doar oficialităților tribunalului. În felul acesta, reporterii pot să-l încalce.

Ordinele pot fi anulate, și din acest motiv legea a fost schimbată, în mare parte ca rezultat al eforturilor reporterului de la Tribunalul din Londra, Tim Crook, pentru a permite jurnaliștilor să le conteste. Restricțiile impuse în procesele foarte importante, în mod deosebit restricțiile care impun ca nimic sau aproape nimic să nu fie relatat pînă la judecarea celui de-al doilea proces separat, sînt adesea contestate de organizațiile de emițători și de ziarele naționale. Uimitor în legătură cu aceste contestații este faptul că majoritatea sînt acceptate, ceea ce arată că multe dintre aceste ordine restrictive sînt gîndite prost. Cînd o contestație este acceptată, cheltuielile de judecată sînt suportate din finanțele publice, spre ușurarea bugetelor organizațiilor de presă.

Contestarea unui ordin restrictiv după ce procesul s-a terminat este considerată uneori meritorie din punctul de vedere al creării unui precedent, deși se poate să nu aibă nici un efect asupra relatării procesului pentru care a fost emis, așa cum s-a întîmplat cu un apel al Televiziunii Centrale și al BBC, îndreptat împotriva unei decizii a unui judecător din Midlands. Cînd, seara tîrziu, juriul s-a retras la un hotel înainte de deliberarea de a doua zi, judecătorul a dat ordin să nu se transmită nici un reportaj la radio sau televiziune asupra aceluia proces, în noaptea aceea sau a doua zi dimineață, la micul dejun, ca nu cumva jurații să audă sau să vadă ceva care să-i influențeze. A fost un ordin teribil de irațional, deoarece mass-media nu putea la acel moment relata ceva ce juriul nu știa încă. Televiziunea Centrală și BBC nu au reușit să conteste ordinul imediat. Ordinul a fost anulat cîteva luni mai tîrziu, după ce procesul se terminase de mult.

Restricțiile rămîn necontestate în cazul multor procese cu un profil inferior, deoarece contestarea ia timp, poate fi costisitoare și poate fi înîrziată, nu imediată, ca în cazul procesului din Midlands. Uneori este foarte dificilă contestarea ordinelor emise de magistrați, dacă aceștia nu tolerează interesele media, dacă nu au bunăvoința să accepte că media reprezintă un aspect al interesului public. Uneori ei nu sînt dispuși nici să asculte argumentele aduse de media. Deoarece unele procese pot fi de interes momentan, valoarea lor pentru media s-a evaporat înainte de a se face contestație asupra restricției la un tribunal superior.

Relatări de la tribunale: titluri

De cîtiva ani, se simte slăbirea vechilor convenții privind relatările de la tribunale și în mod deosebit a aceleia care prevedea ca acuzații să fie menționați fără formule reverențioase, mai ales prefixe simple: dl, dna și domnișoara. Legea nu spune nimic despre acest fapt, iar unele organizații de știri, încurajate de un grup de opinie, au considerat că „Wilson” poate deveni „Dl. Wilson”, în afară de cazul cînd este condamnat. Jurnaliștii mai în vîrstă se simt mai bine cînd informează publicul despre faptele reprobabile pentru care, simplu, „Wilson” este acuzat. Vechea convenție era mai convenabilă, în sensul că politicianul „dl. Wilson”, nu mai puțin sarcastic, devenea simplu „Wilson” dacă verdictul era „vinovat”, deși publicitatea și pierderea titlului, cu toate că au un ton de reproș, nu fac parte din pedeapsă.

Fiecare organizație de știri ia propriile decizii, dar, oricare ar fi acestea, nu le poate respecta. Insistențele în favoarea formulilor reverențioase începe să slăbească cînd „dl. Acuzat” este condamnat pentru crime dezgustătoare care au stîrnit revolta opiniei publice înainte de arestare. Teroriștii și răpitorii recunoscuți, atacatorii brutali și molestatorii minorilor au toate șansele să-și piardă titlurile, fie că este corect sau nu, de îndată ce sînt acuzați.

Relatări de la tribunale: declarații riscate

Din cînd în cînd, se întîmplă ca o persoană cunoscută să fie calomniată în instanță, de obicei de un acuzat disperat să găsească un mijloc de apărare sau pornit, din răzbunare, să arunce vina și pe alții. Acuzatul întinează numele persoanei publice, pretinzînd că aceasta i-a propus afaceri dubioase, mită sau alte favoruri, poate sexuale, sau protecție, o calomnie frecvent folosită. Toate acestea constituie relatări senzaționale. Aceeași soartă îi pîndește frecvent și pe oamenii mai puțin însemnați, cu mai puțin zgomot și cu mai puține semne de mirare. Cînd acest lucru i se întîmplă unui membru al parlamentului, colegii se solidarizează cu acesta și amenință că legislația va pune capăt acestui tip de practici. Cînd se întîmplă unei persoane obișnuite, reacția este neglijabilă. Uneori, astfel de declarații calomnioase sînt justificate, și, dacă sînt adevăruri importante, o persoană care nu este implicată nu se agită că au fost dezvăluite, dar atunci cînd calomniile sînt nefondate și cînd

persoana calomniată nu se află în instanță, atunci sau mai târziu, pentru a riposta, acestea constituie o mare nedreptate, indiferent cât de importantă sau de puțin importantă este persoana respectivă.

Politicienii provoacă să vorbească despre măsurile împotriva declarațiilor calomnioase vor interzice mediatizarea numelor întinate, probabil pe baza ordinului unui judecător. Acest ordin va include cel mai adesea și mențiunea de a nu se face publică existența interdicției. Mai mult încă, judecătorii pot fi împuterniciți să interzică în totalitate publicarea declarațiilor calomnioase: nici numele și nici relatarea a ceea ce persoana numită a fost acuzată că ar fi făcut. Și apele devin tot mai adânci și mai tulburi. Relatările vor trebui să excludă mărturiile, o altă lovitură dată transparenței justiției, lăsînd în felul acesta cale liberă zvonurilor și bîrfei. Se încurajează suspiciunile că ar fi ceva de ascuns, ceea ce nu este exclus. Toate acestea nu pot rămîne, în nici un caz, între zidurile tribunalului. Reporterii șuşotesc în afară, iar oamenii fac acelaşi lucru în galeria pentru public. Astfel de interziceri încurajează bîrfe şi zvonuri uneori mai dăunătoare.

Nimic din ceea ce ziarele şi emiţătorii ar putea face, în interesul onestităţii, cînd oamenii sînt implicaţi în procese în absenţa lor şi fără posibilitatea de a riposta nu se poate face în timpul procesului. Pericolul de a relata repingerea acuzaţiilor de către „persoana” în cauză în afara tribunalului, în timp ce procesul continuă, constă în faptul că prin aceasta se acuză un martor de falsitate, poate de sperjur, ceea ce ar putea face ca juriul să nu accepte martorul; relatarea s-ar constitui în intervenţie din afară în desfăşurarea procesului de justiţie şi, deci, ar fi un caz de potenţială sfidare a instanţei. Foarte rar se întîmplă ca o su-gestie de negare să fie considerată acceptabilă de către avocat şi ca acesta să o repete cînd declaraţia calomnioasă apare din nou în cursul procesului. După ce procesul se termină, programele şi ziarele se pot oferi să prezinte riposte mai detaliate, dar victima unei calomnii nefondate poate să nu mai dorească să amplifice clevetirile. Cînd se emite o negare, aceasta trebuie să conţină şi o justificare legală, de exemplu ar putea să acuze un martor că a depus mărturie mincinoasă, dar fără protecţia privilegiului instanţei.

Legea pentru prevenirea terorismului

Deşi nu este prea mult folosită împotriva jurnaliştilor, această lege îi ameninţă în mod neobişnuit. În atenţia principală a acestei legi se află

terorismul din Irlanda de Nord, dar oricine nu făcea cunoscute informaţii susceptibile de a ajuta poliţia în lupta contra terorismului se făcea vinovat. Problema pentru jurnalişti este clară, deoarece ei, ca indivizi, pot să afle informaţii importante mai repede decît orice alt individ din marele public. Informaţiile pot să nu se refere neapărat la fapte „fierbinţi”, de exemplu la un depozit secret de arme, ci pur şi simplu la felul în care reporterul a găsit o sursă în legătură cu teroriştii. Din acest punct de vedere, legea este importantă pentru jurnalişti, pe lîngă faptul că ei sînt ameninţaţi în mod deosebit de puterea pe care legea o dă poliţiei de a le cere să predea informaţiile şi materialele. Poliţia este împuternicită ca, în anumite împrejurări şi dacă este necesar, în caz de urgenţă, să ceară materiale fără a avea ordin judecătoresc şi să aresteze pe cine refuză să le predea. Această împuternicire a fost folosită contra BBC în 1988, cînd compania a fost obligată să predea imaginile tele-vizate ale agresiunii a doi soldaţi care apăruseră în preajma unei proce-siuni funerare în Belfast. Alte prevederi ale legii au fost folosite împotriva Channel 4 şi a producătorului independent Box Productions, cînd poliţia nord-irlandeză, RUC, a obţinut un ordin judecătoresc pentru înmînarea unor materiale după ce un program, *Dispatches*, difuzat în 1991, declarase că ar fi existat o conspiraţie între poliţie şi forţele paramilitare loialiste. Poliţia s-a folosit iarăşi de legea pentru prevenirea terorismului împotriva Channel 4 şi a unui alt producător independent, Televiziunea Just, după ce un program privind justiţia neoficială, incluzînd bătăi şi strivirea genunchilor, a fost distribuit în Irlanda de Nord de către IRA. În acest caz, poliţiei i s-a refuzat emiterea unui ordin judecătoresc. În unele cazuri rare, mass-media a avut succes, cînd dialogul pentru pace era puternic, judecătorii afirmînd că poliţia nu putuse să aducă dovezi că materialul pe care-l dorea era indispensabil investigaţiilor antiteroriste.

Plata martorilor

Perspectiva unei alte restricţii impuse îndrăzneţilor jurnalişti britanici a apărut zgometos după procesul din 1995 al doamnei Rosemary West, o femeie din Gloucester găsită vinovată de omorîrea a zece copii şi tinere, acuzaţie adusă şi soţului său, Fred, care s-a sinucis în închisoare înainte de proces. Jurnaliştii din toată lumea s-au adunat în oraşul din vestul Angliei pe măsură ce alte şi alte cadavre erau dezgropate de sub casa familiei

West. A fost unul din cele mai oribile asasinate în serie, și mass-media era avidă de relatările complete ale martorilor din proces.

Unii dintre martori ar fi putut foarte ușor fi victime dacă evenimentele din anii precedenți ar fi fost puțin mai diferite. Alții știau multe lucruri despre cuplul ucigaș, de obsedați sexual. Relatările lor valorau mulți bani. Mass-media a intervievat mulți martori înainte ca aceștia să depună mărturie la proces. Reporterii le-au cerut să scrie mărturii detaliate gata pentru publicat de îndată ce se termina procesul. Plățile care se spune că s-au făcut, sau au fost promise, se ridicau la sute de lire pentru martorii mai puțin importanți, mii de lire pentru alții și o sută de mii de lire pentru un anumit martor.

A fost un triumf sumbru pentru jurnalism, pentru că foarte curînd au apărut cereri puternice ca practica de a oferi bani martorilor să fie interzisă. Avocații, politicienii și analiștii sociali au făcut reclamații furioase. Motivele reclamațiilor erau că nimeni nu ar trebui să profite de niște evenimente atît de dezgustătoare, de violențele și abuzurile sexuale impuse victimelor de soții West. Profitul personal de pe urma suferințelor altora era imoral, se spunea, o logică ce urma să fie condamnată și de care jurnaliștii scapă, deoarece validitatea ei este suspectă, în afară de cazul în care sînt de condamnat și onorariile consistente plătite acelor implicați în administrarea justiției penale și a altor servicii cauzate de suferințe personale. Punctul slab al acestui argument este tipic pentru valoarea îndoielnică a argumentelor folosite de criticii indignați ai mass-media.

Avocații mai erau preocupați și de alt aspect: că plățile puteau modifica cursul justiției. Ele puteau împiedica o judecare onestă. Ideea era că plata oferită pentru relatările anterioare procesului putea face ca martorii să mențină, în proces, versiunea deja dată reporterilor, care se poate să fi fost oarecum inexactă. Astfel de martori aveau un interes puternic să refuze să-și schimbe declarațiile făcute, deși poate că acestea nu erau valabile.

Acesta este un argument binecunoscut. A fost auzit ani de zile, ori de cîte ori jurnaliștii flutură carnetele generoase de cecuri ale ziarelor lor. A fost condamnat de judecători. Politicienii s-au dezlănțuit împotriva procedurii, și mulți jurnaliști cred că nu este corect. Codul de practicare a jurnalismului, așa cum este aprobat de Comisia pentru reclamații împotriva presei, impune interzicerea acestei practici. Dar după cum arată îndrumările jurnalistice și conform codului nescris întocmit de editorii

ziarelor, care-și cunosc interesele comerciale, acestea prezintă o porțiță de scăpare. Versiunea codului valabil în perioada procesului West spunea:

Plățile sau ofertele de plăți pentru relatări, imagini sau informații nu trebuie făcute direct sau prin agenți martorilor sau potențialilor martori în procesele penale în curs, cu excepția cazurilor în care materialul respectiv urmează să fie publicat în interesul public, iar plata este necesară ca aceasta să se realizeze.

Ca urmare a ororilor care au fost descrise în sala de judecată în procesul West, jurnaliștii care au folosit carnetele de cecuri nu au avut dificultăți în a susține că acestea trebuia să fie aduse la cunoștința publicului ca să se poată înțelege mai bine ce se întîmplă în zonele întunecoase ale societății. Evenimentele din Gloucester au fost importante; oamenii erau interesați, doreau să înțeleagă; trebuiau satisfăcute niște curiozități ce nu puteau fi negate; au existat probleme reale ce trebuia să fie cercetate. Plățile au fost făcute în interesul public. Ignoranța nu este în interesul public.

Jurnaliștii au mai mari dificultăți în a înlătura afirmația că plățile pot influența martorii. Dar și în acest caz există un punct slab. Acesta este un caz similar afirmației că relatările mass-media de dinainte de proces, ostile acuzaților, prejudiciază dreptul lor la o judecare onestă prin influențarea juraților, afirmație ce se aude destul de tare uneori și care s-a auzit și în primele faze ale procesului West, ca și în legătură cu alte procese din același an. Punctul slab este că nu există nici o dovadă care să susțină aceste afirmații, ele fiind doar presupuneri. „Se poate crede” este tot ce se spune, iar în procesele serioase ceea ce se spune poate fi considerat fapt sau rațiune reală. Una din pretenții afirmă că jurații sînt atît de impresionati, încît nu se pot concentra exclusiv la ceea ce aud în instanță. O altă afirmație spune, de fapt, că martorii deja plătiți sau cărora li s-a promis plată de către mass-media sînt atît de lași, încît ar fi necinstiți la proces dacă ar fi cazul și că sînt atît de hotărîți să acționeze pentru profitul lor personal, încît nici avocații renumiți pentru metodele lor de interogare nu pot afla alternative la varianta oferită mass-media contra cost.

Problema plăților efectuate de media a fost apreciată destul de serios și a ajuns să fie tratată de trei membri importanți din parlament – ministrul de Justiție, care răspunde de aplicarea sistemului legal, procurorul general, consilierul general al guvernului și ministrul de Interne, care răspunde de aspectele penale. Dacă este necesar, legea va fi schimbată.

Urmărirea judiciară este posibilă conform Legii sfidării instanței, din 1981. Această lege nu se ocupă în mod special de plăți, așa că nu le interzice, dar conform termenilor săi, media ar putea fi urmărită judiciar pentru sfidare dacă plata unui martor „crează un risc important prin care (...) dreptatea (...) ar fi împiedicată serios sau prejudiciată”. Procurorul general introduce urmărirea. Procurorul nu trebuie să dovedească că un proces a fost cu adevărat prejudiciat sau împiedicat, dar un atac asupra mass-media, mai ales asupra ziarelor naționale agresive, care-și trîmbițează puternic interesele, poate crea o situație delicată când riscul singur este suficient pentru a decide vinovăția. Este ca și în cazul condamnării unui infractor periculos, fără dovada că a făcut rău cuiva, doar pentru simplul fapt că existența lui este considerată un risc pentru alții. Martorii care sînt destul de îndrăzneți ca să accepte bani se vor opune ferm oricărei sugestii că mărturia lor a fost coruptă. Spre deosebire de riscurile obișnuite de prejudiciere, acesta nu depinde de faptul că un judecător care răspunde de un proces a afirmat că mersul justiției a fost prejudiciat.

O lege specifică referitoare la interviuri și plăți ilegale este lipsită de fond. Este ușor să se considere ca act ilegal să plătești, să promiți sau să oferi plată martorilor sau potențialilor martori la procese, dar problemele și variantele care apar sînt uneori extrem de complexe. Acestea creează multe obiecții rezonabile. O interdicție globală ar elimina interviurile pentru știri cu martorii oculari ai crimei, cum ar fi cei prezenți la jefuirea unei bănci. Dacă legea ar interzice interviurile de după, precum și de dinaintea sau din timpul proceselor, așa cum face Legea privind sfidarea instanței în legătură cu interviuarea juraților, aceasta ar însemna o mare ingerință, căci ar reduce în mod scandalos difuzarea unor informații importante. Interzicerea interviurilor plătite, dar nu și a celor neplătite de dinaintea proceselor ar continua presupusul risc al prejudiciului: nu trebuie să fii plătit pentru a continua să afirmi ceva atunci cînd este în pericol numele tău. A interzice interviurile, plătite sau neplătite, pînă se termină procesele ar încuraja lici-tațiile indecente, pe scările tribunalelor. Iar dacă martorii doritori de profit sînt atît de lipsiți de scrupule cum spun criticii, nu se poate face nimic pentru a-i opri să-și „înfrumusețeze” mărturisirile spre a-și mări cîștigurile. Legile restrictive stimulează evaziunea și evitarea sau sfidarea calculată – ceea ce se întîmplă nu foarte rar în mass-media.

CLUBUL DE CARTE INSTITUTUL EUROPEAN

Stimate Cititor,

Institutul European Iași vine în sprijinul dumneavoastră ajutîndu-vă să economisiți timp și bani.

Titlurile dorite - unele căutate îndelung prin librării - pot fi comandate acum direct de la Editură!

Consultați oferta! Completați apoi talonul de comandă (carte poștală) din subsolul paginii. Nu uitați să înscrieți, cu atenție, titlul și numărul de exemplare solicitate.

Plata se va face ramburs (la primirea coletului poștal), taxele poștale fiind suportate de editură.

Și pentru că dumneavoastră apreciați cărțile noastre, meritați din plin să faceți parte din **Clubul de carte Institutul European**, beneficiind totodată de reduceri semnificative de preț.

Astfel:

- pentru 2 cărți comandate reducerea este de 10 %;
- pentru 3 cărți comandate reducerea este de 15 %;
- pentru 4 cărți comandate reducerea este de 20 %;
- pentru 5 cărți comandate reducerea este de 25 %;
- peste 10 cărți comandate reducerea devine 30%.

Colecția SINTEZE

Aventura gîndirii europene, Jaqueline Russ, 328 pag., 162.000 lei

Capitalismul -vol.1, Jean Baechler, 376 pag., 150.000 lei

Cetăți medievale românești, Alexandru Husar, 280 pag., 131.000 lei

Cultură, identitate și politică, Ernest Gellner, 280 pag., 85.000 lei

Cultura media, Douglas Kellner, 405 pag., 167.000 lei

Cultură și societate, Jeffrey C. Alexander, Steven Seidman, 352 pag., 180.000 lei

Din țara făgăduinței, Dumitru Dorobăț, 310 pag., 45.000 lei

Epoca maselor, Serge Moscovici, 384 pag., 140.000 lei

Era individului, Alain Renaut, 370 pag., 58.000 lei

Etnoestetica, Petru Ursache, 304 pag., 26.000 lei

Numele .....
Cod numeric personal .....
Strada .....
Bl. ....Sc..... Et..... Ap.....
Județ (Sector) ..... Cod.....
Localitatea ..... Tel. ....

**CARTE
POȘTALĂ**
Destinatar:
EDITURA

Institutul European
CP 161, OP 1, Iași

Nu
timbrați

Depuneți cartea poștală, completată, în cea mai apropiată cutie poștală!

Introducere în sociologia religiilor, Max Weber, 344 pag., 105.000 lei
Istoria Balcanilor – vol. 1 (sec. XVII-XIX), Barbara Jelavich, 356 pag., 170.000 lei
Istoria Balcanilor – vol. 2 (sec. XX), Barbara Jelavich, 432 pag., 200.000 lei
Istoria civilizației britanice – vol. 1, Adrian Nicolescu, 576 pag., 150.000 lei
Istoria civilizației britanice – vol. 2, Adrian Nicolescu, 328 pag., 130.000 lei
Istoria Europei – vol. 1 (sec. I-V), Serge Berstein, Pierre Milza, 372 pag., 110.000 lei
Istoria Europei – vol. 2 (sec. V-XIV), S. Berstein, P. Milza, 270 pag., 75.000 lei
Istoria Europei – vol. 3 (sec. XIV-1851), S. Berstein, P. Milza, 416 pag., 120.000 lei
Istoria Europei – vol. 4 (1815-1919), S. Berstein, P. Milza, 366 pag., 105.000 lei
Istoria Europei – vol. 5 (1919-azi), S. Berstein, P. Milza, 478 pag., 140.000 lei
Istoria Franței, François Lebrun, Jean Carpentier, 350 pag., 230.000 lei
Istoria sociologiei, Charles-Henry Cuin, François Gresle, 328 pag., 150.000 lei
Metodele în sociologie, Henri Peretz, 252 pag., 170.000 lei
O scurtă istorie a Germaniei, Mary Fulbrook, 360 pag., 170.000 lei
O istorie a Rusiei, Nicholas Riasanovsky, 704 pag., 550.000 lei
Orizont închis, Al. Zub, 200 pag., 70.000 lei
Putere și destin. Destinele conducătorilor Kremlinului, de la fondarea lui, până în zilele noastre, Sol Shulman, 360 pag., 188.000 lei
Rătiune și cultură, Ernest Gellner, 260 pag., 91.000 lei
Simțul practic, Pierre Bourdieu, 504 pag., 230.000 lei
Socialismul, Katherine Verdery, 400 pag., 230.000 lei
Stoșa diavolului, Michel Pastoureau, 120 pag., 24.000 lei
Universul psihic, Ștefan Lupașcu, 250 pag., 80.000 lei
Sociologia banilor, Nigel Dodd, 344 pag., 168.000 lei

TITLUL	Nr. ex.
1	.....
2	.....
3	.....
4	.....
5	.....
6	.....
7	.....

LIBRĂRII în care puteți găsi cărțile colecției *Universitaria*

ARAD

Librăria *Corina*, str. Mihai Eminescu nr. 2, tel. 0257/284749

BACĂU

Librăria *Glissando*, Bd. Nicolae Bălcescu nr. 8, tel. 0234/186677

BRAȘOV

Librăria *Șt. O. Iosif*, str. Mureșenilor nr.14, tel. 0268/477799

BUCUREȘTI

Librăria *NOI*, Bd. N. Bălcescu nr. 18, tel. 021/3102528

Librăria *Mihai Eminescu*, Bd. Regina Elisabeta nr. 5, tel. 021/3158761

Librăria *Academiei*, Calca Victoriei nr. 12 A, tel. 021/3138588

Librăria *Luceafărul*, Bd. Unirii nr. 10, tel. 021/3130075

Librăria *Minerva*, Calca Victoriei nr. 126, tel. 021/3154777

BUZĂU

Librăria *Faust*, str. Cuza Vodă nr. 68, tel. 0238/446885

CLUJ

Librăria *Orfeu*, Piața Unirii nr. 10, tel. 0264/195339

CONSTANȚA

Librăria *Sophia*, str. Dragoș Vodă nr. 13, tel. 0241/616365

CRAIOVA

Librăria *Thalia*, Teatrul Național Craiova, tel. 0251/415782

DEVA

Librăria *Prescom Divers*, str. Ana Ipătescu nr. 11, tel. 0254/213782

GALAȚI

Librăria *Costache Negri*, str. Domnească nr. 27, tel. 0236/472927

TG. JIU

Librăria *Mihai Eminescu*, str. Tudor Vladimirescu nr. 40, tel. 0253/214910

IAȘI

Librăria *Casa Cărții*, Bd. Ștefan cel Mare nr.56, tel. 0232/270479

Librăria *Junimea*, Piața Unirii nr. 4, tel. 0232/412712

Librăria *Academiei*, Bd. Carol I nr. 8, tel. 0232/218297

Librăria *Cubul de sticlă*, Bd. Carol I nr. 3-5, tel. 0232/215683

ORADEA

Librăria *Mihai Eminescu*, str. Meșteșugarilor nr. 73, tel. 0253/131924

RÂMNICU-VÂLCEA

Librăria *Aldan*, Mag. Cozia, Calca lui Traian nr. 2, tel. 0250/743263

SATU-MARE

Librăria *Mihai Eminescu*, str. Țibleșului nr. 1, tel. 0261/717503

SIBIU

Librăria *Polsib*, Șos. Alba Iulia nr. 40, tel. 0269/210058

SUCEAVA

Librăria *Casa Cărții*, str. N. Bălcescu nr. 8, tel. 0230/530337

TG. MUREȘ

Librăria *Luceafărul*, str. Trandafirilor nr. 43, tel. 0265/250581

Librăria *Romulus Guga*, str. Trandafirilor nr. 23, tel. 0265/161739

TIMIȘOARA

Librăria *Mihai Eminescu*, str. Măceșilor nr. 1, tel. 0256/194123

Librăria *Esotera*, str. Lucian Blaga nr. 10, tel. 0256/431340

156

În aceeași colecție:

Agresivitatea în școală, Laurențiu Șoitu, Cornel Hăvîrneanu, 240 pag., 114.000 lei
Comunicarea, Denis McQuail, 248 pag., 98.000 lei
Crestomație de istorie universală, vol.1, Vasile Cristian, Lăcrămioara Iordăchescu, Mirela Popescu, 208 pag., 95.000 lei
Curs de obstetrică și ginecologie, Mihai Pricop
vol.1 Obstetrică, 496 pag., 168.000 lei
vol. 2 Ginecologie, 336 pag., 132.000 lei
Curs de logică, Ion Petrovici, 260 pag., 85.000 lei
Curs de știință politică, Gianfranco Pasquino, 368 pag., 112.000 lei
Despre democrație, Robert A. Dahl, 210 pag., 170.000 lei
Istoria filosofiei moderne. I Renașterea, Titus Raveica, 404 pag., 190.000 lei
Învățarea autodirijată și consilierea pentru învățare, Horst Siebert, 272 pag., 110.000 lei
Introducere în știința comunicării și a relațiilor publice, Flaviu Călin Rus, 102 pag., 75.000 lei
Mass media, astăzi, Dorin Popa, 360 pag., 150.000 lei
Medicina internă, Rodica Petrovanu et al., 256 pag., 115.000 lei
Metodele în sociologie, Henri Peretz, 152 pag., 110.000 lei
Monetarismul în teoria și politica economică, Tiberiu Brăilean, 304 pag., 31.000 lei
Noțiunea de cultură în științele sociale, Denis Cuche, 184 pag., 157.000 lei
Obstetrică fiziologică, Marie-Jeanne Aldea, 120 pag., 75.000 lei
Patologie medicală. Pneumologie, G. Bouvenot et al., 340 pag., 48.000 lei

Redactor: Irina Scurtu

Tehnoredactor: Cătălina Albina

Bun de tipar: 2004 • Apărut: 2004 • Format 1/16 (61 · 86)

INSTITUTUL EUROPEAN • Iași, str. Cronicar Mustea nr. 17

cod 700198 • C.P. 161 • Tel. Difuzare: 0788.319462

Fax: 0232/230197 • euroedit@hotmail.com

<http://www.euroinst.ro>

Tiparul executat la SC Euronovis SRL